

AVGVSTINI NIPHI MEDICIS AD ILLVSTRISS. IOANNAM ARAGONIAM TAGLIACOCII PRINCIPEM DE PVLCHRO LIBER.

POMPEIVS CARDINALIS COLVMNA. S. R. E. VICECANCELL. AVGVSTINO NIPHO. S. P. D.

OPus tuum de pulchro, et amore Niphe philosophorũ præclarissime dum omni accuratione perlegi, maxima me hercule lætitia affecit. Nobis enim nihil iocundius, posteris nihil cõducibilius, tibi uero nihil gloriosius accidere potuisse facile existimabam. His medius fidius rationibus argutissimis, ac perspicuis argumentationibus diuinum, et humanum pulchrum ratiocinaris, et ad præclarissimas demum Heroinas, Ioannamq; Aragoniam refers, ut nulla prorsus ambiguitas relinquatur, quin in Diuis pulchrum, et in hominibus principem locũ obtineat. Tametsi rarissima sint huiusmodi in hominibus exempla nõ. n. uulgo speciosissima quæq; exponit natura, nostro tamen æuo Parens officiosa, ac liberalis, ueluti diuinitatis æmula, ut perfectum, admirandumq; aliquid, Diisq; immortalibus quam simillimum gentibus proferret, Ioannam AragoniamColumnam procreauit, atq; ab incunabulis ad hãc usq; ætatem in qua est florentissima per omnes pulchritudinis, et uenustatis numeros prouexit, ut facile principem locum inter formosissimas uindicarit. Animum præterea singularibus, et dotibus et uirtutibus insigniuit, corpusq; tam rara, tamq; elegãti, aut diuina potius compositione cum honestate coniunxit, ut in ea præter immortalitatẽ nihil desiderari posse uideatur, ea est frontis, orisq; serenitas, is candor, is oculorum splendor, ac rutilans iubar, ea

deniq; totius corporis species gratia, Venus, ut uel ipsi mortui inuitentur, alliciantarq; ad amorem, atq; ad absoluti pulchri speculatione trahantur, tanta mox sanctitate, morumq; suauitate, comitate, eloquētiaq; cæteras antecellit, ut nata omnibus ad uirtutem, honestatemq; comparandam ueluti speculum, sidusq; fulgentissimum merito censeatur. Fateor igitur nos naturæ ob hoc potissimum munus plurimum debere. Verumenimuero tibi non minus Niphe sapientissime, quando ea, quæ ab ipsa natura nobis caduca, atq; inania concessa sunt, tu sempiterna et fere diuina reddis, ac exhibes. O præclarum pulchritudinis interpretem. O inauditam, ac prope diuinam sapientiam, nam quod olim nec magnis quidem philosophis erat peruestigatum, id nobis, posterisq; ita per te declaratum est, ut absoluti, ueriq; pulchri cognitione ne rustici quidem ignorent. Vocabat Socrates excellentem uenustatem, nempe quia animū afficeret, parui temporis Tyranidem, Plato naturæ priuilegium, Theophrastus tacitam deceptionem. Theocritus eburneū detrimentum, Carneades regnū solicitū, diuinæ ueræq; pulchritudinis prorsus expertes. Quanto melius, atq; elegātius tu, qui libidinibus, atq; illusionibus explosis, ac fugatis diuinæ religionis, cuius dictis, et factis studiosissimus uindex, ac defensor acerrimus semper extitisti, non fucatam illam nothā, atq; inanem, sed uerā, sed legitimam, sed sempiternam, & quam nisi solo uirtutis tramite assequi non possumus pulchritudinē exhibes, amplectendamq; proponis. Perge igitur, tuisq; istis fulgentissimis armis truculentissimos ueritatis hostes fuga, funde, atq; e medio tolle.

VALE.

AVGVSTINI NIPHI MEDICIS AD ILLVSTRISS. IOANNAM ARAGONIAM TAGLIACOCII PRINCIPEM DE PVLCHRO LIBER.

Ogitanti mihi Ioanna Illustrissima quo munere ex officina mea te uisitare possem, liber in duos dissectus, et in eum, qui de pulchro, et in eum qui de amore est, in mentem uenit, quo te et honorare, et uenerari admodū posse censui. Nam quanquā diuinus ille Plato de his accurate scribit, eo tamen rem hāc agressus sum, quod in libri principio, medio, ac fine tua pulchritudo semper præ manibus occurrerit, qua sola inspecta, atq; adamusim explicata, liber nō modo pulcher, uerumetiam admiratione dignus redditur. Et licet uires meæ longe minores in scribendo sint, quam quæ pares laudes uenustatis tuæ prosequantur, attamen quod stilus dicendo noster non assequetur, tua palam pulchritudo præseferendo præstabit, librumq; ita faciet illustrē ut facile sperem supra omnes, qui circunferuntur, usq; ad sydera adulaturum.

VALE.

Quomodo Prothagoras e rerum ipsa natura pulchrum subsstu lerit. Caput primum.

Vonia ut superius proposuimus, sermo nobis de pulchro, & amore futurus est, necessarium erit primo disputare sit ne pulchrũ in rerum ipsa natura, an non sit, hæc enim earum quæstionum prima est, quæ in scientificis quæruntur. Prothagoras sophista, qui Deos aut negauit, aut in dubium reuocauit e medio sustulit ipsum pulchrum, quod Aristoteles uir summo ingenio præditus primo Ethicorum probauit, cum inquit, Honesta autem, et iusta de quibus ciuilis considerat, tantam uarietatem et differentiam habent, ut lege tantum esse uideantur, et non natura. Vbi uerbum honesta græce dicuntur. Et Plato in Hippia primo, et Simposio, et Phædro per cala pulchra intelligit. Quare si pulchra uarietatem, et discrepantiam habent usq; adeo, ut lege tantum, et non natura esse uideantur, fit ut pulchrum simpliciter non sit in rerum ipsa natura, Sed uel solum ratione habita ad ipsos amantes ut id pulchrum dicatur, quo amans frui desiderat, id uero turpe, quo amans nequaquam frui discupiat. Præterea Aristoteles summus philosophorum ubiq; pulchra ad cupiditates nostras retulit. At cupiditates nostræ nec omnes eædẽ sunt, nec

ad eandem rem referuntur. Quare nihil erit pulchrum, quod ad alium, atque alium amantem non sit modo pulchrum, modo turpe ceu cibus, qui sano quidem corpori dulcis, affecto uero amarus est.

Opinio Stoicorum de pulchro. Caput. II.

STOici uero omne pulchrum e rerū ipsa natura substulerunt præter sapientiam, in quā solum inesse pulchritudinem asseuerant, sapientiam autem hanc stoicam Plato, cuius in libris cum multa in utranque partem disserantur, nihil certi elicitur, summi boni fulgentissimum splendōrem credidit esse, quem Plotinus blandam apparētiam definit. Arithmetici, qui eam numero ternario assimularunt, primum impar esse autumat. Dionysius Ariopagita, qui non minus erat platonicus, quam Theologus per stoicam illam sapientiam, animam mundi interpretatur, hæc quia prima causa est, particeps mūdi pulchritudo est, qua uniuersum ipsum pulchrum est. Socrates autem in fine libri de pulchro per sapientiam intellexit pulchritudinem animi, quæ morum est ipsa concinnitas, ad quam impetrandam Deos immortales esse orandos docet.

Quæ de puella pulchra. Lucianus. Caput. III.

LVcianus uero in eo dialogo, quē de libro scripsit, post mul-

ta, quæ de pulchro disputauit, tandem concludit, puellam nullam esse, aut fuisse quæ se pulchrã esse non desideret, ac colat. Sed quæ absolute, omniq; ex parte pulchra sit nusquã gentium inuentam esse, et si qua pulchritudinem assecuta fuerit, saltem eam, quam natura afferre, aut concedere potest, ab hominibus honoratam, a Diis uero adamatam fuisse, qua opinione Charidemus esse uidetur, cum affirmet imperfectum, ac mutilatum esse pulchrum, quod corporea natura cernitur, Nam (ut Tyrius Maximus scribit) Achilles, qui ab omnibus pulcher, ac formosus existimatus est non fuit simpliciter, omniq; ex parte pulcher. Sed propterea (ut inquit) pulcher dici poterat, quia cum forma uirtutem coniunxerat. Rem uero hanc Zeusis pictor demonstrauit, qui cum rogatu Chrotoniatum Helenam effingere decreuisset, antequam eam depinxisset multarum uirginum Chrotoniatum, et quidem pulcherrimarum partes perspiciendo imitatus est, ut ex singulis uniuersam Helenæ pulchritudinem colligeret, per quæ indicauit corpoream pulchritudinem in nulla puellarum omni ex parte perfectam esse. Lucianus etiam cum statuam omnium pulcherrimã effingere enteretur, statuas diuersorum artificum excellentiores, atq; pulchriores perpensitauit, ut ex omnibus inspectis unã omnium pulcherrimam perficeret, quibus etiam demõstrauit nullã esse in natura corporea pulchritudinem, quæ omni ex parte esset absoluta.

QVod autem pulchrum ipſum ſit in rerum natura Socrates apud Platonem in Hippia maiore argumentatur primo iuſtitia. Iuſti ſunt quicunq; iuſti ſunt, et ſapientia. Sapientes quicūq; ſapiētes ſunt, et bono ſimiliter, bona omnia quæ bona ſunt At iuſtitiam ſapientiam, et bonum ſecundum ſe eſſe oportet, nam ſi ipſa non eſſent alia per illa nunquam talia fierēt. Quare cum pulchra omnia ipſo pulchro ſint pulchra, ſit ut ipſum pulchrum ſit, quo pulchra eſſe fateamur. Præterea ſi uera eſt Topica illa regula qua Ariſtoteles in libris de cœlo uſus eſt, ſi alterum contrariorum eſt in rerum natura, alterum etiam eſſe oportet, cum turpe eſſe in rerum natura nemo ſit, qui dubitet, ſit ut pulchrum, quod eſt turpi contrarium, etiam in rerum ipſa natura ſit habendum. Ad hæc amor eſt, ergo et pulchrum ſit oportet. Amorem eſſe amantes omnes conſitentur, at cum amor, ut definit Plato nihil aliud ſit, quam deſiderium fruendi pulchri, ſit ut etiā ipſum pulchrū ſit, quo frui amātes deſiderāt.

Quod ſimpliciter pulchrum ſit in rerum natura ex Illuſtriſs. Ioannæ pulchritudine hic probatur. Ca. V.

QVod autem omni ex parte, ac ſimpliciter in rerum ipſa natura pulchrum ſit argumento nobis eſt Illuſtriſſima Ioanna, quæ tum animo, tum corpore omni ex parte pulchra eſt. Animo quidem, eſt enim ea Heroines morum præſtantia, ac

suauitas (quæ animi ipsa est quidem pulchritudo) ut non humano sed diuino semine nata esse censeatur. Corpore uero, quandoquidem forma, quæ corporis est pulchritudo, est tāta, ut nec Zeusis cum Helenæ speciem effingere decreuisset apud Crotoniatas tot puellarum partes, ut unā Helenæ effigiem describeret, perquisiuisset, sola illius inspecta, ac peruestigata excellentia. Nam mediocri statura erecta, ac gratiosa membris quadam admirabili ratione formatis ornatur, cuius habitudo nec pinguis, nec ossea, sed succulenta, colore non pallido, sed ad rubrum, albūq; uergente, capillis oblongis, aureisq;, Auribus paruis, ac rotundis ad os commensuratis, Semicircularibus superciliis suffuscis, quorū pili breues sunt, nec densitudine horrentes, cesiis ocellis cunctis stellis lucidioribus, qui charites, atq; hilaritatem omni ex parte perflant, subnigris palpebris, quarum pili non prolixi, sed decenti ratione compositi sunt. Naso perpendiculariter a superciliorum intercapedine ducto, mediocri magnitudine, atq; æquali decorato. Vallecula, que inter nasum, et os est interposita, diuina quadam proportione formata est, ore ad paruitatem uerso, semper dulce quoddam subridente, basiola turmatim aduolantia longe magis ad se trahēte, quam magnes ferrum aduocet, atq; rapiat, cuius crassiuscula labella mellea, ac corallina sunt. Dentes quoq; parui, perpoliti, eburnei, ac decenter contexti, anhelitu, qui ex eo exhalat, admirabilem odoris suauitatem redolente, uoce, quæ non hominem, sed Deam sonat, mento conualle quadam admodum intersecto, maxillis, niueo, roseoq; colore affectis, facie uniuersa,

quæ ad rotunditatem tendens uirilem uultum refert, recto, ac procero collo, albo, atq; perpleno, inter humeros illustri quadam ratione collocato, pectore amplo, planoq;, ubi os nullum cernitur, in quo mamillæ rotundæ decenti mensura correspondentes suauissimo fragrátes odore persicis pomis persimiles redolent. Crassiuscula admodum manu siluestri parte niuea, domestica uero eburnea, quæ facie ipsa non est oblongior, cuius pleniusculi digiti, rotundiq; non breues sunt, ungues subincurui atq; pertenues colore perquam suaui, thorace pyri euersi formam subeúte, sed pressa, cuius uidelicet conus ad sectum transuersum paruus, atq; sphericus, basis ad colli radicem longitudine, ac planitie excellenti proportione formatis collocátur. Vétre sub pectore decenti, et lateri quæ secretiora correspondeát, amplis, atq; perrotundis coxendicibus, coxa ad tibiam, et tibia ad brachium sexquialtera proportione se habente, humeris diuina ratione ad cæteras corporis partes commensuratis, pedibus modicis, digitorum admirabili compositione structis, cuius symmetria, ac pulchritudo táta est, ut nó iniuria inter cælicolas collocari digna sit. Quod si morum concinnitas, forma, atq; gratia tanta est, non modo in rerum natura simpliciter pulchrum, uerumetiam nihil preter hominem pulchrum dicédum est. Igitur pulchrum esse in rerum natura supponendú est, deinde disserédú quid ipsum pulchrum sit, ac quale, in quoue sit.

Virginem pulchram non esse ipsum pulchrum aduersus Hippiam. Caput. VI

HIppias itaq; ipsum pulchrum uirginem esse dixit, quæ con sensu omnium pulchra est, argumento fortasse, quoniá hæc est, quæ mouet amantes, hæc insuper cuius fruendæ amor desiderium est, quam definitionem Socrates confutauit. Primo quia oratio quippiam pulchrum est, quæ tamen uirgine ipsa pulchra non est pulchra, deinde pulchra æqua est (quam in oraculo Deus ipse laudauit) quæ tamen uirgine pulchra non est pulchra. Insuper lyra pulchra pulchrum quid est, olla pulchra, uas pulchrú, Simia Heracliti pulchra, et cætera id genus, quæ tamen pulchra non sunt uirgine ipsa pulchra. Postremo Virgo si cum feris comparetur, pulchra, si cum Diis deformis censenda est. Quare non magis pulchra, quá turpis esse uidetur. Virgo itaq; pulchra ipsum pulchrum non erit, quo cætera pulchra fiunt.

Aurum non esse ipsum pulchrum etiam aduersus Hippiam, et Pindarum. Caput. VII

DEinde Hippias aliud quoddá similiter e singulis pulchris non cómune respondet, aurum uidelicet dicés ipsum pulchrú, quo omnia pulchra fiunt, cui Pindarus astipulatur, quod eodé libro respuit Socrates, primo quoniam aurum quibuscunq; conuenit, pulchra illa efficit, alia uero quibus non conuenit deformat. Ergo non simpliciter pulchrum facit, sed cum decet. Quo circa nó sui magis, quam alterius ratione res ornat, deinde nec aurum solum est, quo cuncta ornantur, sed argentum queq;, et

ebur, cæteraq; huiusmodi.

Pulchrum ipsum non esse corpore bene ualere, diuitem esse, ac honoratum, senem mori, sepeliri a filiis, sepelisse parentes. Caput. VIII

TErtio loco Hippias aliud quoddam infert, quod etiam proprium est potius, quam commune, cum dicit pulchrum esse corpore bene ualere, diuitem esse, ac honoratum, senem mori, sepeliri a filiis, sepelisse parẽtes, sic enim pulchrum idem erit, quod fœlicem, ac beatum esse, quod eo primo refellit Socrates, quoniam non res omnes præter hominẽ hoc ipso pulchre redduntur, deinde hoc, inter homines forte pulchrum, inter Deos autem, Deorumq; filios turpe est, ubi parentes non moriuntur, nec senium ullum est.

Decorum non esse pulchri definitionem. Caput. IX

ALii uero propter hæc pulchrum definientes decorum pulchrum esse tradunt. Quod etiã Socrates refellit, et primo quidem, quoniam decorum incorporeum est magis, pluribusq; commune. At definitio cum re, cuius est definitio conuertitur. Deinde definitio genere constat, ac differentia. At decorum connexio nõ est ex genere, atq; differentia. Postea decoro, aut quæ sunt pulchra uidentur solum pulchra aut uidentur, et sunt, si uidentur solum, deceptio quædam circa pulchrum, potius quam

ipſum pulchrum decorum eſt. Hoc autem ideo falſum eſt, quoniam uera pulchritudo pulchra eſſe facit, quemadmodum uera magnitudo magna, etiam ſi non uideantur. At ſi decoro pulchra uidentur, et ſunt ipſum decorum quoties eſſe dat pulchra uideri quoq; pariter largietur. Quare quæcunq; pulchra ſunt, ut ſunt ita omnibus apparerent. Hoc autem falſum eſſe contentiones de rebus pulchris, atq; controuerſiæ nobis oſtendunt.

Vtile non eſſe pulchri definitionem. Caput. X

SOcrates etiam utile dicit definitionem pulchri, quod falſum eſſe eiſdem argumentis conſtat, primo quia utile incorporeum quiddam eſt, multiſq; cómune, deinde definitio genere conſtat, ac differentia, quæ in ipſo utili non habentur, poſtea utile, & decens idem eſt, ſed decens non eſt pulchrum, quare nec utile. Poſtremo utile eſt, quod potentiam ad aliquid faciendum habet, ſed mala, ut plurimum facimus. Quare utile ut plurimum malum infert. At pulchrum nunquam eſt mali cauſa. Non ergo pulchrum utile ſimpliciter erit.

Pulchri definitionem non eſſe id quod ad bonum confert. Caput. XI

QVoniam id, ex quo malum manat, nó eſt pulchrum, ideo (ut Socrates inquit) aliqui opinati ſunt quod ad bonum confert, eſſe pulchri definitionem. Sed aduerſus hos Socrates ſic

argumentatur. Quod ad bonum confert conducibile est, conducibile uero bonum efficit. Quare quod ad bonum confert, bonum efficit, aliud est ab eo quod efficitur. Quapropter aliud conducibile, aliud bonum. Conducibile, et pulchrum idem. Ergo pulchrum, et bonum aliud. Neq; pulchrú igitur bonum, neq; bonum pulchrum, quod prorsus absurdum est.

Proculi sententia de pulchro. Caput. XII

PRoculus uero inter Platonicos non contemnendus, in eo libro, quem de amore, et pulchro scripsit, tradit bonum, iustum, pulchrum idem esse, bonum enim ubi creat, ubi pro cuiusq; merito perficit iustum, ubi autem allicit pulchrú. Quare pulchrú id esse concludit, cuius allicere propriú est. Hac ratione Deum ipsum centrum unum omnium esse constituit, circa quod quatuor pulchri circulos reuoluit, mentem, animam, naturam, materiam, mentem quidem stabilem, animam per se mobilem, naturam mobilem in alio, et non ab alio, materiam uero mobilem in alio, et ab alio circulum ducens, est enim Deus circulorum pulchritudinis centrum, quia est ipsa pulchritudo, quæ sibi, ac aliis est pulchritudo, Deus enim cum sit ipsa pulchritudo, quæ simpliciter pulchritudo est sibi, ut punctum indiuisibile est habendum. Quo uero menti, animæ, naturæ, atq; materiæ pulchritudinem affert, ut centrum, e quo mens, anima, natura, atq; materia procedentes in idem redire nitútur, seq; undiq; pro uirili in illud circumferunt, quare, et circulorũ rationem subeũt.

De pulchritudinibus rerum pulchrarum secundum Iamblicum. Caput. XIII

IAmblicus uero in Platonica familia illustris, pulchritudinẽ asserit esse actum boni, bonum enim ipsam superminentem dei existentiam constituit, pulchritudinem uero actum, siue radium, qui inde proueniens per omnia discurrit, primo quidem in angelicam mẽtem, deinde in animam totius, cæterosq; animos, postea in naturam, postremo in corporum materiam, quo uero modo radius res huiusmodi penetrando eas pulchras reddat Iamblicus exponit, dicit enim angelicam mentem Idearum ordine decorare, animam, animosq; rationum serie complere, naturam seminibus fulcire, materiá deniq; formis exornare. Vnde quemadmodum solis radius unus corpora quatuor, ignem, aerem, aquam, terramq; illustrat, sic unus Dei radius mentem, animam, naturam, materiamq; illuminat, et quemadmodum, in his quatuor elementis, quicunq; lumen inspicit, solis ipsius aspicit radium, per quem ad supernam solis lucem intuendam conuertitur, ita quisquis decorum in quatuor istis mente, anima, natura, materiaq; contemplatur, Dei fulgorem, Deumq; ipsum intuetur. Hinc dixerũt pulchritudinem nihil aliud esse, quam splendorem diuini uultus, hic enim cum penetrat in angelos exemplaria, atq; ideas, in animos rationes, atq; notiones, in orbium materiam imagines, in naturam semina in corporeorum corruptibilium subiectum formas designat, quibus ea omnia pulchra reddit, penetrat autem radius huiusmodi obscure quidem

n rerum corruptibilium subiectum minus obscure in naturā, clare uero in orbium materiam, clarius in animos, in angelorum deniq; mentes clarissime.

Quæ Platonici de aliis pulchritudinibus, et de multiplici pulchri opinione. Caput. XIIII

NEc solum has, quas diximus pulchritudines dicunt Platonici, sed etiam morum concinnitatem, corporis formam, et uocum consonantiam pulchritudines esse asserunt, nec has duntaxat, quæ ad res animatas attinēt, sed uel plurimas alias rerum inanimatarum claritudines pulchritudines esse contendunt, in ædificiis, in statuis, in motibus, in planis, in carminibus, in orationibus, et in cæteris id genus, hæc.n. aliquádo turpia, aliquádo pulchra inueniuntur, Grata enim pulchra, non grata uero turpia esse asserunt. Præterea quæ horum animam ad sui fruitionem rapiunt pulchra habentur, quæ uero non rapiunt, turpia. Nec desunt aliæ de ipso pulchro rationes, nam Socrates pulchrum excellentem animi uenustatem, atq; animi tyrannidem, Plato aliquando naturæ priuilegium, Teophrastus tacitam deceptionem, Theocritus eburneum detrimentum, Carneades regnum sollicitum, et alii aliter ipsum pulchrū esse tradiderunt.

Rationem pulchritudinis non esse corpus secundum Platonicos. Caput. XV

SI igitur morum concinnitas, figura, et uox, pulchritudines sint, erit pro tritum ipsam pulchritudinis rationem corpus esse non posse, nam si animi uirtus pulchritudo est, cum hæc incorporea sint, pulchritudinis ratio nō erit corpus. Præterea quāuis corpora quædam speciosa dicamus, non tamen sunt ex ipsa sui natura speciosa, siquidem corpus hominis unum, atq; idem hodie formosum, cras autem casu aliquo fœdans deforme cernitur, quasi aliud sit esse corpus, aliud esse formosum.

Rationem pulchritudinis non esse quantitatem secundum Platonicos. Caput. XVI.

NEc pulchritudinis ratio est quantitas, quandoquidem grandia nonnulla, atq; item breuia, quædam formosa uidētur, et sæpe magna deformia, parua formosa, & contra parua turpia, magna gratissima, nonnunq̃ etiam accidit, ut similis sit in magnis quibusdam, et paruis corporibus pulchritudo. Si itaq; stante sæpenumero eadem quantitate casu quodam pulchritudo mutatur, et mutata aliquando quantitate permanet pulchritudo, ac similis in magnis, paruisq; uidetur, certe duo hæc pulchritudo, et quantitas omnino debent esse diuersa.

Pulchritudinem non esse speciem incorpoream, quæ a re, quæ placet multiplicatur in anima amantis. Caput. XVII

FIcinus uir doctissimus non discernens inter id, quo (ut ita

loquar) et id quod, ſpeciem rei, quæ a re proficiſcitur ad ipſam animam, aſſerit eſſe pulchritudiné. Quod quidem falſum eſt, quoniam pulchritudo non eſſet realis, (ut philoſophorum uerbis utar), Sed intentionalis. At intentionale ſimulacbrum non placet, ſed eſt, quo placet animæ id, cuius eſt ſimulachrú, Præterea ſpecies Rei pulchræ repeſentat animæ aliquid, aut pulchritudinem, & ita circa ſpeciem pulchri intentionalem eſt in re pulchra pulchritudo ipſa realis, et hanc quærunt uiri doctiſſimi, aut repræſentat turpitudinem, quod nequaquam eſt dicendum, non. n. imago ei reſponderet, cuius eſt imago.

Quomodo pulchritudo ſit corporea, quomodo ue ſit incorporea. Caput. XVIII

SEd quoniam Plato pulchritudinem incorpoream, ac ſpiritalem eſſe autumat, ideo quonam modo corporea, quo ue incorporea, ac ſpiritalis ſit, exponamus. Supponit enim ipſe pulchritudinem, aut gratiam eſſe omnino, aut nó ſine gratia qua res pulchra amantibus grata eſt. At gratia in corpore pulchro partem non habet, in qua certa, ac conſtituta ratione ſit, ita ut in nulla alia corporis parte habeatur, tenet enim gratia in aliquibus puellis uocem, atq; dicendi ſuauitatem, in aliquibus oculos, in aliis os, manus, inceſſum, maxillam, et ne ſingula peſequar, nullam habet corporis partem definitá, ſed eam, qua animum amantis rapit ad ſui fruitionem. Verum quoniam amantis anima interdum a manu, nónunquam ab oculis, aliquando ab ore

rapitur, fit ut gratia nulla in corporis parte sit, sed uel in singulis, quo singulæ amantú animas rapere possunt aliquádo. In Lesbia gratia fuit in ocellis, ocellis enim cœpit Catullum. Simili ratione in Laura, nam Laura suis oculis animum mouit Petrarchæ. In Fuluia uero, quæ tua aulica est Ioána illustris gratia fuit tum in oculis, tum in dicendi suauitate, his enim, ut ingenue fatear, me et cœpit, et mihi me rapuit. Cú igitur gratia circa initia motus nullum constitutum corporis membrum habeat, fit ut recte Plato eam incorpoream, ac spiritalem esse arbitretur, quod nec corpus, nec aliquam corporis partem, nisi pro affectu amantis teneat. Est uero corporea, quoniam post animi raptum uniuersum corpus gratiosum, ac gratú redditur amanti. Quare fit, ut gratia uniuersum amatæ corpus occupet. Quod autem uniuersum corpus occupat, corporeum est, atq; corpori ipsi coextensum. Itaq; post animi raptum gratia, quæ pulchritudo est, corporea est censenda, fuit. n. gratia circa motus initia in Fuluia incorporea, quoniam non totum corpus occupabat. Postquam uero me cœpit, ac rapuit, corporea facta est, ac uniuerso corpori coexté sa, quoniam mihi totum corpus gratiosum atq; gratum redditum est, nihilq; in eo est, quin mihi iucúdum sit. In te autem sola Ioanna illustris gratia, ac pulchritudo corporea simul, atq; incorporea est, incorporea quidem, quoniam nulla in parte determinata est, quin in alia esse possit, quippe cum singulæ amantum animas et rapere, et capere possint, corpora uero cum diuinum corpus tuum gratú, atq; per gratiosum sit omnibus, nihilq; in eo non laudabile perspiciatur.

Pulchritudinem non esse certam membrorum proportionem, atq; commensum cum quadam colorum suauitate secundum Platonicos. Caput. XIX

SVnt autem nonnulli, qui certam membrorum omnium portionem, siue (ut eorum uerbis utar) commensurationem, et proportionem cum quadam colorum suauitate esse pulchritudinem opinentur, quorum opinionem propterea non admittunt Platonici, quia cum huiusmodi partium dispositio in solis sit rebus compositis, nulla essent simplicia pulchra, nunc autem puros colores, lumina, uocem unam, fulgorem auri, et argenti candorem, scientiam, animam, quæ omnia simplicia sunt, pulchra uocamus, nosq; ista mirifice, tanquam re uera sint pulchra, delectant. Præterea proportio illa cuncta includit corporis prepositi mẽbra, neq; est in singulis, sed in cunctis. Singula itaq; membra per se pulchra non erunt, ex singulis autẽ particulis totius compositi proportio nascitur, unde non nihil sequitur absurdi, ut quæ suapte natura pulchra non sunt, pulchritudinem pariant. Sæpe numero etiam accidit, ut manente eadem membrorum proportione, atq; mensura, corpus æque ut antea non placeat. Eadẽ poró hodie, que anno superiore corporis figura est, atq; membrorum commensuratio, pulchritudo uero non eadẽ, cum non eodem modo animam rapiat ad sui fruitionem, nihil tardius quam figura, nihil citius senescit, quam pulchritudo, ex quo liquido constat, non idem esse pulchritudinem, et figuram. Sæpe quoq; uidemus rectiorem in una quadam puella, quam

ut idem nõ semper placet pulchritudinis

in alia dispositionem partium mensuramq; membrorum. Alia tamen nescimus, qua de causa nobis formosior iudicata amatur ardentius, quo satis admoneri uidemur, ut aliud quiddam formositatem, quàm dispositionem partium censeamus, eadem nos ratio admonet, ne formã suspicemur esse colorum suauitatem, plerunq; enim color in seniore clarior, in iuniore gratiosior est, et in æqualibus fit nonnunquã, ut quæ colore superat alteram, pulchritudine tamẽ ab illa superetur. Simili ratione mixtionẽ ex figura, coloribusq; pulchritudinem esse negant, sic enim neq; scientiæ, neq; uoces, quæ colore, et figura carent, neq; colores, et lumina, quæ certam nullam figuram habent, pulchra essent.

Quæ sit pulchri definitio, secundum Platonem, et Socratem. Caput. XX

HIs disputatis, quæ circa singula corporea per sensum et opinionem Hippias adducebat, pulchritudinem Plato esse inquit gratiam quandam, quæ animam per mẽtem, uisum, et auditum mouet, hoc est allicit, et rapit ad sui fruitionem. Quæ definitio partim ex Hippia maiore, partim ex Phædro, et Symposio colligitur. Qua ratione Socrates rectè dixit pulchritudinem esse gratiam quandam, qua res ipsæ siue animatæ, siue inanimatæ, simplices, siue compositæ per mentem, uisum, & auditum animæ placent, aut gratæ sunt. Quod autẽ pulchritudo gratia sit, quæ animam mouet, hoc est allicit, et rapit ad sui fruitionem, nullo alio argumento Socrates probauit, nisi sola obseruatione,

gratia genus pul- critudinis secundum platonem

quia amantium animas uidemus moueri, allici, atq; rapi, á gratia rei amatæ. Quod profecto non esset, nisi gratia esset pulchritudo, quæ animam mouet, allicit, atq; rapit ad sui fruitionem. Non ab ratione itaq; Menander Platonicus asseruit pulchritudinem corporis esse gratiam quandam, quæ influxu suæ ideæ in ipso refulget. hæc enim est, quæ amantium animas mouet, allicit, atq; rapit ad sui fruitionem.

Per quæ pulchritudo, quæ gratia est animā rapiat ad sui fruitionem secundum Platonicos. Caput. XXI

SEd quoniam non potest pulchritudo rapere animam ad sui fruitionem, nisi perueniat ad eam, nec peruenire potest ad eā, nisi per aliqua deferatur, ideo quæ illa sint, quibus pulchritudo gratiaq; ipsa ad animā deferatur. Socrates exponit, sunt enim in raptu huiusmodi duo motus, alter, & primus in cognoscendo, et hoc motu res ipsæ pulchræ deferuntur ad animam. Alter ueró, et secundus in amādo, et hoc motu anima mouetur ad res pulchras, non potest autem motus hic secūdus esse, nisi primus precesserit, non enim possumus incognita amare. Socrates itaq; probauit primo gratiam, quæ pulchritudo est, mouere animam nón solis sensibus, quoniam menti non conueniret, at constat pulchrum animam mouere, ac allicere etiam per mentem. Ad hæc nec per solam mentem, quia tunc per oculos, atq; aures gratia ad animam non deferretur, et si per mētem, atq; sensus, non per sensus omnes, non enim per tangendi, atq; gustan-

cognitio et amor deferunt ad animā gratiam pulcritudinis

di, olfaciendiq; facultates pulchritudo, gratiaq; ipsa defertur ad animam, per hos enim anima pulchritudinem non cognoscit. Quare per hos pulchritudo nequaquam ad animam peruenire uidetur, et si per uisum, et auditum, non semper per hos simul. Sed interdum pulchritudo fertur per uisum solum, ut quæ cæli pulchritudo est, interdum per auditũ solum, ut quæ uocum gratia est, aliquando per utrunq;, ut quæ puellæ forma, nõnunquam uero per mentem, uisum, et auditum, his enim tribus aliquando puellæ gratia uehitur ad animas amantium, nam puellæ gratia, quæ in uocibus est, per auditum, quæ uero in forma, per uisum, quæ deniq; in morum concinnitatẽ per mentem ad animas deferuntur. Quare concludit Socrates gratiã, quæ pulchritudo est, tribus animæ uiribus uehi, a tribusq; obiectis oriri. Vires quibus uehitur sunt uisus, auditus, atq; mens, obiecta autem, é quibus oritur, sunt uisile, auditile, et intellectile, huius rei causam adducit ex eo, quia uoluptates harũ trium uirium pulchræ sunt, pulchræ uero, quia cæterarum optimæ, optimæ uero, quia innoxiæ, faciles, spiritales, lucentes, atq; maxime uitales. Quia igitur uisile, auditile, et intellectile longe magis, quám cæterarum potentiarum animæ obiecta uoluptifica sunt fit ut gratia quæ pulchritudo est solum per uisum, auditũ, ac mentem animam moueat, ac rapiat, solumq; in harum triũ uirium obiectis pulchrum fit. Hæc Socrates. Ex quibus constat animam rapi ad fruitionem pulchri, non ad eam, quæ fit per omnes sensus, cum. n. pulchritudo per omnes sensus non uehatur ad animam, animam rapere non poterit ad eam frui-

D

tionem, quæ fit per omnes, sed solum ad eam, quæ fit per tot, per quot ad animam delata est gratia ipsa. Vnde si per solum uisum pulchritudo delata est, solum ad eam fruitionem rapiet, quæ uisu perficitur, si uero per solum auditum etiam simili ratione ad eam fruitionem rapietur, quæ solo auditu adimpletur, sicq; eadem ratione in cæteris dicendum. Sunt igitur tres motus, primus est inuectio, qua pulchri species defertur ad animam. Deinde est raptus, quo anima post pulchri cognitionem rapitur ad fruitionem eius. Postremo est fruitio, quæ nisi per omnes eos sensus fiat, per quos pulchri species uecta est non erit perfecta.

De triplici amore, triplicique raptu secundum Platonicos. Caput. XXII

HInc triplex (ut Platonici asserūt) subrepit amor, aut enim ad contemplatiuam, aut actiuam, aut uoluptariam uitam prompti, et procliues geniti educatiue sumus, si ad contemplatiuam statim a formæ corporalis aspectu ad spiritalis, atq; diuinæ considerationem erigimur. Si ad uoluptariam, subito a uisu ad tangendi cōcupiscentiam descendimus. Sin autem ad actiuam, atq; moralem, in sola illa uidendi, atq; conuersandi oblectatione perseueramus. Illi tam ingeniosi sunt, ut altissime proueheantur, isti tam hebetes, ut ad infima deprimantur. Hi deniq; tanquam medii in media remanent regione. Amor itaq; omnis in incipit ab aspectu, sed contemplatiui hominis amor ab aspectu

ascendit in mentem. Voluptarii ab aspectu descendit in tactū. Actiui uero atq; morales remanent in aspectu. Tribus his amoribus tria nomina tribuerunt, nam contemplatiui hominis amor, diuinus, actiui humanus, uoluptarii ferinus cognominatur. Triplex etiam pulchrum, intellectuale, animale, et corporeum. Pulchrum intellectuale per mentem animam rapit ad sui fruitionem solam, animale autem per uisum solum, uel auditum tantum, uel utrunq;, corporeum per omnes sensus, quibus pulchritudo ipsa deferri ad animam potest. Triplex, igitur raptus, nam raptus, quo anima rapitur per mentem solam á pulchro intellectuali, diuinus est. Quo uero rapitur a pulchro per uisum, uel auditum, uel utrunq;, est humanus. At raptus, quo anima rapitur á pulchro per omnes sensus, potissimum per tactum, ferinus est. Hæc de Platonicorum decretis.

triplici amori nomen
[illegible]

De origine gratiæ, quæ pulchritudo est secundum Socratem. Caput. XXIII

QVoniá uero gratia, quæ pulchritudo est, non in omni pulchro æqualis est, nec in omni amante eadem, de origine gratiæ differendum secundum Platonicos. Socrates itaq; pro constanti sumit in rebus ipsis summi boni splendorem diffusum esse, in his tamen potissimum, quæ oculis, auribus, menteq; percipiuntur. per hæc enim ad ipsum bonum uisum, auditum, atq; men-

tem conuertit, ut sit ipsa pulchritudo ueluti circulus quidam diuinæ lucis á bono manans, in bono residens, per bonum, et ad bonum, sempiterne refluens. Si igitur quæris, quid ipsum bonum, respondet Socrates, ipsum unum rerum omnium principium. Si quæris rursum, quid actus purus, respōdet esse actū, qui cuncta sequentia uiuificat. Si deinde quæris, quid ipsum pulchrum, respondet esse uiuificum actum, qui é primo bonorum fonte effluit. Si postremo quæris, quo ordine cuncta decorat, ac pulchra reddit, respondet, eum primo mentē angelicam decorare idearum ordine, deinde animos rationum serie, numerosisq; discursibus, postea naturas seminibus, postremo materiam formis, á qua sententia non abhorret Aristoteles de cælo libro primo. Sempiternitas inquit est á semper esse sumens denominationem, immortalis sané, atq; diuina, unde et aliis esse, et uiuere communicatum est his clarius, his ueró obscurius, nec esse huiusmodi una ratione in omnibus est, nam ut est actus omnium omnia roborans, bonum est, ut uiuificat, lenit, mulcet, ac excitat pulchrum, ut in cognoscente potentia eam applicat cognito, uerum præterea ut bonum est procreat, regit, et complet, ut pulchrum autem illuminat, gratiamq; infundit. Quibus exploratis, patet gratiam originem habere ab eo siue splendore, siue esse, quod á diuina ipsa natura rebus non omnibus eodē modo communicatur, uel dilucidius dici potest gratiam ex parte rerum, quæ animam mouent, et alliciunt, esse splendorē ipsum non eadem ratione á diuina natura rebus pulchris diffusum.

De præparatione, qua præparantur omnia ad gratiam diuinumq́; fulgorem excipiendum. Caput. XXIIII

SEd cum gratia, uel fulgor huiusmodi in materiā non prius, quám aptissime sit præparata, descendat, non enim fulgor hic eodem modo rebus communicatus est, ideo pro suscipienda gratia, atq́; fulgore, oportet, ut res non eodem modo præparentur, nam corporum præparatio tribus constat, ordiné, modo, specie, ordo partium interualla, modus quantitatem, species linea menta, coloresq́; significat. Ad pulchritudinem præterea suam accipiendam uoces fermé similiter disponuntur, ordo nanq́; earum est á graui uoce ad acutam ascensus, atq́; inde descensus, modus, debita per tertias, quartas, quintas, et sextas uoces, tonos item, et semitonos progressio, species canora, claræ uocis intensio. His etiam tribus, ceu quibusdam elemétis corpora ex multis composita et arbores, et animalia ad suscipiendam pulchritudinem disponuntur. Simili ratione elementa quatuor, lapides, atq́; metalla his tribus ad suscipiendam pulchritudinem aptantur. Simili profecto pacto, et officia, et disciplinæ, animusueró eo potissimum ad illam est natura sua accommodatus, quod et spiritalis sit, et quasi speculum Deo proximum, in quo (ut superius diximus) diuini uultus elucet imago. Igitur quemadmodum auri, ut appareat spetiosum, nihil prorsus addendum, sed terræ sordes, siquæ inhæserint, secernédæ, ita nullis adiunctionibus indiget animus ut formosus appareat, sed deponenda corporis cura, et sollicitudo tam anxia cupiditatis,

qualitas ad suscipiendum pulchritudinem

et timoris perturbatio depellenda, confestim. n. naturalis animi species emicabit, mens uero per eternum in ipsum bonum, intuitum. Cæterum ne longius digrediatur oratio, ex superioribus breuiter concludamus. Secundũ Platonicos (ut multis uerbis deduxit Socrates) pulchritudinem esse gratiam quandam uiuacem, et spiritalem, Dei radio illustrante, angelo primo infusam, inde animis hominũ, postremo corporum figuris, et uocibus, cæterisq; rebus, quæ pulchræ censentur, quæq; per rationem, uisum, auditum animos nostros mouent, atq; delectant, delectando autem rapiunt, rapiendo uero ardenti amore inflámant. Hæc ex Socrate, cæterisq; Platonicis.

Qualia sint hæc, quæ de pulchro Platonici dixerunt. Caput. XXV

ET licet quæ de pulchro Platonici tradunt, satis ornate, atq; composité dixerint, multa tamẽ eorũ potius Rhetorica, quám uera uidentur. Primum enim falsum est, cum dixerũt esse res pulchras, quæ nec sunt corpora, nec in corporibus uirtutes, uel accidentia diuinæ substantiæ, quales sunt Deus, Angelus, & animus, quæ sunt prorsus á corporibus abiunctæ. Quo nam modo pulchræ, aut turpes esse poterunt, si non rapiát animos nostros ad amorem? quod autem animos nostros ad amorem non rapiant, eó perspicuum, quia amor affectus est, ut Aristoteles scribit libro Rhetoricorum secundo, appetitus sensitiui

cuius duæ sunt partes, irascibilis uidelicet, et concupiscibilis, ea autem, quæ animos nostros rapiunt ad amorem, qui est affectus appetitus sensitiui, oportet ut sint sensibilia, non. n. ut superius diximus, rapere possunt appetitum sensitiuum, nisi sensus ipsos prius pulsauerint. Quare quæ prorsus insensibilia sunt, animos nostros ad amorem rapere non poterunt, non igitur erunt pulchra. Tales profectó sunt diuinæ illæ substantiæ, non enim sensibus subiacent. Qd' si sensibus nostris non subiaceant eas pulchras Peripatetici nequaquá dicent. Si ueró Platonici uelint eas animos nostros rapere ad amoré, non ad eum, qui est affectus sensitiui, sed intellectiui appetitus, qui dicitur uoluntas, concedent Peripatetici. Verú, ut amor æquiuoce dicitur de amore, qui est affectus appetitus sensitiui, et de amore, qui est affectus appetitus intellectiui, ita quoq; pulchrú æquiuoce dicetur de sensibus, et insensibilibus pulchris, ita ut quemadmodum amor est proprie is, qui est affectus sensitiui appetitus, qui ueró intellectiui, metaphorice, ita pulchrú proprie erit, quod sensibus subiacet. Quod ueró est insensibile, metaphorice. Præterea nihil uniuocum commune est rebus omnibus, ut Platonici, et Peripatetici tradiderunt. Non ergo potest pulchrú eadé ratione, ac uniuoca omnibus rebus inesse. Erút igitur quædam pulchra proprie, quædam (ut ita dixerim) per metaphorá, pulchra proprie nó nisi ea, quæ animos nostros ad amorem rapiunt, qui est appetitus sensitiui affectus, per metaphoram autem omnia, quæ animos nostros mouent ad amoré, qui est intellectiui appetitus affectio, est. n. hic amor (ut ita lo

quar) metaphoricus, ille uerò proprius. Quare res omnino a materia, corporeaq; natura abiunctæ propria ratione pulchræ esse non poterunt, ad amorem enim proprium nequaquam rapiunt, nec alliciunt. Deinde insufficienter Socrates præparationes tradidit, non enim solum corpus diuinum splendorem suscipit, quo pulchrum reddatur, sed eius animus, oportet ergo saltem duas esse præparationes, alteram animi, qua animus diuinum splendorem suscipit, alteram autem corporis, præparationem animi non uidetur perfecte exposuisse, Postremo ex his, quæ Socrates affert non est exploratū, quæ sit ad gratiam præparatio ex parte animantium, potest.n. idem pulchrum eadem præparatione affectum non omnibus amantibus eodem modo gratum esse. Quare oportet in nobis quādam præparationē inuenire, qua disponamur ad amandum magis hanc puellam, q̄ illam, Socrates autem non explanauit. Est etiam non parua quæstio, utrum per solos uisum, et auditum pulchra rapiant animos nostros ad sui amorem, pulchritudo enim, quæ gratia est, non solum in uisilibus, auditilibusq; uidetur inesse, uerū etiā in olfactilibus, tactilibus, atq; gustatilibus, sunt enim olfactilia, tactilia, atq; gustatilia nonnulla nobis gratiora, quædam uerò minus grata, Quod esse non posset, nisi aliquid pulchri in ipsis conciperetur, quo iucundiora redduntur. Quod autem ita sit, ipsa cuiusq; cupiditas indicat, quæ expletur nunquam, nisi eā rē adepta, quā adipisci enitebatur, nempe fames, atq; sitis cibo, potuq; sedantur, amor autem nullo unquam corporis aspectu impletur, nisi amplexus tactilis interueniat.

Quare pulchrum non solis uisu, et auditu animos nostros mouebit, sed iis omnibus sensibus, quibus pulchri species trahi potest ad animos.

Quod nulla res simplex sit pulchra. Caput. XXVI

QVoniam, ut Homerus inquit, quotiens plures res diuersæ, atq; difformes, ac dissimilares ad unius compositi constitutione concurrunt, possunt concorditer, ac secundum quandam proportionis rationem, et præter concordem proportionis rationem conuenire, hinc fit, ut in solis rebus compositis pulchritudo, uel turpitudo sit secundum Homerum pulchritudo quidem, quando dissimilaribus rei compositæ partibus proportionis ratio, ac concordia inest, quippe cum pulchritudo sit aliud nihil, nisi talium partium concordia, Plotinusq; affirmat pulchritudinem nihil aliud esse, quám ex plurium concinnitate coorientem gratiam, cui contraria est turpitudo, quando eis discordia, atq; incommensuratæ proportionis ratio inest, nam turpitudo est aliud nihil, quam partium totius incongructia. Hinc illud Ouidii recte infertur, pulchritudinem esse quandam partium dissimilarium, ac difformium conuenientiam, ac gratam compositionem. Quod si pulchrum omne sit compositum, fit ut nec Deus sit aut pulcher, aut pulchritudo ipsa, quippe cum pulchrum, pulchritudoq; ipsa non nihil imperfectionis habeat, fit etiam, ut angelica natura pulchra esse nequeat, cum careat partibus, in quibus pulchritudo constat. Sed tam Deus, quám an-

gelus bonus est, pulchritudo enim in eis bonitas est, et si occurres his, quonia animus pulcher est, qui est simplex, dicas cum Plotino, in animo pulchritudinem esse gratia, quæ cooritur ex plurium specierum pudicitiæ, atq; pudoris concinnitate, plures n. species esse pudicitiæ, atq; pudoris nemo dubitat, fit insuper, ut cœlum ipsum non sit pulchrum, ut dicemus, sed uel ornatu, nam licet constet stellis, quia tamen stellæ partes sunt conformes, ac sphæricæ omnes, et similares, eiusdemq; naturæ, nequaquam pulchrum esse potest, fit adhuc, ut nec mundus pulcher sit habendus. quandoquidem licet constet cœlis, ac elementis, quæ dissimilares partes uidentur, omnes tame sunt coformes, atq; sphæricæ, ubi enim nulla est in figuris partium dissimilitudo, pulchritudo esse non poterit, quanto uero minus elementum esse potest pulchru, cum figuris, atq; naturis partium sit uniforme, atq; similare. insuper nec poterit esse res inanimata, pulchra, artificiaria quidem non ut statua, uel templum, siquidem e partibus proportionis ratio non inest, nisi in comparatione ad rem animatam, uel naturalem. Quare erit pulchra per comparationem, quod autem comparatione pulchrum est, non est natura pulchrum, eadem ratione nec oratio rhetorica, nec magistratus pulcher est, nec id genus, quippe cum & partium ratio rebus artificiariis non insit, nisi per similitudinem ad rem aliquam naturale, cuius similitudine res ipsa artificiaria struitur, naturalis uero minime, quandoquidem in nulla rerum naturalium inanimatarum esse potest tanta partiu aut dissimilitudo, aut difformitas, ut in eis grata compositio cerna-

tur. Quare fit ut aurum non sit pulchrum, nec metallorum ullum, sed uel iucundum, quando in partibus eorum nec difformitas, nec dissimilitudo perspicitur, ut inter eas proportionis, ratio, quæ pulchritudo est, colligi possit, animata uero minime, nisi homo, ut dicemus, uegetabilia non, qaoniam partes, etsi diuersæ uideantur, non adeo dissimilares, ac difformes, ut annotari possit proportiōis ratio, animalia uero muta nequaquam, nam licet partes habeant dissimilares, atq; difformes, partes uero et ad se, et ad totum sunt, ut ita dixerim, in aliquotæ, cum nulla quotiesuis sumpta reddat ipsum totū. Verū de his alibi.

Pulchra, quæ propria ratione pulchra sunt secūdum Peripateticos non esse in rebus, nisi quæ sensibus obiiciuntur. Caput. XXVII

EX his quæ diximus facile perspicuum est, non esse pulchra propria, ac uniuoca ratione, nisi quæ sensibus subiiciuntur, & licet hoc ex his, quæ diximus pateat, quoniam nō nisi in rebus compositis pulchritudo cernitur, quæ sensilia sūt, causa tamen est quia pulchrum amorem definitur, quod enim non rapit animos ad amorem non est pulchrum. Quod autem rapit ad amorem, oportet ut prius delatum sit ad animos per sensus, quippe cū amor sit affectus appetitus sensitiui. Sequitur enim amor rei sensum, quemadmodum umbra corpus, et uoluntas rei intellectionem, quæ sensus aufugiunt si rapiunt uoluntatem sunt bona, ueluti quæ rapiunt intellectum sunt uera. Igitur in solis

sensilibus pulchritudo quærēda est, in rebus uero insensilibus, ut diximus, bonitas.

Pulchrum, quod proprie pulchrum est, non esse nisi in rebus, quæ solis humanis sensibus offeruntur. Caput. XXVIII

SEd in quibus sensilibus pulchrum ipsum, quod proprie pulchrum dicitur, inueniatur, nō est facile definire, Verum si quæ Aueroes inquit, ea in paraphraxe, quam in libris de sensu, et sensili scripsit, uera sunt, non erit difficile rem propositam determinare, dicit enim sic. Proprietas autem comprehensionis horum sensuum in animalibus non est eadē. Homo enim comprehendit rerum differentias, peculiaritatesq; earum proprias, quæ in re ipsa sensili sunt, quemadmodum medulla in fructu, muta uerò animalia ea comprehendunt, quæ extrinsecus sunt, quæq; sunt uti fructum cortices, cuius rei signum affert, quoniam non ea ratione muta ipsa animalia à sensibilibus mouentur, qua homines, homines enim cantibus, harmonicisq; sonis mouentur, quibus non alliciuntur belluæ. Insuper homines figuris, linearum, colorumq; rationibus rapiuntur, in quibus pulchrū ipsum consisti, quibus muta ipsa animalia nequaquam mouentur. Similiter et de cæteris sensilibus discurrit. Quæ ratio docet res pulchras nec dici, nec haberi pulchras, nisi ad humanos sensus referantur. Aristoteles etiam in libris de anima rem hanc clarissima ratione probauit, nam sensus, qui hominibus sūt tributi, partim ob necessitatem, partim ob uoluptatem

conceduntur, mutis autem animalibus solum ob necessitatem, ut per eos cibos cognoscant, atque discernant, & á nocumentis præcaueant, et ut ad generationem parét, hominibus autem ultra necessitatem ad scientiarum inuentiones, et usum, et ad uoluptates sunt accommodati. Hac ratione homines in sensibilibus ipsis non solú colores, sonos, odores, tactilia, ac gustatilia, sed etiam gratias, et pulchritudines, quæ in his continentur, agnoscit.

Desiderium animalium mutorum, quo mouentur ad Venerem non esse amorem. Caput. XXIX

CVm ex iis pateat, muta ipsa animalia non moueri á pulchris, fit ut desiderium, quo feruntur ad Venerem, non amor propria ratione sit dicendus. Est enim amor, ut Plotoné nunc sequamur in symposio desiderium fruédæ pulchritudinis, sed cum muta ipsa animalia in rebus sésilibus, corporeisque pulchritudinem non agnoscant, ipsis desiderium non inerit fruendæ pulchritudinis. Quare nec amor. Inerit itaque impetus quidam appetitiuus utendi, quo compelluntur quasi á natura ad generandum, qui dicatur ferina appetitio. Verum Virgilius libro Georgicorum inquit.

Omne adeo genus in terris hominumque, ferarumque,
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque uolucres
In furias, ignemque runt, amor omnibus idem.

Sed utrum amor omnibus idem. Posterius differendum.

De motu, quo pulchrũ mouet animos nostros. Caput. XXX

QVoniam, ut Socrates dixit, pulchrum est gratia, quæ mouet animam, ideo primo exponamus, quam animæ partem mouet, deinde quis motus sit, et tertio quid amor proprie á Peripateticis definiatur. Est itaq́; anima humana tripartita, nam est ea animæ pars, quæ dicitur intellectus, siue mens, est et ea quæ græce dianoea, latine rationalis, cuius appetitus uoluntas est. Tertia ueró sensoria, quæ cupit, atq́; concupiscit, cuius uis appetendi est sensitiuus appetitus. Pulchrum igitur mouet animam nostram non eodem modo, nam per se primo mouet sensoriam, cuius uis appetendi est appetitus sensitiuus. Deinde rationalem, cuius uis appetendi est uoluntas. Vtrum ueró moueat mentem, posterius disquiretur, non tamen has animæ partes simili ratione pulchrum mouet, sensualem.n. partem necessitate rapit, partem ueró rationalem mouet aut inclinando, aut alliciendo, aut persuadendo in quo motu uinci, et uincere desiderium potest, sed quis motus hic sit, declaremus, cũ enim sensiles res animã moueant, aut mouent inclinando solum ad fruitionem sensualem, et motus hic non amor est propria ratione, sed appetitio dicatur sensitiua, Hunc in modum ornamentum cœli, statuæ, et cætera, quæ uel uisum, uel auditum delectant, mouent animam nostram ad sui solam sensualem fruitionem, si uero mouent inclinando, et alliciendo, non autem rapiendo, licet amor iste apud Platonicos moralis dicatur, nõ autẽ apud Peripateticos proprie amor est, cum non sit cum appetitu Ve-

neris, dicatur tamen de licentia cupiditas, si autem mouent inclinando, alliciendo, et animum nostrum rapiendo, quando motus huiusmodi fuerit cum tristitia quadam, atq; cupiditate eius, quo caremus, ac cupimus ad nostri conseruationem, hic nō affectus amoris est, sed concupiscentia quædam, quæ si cibi est, fames dicitur, si ueró potus sitis. Quando autem cū tristitia, atq; cupiditate eius, quo caremus, atq; ad nostri conseruationem secūdum speciem desideramus, amor est, qui affectus sensitiuus est in sensuali appetitu residens. Hic autem si fuerit cum desiderio fœminæ pulchræ, ut in ea, et ex ea pulchrū generemus, amor est, qui á Poetis dicitur cupido, et á Peripateticis nomine generis amor. Si autem fuerit cum desiderio abutendæ fœminæ simpliciter, nulla ratione habita ad ipsum pulchrum, sic erit amor ferinus, qui feris, quæ pulchrum ipsum non discernunt accommodatur. Ex his perspicuū est, quid proprie secundum Peripateticos sit amor, qui dicitur apud Poetas cupido Veneris filius, est enim affectus residens in appetitu sensitiuo, quo animus noster inclinatur, allicitur, rapiturq; ad ueri pulchri sensualem fruitionem per omnes sensus, quibus pulchri species fertur ad animam, ut in eo pulchro, atq; ex eo pulchrum generemus ad nostri perpetuam conseruationem. Quæ pulchri generatio si est secundum leges, cupido dicitur amor honestus, et fortasse moralis, ac legitimus, qui proprie hominis est, qui secundum leges uiuit. Sin autem præter leges cupido ipse dicetur amor turpis, atq; naturalis, ac spurius, qui hominis est, qui uiuit præter leges. est autē uterq; amor res plena solliciti timoris, ut Ouidius inquit.

Res est solliciti plena timoris amor.
Verum de amore, Cupidine, ac Venere satis obiter dictum, posterius sigillatim dicemus.

Quid proprie pulchrum sit exponitur secundum Peripateticos. Caput. XXXI

EX iis nõ erit difficile deducere quid proprie pulchrum sit, nam si pulchrum est, quod animũ rapit ad cupidinem, qui amoris est species, nihil erit pulchrum, quod ad cupidinem non referatur, qui est affectus appetitus sensitiui. Quare cũ nec substantiæ intellectuales, nec cœlum, nec mundus, nec elementum moueat ad cupidinem, qui affectus est sensitiui appetitus, nullum horum pulchrum propria ratione dicetur, Cœlum igitur, (ut Plinius inquit) est sculptum, nec oratio, uel carmen erit pulchrum, sed ornatum, uel decorum, nec officia, nec ædificia, non.n. animum nostrum trahunt ad cupidinẽ, qui est affectus appetitus sensitiui. Erit igitur pulchrum quod sui gratia trahit ad cupidinem, qui est affectus sensitiui appetitus sollicito timore plenus. Verum de his postea latius.

Pulchrum esse solum in genere hominum. Caput. XXXII

QVia igitur solus homo hominem trahit, inclinat, allicit, rapit ad cupidineam sui fruitionem per omnes eos sensus, quibus defertur species pulchri ad animam, ideo fit ut ratio pul-

chri, pulchrumq; ipsum solum in hominibus habeatur, in caeteris autem aut non est ratio pulchri, ut in substantiis separatis, aut si est per aequiuocationem intelligitur, res. n. quae sunt supra hominem, non pulchrae, sed bonae potius dicuntur, res uero, quae citra, si pulchras ipsas uelis appellare, non nisi aequiuoca quadam ratione pulchras dices, ut superius est exploratum. Quare uir solus puellis, atq; puella sola uiris pulchra propria ratione est asserenda, inter quos solus Amor, qui dicitur Cupido Veneris filius est habendus, nam in caeteris quemadmodum non est cupido, sic nulla ratio pulchra est censenda.

Quae definitio pulchri secundum Peripateticos, et quotuplex pulchritudo. Caput. XXXIII

EX iis patet quod pulchrum ipsum sit secundum Peripateticos, est enim gratia quaedam in aliquo uiro, aut puella inuenta, quae per omnes, uel plures sensus mouet animum ad cupidinē, qui amoris est species, gratiam autem diximus, non quam gratis damus sed quae in ipsa re pulchra existens eam nobis gratam reddit, est autem gratia aut relatio quaedam rei pulchrae ad ipsum amantem, qua res pulchra grata amanti dicitur, aut dispositio quaedam de primo qualitatis genere, quae non est in re ipsa stabilis, ac cum difficultate mobilis. cum nihil citius senescat gratia. Diximus per omnes, aut per plures sensus, quoniam si pulchri species defertur ad animam per omnes sensus, etiam per omnes rapit ad cupidinem, si per plures etiam simili gratie definitio

ratione per plures. Ad hæc diximus in uiro aliquo, aut puella ut intelligatur in solis hominibus cupidinem & præparationem inueniri. Sed cum dupliciter puella amantis animum ad cupidinem rapere possit, aut gratia, quæ præparationem habet in morum concinnitate, aut gratia, quæ præparationem habet in forma corporis. Ideo duplex erit pulchritudo, altera quæ ad animum, altera, quæ ad corpus spectat. Et quæuis harum gratia quædam est, qua rapimur ad amorem eius, cuius est pulchritudo, qui Amor Cupido est.

De corporea præparatione, quæ dicitur forma secundum Medicos, et de errore eorum. Caput. XXXIIII

SEd quoniam non omnis puella est amanti grata, uel non æqualiter, fit ut in puellis nõ nihil sit, quo altera altera gratior reddatur. Istud autem secundum Peripateticos ex parte puellarum duplex esse supponamus, alterum ex parte animæ, & dicitur morum concinnitas, alterum ex parte corporis, & est forma, hæc autem à Socrate præparationes, quibus gratia rebus inest, dicuntur. De forma itaq; Medici asserunt eam in homine esse optimam constitutionem, quam Galenus libro. ii. Techne exposuit, hæc autẽ optima constitutio in optima compositione, atq; temperatione continetur. Est autem optima compositio, quæ optima membrorum formatione, debita quantitate, congruenti numero, situq; idoneo constat. Temperatio uero optima non quæ partiliter extremorũ media est, sed quæ con-

gratie finisce

ueniens instrumentum est, quo anima potest optimas operationes exercere. Verum hæc medicorum expositio non satis dilucidat corpoream ipsam præparationem, quoniam non est omni ex parte puella pulchra, cuius uox non fuerit suauis, ac decora. Et harmonica, at cum de constitutione loquuntur nihil de uocũ præstantia tradiderunt. Quare nõ sufficienter corporis formam, quæ est corporea ad gratiapræparatio, tradiderunt.

De numero præparationum, quæ præparant pulchrum ad gratiam. Caput. XXXV

SEd antequam de præparationibus dixerimus, utile est pertractare quot præparationes sunt, quæ præparant pulchrum ad gratiam, generatim enim duæ sunt. ex parte animæ morũ cõcinnitas, ex parte corporis species, speciatim uerò ex parte corporis tot sunt, quot sunt sensus, quibus species pulchri defertur ad animã, non. n. species pulchritudinis, qua puella dicitur pulchra, uno sensu defertur ad animã, sed uisu defertur corporea dispositio, auditu uerò uocum harmonia, olfactu odoris, qui membrorum est suauitas, tactu deniq; carnis lenitas, ac mollities, per gustum autem nihil pulchri, quod in puella est, defertur ad animam, nisi gustus concidat cum tactu, & sic defertur species quædam dulcis, quod in basiis sentit. Erunt igitur præparationes ex parte corporis quinq;. Prima, cuius species per uisum defertur, deinde ea, cuius species per auditum, po-

ftea illa, cuius species per olfatum, quarta cuius species ad animam ducitur per tactum, quinta, cuius species defertur per gustum. Dicitur autem prima forma, secunda uerò harmonia, tertia suauitas, quarta lenitas, quinta dulcedo. De iis igitur per ordinem differendum, nam postquam de his seorsum dixerimus, de uniuersa corporis præparatione, quæ dicitur species, erit sufficienter exploratum.

De ea corporis præparatione, quæ dicitur forma secundũ Alcinoũ Platonicũ. deq́ corporis symmetria. Caput. XXXVI

DE forma igitur quæ Alcinous Platonicus asseruit tractemus, tribusq́ eam contineri tradit, ordine uidelicet, modo, & specie. Ordo, ut inquit partium interualla, modus quantitatẽ, species uerò lineamenta, coloremq́ significat. In primis enim oportet, ut membra quæq́ corporis naturalem ordinem habeant, suo aures loco sint, oculiq́, et nares, et cætera, ac paribus interuallis oculi naso sint proximi, paribus item aures utræq́ distent ab oculis, deinde modum, non enim hæc interuallorum ad ordinem pertinens parilitas sufficit, nisi partium modus accedat, qui mediocrem debita totius corporis proportione seruata, membris singulis tribuat magnitudinem, ut nasi tres in longum dispositi, uultus unius impleant longitudinẽ, aurium utrarumq́ semicirculi unà coniuncti oris aperti circulum faciant, idem quoq́ coniunctio superciliorum efficiat, lõgitudo nasi longitudinem labii compleat, aurisq́ similiter, gemini oculorum or

bes unum æquent oris hiatum. Capita octo proceritatem corporis absoluant, eandem quoq; monstret brachiorum in latus extensio, crurumq; similiter, ac pedum. Plinius autem, Varro, atq; Vitruuius tradiderunt non esse corporis formam decentem, ni decenti quantitate corpus fuerit formatum, ut non sit supra mensuram septem pedum pede existente sexdecim digitorum habeaturq; in umbilico humani corporis cẽtrum, linea uidelicet ab umbilico protracta, et per digitorum, manuum, atq; pedum circulum describente, sitq;, ut Vitruuius inquit, faciei longitudo longitudinisq; eius, quæ totius corporis est pars decima, designata faciei longitudine à menti extremitate usq; ad punctum, quod in fronte est ad finem radicum capillorum, et longitudo, quæ ab eo puncto pectoris est, in quo collum terminatur usq; ad capitis apicem, lõgitudinis, quæ totius corporis est, pars sit quarta, et facies, cuius tres partes sunt æquales, et quæ à menti extremo apice ad nares describitur, et quæ ab extremo narium puncto ad superciliorum coniunctionem desinit, et quæ ab ea coniunctione ad extremum frontis, in quo capilli desinunt, deducitur. Et manus, cuius longitudo faciei longitudini æqualis est, faciem mulieris laudauerunt, si uiri faciem referat, uiri autem, si mulieris, corpus autem, cuius digiti, qui pollex dicitur, magnitudo subdupla sexquialtera magnitudini brachii est, et magnitudini armi subtripla, Tibiæ uerò magnitudo ei magnitudini. quæ brachii est. sexquialtera, et quæ colli similiter ad eam, quæ tibiæ, et quæ coxæ ad eam, quæ brachii tripla. Quæ ratio docet in corpore recte formato minimum esse

digitum, maximum autem coxam. Præterea corporis, quod recta ratione componitur, habitudo nec carnosa, nec ossea est, sed media admodũ succosa, atq; lenis, nec ad præparationem modus sufficit, sed necessaria est species, quæ lineamenta, coloresq; significat, color enim nõ eousq; albus sit, ut in pallorem uergat, sed candiruber, ut Aristoteles in physiognocis inquit, subfusculus color (ut ita dixerim) non deformat, quo colore ipsa erat Venus, qui ue Nasoni non displicuit, manus exterius candidissimæ, interius autẽ eburneæ, oculi nigri, quos Deã pulchri habuisse ferunt, oculos uerò inter albos, et nigros laudauit Auicenna, si lucidi, immaculosi, plenìusculi, hilares fuerint, sunt enim pulchri, ingenij etiam, ac fidei notæ. Homerus in Pallade laudauit grandiusculos, albosq; oculos, laudauerunt eam faciem, quæ ad rotundum uergit, longe magis, quàm eam, quæ in longum tendit, frontem admodũ spatiosam, nasum paruum, atq; rectum, qui à finibus superciliorum ortum habet, labella, quæ potius in crassam ipsam mediocritatem, quàm in tenuem surgunt, genas carnosas, pectus amplum, in quo uix locus ossis patet, manus crassiusculas, digitorũq; nodos æquiplenos, ungues parum admodum curuos, mammas uerò, quæ nec magnitudinem, nec paruitatem excedunt, succulentas, atq; rotundas persicorum pomorum instar, quæq; odoris suauitatem redolcant. Quibus perspicuum nullum esse pulchrũ, quod partes non habeat plures distinctas, figuris difformes, naturis uerò dissimilares, ea uidelicet ratione inter se, et ad totum se habentes, ut ex cuiusuis membri quantitate totius pulchri corpo-

ris quantitas reddatur. Hac ratione Pythagoras supponens Herculis corpus fuisse pulchrum, ex illius uestigio totius corporis quantitatem uestigauit, erat enim commensuratum, si pulchrum esse supponebatur.

Quod nihil præter hominem sit pulchrum. Ca. XXXVII

QVoniam uerò sunt quædam, quæ uel uoluntati, summopere placent, ut puta quæ simpliciter perfecta, & bona sunt, ut diuinæ ipsæ substantiæ, uel quæ sensitiuo ipsi appetitui, ut quæcunque periucunda, atque uoluptifica sunt nobis, hæc nunquam uulgus pulchra dicit, uerum, ut diximus pulchrum natura est præter hominem, quando enim in homine partes sunt perplures, distinctæ, figuris difformes, naturis dissimiles, inter se, & ad totum proportionis rationem habentes, eius corpus pulchrum natura est, atque formosum, cũ uerò inter se, et ad totum proportionis rationem non habent, natura deforme existimatur, hinc fit, ut nulla res partis expers pulchra sit, et sic nec Deus, nec angeli pulchri, sed boni, atque perfecti sunt, quippe qui iucundi uoluntati sunt, cœlum uero non est pulchrum, licet iucundum, sculptum, et ornatum sit, nam licet partes habeat, distinctæ tamen non sunt nec figuris, nec naturis dissimilares, omnes. n. sunt sphericæ, atque, ut Aristoteles inquit, eiusdem naturæ, Mundus etiam nequaquam, nam licet partibus constet distinctis, atque naturis dissimilaribus,

sunt tamen omnes conformes, cunctæ.n. sphericæ sunt res artificiales licet sint iucundæ, atq; uoluptificæ, nõ tamen sunt natura pulchræ, quod enim ipsum in se non est natura, nec ipsum in se pulchrum natura esse potest, res minerales, licet sint utiles, iucundæ, atq; pergratæ, pulchræ tamen esse nequeũt, cum partiũ distinctione, atq; proportione uacẽt, res animatæ uegeta ipsa anima nõ sunt pulchræ licet iucundæ, utiles, et uoluptificæ, partiũ.n. distinctione uacãt, nec in eis ex cuiusuis mẽbri quantitate totius redditur quantitas. hæc enim partium ad totum rationis proportio nondum in eis cõperta est. Muta etiã animalia pulchra non sunt, quoniam alia carent partium differentia, ac distinctione, ut aquatilia, quæ monstrosa Aristoteles esse dicit, quia partium distinctione uacant, atq; differentia, ut insecta, et genus anulosorum etiam propter eandem causam, alia partes distinctas habent quidem, ut uolatilia, et progressiua, uerum partes ad totum proportionis ratione carent, non enim ex cuiusuis membri quantitate totius quantitas reddi potest. Quare fit ut in solis ipsis hominibus formosi, ac desormis ratio reperta sit.

De ea proportione, quæ est uocum Harmonia. Caput. XXXVIII

AD pulchritudinem præterea suam accipiendam uoces ferme similiter disponuntur, ordo.n. earum a graui uoce ad octauã ascensus, atq; inde descensus, modus debita per tertias, quar

tas,quintas,atq́ sextas uoces,tonos itē,ac semitonos progressio,species autem canora claræ uocis intensio,utrum uerò musica in puellis laudetur,Philosophi non una ratione definiunt, Peripatetici uituperarunt, quod musicæ atq́ pudicitiæ perrara sit concordia. Platonici autem laudarunt, quando relaxandi gratia fit. Ego uerò ingenuis puellis, quarū maior uitæ pars ocium est,musicam,oc ijsq́ partem omnem concederem,nam si Aristoteles Politicorum libro ingenuis uiris, qui pro maiore parte uitæ in ocio degunt,concedit musicam,literas, gymnica, et picturā,cur ingenuis mulieribus hæc permittenda non sūt, cū ocio longe laudabiliore ipsæ fruantur,Sed de his hactenus.

musice ac pudicitie rarè cōcordia inuenitur,

De ea præparatione, quæ est in odore suauitas. Caput. XXXIX

AD pulchritudinem etiam suam suscipiendam puellæ carnes,atq́ membra,et membrorum partes,os,atq́ anhelitus suauitate odoris disponi debent, uerum cum Plato nec in tactilibus,nec in gustatilibus,nec in olfatilibus pulchri rationem concesserit,quoniamper uisum,uel auditum,uel mentem,uel omnia hæc,aut per plura horum,pulchri speciem ad animam deferri solū autumat,huiusmodi in odoribus suauitate,inter præparationes non enumerauit,sed secundum Peripateticos dicamus per olfatum homines in puellis gratiam, atq́ pulchritudinem percipere,quas nō muta ipsa animalia in suis fœminis olfaciunt,percipiunt.n.in carnibus,potissimū in ore, et anhelitu

pulchritudo in odore reperitur

odorem, qui si suauis fuerit, eo summa uoluptate fruuntur, deinde quis puellam omnino pulchram existimabit, si eius caro, atq; os fœtida fuerint. Quare si in fœtore partium turpis ratio deprehenditur, in suauitate ipsum pulchrum habebitur. Quod autem ita sit, ut diximus, puellæ ipsæ nobis argumento sunt, quæ ut pulchriores reddantur, odoribus, unguentis, rebusq; odoriferis se illinunt, quæ non facerent, nisi per hæc se pulchriores fieri arbitrarentur.

De ea præparatione, quæ est in carne lenitas. Caput. XL

AD gratiã suam suscipiendã puellæ carnes lenitate etiam affici oportet, quis enim puellam pulchrã dicet, si eius carnes fuerint duræ, si asperæ, si insuaues. Quare si in his turpis ratio deprehenditur, in mollitie, lenitate, et in calidorum, atq; frigidorum mediocritate ratio pulchri habenda est, per tactum enim homines in ipsis tactilibus rationem pulchri agnoscunt, quoniam in carne suauitatem, lenitatem, mollitiem, quæ muta ipsa animalia in suis fœminis haudquaquam percipiunt, puellæ etiam ipsæ nobis argumento sunt, quæ lauacris carnes abstergunt, leniunt, atq; lauant, quæ ut diximus, non facerent, nisi per hæc se pulchriores uideri opinarentur, et Cygni plumis, lacteq; coacto molliores, ut in Ouidio describitur Galathea, non igitur, ut Platonici, sed ut Peripatetici dicamus, non solum per uisum, uel auditum pulchri speciẽ deferri ad animam, sed etiam per tactum, et olfatum, siquidem in olfactilibus, et tactilibus ratio pulchri dignoscitur, per gustum uerò non nisi quó subit tactus rationem, quo enim per basia in labiis, lingua, atq;

ore dulcedinem quandam degustamus, etiam per gustum species pulchri desertur. Et de præparationibus hactenus.

Quomodo de pulchro differant Peripatetici à Platonicis. Caput. XLI

QVoniam uerò pulchrum (ut Socrates dixit) gratia quædam est, quæ animam mouet ad sui fruitionem, fit ut pulchri genus duplex sit secundum Platonicos, alterū quidem intellectuale, alterum (ut ita dixerim) animale. Est pulchrum intellectuale, quod per mentem animam mouet ad sui fruitionem intellectualem, et hoc pulchri genere Deus, angeli, et animæ pulchræ sunt. Est pulchrum animale, quod per uisum, uel auditū, uel utrunq; animam mouet ad sui fruitionē animalem, hoc pulchri genere cælum, ædificia, orationes, carmina, officia, disciplinæ, cæteraq; id genus pulchra sunt, mouent. n. animam nostram per uisum, uel auditum ad sui fruitionē, quæ uisione, uel auditione, uel utroq; perficitur, hoc quoq; genere honestæ puellæ, quarū animi pulchritudo est morū concinnitas, mouēt animā ad sui ipsarum fruitionem animalē, quæ completur uisu, auditu, alloquijs, ac mutuo conuictu. Peripatetici uerò addiderunt tertiū genus, uidelicet pulchrū corporeū, quod mouet animā per omnes, uel plures sensus ad sui corporeā fruitionē, quæ amplexu, ac tactu perficitur, cū enim pulchri species (ut diximus) à tactilibus, gustatilibus, olfactilibus, uisilibus, & audiilibus deduci possit ad animā per uisum, uel auditū, uel olfactum, uel tactum, aut gustum, aut per omnes, uel plures hu-

solũ in huma ni gẽ pulcritudo reperiri

iusmodi sensus, fit ut per hos omnes, aut plures, aut unum animam moueat ad sui frutionem, quæ cum corporea sit, perfecta esse non potest, ni si amplexu, ac tactu expleatur. Tale autem pulchrum corporeum solum in humano genere Peripatetici collocarunt, nam quæ in genere intellectuali pulchra dicuntur, non pulchra, sed potius bona sunt censenda. Cætera quæ non in humano genere sunt pulchra, siue corporea, siue incorporea, non pulchra, sed potius ornata, aut sculpta, aut decora, aut iucunda dicenda sunt, quippe cum pulchrum, quod propria ratione est pulchrum animos nostros moueat per omnes, uel plures, uel unum sensum ad sui frutionem, quæ amplexu, ac tactu completur. Mouet etiam animos nostros ad amorem cupidineum, qui affectus est appetitus sensitiui, et ideo pulchrum in humano genere solum quærendum est, in quo uera amoris cupidinei ratio esse uidetur, ut sit argumentum, in quibus uera amoris cupidinei ratio est, in his uera ratio pulchri habenda, mouet enim pulchrum ad amorem cupidineum. At uera amoris cupidinei ratio solum in hominibus est, quare et in hominibus solum ratio ueri pulchri collocanda est. Præterea in quibus solum est amicitia, in his solum est amor cupidineus, et pulchri ratio. At amicitia, ut Aristoteles inquit, solum in hominibus est, non enim in Diis, aut in mutis animalibus uera amicitia est, nec Hominis ad Deos, nec ad belluas amicitia esse potest. Quare nec amor cupidineus, cum cupidineus amor non differat ab amicitia uoluptifica, nisi quia amor cupidineus affectus amicitia habitus est. Quod si amor cupi-

dineus in solis hominibus sit, in eis ratio pulchri solum quærenda, quippe cum pulchrum uera ratione sit, quod ad sui uerum moueat amorem cupidineum.

De animi pulchritudine. Caput. XLII

POst hæc de animi pulchritudine differendum, nam de ea pulchritudine, quæ corporis est, satis diximus, est autem animi pulchritudo gratia quædam, qua puella mouet animos nostros ad animalem sui fruitionem. Est autem animalis fruitio (ut diximus) ea, quæ uisu, auditu, colloquiis, conuictu, atq́ conuersatione perficitur. Et quoniã unaquæq́ gratia, quæ pulchritudo est præparationem habet in re ipsa pulchra, alioquin (ut diximus) non magis pulchrum, quàm turpe, animam moueret, fit, ut præparatio huius gratiæ, quæ animi est, nihil aliud sit, quàm morũ concinnitas, hæc.n. non aliter animam pulchram, ac amantibus gratam reddit, quàm forma corpus, trahit enim ad animalem ipsam fruitionẽ, sicuti forma ad corporalẽ.

De ea præparatione, quæ est morum concinnitas diuersæ opiniones. Caput. XLIII

QVæ uero sit hæc morum concinnitas nõ una ratione censetur, Stoici.n. animi sapientiam esse autumant, quod Socrates in Phædro probauit, Plato uerò in Cratylo prudentiam, in Charmide autem temperantiam affirmauit, Alij conti-

nentiam cõiugalem, charitatem alij, pudorem alii, alij uerò pudicitiam, animi moderationem alij, alij fidem, obseruantiamq; erga maritos, honestatem uerò alij, non desunt qui etiam religionem dicant, nec ab ratione profecto, siquidem anima quauis harum uirtutum honestatur, ac pulchra redditur. Quare harũ quæuis præparatio ad suscipiendã gratiã esse uidetur deo.

De concinnitate morum, quæ ad suscipiendam gratiam parat. Caput. XLIIII

QVoniam ut Aristoteles scribit octauo Aethicorũ, amãs ad fruendam puellam ob morũ concinnitatem, interdum ex habitu, nonnunquam ex affectu mouetur, ideo duplex est morum concinnitas, altera, quæ facit habitum in amante, ut ex eo ad fruitionem moueatur, et hoc pacto morum concinnitas in omnibus uirtutibus consistit, quæ puellis, quo mulieres sunt cõpetere possunt, ex omnibus enim uirtutibus amicitia honesti oritur, quæ habitus est, quo amãs ipse mouetur ad animalem fruitionem, de qua diximus. Altera uerò, quæ facit, ut ex affectu amans moueatur ad puellæ fruitionem, et hæc nullam habet determinationem, in puellis enim quibusdam est fides erga uiros, hæc enim animum Pompeij mouit ad amorem Iuliæ. In aliis est sapientia, quæ Stoicos, in aliis prudentia, quæ Cratyllum, et Phædrum, in aliis temperantia, quæ Charmidem, alios mouebat honestas. Quare cum interdum uirtus omnis seorsum, nonnunquam omnes simul amantes mouere, atq; alli-

cere possint ad fruitionem. De præparatione huiusmodi certa regula nulla erit. Verum quanquam nulla est regula, secundum tamen Peripateticos pudicitia, cui pudor æmulus, atq; asseclа est, maxima præparatio ad gratiam suscipiendam uidetur. Per hanc enim anima maxime pulchra, ac Diis quam simillima redditur, per cæteras uerò uirtutes puellæ potius admirabiles se præseferunt. Prudentia. n. Xenocratam Cumeam, eloquentia, atq; dicendi suauitas Hortbensiá liberalitas P. Bussam Canusinam, fides erga uirum Penelopem ac cæteræ uirtutes cæteras admirabiles effecerunt. Hac fortasse ratione Hippias Virginem, quæ omniú iudicio corpore pulchra est, ipsum pulchrum esse affirmauit, quoniam corporis uirginitas sine animi pudicitia non est, quæ gratiæ est præparatio. Quibus patet, quæ puella omni ex parte pulchra sit, est enim cuius gratia præparationem habet, et in forma corporis, et in morum concinnitate, per hæc enim duo amantium animas alliciet ad sui fruitionem tam animalem, quàm corporeá. Insuper etiam perspicuum pulchram puellam animam mouere non semper eodem modo, puella enim, cuius gratia præparationem habet in animi concinnitate tantú, animam mouet ad animalem fruitioné duntaxat, cuius uerò gratia præparationem habet in corporis forma animá mouet ad corporalé fruitionem, cuius uerò gratia præparationem habet in utroq;, hæc ad sui utranq; fruitionem mouere enititur. Vtrum uero puella mouendo animam ad animalem, ac corporalem fruitionem per-

omnes, uel plures sensus moueat etiam ad intellectualem per mentem, non est facile definire.

Quæ Platonici de intellectuali fruitione. Caput. XLV

TRadiderunt Platonici hominum animas creatas esse ante corpora, hasq; in cælo cognouisse Dei, atq; angelorum pulchritudines nec solum has, sed etiam per ideas infusas omnia sciuisse, infundi uerò in humanis crrporibus postq in eis fit per agentia meritum, quo corpus animam meretur, oppressam autem corporis mole oblitam esse, sed reminisci a sensibilibus sensus, atq; animam pulsantibus. Asserunt itaq; per uisum, atq; auditum magis, quàm per sensus alios, qui corporei sunt, reminisci animam paulatim, auditilibus, ac uisilibus indies magis, ac magis pulsantibus eius pulchri, quod anteq ad corpus ueniret nouerat quare memoria diuini pulchri, necnon amoris concitatione circa amatoria mouetur anima etiam ad intellectualem rei pulchræ fruitionem, est enim in re pulchra diuini pulchri simulachrum.

Quæ Peripatetici de intellectuali fruitione. Caput. XLV

SEd hæc opinio falsa est, nec Plato sibi cōstans, asserit enim iu libris de legibus, hominem ex terra preditum esse, animam uerò in Phædone ab ipso Deo creatam, ubi non ante corpora ipsam factam esse probauit, Aristoteles etiā ubiq; opinionem

hanc refutauit, de qua cũ multa in libris de anima dixerimus, nunc de ea satis, sed uideamus utrum dum fruimur humano pulchro per sensus omnes, aut plures, etiam per mentem fruamur, dicendum, neminem posse humano pulchro amplexu, ac contacto frui, quin animali etiam fruitione gaudeat, nemo enim ad corpoream fruitionem uenire potest, quin ad animalem prius ueniat, quippe cum semper ante corpoream ipsam fruitionem alloquia, uoces hinc inde, et intuitus interueniant, in quibus, ut diximus, animalis ipsa fruitio consistit, quod uerò mentalis adhuc adsit Aristoteles libro primo de partibus animalium perpulchre dilucidauit, asserit enim, in omni re facta, etiam minima representari artificis pulchritudinẽ, quæ ars est, qua rem ipsam struxit, est. n. ars artificis pulchritudo, ceu forma operis, unde inquit, absurdum enim nullaq́ ratione probandum est, si imagines quidem rerum naturalium non sine delectatione propterea inspectemus, quod ingenium unà contemplemur, quod illas condiderit, idest artem pingendi, aut fingendi, rerum autem ipsarum naturæ ingenio, miraq́ solertia constitutarum contemplationem, nõ magis prosequamur, atq; exosculemur, modo causas perspicere ualeamus. Quamobrem uiliorum animalium disputationem perpensionemq́ fastidio quodam puerili spreuisse, molesteq́ tulisse dignũ nequaquam est, cum nulla res sit naturæ, in qua non mirandum aliquid insit, et quod Heraclitum dixisse ferunt ad eos, qui cum alloqui eum uellent, quod forte in casa furnaria quadam caloris gratia sedentem uidissent, accedere temperarunt, ingredi enim

eos fidenter iussit. Quoniam inquit hic quoque Dii sunt immortales, hoc idem in indaganda quoque natura animantiũ faciendum est, aggredi enim quæque sine ullo pudore debemus, cum in omnibus naturæ numen, et honestum, pulchrumque insit ingenium. Hæc Aristoteles, Si igitur ut ipse inquit in omni re naturali mente cernitur ingenium, qđ est diuinum pulchrum, quanto magis in humano ipso pulchro, cum eo fruimur, mente cernitur diuinum ipsum pulchrũ, hac ratione perspicuum, corporea in ipsa fruitione pulchri esse simul tres fruitiones, mentalem, qua diuino ipso pulchro fruimur, quod est in re ipsa animalem, et corpoream. Humanum igitur pulchrum, quum animum rapit ad sui fruitionem simul ad tres ipsas fruitiones inuitat, atque allicit. Quare pulchrum, quod uera ratione pulchrũ est definiectur esse id, quod animam rapit ad sui triplicem fruitionem.

Pulchrum non semper actu animum mouere ad sui triplicem fruitionem. Caput. XLVI

SEd his, quæ diximus occurres, nam sunt quidam homines, quorum animus à nullo pulchro raperetur, immo nec à Venere, aut Helena, quare pulchrum non semper animum rapit, si autem animum non semper rapit, pulchrum non erit, quod ad sui triplicem fruitionem animum mouet. Dialectici dixerunt definitiones non oportere ut rebus insint actu, sed aptitudine, quarum sunt definitiones. Quare pulchrum erit, non quod

actu, sed quod aptitudine aptum est mouere animam ad sui triplicem fruitionem. Licet igitur Venus sua pulchritudine Anaxarchi animam actu non moueret, deducto tamen omni offendiculo, atque impedimento ex parte Anaxarchi animæ, apta erit mouere, hinc Thais pulchra erat, non quia amantium animos mouebat, sed quia ui suæ pulchritudinis mouere apta erat, et si intelligere uolueris pulchrum esse, quod actu animos mouet, hoc intelligas impedimentis omnibus sublatis absentium enim animos quibus pulchrum non est exploratum non mouebit propter absentiam, quæ unum impedimentorũ est, ægrotorum, atque semimortuorum animos minime alio intercedente impedimento. pulchrum igitur omnem animũ ad se fruendum rapiet, si nihil prohibuerit.

Omnem hominem sequi desiderium fruendæ pulchritudinis. Caput. XLVII

EX iis uerò, quæ dicta sunt non est difficile concludere homines omnes, atque puellas singulas naturali quadam inclinatione sequi pulchri fruendi desiderium, modo mas, et fœmina animalia perfecta, ac nõ mutilata sint, nec senio defecta, quod ex iis patet primo, quæ Platonici tradiderunt, dixerunt enim pulchrum alterum esse intellectuale, quod per mentẽ animam rapit, alterum animale, quod per uisum, et auditũ animam mouet, et tertium secundum Peripateticos corporeum pulchrum est, quod per omnes, uel plures sensus animã rapit ad sui frui

tionem, quæ amplexu, ac tactu perficitur. Ex parte uerò animæ, quæ rapitur, tria sunt, mens, sensus spiritales, uisus, et auditus, et corporei sensus, olfatus, gustus, ac tactus. Cum igitur in omnibus huiusmodi fruitionibus perfectio quædam habeatur in amantium animis, et ad omnem perfectionē id quod perficitur naturali semper quadam inclinatione tēdat ceu graue deorsum, et leue sursum fit ut omnes homines, singulasq; puellas, modo sint perfectæ, ac non mutilatæ, sequatur quasi à natura desiderium fruendi pulchri. Hæc ex Platonicis. Sed cum Peripatetici nullum pulchrum, quod uera ratione pulchrum est, esse asserant, quod non moueat ad sui corpoream fruitionem, quæ tactu, atq; amplexu expletur, ideo dicamus, homines una ratione considerari posse, qua uiuentia sunt, & animalia alia ratione, qua sunt homines, si qua animalia sunt considerentur sensus à natura consequuntur propter necessitatem cibi, et potus, ac generationis, quibus possint generare sibi similia, ut homo hominem, et animal animal, et quia homines quo animalia sunt sensus habentia propter necessitatem in sensilibus ipsis per sensus pulchrum non agnoscunt, fit ut homines, quo animalia sunt non consequatur natura desiderium fruendi pulchri, sed ferinus quidam appetitus, quo generare sibi similia appetunt, dicit enim Aristoteles libro de anima secundo, naturalissimum operum uiuentium esse quæcunq; perfecta, et non mutilata sunt, nec sponte genita generare alterum, quale est ipsum quatenus quoad fieri potest ipso semper, ac diuino esse participent, omnia enim illud appetūt, illiusq; causa om

nia agunt quæcunq; natura agunt, qua ratione fit, ut homines, quo animalia sunt, nullum fruendi pulchri desiderium natura sequatur, sed ferinus appetitus generandi, qui haud quaquam explebitur, sine Veneris usu, Potius igitur homines quo animalia sunt natura sequetur appetitus utendæ Veneris, quàm fruendi pulchri, cum sine huiusmodi venereo usu generatio sui similis compleri nequeat, et quoniam homines, ut homines, cũ perfecti fuerint, ac non mutilati per omnes, aut plures sensus in sensilibus ipsis pulchrum percipiunt, et eo fruũtur, fit, ut homines, atq; puellæ omnes quo homines perfecti ætate, nec mutilati, aut ægroti, aut senes natura sequantur pulchri fruendi desiderium, nam quo homines sunt in sensilibus ipsis non modo necessitatem, sed pulchritudinem per sensus cognoscunt. Quare si quo sunt animalia, eos natura sequitur appetitio utẽdi Venere, in fœmina sui generis propter generationem, quo homines erunt, sequetur natura desiderium fruendi pulchri in puella propter uoluptatem, ut superius diximus, cupidineam legitimam, uel illegitimam, & e conuerso puellas fruendi pulchri in uiris. Itaq; quemadmodum cibi concupiscentia, ut Aristoteles inquit tertio æthicorum, est naturalis consequens, uidelicet uniuersam speciẽ, atq; genus, omnis enim homo ad subuentionem naturæ interdum siccum, quod est cibus, nonnunquam humidum, quod est potus, aliquando utrunq; concupiscit, ita eos quo animalia sunt ad sui similis procreationem, suæq; speciei perpetuitatem appetitio utendi Venere, quo autem homines propter uoluptatem sequetur desiderium fruendi pul

chri. Vtrum uerò in homine possit esse desideriũ fruendi pul chri sine appetitu Veneris posterius dicemus.

Non omnium amantium animos eiusdem pulchri fruendi desiderium natura sequi. Caput. XLVIII

EST tamen non parua quæstio ex iis, quæ diximus occurrens cum desiderium fruendi pulchri homines omnes natura sequatur cur non eiusdem pulchri fruendi desiderium omnes homines comitetur, in fruendis. n. pulchris amoribusq; ipsis di screpantias non paruas uidemus. Naso enim Corynnam, Virgilius Galateam, Catullus Lesbiam, Propertius Cynthiam, Petrarcha Lauram, Dantes Beatricem adamauit, et quod magis admiratione dignum est, aliqua est, quæ ab uno summo amore diligitur, quæ tamen ab altero odio ferè habetur, cum .n. unum sit pulchrum, unaq; ratione descriptũ, cur non unum fruendi pulchri desiderium est? Platonici affectus quosdam connatos nobis esse tradunt duabus de causis tum quia paterni uultus nobis placet imago, tum etiam, quia hominis apte compositi species, et figura cum ea humani generis ratione quam animus noster ab omnium auctore suscipit, et retinet optime congruit unde puellæ exterioris imago per sensus accepta, trãsiensq; in animum si hominis figuræ, quam possidet animus dissonat, e uestigio displicet, et odio tanquam deformis habetur, si consonat, illico placet, et tanquam formosa diligitur, quo fit, ut nonnulli nobis obuii continuo placeant, uel displiceant, nosq; af

fectus huiusmodi causam nesciamus. Sed haec quae Platonici dicunt commenta uidentur, nam obseruatio docet puellam hodie amari, cras odio haberi, non est autem possibile, ut eius imago exterior hodie imagini interiori consonet, cras dissonet, immo eadem hora placet, ac displicet. Aristoteles igitur tertio aethicorum libro, assignando huius differentiae causam, dicit. Omnes, ut Homerus inquit, cubile cupiunt, ubi cubile pro concubitu, non tamen idem cubile, alii enim cubile cupiunt aureis tegmentis ornatum, alii sericis ornamentis intectum, similiter omnes cibum, potumque concupiscunt, non tamen omnes cibum eundem, ac potum. Est enim duplex natura, altera specifica, altera indiuidua, natura enim specifica omnes consequitur pulchri eiusdem fruendi desiderium secundum speciem, omnes etiam cupiditas cibi, et potus eiusdem secundum speciem, similiter et lectuli cupiditas, natura uerò indiuidua non omnes eodem numero pulchri, uel cibi, uel lectuli fruendi desiderium sequetur. Nam quemadmodum alia Nasonis, alia Maronis natura est, ita alterius pulchri desiderium fruendi erit Nasonis, alterius Maronis, immo quemadmodum non est eadem indiuidua natura mane, & uespere, ut Aristoteles inquit, sic non erit eiusdem pulchri fruendi desiderium mane, & uespere. Hinc fit, ut uno tempore unam adamemus, altero autem eandem odio prosequamur, est enim indiuidua ipsa natura admodum uariatione infinita, sic etiã cupiditates, desideria, et concupiscẽtiae infinitae. Ex his triplex pulchrũ exoritur, alterũ qd' ex parte rei pulchrũ est, et hoc ut diximus, gratia est, quae prae

parationem habet in anima morum concinnitatem, in corpore uerò formam, alterum quod ex parte propriæ nostræ cupiditatis nobis est pulchrum, et hoc id omne dicimus, ad cuius fruitionem natura induidua mouemur, quæ est cuiq; propria. Tertiumpulchrum est, quod utraq; ex parte pulchrum est, et hoc est id omne quod in re pulchra præparationes habet, et in nobis omnibus, uel pluribus naturalem proprietatem, qua ad illius fruitionem rapimur. Tale pulchrum dixit Hippias esse Virginem pulchram, quando uidelicet consensu omnium, uel plurium censetur pulchra. Hoc pacto, ni fallor, tu Ioanna Illustrissima pulchra uideris, in te.n. gratia duplicem præparationem habet, in animo morum concinnitatē, in corpore formam, ex parte nostra omnium consensus est, ut in pulchritudine omnes excedas, tanta est enim in te gratia, ut nemo sit, cuius anima non rapiatur ad tui diuinam fruitionem.

Quid puella simpliciter pulchra sit, quæue differentia inter fruitionem, et usum, et inter humanum, ac ferinum amorem, & quæ pulchritudo in puella magis laudetur. XLIX

Ex iis, quæ modo diximus non erit difficile cōcludere, quæ puella simpliciter pulchra sit, est.n. ea cuius gratia hominum omnium, uel plurium animas communi quodam consensu instigante ad sui fruitionem rapit, ui scilicet suæ formæ, atq; morum concinnitatis, non enim esse potest puella omni ex parte

pulchra, nisi indiuiduarum idiotropiarum, quæ in nobis sunt, communi quodam consensu animas omnium nostrum, uel plurium rapiat, nisi enim, ut diximus, indiuiduæ idiotropiæ concordi quadam ratione alicui puellæ ad desiderium fruendi conuenerint, non poterit ex parte nostra omnino pulchra dici. Nam si unius hominis animam rapuerit, non simpliciter pulchra, sed ei tantum, cuius animam mouerit pulchra erit. Quare si omnium animas communi quodam consensu admodum allicientē, uel pluriū, simpliciter pulchra est dicenda. Vt autem suæ formæ morumq́; concinnitatis adiecimus, queniam nisi gratia in puella utrāq; præparationem habuerit, ex parte sua simpliciter pulchra nunquam dici poterit. Diximus autem ad desiderium suæ fruitionis, non autem sui usus, nam licet usus, & fruitio interdum confundantur, interdum uerò uti mortalium, frui autem diuinarum rerum sit, ut Aurelius inquit, tamen per frui id intelligo, quod Petrus Lombardus Aurelii authoritatibus uoluit esse intelligendum, ut sit frui, amori inhærere propter se ipsum tantum, in hoc enim tria sunt, amantis acceptatio, in re ipsa accepta delectatio, et in huiusmodi rei acceptæ delectatione quies. Hoc pacto homines pulchris frui uidentur, eis. n. fruendo, res ipsas pulchras acceptant, & in acceptationibus delectantur, & in delectationibus quiescunt, nihil præter has desiderantes, feræ autem non sic sensibilibus frui possunt, quærūt. n. in ipsis aliquid præter uoluptificas sensationes, ut cibos, uel generationem similis, & ideo in sensibilibus ipsis nec pulchra agnoscunt, nec eis fruuntur. At uti est

in re accepta uoluptatem, et in uoluptate aliquid ultra quærere. Hac ratione, ut Platonice loquar, differt amor, quo homo desiderat pulchra, et ferina concupiscentia, qua feræ fœminas concupiscunt, nam humanus amor est desiderium fruendi pulchri propter uoluptatem tantum, ferina uerò ipsa concupiscentia propter generationem sui similis. Hinc fit, ut usus animalium, quo fœminis utuntur, non sit absq; concubitu. frui uerò, quo homines pulchris fruuntur, ut Platonici autumant, absq; concubitu, aut, ut breuioribus utar, fruitio, et uoluptas differunt, nam uoluptas est perfectio operationis, fruitio uerò est quies in ea eousq;, quousq; operatio illa delectat. Vti autem nò differt ab ipso frui, nisi quia communius est. Verum de his diligentius postea. Erit igitur in homine duplex amor apud Platonicos, humanus, qui etiam moralis dici potest, quoniā in sola illa uidendi, audiendi, olfaciendi, atq; tangendi oblectatione perficitur absq; Veneris usu, atq; concubitu, in hac enim sola remanet oblectatione, nec ultra descendit. et ferinus, qui ultra huiusmodi oblectationem descendit in Venereum ipsum usum, quoniam non solum delectationem, sed generationem quærit homo. Primus amor actiui, atq; morati hominis, secundus Voluptarii, atq; ferini est, potest. n. moratus homo puellæ pulchritudine per sensus omnes frui, nihil ultra fruitionem, atq; oblectationem quærendo, quemadmodum per uisum solum cœli ornamento, et per auditum uocum harmonia, nihil præter uoluptatem desiderans. si. n. ultra de

scendit, non humanus, sed ferinus amor erit. Vtrum uerò amans puella amata frui possit per quinque sensus absque Veneris appetitu posterius disputabimus, nunc uerò hæc pro Platonicorum opinione dicta sint. Sed quoniam in pulchrai psa puella quæ omni ex parte pulchra censetur, duplex est præparatio disponens ad gratiam, illa magis laudatur, quæ animos magis mouet, rapitque. Talis est morum concinnitas, quā Aristoteles secundo Oeconomicorum tradit, cum inquit nec uestimentorum nitor, nec excellentia formæ, nec auri magnitudo tantum ualet ad mulieris laudem, quantum modestia in rebus, ac studium honeste, decore uiuendi, ubi perspicuum eā pulchritudinem in puella esse magis laude dignā, quæ animi, morumque concinnitas dicitur, quam modestiam, ac studium honeste, decoreque uiuendi appellauit Aristoteles.

Corporeas uoluptates, quæ in usu Venereo sunt, non esse optimas, eas uerò, quæ in pulchri fruitionibus consistunt, optimis aut similes, aut easdem esse. Caput. L

EX iis, quæ dilucidauimus, perspicuum eas uoluptates, quæ corporeæ sunt, non esse optimas, eas uerò, quæ in pulchri fruitionibus consistunt, esse optimas, aut optimis similes nam uoluptates non una ratione habentur, sunt.n.ut Aristoteles inquit, septimo æthicorum nonnullæ incorporeæ, & de his ea uoluptas est, in qua felicitas habetur, sūt enim propter se ex-

petendæ, non enim ob aliud quæruntur, quàm propter se, aliæ uero sunt corporeæ, ut quæ in Venereis cibis, potibusq; collocantur, et hæ non propter se, sed ut medelæ affectuum, passionumq;, quibus angimur, expetuntur, nemo. n. delectabitur in cibis, aut potibus, aut Venereis, nisi fame, uel siti aut ferina concupiscentia laborauerit. Expetitur itaq; cibus, ut medela famis, potus uerò, ut medela sitis, Venus autem ut medela ferini, quo laboramus, amoris, fruitiones uerò rerum pulcharum, licet primo aspectu amorũ medelæ uideantur, tamen aut sunt optimæ, aut optimis proximæ, uel similes, sunt enim sine dolore, quemadmodum quæ optimæ non. n. dolore aliquo afficitur, qui per uisum, uel auditum, uel cæteros sensus pulchro fruitur, qui uerò cibis, potibus, ac Venereis utuntur, adeo laborant interdum, ut in sæuos morbos sæpius incidant. Sed cur multis corporeæ ipsæ uoluptates expetendæ magis sint, non est parua quæstio, nam cum incorporeæ sint simpliciter bonæ corporeæ autem bonæ, modo quo medelæ bonæ, uidetur incorporeæ expetendæ magis. Aristoteles Philosophorum Monarcha libro Ethicorum septimo causam ex eo assignauit, quia corporeæ uolptates pellunt dolorem, qui uehemens est. At medela magis expetenda est, quæ uehementiori morbo opitulatur. Quare cum corporeæ ipsæ uoluptates uehementiorum passionum medelæ sint, fit, ut multo magis hæ uoluptates, atq; ardẽtius expetantur illis, quæ non ut medelæ, sed propter se tantum desiderantur.

35

Non semper eiusdem pulchri fruitionem nos delectare. Caput. LI

CVr uerò non semper eiusdem pulchri fruitio nos oblectet, eodem libro Aristoteles Philosophorum longe princeps causam ex eo tradit, quoniam nostra natura non est simplex, nec semper eadem, quinimmo quæ mane est, altera est ab ea, quæ uespere erit. Cum uerò natura multifariam uaria fuerit, alia, atque alia idiotropia, indiuidualique complexione afficietur. Quo fit, ut aliud, atque aliud inde desiderium surgat, quippe cum, ut superius diximus, desiderium pro uariatione complexionis uarietur, alia enim ægroti, alia sani hominis appetitio est, quoniam indiuidua complexio alia. Sed quoniam Deus simplex ab uariatione omni penitus abiunctus est, fit, ut semper una, atque simplici gaudeat uoluptate, eiusdemque pulchri fruitione, ex hac insuper causa proficiscitur, ut uarietas in fruendis pulchris sit iucundissima ob naturæ humanæ quandam ingenitam prauitatem. Quemadmodum enim homo ex usu prauus prauorum mutatione gaudet, sic humana natura, quæ sui innata uariatione praua admodum est, uariatione eorum, quibus fruitur, gaudere uidetur, simile siquidem simili semper natura delectatur, quiescit enim in uno humana natura nunquam, quia coæua, atque naturalis est ei carentia, cum enim tolli non possit ab humana natura carentia, in nullo quiescere ipsa potest, quin ipsa semper careat.

Pulchri fruendi desiderium diutius permanere eo ferino amore, qui est utendi. Caput. LII

NEc erit ex his, quæ diximus difficile assignare causam cur pulchri fruendi desiderium diutius permaneat eo ferino amore, qui est utendi, dicimus.n.in pulchro duplicem præparationem, alteram ex parte animi, et est morum concinnitas, alteram ex parte corporis, et est forma spectabilis. sicut igitur amicitia, quam fouet honestum maxima est, atque permanentior, ut inquit Aristoteles octauo Ethicorum, ita amor, quem seruat forma, quæ morum concinnitati coniungitur, hæc enim pulchritudo propter se expetitur, quæ uerò coniungitur animi uitiis, non propter se, sed ob usum Veneris, quæ cum ætate tandem pertransit.

Amorem perfectum non esse plurium simul. Caput. LII

POteris etiam ex iis causam afferre, cur perfectus amor, ardentissimusque plurium esse nequeat. Aristoteles enim perfectum amorem, ac ardentem perfectæ amicitiæ comparauit, pluribus uerò esse amicum simul non datur. nec est bonum, quare nec plurium amantem esse decet. Deinde ardens amor exuperationi est similis, exuperatio autem uni soli conuenit, non igitur amor, qui excessus est quidam desiderii, plurium esse poterit. Postremo accedit, quod plures eidem ardenter placere non facile sit.

Amari ei puellæ iucundum esse, quæ amatur. Caput. LIII

QVod uerò amari ei puellæ iucundum sit, quæ amatur, ea ratione probat, quoniam cum amatur imaginatio fit, quod bonū ei insit, quod qui sentiunt. ut Aristoteles inquit primo Rhetoricorum, omnes cupiunt. Præterea honorari, atq; admirari iucundissima sunt, cuius rei argumento nobis sunt assentatores, quibus perlibenter aures præbemus, quia nos honorare, atq; admirari uidentur. Qui uerò amant, honorant, ac admirantur. Quare fit, ut amari iucundum sit puellis. Sunt nobis in re hac signo adulatores, qui nobis periucundi sunt, quoniam amare uidentur. Insuper unumquodq; natura amat se, appetit enim unumquodq; sui conseruationem natura. At si puella sui natura amat se, sui etiam natura amabit cuncta, quæ eam in optimo statu seruabunt. Talia sunt bona, honesta, uoluptifica, atq; utilia, his enim omnibus, uel pluribus puella in optimo statu seruatur. Quare amabit natura illos, qui hæc omnia, uel plura ei uolunt et ferunt, sunt autē qui ei hæc uolunt et ferunt amantes. Quare puella amata suapte natura eos redamabit, qui eas amant modo ex aliquo accidente contrarium non emerserit. Verum de his postea.

Puellam longe magis gaudere, quia amatur, quam quia amat. Caput. LIIII

QVibus etiam dilucidum erit puellam longe magis gaudere, cum amari se senserit, præsertim à laudatis uiris, quā

cum amat, cum. n. amari se nouerit, honorari quoque ab amante censet. At unusquisque longe magis gaudet honore sibi tributo, quàm ea honoratione, quam alteri exhibet. Quare puella omnis longe magis gaudet cum senserit se amari potissimum à uiris laude dignis, quàm cum amat.

Non posse puellam amari, quin amet, potissimum cum à laudatis uiris se amari nouerit. Caput. LV

INsuper ex iis, quæ diximus nemo dubitare debet, puellam amari non posse, quin amet, præsertim si à uiris laudatis senserit se amari, nec nos amare puellam posse, quin ab ea amemur, modo inter amatam, et amantem symbolum quoddam affuerit, atque similitudinis ratio, nam ut eodem libro Aristoteles inquit, amare est aut honorem exhibere, aut non absque honoratione, non enim esse potest quispiam amans, quin puellæ amatæ honores exhibeat. Quare sicuti puella honore sibi tributo gaudet, præsertim à uiris laudatis, propterea quia confirmare opinionem eam cognoscit, quam de se affectat. Ita quoque amore quo ab eis diligi se sentit. Quare cum ipsa amore sibi exhibito gaudet, amante etiam gaudere necesse est. At gaudium amor quidam est. non igitur amari poterit, quin amet, præsertim cũ à laudatis uiris se amari senserit. Præterea unusquisque naturali desiderio seipsum amat, ut diximus, nam desiderio naturali unusquisque appetit sui ipsius conseruatione, et sibi ipsi bonum. Quod si omnes naturali desiderio seipsos amant, eos etiam

...mari amore

amare coguntur, qui nos amant, & bonum uolunt, modo cre diderimus ab illis et uoluptatem, & honorem nos reportare posse, a multis enim puellæ amantur, e quibus qui honores, uel uoluptatem se reportare posse non existimant, eos nequaquã redamant. Hinc patet fieri nõ posse nos amare, quin amemur si.n. assentatores amamus qui amare nos simulãt. est.n. assentator amicus fictus, necessario eos amare, compellemur, quos uere nos amare crediderimus, sicuti enim naturale est, unumquenque se ipsum amare, sic nobis naturale erit, eos omnes amare, e quibus et amari, et uoluptatem, aut honorem reportare putauerimus. Quod si occurret, puellas nonnullas aliquãdo eos odio persequi, a quibus amantur, facile dicemus, puellas per se amari non posse, quin redament, ex accidente tamen possunt eos odio persequi, a quibus amantur, ut puta, cum senserint se ab eis iniuriam magis, aut dolorem, quam honorem uel uoluptatem reportare. aut melius dicendum fieri non posse, ut puellæ non redament, cum amari se ab amantibus omnino arbitrentur, amore (ut ita dixerim) naturali, aut concupiscentiæ, amore autem iudicii, uel beniuolentiæ redamare non coguntur. Est autem amor concupiscentiæ affectus appetitus sensitiui. Amor autem beniuolentiæ est iudicium quoddam sequens electionẽ, quo alicui bona uolumus.

Desideret ne Puella deformis amari magis, an Pulchra. Caput. LVI

INter amatorias quæstiones illa primo quæri solet, cum puellæ omnes cum amantur, redamare coguntur. Utrum puella deformis amari magis, quam pulchra desideret, est. n. quæstio pro utraque parte ambigua, nam cum desiderium a carentia proficiscatur, et deformis minus amari, quam pulchra soleat, uidetur amandi ab amantibus desiderio lõge magis, quam pulchra affici, quæ a pluribus, et sæpius amatur. Deinde Deus, et Natura nihil frustra facit. Quare sicuti frustra esset calceus, quo nullus pes calciaretur, frustra quoque erit puellæ pulchritudo, quæ facta est ut ametur, si a pluribus, et sæpius nõ ametur. Quare natura instituente pulchra longe magis appetit, quam deformis amari. fortasse cum triplex amor sit, et naturalis, qui est inclinatio quædam, qua imperfectum tendit in sui perfectionem, et animalis, quem concupiscentiæ dicunt, et beneuolentiæ, qui nascitur ab electione. Deformis amore natiuo amari magis, quã pulchra desiderare uidetur, quippe cum ex tali amore tendat in sui perfectionem, est enim ob deformitatem imperfecta, quare, et longe magis, quam pulchra perfectionem desiderans, pulchra uero amore concupiscentiæ longe magis, quam deformis, habet enim pulchritudinem sibi a natura tributam propter concupiscentiam. Appetitu uero beniuolentiæ interdum deformis, nonnunquam pulchra amari magis desiderat, quatenus nunc hæc, nunc uero illa melius, uel peius assuescere a cunabulis per pædagogos assueuit.

Sit ne pulchra naura continentior quam turpis. Ca. LVII

DVbitarunt etiam, sit ne pulchra natura continentior, an turpis, Dixerunt nonnulli, qui Platonem sectantur, a Deo esse in puellis pulchrum, pulchri autem centrum bonitas, ac uirtus est, quippe cum pulchrum Plato circulo simile esse asserat, cuius centrum ut diximus, bonitas est, et probitas. Deinde turpe plerunque improbitas comitatur, ergo pulchrum probitas, Phisionomi. n. tradunt in contorto corpore perraro rectam animam habitare posse. Quare in pulchro, rectoque plerunque rectam, probamque, huic rei astipulantur arbores, quare florum pulchritudo testatur fructuum bonitatem, in mutis quoque animalibus cernimus ea, quæ pulchra sũt plerũq; bona esse. Quæ uero deformia, mala, ut in equis, canibus, auibus, cæterisque id genus. Postea in rebus fere omnibus, quæ sunt natura uidemus eas, quæ pulchræ sunt, bonas esse, ut cœlũ, quia pulchrũ est, bonũ censetur. Cur igitur homo si pulcher fuerit, non erit probus, est. n. homo mundus paruus, nec solum in rebus naturalibus, sed in arte confectis idem cernitur, Nauis enim, quæ pulchra est, bona censetur, domus, statua, & cætera id genus similiter. Qua ratione fit, ut puellæ quo pulchriores, eo probiores censendæ sint. Quod si Poetæ scribant raram esse concordiam formæ, atque pudicitiæ, ut Iuuenalis, et Ouidius tradiderunt, fortasse hoc non natura, sed educatione fit, aut accidente, ut paupertate, amantium frequentia, ac continua uexatione. Insuper et locorum oportunitate, et id genus, & licet pulchritudinis amore cõcupiscentiæ puella pulchra amari magis, quam turpis desideret, ui autem naturæ, quæ complexio est, temperantior, continentior, atque moratior est.

Aſpectum eſſe amantibus amabiliſſimum. Caput. LVIII

QVod uero amantibus uidere puellas, quas amant, amabiliſſimũ ſit, ex eo probauit Ariſtoteles omniũ philoſophorum magiſter libro Ethicorum nono, quoniam per ſenſum uiſum maxime eſt, atq; oritur amor, gignitur. n. amor ex pulchro agnito, cum ſit aliud nihil, ut ſæpe diximus, quã deſiderium fruendi pulchri, quare quemadmodum amici in mutuo conuictu potiſſimum gaudent, ita quoq; amãtes in mutuo aſpectu, unde & primo libro de partibus animalium aſſerit ita eſſe de puellis, ut de superis ipſis, ac diuinis ſubſtantiis, nam quemadmodum cum ſuperas illas ſubſtantias attingimus licet eas leuiter attingamus ob eius tamen cognoſcendi generis excellentiam amplius oblectamur, quam cum nobis iuncta omnia tenemus, ita quamlibet partẽ, minimamq; noſtrarum puellæ deliciarum uiderimus gratius erit, ac iucundius, quam ſi perſpexerimus cæterorum hominũ membra tota, per quæ declarauit nihil eſſe amãtibus gratius aſpectu, præſertim cũ mutuus fuerit

Amorem non ſemper a uiſu oriri. Caput. LIX

MAgna addubitatio eſt, poſſit ne quis amore capi ab ea puella quã nec uiderat, nec loqui audierat. Philoſtratus in ſuis Heroibus aſſerit. Poetas uelle amorem primum a puellæ uiſu proficiſci, ſeruari uero poſt illius idolum ab ea animæ uirtute, quam philoſophi memoriam uocant, per imaginationem autem ſæpe reuideri, atq; recognoſci, et ex ea recognita angi, affli

gi, noctu, diuque uexari. Sunt tamen exempla huic opinioni contraria, præsertim Aurelio *asserente inuisa, atque inaudita amari, atque diligi posse, incognita uero haud quaquam,* Achilles *enim, ut quidam aiunt, qui* Troiæ *aderat,* & Helena, *quæ in* Aegypto *manebat absque mutuo aspectu se perdite adamarunt, sola enim hinc inde narratione audita se inuicem deperierunt non multis annis ante nos* Rudelsus Blaiæ *dominus* Comitissam, *quæ* Tripoli *imperitabat suæ pulchritudinis fama per eos peregrinos delata, qui ex* Antiochia *redibant summopere deperiuit, qui illius amore exardens in* Tripolim *adnauigauit, ut eius, quam audierat, pulchritudine frueretur, captus uero in itinere a sæua ægritudine cum tantundem ad eam peruenisset* Deo *gratias agens, quod tantum numen uidere sibi concessisset in illius puellæ brachiis nõ absque animi utriusque mœrore e uita excessit, nec ab ratione est, quod hi opinantur, si enim amor desiderium fruendi pulchri est,* & *potest quis inuisum pulchrum desiderare, ut eo fruatur, fit, ut inuisa, atque inaudita interdum ui famæ amentur.* Aristoteles *etiam Ethicorum octauo asserit posse nonnunquam inter aliquos, qui sese nunquam uiderint mutuã esse beniuolentiam, licet non amicitiã.* Quare *et mutuus amor, hunc in modum, ut quidam uolunt,* Paris *classem instruxit,* Spartamque *uisendæ* Helenæ *pulchritudinis causa appulit.* Verum *si res hæc ita est, amor, qui post aspectum nascitur longe feruentior esse solet eo, qui fama duntaxat exoritur, modo præsentia famam non minuat, et gratia, quæ ex uisa pulchritudine proficiscitur, non occurset.*

De ætate pulcbritudinis. Caput. LX

QVæ uero ætas pulchritudini magis idonea sit, nondũ exploratum est. Hippias uiridem iuuentam autumat, cum uirginem pulchrum ipsum esse affirmarit, cui et Aristoteles fauere uidetur in flore ætatis pulcbritudinem pullulare asserens. Verum omnis ætas pulcbritudini apta est, si mulier mulieribus comparetur, quæ suæ ætatis sunt, non desunt, qui arbitrantur, gratiam, quæ ex pulchro exoritur iuuẽtæ maximopere idoneam esse, morum uero concinnitatem, quæ est animi pulcbritudo, ipsi senectæ cõuenire, aut fortasse pulcbritudini, quæ animi concinnitas est, ut diximus, omnis ætas idonea est, et si gratiosior ei sit iuuenta, formæ autem sola uiridis ætas, qd' Hippias, et Aristoteles probarunt.

Quod qui amore alicuius exardet semper sit in eo. Ca. LXI

QVoniam autem altera uoluptas cum in excessu fuerit, alteram probibet (qui. n. fistulis delectantur, nequeunt mentem sermonibus adhibere, si quempiam audierint modulantem, magis modulandi gaudentes, quam operatione præsenti) boc idem, ut Aristoteles decimo Ethicorum inquit, & in cæteris usu uenit, cum circa duo simul quispiam operatur, operatio enim iucundior alteram excludit, et quæ maiore uoluptate præcellit, longe magis probibet, atq; remittit alteram, atq; adeo, ut neq; operetur per illam. Quocirca cum uehemen

ter aliqua re gaudemus, non ualde aliud agimus, et alia facimus, cum parum nobis alia placent. Quare et in affectibus simili ratione, qui amat uix aliud facere poterit, amore, qui est pulchri fruendi desiderium, cætera prohibente, atque excludente, ut sit uerum illud Poetæ,

Et si quid faciam nunc quoque quæris, amo.

In animalibus mutis eam fœminã, quæ unius animalis animam rapit ad sui usum, omnes, quæ in eodem genere sunt, rapere, non ita in hominibus eandem puellam. Caput. LXII

NOn erit autem difficile declarare, cur in multis animalibus ea fœmina, quæ unius animalis animam rapit ad sui usum, omnium in eodem genere animas rapiat, non ita in hominibus eadem puella, nam cuique animali propria uoluptas est, sicut et opus, ut decimo Ethicorum Aristoteles sapientum magister tradit, Alia namque Equi uoluptas est, alia Canis, alia Hominis, quemadmodum, & Heraclitus dicit Asinum stramina magis optare, quam aurum. Asinis enim pabulum auro iucundius est, uariant autem nõ parum in hominibus, eadem. n. alios dolore afficiunt, alios delectant, hoc et in dulcibus accidit, non enim eadem dulcia febricitanti, atque sano uidentur. Huius rei causa est, quoniã uoluptates aliorum animalium naturalẽ inclinationem sequuntur, quæ in eadem specie bona est, hominum uero uoluptates, rationẽ, quæ non ad unũ determinatur,

et per rationem intelligendum est, siue ueram, siue allucinatam, qđ Horatius non ignorauit, cum dixit, Nec uelle cuiquã esse unum, nec uotum, quippe cum hominum species sint mille, et usus earum discolor. Cũ igitur in mutis ipsis animalibus nulla sit ratio nec uera, nec allucinata, sed appetitio eadẽ, ceu anima eadem, fit, ut in ipsis ea fœmina, quæ unius animalis animam rapit ad sui usum, omnium animas rapiat, secus in hominibus, ubi rationes saltem allucinatæ uariant.

Perfectam pulchræ puellæ fruitionem absq; tactu, gustu, atq; olfatu non esse. Caput. LXIII

QVoniam fruitio pulchri est finis amoris humani, cum amor humanus, ut superius diximus, fruendi pulchri desiderium sit, ideo addubitatum est, sit ne perfecta pulchræ puellæ fruitio, absq; tactu, gustu, et olfatu, an imperfecta? Plato asserit per tres animæ partes pulchrum animos rapere, per uisum uidelicet, aut per auditum, aut per mentem, aut per has omnes, uel plures. Quare propter hæc perfectã esse pulchræ puellæ fruitionem non dubitat sine tactu, olfatu, et gustu, cum nec in tactilibus, nec in olfactilibus, nec in gustatilibus pulchri ratio spectetur, quam partem diuinus ille Thomas Latii decus in his commentariis, quæ in libro Ethicorum scripsit, probauit ex eo, quia finis amoris est in his habendus, in quibus est initium, amorq; ipse. At constat amoris initium, amoremq; ipsum in uisibilibus, atq; auditilibus, et intellectualibus esse, sit,

ut in his finis sit habendus, quæ est pulchri fruitio. Nos uero arbitramur pulchræ puellæ fruitionem cui nihil humani desiderii deest quo humanum desiderium est perfectam esse non posse nisi anima quæ rapta est ab ipsius puellæ pulchritudine in qua omnis præparatio ad gratiam suscipiẽdam est per eos omnes census ea fruatur per quot omnis præparatio agnoscitur et quoniam ut diximus superius per olfactũ gustum et tactum in ea cognoscit rationes pulchri per olfactum enim suauitas in odore per gustum autem dulcedo in labellis lingua et ore per tactum uero lenitas carnis percipitur quas muta animalia in suis fœminis nequaquam sentiunt. Præterea ut superius diximus sine his nulla puella omni ex parte pulchra est censenda quis enim iudicabit eam pulchram omni ex parte si eius caro insuauis si dura si aspera sit. Insuper si caro et os fœtorẽ exhalarint, si os, lingua, labella insipida fuerint Quare cum in his turpis ratio habeatur cur in suauitate mollitie lenitate et partium odore atq; dulcedine pulchrum habendum non est? Quod autem ita sit puellæ ipsæ nobis signo sunt quæ ut pulchriores reddantur odoribus unguẽtis rebusq; odoriferis se illinunt lauacris quoq; quæ carnẽs abstergunt se lauant ac leniunt, labella os, linguam dulci sapore afficiunt. Diximus cui nihil deest quo humanum desideriũ est quoniam quo amor ferinus est nisi ad usũ Veneris defluat quiescit nũquam quo uero amor humanus est ac humanum moraleq; & rationale pulchri fruendi desiderium non ultro proficiscitur nisi quousq; homini seruet sui propriam rationem at cum in

usum uenerit in ferinam labitur uoluptatem. In quibus uero anima solum peruisum percipit pulchrum, ut in ædificiis statuis, cæterisq; id genus in his fruitio per solum uisum perfecta omni ex parte esse poterit. Simili modo in quibus per auditum, ut in uocibus, orationibus, cæterisq; talibus solum per auditum. Sed quoniam in puella pulchrum anima percipit per uisum, auditum, olfactum, ac tactū solo gustu excepto, si fuerit ipsa simpliciter, omniq; ex parte pulchra, per quæ ferina anima in nulla suarum fœminarum percipere potest, fit, ut rapiatur ad fruendam puellam per omnes huiusmodi sensus. Quare perfecta pulchri fruitio, quod per huiusmodi sensus omnes animam rapit absq; tactu, & olfactu non est, nec esse poterit. Vtrum uero fruitio pulchri esse possit, et amor sine appetitu Veneris, postea differendum.

uide fol. LX cap. XVI

De pudore, in quo animi pulchritudo pro magna sui parte habetur in puellis, quæ omnino atq; simpliciter pulchræ sunt. Caput LXV

QVoniam, ut diximus gratiæ quæ pulchritudo est præparationem potissimam habet in morum concinnitate cuius una pars est pudor ideo de pudore differendum, quippe cum sapientes de ea uaria sentiant. Achademici tradiderunt, pudorem moderatorem esse optimum cupiditatum, ne audeat quispiam cuiquam aut dicto proteruo, aut facto improbo nocere, hæc nanq; perfacilis ratio est cōciliande homi-

num gratiæ, et promerendi amoris. Stoici uero, ut Gellius inquit pudorem ignominiæ metum esse definierunt, et primas quidē ætates ualde addecet, optimæq; indolis signū præbet intimo enim sanguini animus reuerentia quadā affectus mergitur, et faciē rubore prefundit. His Adulescentibus Cato maior se delectari aiebat, qui minima quæq; errata metuētes etiā in recte factis erubescerent, non autē illis, qui pallescerent, illud quidē ingenui pudoris indiciū esse hoc autē impudentiæ aut uecordiæ, idem sentire uisus est Diogenes cynicus, nam cū adulescentem quendā alloqueretur, cerneretq; eum rubore perfusū, confide ait, color enim iste uirtutis est index. Pythias Aristotelis filia rogata quē pulcherrimum iudicaret colorem pro facie ornanda, qui inquit ex pudore oritur, hunc affectū quidam castigatius loquentes uerecundiā appellant, ut ambiguitatē uerborum fugiant, et pro uirtute semper eam ponunt cum pudor etiā in malefactis quandoq; dicatur. Verecundia autem recti honestiq; rationē habet, alii uero pudorē a uerecūdia sic separāt, ut pudor sit rei turpiter actæ uerecundia etiā recte facti, atq; honesti. Sed Aristoteles quarto ethicorum libro uerecundiam ait timorem quendā esse dedecoris, hanc fieri asserit prope similiter, ac timorē in rebus grauibus, nā qui uerecundantur, erubescunt, qui uero mortē timent, pallescunt quod cū utrunq; ad corpus accommodetur, fit, ut utrunq; magis ad affectū, quam ad habitum uideatur pertinere non aūt ad quanuis ætatem is affectus, sed ad iuuenilem accōmodatur putamus enim eos qui huius ætatis sūt uerecūdos esse oportere

nt cum non sine perturbatione uiuant multumq; ob hec peccēt a uerecundia prohibeantur delinquere. Quare iuuenes uerecundi laude digni sunt. Sed nemo ex eo seniorem hominem laudabit quia est uerecundus nihil enim eorum ipsum oportere censemus agere pro quibus emergere uerecundia solet neq; enim homini probo uerecundia competit quippe cum pro rebus improbis fiat non sunt res tales agendæ. Alii tradūt uerecundiam esse ingenuum quendā pudorē quo perciti etiam recta et honesta ager' erubescimus et licet pudor ac uerecūdia similitudine quadam teneri uideantur aliquantulum tamen inter se differunt est enim pudor timor quidam iuste reprehensionis uerecundia autem aspectum honesti uiri uel coniunctæ multitudinis in rectis etiam actionibus ueretur proinde custos decori esse uidetur atq; honesti consilii mater nam qui bene agere studet nihil magis ueretur quam nequid indecore agat. Iccirco uerecundia artifex effectrix q; diligentiæ esse dicitur non enim tantum nequid peccet cauet sed ut honeste decoreq; erat omni studio oīq; diligentia nititur. Prothagoras apud Platonem ait mortalibus qui ut ferarum uires uitarent urbes condere atq; in unum conuenire cœperant. Iouem Mercurium misisse cum iustitia et pudore rogatus uero a Mercurio num esset utrūq; hominibus omnibus traditurus omnibus inquit omnes siquidem horum participes esse debent. Multa sunt exempla Romanorum aliarumq; gentium quibus manifeste patet pudorem res profligatas restituisse et prostratos exercitus ad uictoriam erexisse atq; horrenda multa pro-

Pudor quid

bibuisse. Iulii Cæsaris exercitum ad cordubam contra Pompeium iuniorem perterrefactum iam et de fuga magis quam de pugna meditantem pudor restituit cum milites omnes audiuissent Cæsarem exclamantem. Hic dies mihi finis uitæ erit, et militiæ uestræ ultimus quibus dictis clypeum obuii militis arripuit solusq; hostes inuasit locoq; pepulit ac perturbauit et ducenta circiter tela in se missa partim audacter euitauit partim scuto excepit quo pudore accensi ac perciti milites tanto impetu in hostem feruntur ut Pompeium cum uniuerso exercitu in fugam compulerint Ducesq; eius capta corduba in quam confugerant magna ex parte cæsi sunt et eorum capita ad Cæsarem perlata ipse autem Pompeius inter dumos ac uepres latitans deprehensus cæsusq; est caput quoq; eius ad Cæsarem perlatum quod quidem honeste sepeliri iussit. Bellum igitur formidolosum admodum pudoris uirtute profligatum ac confectum est et integram uictoriã Cæsari præbuit. Persæ mulieres quibus ob pudorem nec uomere coram alio nec urinam facere licebat fugientibus filiis pudenda illis nuda ostenderunt atq; uultis dixerunt huc repetere fugientes eaq; re permoti pudentesq; reuersi hostes fugarunt. Socrates cum quendam audisset illoto ore loquentem caput sibi clamyde adoperuisse fertur donec ille perorasset ut sit pudor uerborum optimus moderator ut neq; dicamus quæ turpia dictu sunt neq; eadem si ab alio dicta fuerint libenter audiamus. Quare uera est sententia Valerii asserentis uerecundiam esse omnis honesti consilii parentem solennium officiorum

tutelam, innocentiæ magistram, carã proximis, acceptã alienis, omni tempore, omni loco fauorabilẽ præseferentẽ uultũ.

Exempla Mulierum, quæ ob pudorẽ celebres habitæ sunt. Caput. LXVI

NEc desunt exempla præstantissimarum mulierum, quæ ob pudoris pulchritudinem celeberrimæ habitæ sũt, Milesiæ uirgines, cum sine ulla euidenti causa uoluntariam mortem subirent, plurimæq; suspendio uitam finirent, nullo potuerunt remedio a proposito discedere, decreuerunt tandem Milesii, ut uirgines quæ suspensis corporibus demortuæ forent, hæ omnes nudæ cum eodem laqueo efferentur præcinctæ, post id decretum pudore solo deterritas deinde abstinuisse aiunt. Coluisse se pudorem non sine magna laude ostendit Panthei Lacedæmonii Vxor, nam uirum secuta in Aegyptum, quo is cum Cleomene se receperat, post uiri mortẽ cum Ptolemæus ipsam quoq; cum cæteris Lacænis, quæ illic erant, occidi iussisset priusq; occideretur, uestem diligenter pedibus obuoluit omnemq; aliam corporis partem texit nudo iugulo relicto, ut honeste cadens, pudorem, quem per omnem uitam seruauerat, inuiolatum relinqueret. Olympia quoq; Alexandri magni mater cum eã Cassander interimi iussisset, diligenter cauit, ne cadens in morte aliquam corporis partem detegeret, quæ cælanda pro matronali pudore uiderentur. Virgo quædam Aegyptia Alexandrina, cum aspectu decoro esset ueteri tu-

mulo se inclusit. illicq̧. xij. continuos egit annos per paruū foramen cibo, cæterisq̧ necessariis acceptis, rogata autē quā-obrem his tenebris se damnasset, respondit cognouisse se sui amore iuuenem exarsisse, et ne ei ultra, aut alteri huiusmodi flammis animum incenderet tumuli carcerem pro remedio delegisse, quæ tanto Spurinæ pudorem, de quo apud Valerium superauit quanto ipsius sexus fragilior erat. Non minus custodiendi pudoris studiosam Martia quoq̧ Varronis filia se ostendit, nam cum Virginitatis candorem illesum seruaret, et scalpendi, pingendiq̧ ars insignis haberetur quia ea ætate statuæ, imaginesq̧ plerūq̧ nudæ fingebantur, ipsa præ pudore ne in uiris pudenda exprimeret, aut ob id imperfectum opus relinqueret effingenda uirili figura semper abstinuit.

De pudicitia, in qua etiam animi pulchritudo in puellis pro magna sui parte habetur Caput. LXVII

NVnc de pudicitia, in qua summa mulierum gratia, atq̧ pulchritudo residet disserendum, nam sunt qui pudorem a pudicitia sic secernant, quod ille uerborum, hæc autem actionum sit, et ad hanc sententiam uerba illa Ciceronis interpretantur cum in Antonium ait. Tu quidem pudorem cum pudicitia simul amisisti. Alii tradunt pudicitiam esse castitatis speciem, quæ solum ab iniuria turpium libidinum uendicet quod. Mantuana camæna docuit, cum ait

Casta pudicitiam seruat domus,

quasi dicat castigata incorruptaq; domus etiã pudicitiã seruat. Verũ quicquid de pudicitia ipsa tradatur ea tamẽ uirtus est quæ uera ornamenta fœminarum facit quæq; nullo auro nullis gemmis aut margaritis comparari potest Maleolentis cœni putor nullo odore uincitur nec unguento indigent qui per sese bene olent. At qui quandoquidem non omnia in optima etiam fœmina esse possunt pudicitia sola est quæ suppeditat quæcunq; desunt hæc dotis inopiam auget de formitatem non modo ornat uerum ad pulchritudinis speciem redigit ignobilitatem illustrat & deniq; omnia implet quæ aliqua ex parte deesse possent pudicitia gratam parentibus maioribusq; matronam facit quarum sanguinem nullo adulterio uitiatum suspicatur hæc eandem liberis commendatissimã reddit, quibus nec de matre unquam erubescendum est nec de patre ambigendum hæc deniq; efficit ut neq; iurgia neq; aduersam auditionem formident. Hinc illud Xenocratis recte fertur elementum puellarum proprium esse pudicitiam non aliter quam piscibus aquã etiam auibus aerem pudicitiam uitæ præferendã non modo Romani et Græci sed et barbari etiam in seruitute constituti censuerunt Mithridates Ponti Rex ingenti prælio superatus a Romanis Pompeio Duce cum in regni penetralia confugeret adultam filiam Dripentinam nomine morbi asperitate uexatam Menophilo eunucho reliquit in castello Gynorio optime munito is uirginem omni remediorum cura pristinæ ualitudini restitutam Patri tutissime seruabat uerũ cũ a Mallio prisco Imperatorũ legato castellum

obsidere cerneret, & defensores deditionem meditari, ueritus ne puella captiua uirginitatem hosti prostituere cogeretur, eã gladio interemit, quo quidem ex uulnere auulso seipsum transfodit, ne minus diligens custos creditæ sibi pudicitiæ uideretur, nec idem est uirginitas, et pudicitia, nam mulieres, quæ uirum habent pudicæ esse possunt, non autem semper Virgines. Iulia Firma patritia Suessana, ut in Epitaphio legitur, pudica dicebatur, quia post mortem uiri casta seruauit thorum uiro. Cicero obiurgantibus quod sexagenarius Popiliam Virginem duxisset, cras mulier erit inquit.

Exempla Mulierum, quæ ob pudicitiæ pulchritudinem summis laudibus monumentis traditæ sunt. Caput. LXVIII

SEd post hæc afferamus exempla excellentissimarum mulierum, quæ ob pudicitiæ pulchritudinem summis laudibus sunt honestatæ. Teutonicorum coniuges Marium uictorem orarunt, ut ab eo Virginibus Vestalibus dono mitterentur affirmantes æque se, atq; illas uirilis concubitus expertes futuras, eaq; re nõ impetrata laqueis sibi nocte proxima spiritum eripuerunt, Exercitu, et copiis Gallogræcorum Cn. Manilio Cos. in Olympo monte ex parte deletis, ex parte captis Orgiagontis Reguli Vxor miræ pulchritudinis a Centurione, cui custodienda tradita erat stuprum pati coacta postquam uentum est in eum locum, in quem Consulis iussu Centurio misso nuntio necessarios mulieris prætium, quo eã redimerẽt

afferre iusserat aurum expendente Centurione, et in eius pondus animo, oculisque intento Gallogræcis lingua suæ gentis imperauit ut eum occiderent, interfecti deinde caput manibus retinens ad coniugem uenit, abiectoque ante pedes eius, et iniuriæ, et ultionis suæ ordinem exposuit. Huius fœminæ quid aliud quisquam, quam corpus in potestatem hostium uenisse dicat, nanque animus neque uinci, neque pudicitia capi potuit. Græca fœmina nomine Hippo cum hostiũ classe esset excepta in mare se, ut pudicitiã morte tueretur abiecit cuius corpus Erithreo littori appulsum proxima undis humus sepulturæ mandatum ad hoc tempus tumulo contegit, sanctitatis uero gloriam æternæ traditam memoriæ Græcia laudibus suis celebrando quotidie florentiorem effecit. Nõ minus ue Ciane Syracusana uirgo uiolatam ab ebrio patre pudicitiam ulta est, Etenim ex ea re cum graui peste Siracusæ laborarent, oraculaque respondissent de scelerato sacrificandum esse, cum nemo intelligeret ad quem ea res pertineret, Ciane parẽtem capillis apprehensum ad aram traxit, illicque manu sua eum pro uictima mactauit, atque super occisi corpus se quoque interemit. Medulina uirgo Romana in bacchanalibus ab ebrio patre obscuro in loco uim passa, ut stupri autorem agnosceret, digito eius anulum detraxit, que aliquandiu seruauit, quoad maiuscula facta ex anuli signo patrem iniuriæ autorem cognouit. Itaque tunc denuo deprehensum ebrium capite sertis, ut erat, redimito ad aram Fulguris traxit, atque illic multis conspersum lachrymis, tanquã pudicitiæ suæ uiolatorẽ sacrificauit. Sophronia Romana matrona

nobilitate insigni, cum eam à Maxentio missi uiri expectarent, ipsa una tantum comitata ancilla cubiculum suum ingressa est, ubi posteaquam longiore oratione se Deo excusauit, si ante statutam diem uitam relinqueret, cultello sibi ipsi mortem consciuit, Lucretiæ Romanæ in eo anteferenda, quod ipsa ne uel corpus, uel animum, quæ duo insigni pudicitiæ candore fulgebant, labe aliqua inficeret, manum sibi iniecit, illa ut lesum iam pudorem excusaret, sanguinẽ cum uita effundere uoluit. Captis, euersisq; a Nicathore Thebis, is in Thebanæ uirginis flammas incidit, & muneris loco, qđ ab eo diligeretur, accepturam arbitratus, tamen diu rogando cum nihil profecisset, Virgo imminere uim uerita cum in partem secessisset, aliud a se agi uelle fingens, mortem manu sua sibi consciuit, Hoc idem quinquaginta quoq; Sparthanæ uirgines fecerunt, nam cum ad Messeniorum Vrbem sacrorum causa profectæ essent, sicuti ex fœdere promissum erat, Messenii iuuenes in Venerem eas solicitabant, quorum uim ut effugerent incolumi pudicitiæ uitam postponentes mortem oppetierunt. Insigne quoq; pudicitiæ exemplum illud fuit, quod duæ Leutris Sedasio patre in Boeotia ortæ uirgines ediderũt, nam cum absenti Patre duos iuuenes pro ueteri hospitio domi excepissent, ab iis uim passæ eodẽ ferro die postera ambæ cõcordes cum prima eo usa, alteri eius usum cõcessisset se interemerunt, hoc testimonio declarantes et si corporibus uis allata erat, animos tamen culpæ insontes mansisse. Philomena

Alexandrina Virgo, quæ Romani ciuis serua ab eo, et propter formam, et propter uirtutem uehementer diligebatur, et cum diu promissis, minisq; frustra oppugnasset, Dominus tandem amore in odium conuerso, ad Iudices eam, ceu Christianam detulit. Cum autem propter hoc puella de sententia non moueretur feruenti pici immersa hoc tormento uitam agere, quam pudicitiam uiolare maluit, pudicitiam profecto mirandam. Non minus indignabundam Anastasia se ne suam macularet pudicitiam, ostendit, nam cum eam Theodora augusta suspicata a Iustiniano augusto uiro suo diligi, acerbo uerbo carpsisset, ut uero experimento declararet, se ea in re Iustiniano non respondere Alexandriam profugit, atq; illic inter sacras Virgines latuit, ubi postea Theodoræ audita morte, cum se impensius, quam antea a Iustiniano Theodoræ iugo liberato diligi audiret, uerita ne tandem uis inferretur eum declinauit amorem, quem permultæ magno studio sequi uoluissent. Itaq; uiriles amicta uestes ad extrema Aegypti deserta aufugit, ubi Anastasii tanquam uir esset nomine sumpto diu austere, ac sancte uixit, Cum Attila Hunnorum Rex Aquilegiam Vrbem oppugnaret, Digna in ea Vrbe nobilitate, atq; pudicitia insignis, quæ barbaros iam Vrbem irrumpere uidebat, quos acceperat in diripiendis Vrbibus crudeliter, auareq; rem gerere, neq; a mulierum pudicitia iniuriam abstinere, ne eam uim incurreret cum domum in amnis ripa positam haberet, a fenestris in eum se præcipitem misit.

Exempla Mulierum, quæ ob excellentiam formæ celeberrima fama claræ fuerunt. Caput. LXIX

FVerunt etiam ob formam Mulieres summa celebritate claræ, quarum aliquæ a Diis, nonnullæ ab hominibus sunt adamatæ. Ariadne filia Minois forma fuit elegante, quam propterea Bacchus duxit in Vxorem, eiusq; coronam stellis ornatã in astra retulit. Antiopa filia Nyctei, et uxor Lyci Regis Thebarum speciosissima propter formam a Ioue adamata est, ex qua Zetum, et Amphionem suscepit. Aeginam quoq; Asopi Regis Boeotiæ filiam ob excellentem pulchritudinem adamauit Iupiter, iacuitq; cum ea in specie ignis. Briseis formosa adeo fuit, ut Achilles eius amore conflagrauerit, eamq; quãuis ancillam plus quam puellas omnes adamauerit. Cænis puella Thessala Thessalidum uirgo pulcherrima a Neptuno compressa est. Cidippe ab Acontio ob præstantiam formæ adamata est. Cynthiã adamauit Propertius, quã secundam post Helenã canit. Deianyra Herculis uxor, ut Ouidius inquit.

quondam pulcherrima uirgo
Multorumq; fuit spes inuidiosa procorum

Deiphile Tydei uxor nulli fuit formæ laude secunda. Eurydice Orphei uxor.

Puellas
Tam uisa est superare pares, cœlestibus aulis
Quam iucunda Venus dominas supereminet omnes

Galateam adamauit Virgilius, cuius pulchritudo fuit admira-

bilis. Fuit tam elegans, et cōcinna Hippodamiæ pulchritudo, ut ad impetrandas eius nuptias celebrata sint certamina procorum, in quibus cum uictor euasisset Pelops puellam duxit uxorem. Hiera fuit uxor Telephi, mulier omnium (quas Protbesilaus uidit) maxima, atq; pulcherrima. Lauiniæ forma fuit origo belli inter Aeneam et Turnum, quorum uterq; eam sibi uxorem dari uolebat. Lesbiam adamauit Catullus, quæ cū pulcherrima tota erat.

Tum omnibus una omnes surripuit Veneres

Lycorym Gallus, cui pulchritudine nulla præferri potuit. Lamia autore Plutarcho puella fuit speciosissima a Demetrio adamata, quæ et tibiis optime cecinisse dicitur, hæc primo canendi, modulandiq; suauitatem gratiam sibi apud omnes comparauit. Maia Athlantis filia forma sorores suas superauit, ob quam Iupiter cum ea concubuit. Omphale Regina Lydorum fuit facie adeo præstanti, ut ei se submiserit Hercules. Panthea uxor fuit Abradatæ uiri nobilis apud Persas, quam Cyrus expugnatis Assyriorum castris duxerat captiuam. Abradata autem absente, et apud Bactrianos legatum agente Araspæ Mædo seruanda tradita est, qui apud Cyrum affirmauit nondum esse ortam, aut omnino inuentam tota Asia pulchriorem, fuit etiam in Semiramide eximia pulchritudo, et facies imperio digna. Sisigambis uxor Darii nulli suæ ætatis fœminæ pulchritudine cessit, teste Curtio, quam tamē uicto Dario Alexander non solum non uiolauit, sed etiam summam adhibuit curam, ne quis captiuo corpori illuderet.

Tyro puella Salomei filia ob formam a Neptuno adamata est Violantilla Stellæ Poetæ uxor nulli puellæ pulchritudine cessit. Fuerunt et aliæ fere innumeræ, ut Pasiphaæ, Berenice, Hermione, Penelope, Diademia, Ersilia uxor Romuli, Ero, Virginia, Anaxarete, Antigone, Arachne, Arethusa, Arsinoe, Polixena, Pelagia, Lycaste, Iocasta, Hecuba, Cassandra Hesperiæ, Cleopatra Cælia, Ilia, Heroinæ, et aliæ prope infinitæ, quarum aliæ sola corporis pulchritudine, aliæ uero non sola corporis forma, sed etiam morum concinnitate ab historicis sunt decantatæ. Helenæ forma Poetis omnibus cantatissima laudem meruisset maximã, nisi ea Troiæ ruinã, belliq; decennalis causam attulisset. At nemo est, cui non sit odio, quũ tantæ cladis, et calamitatis uenit in mentẽ. Magnus Alexander totius prope orientis uictor, et Imperator Roxanam Satrapis barbari filiam matrimonio sibi iunxit ob solam eius pulchritudinem. Quæ uero ob pulchritudinem ardentissimo amore fuerunt adamatæ tum a Diis, tum ab hominibus, innumeræ sunt, ex quibus nonnullas celebriores iterũ annotabimus, ut sciant homines formã non minus claras efficere puellas, quã ornamenta, diuitias et genus. Fuit itaq; Daphnæ Penei Fluminis filia Phebi amasia, Gnosia Ariadna Bacchi, Sappho Phaonis, Hebe iuuentutis Dea Herculis, Syrinx nympha Panos, Ero Leandri, Phylis filia Lycurgi Regis Thracum, Demophoontis, Iphis Patrocli, Similax Croci, Glicera Pausiæ Sicyonii pictoris, Campsape Alexandri, quam Alexander ipse muneri dedit Apelli pic-

tori. Philace Stratoclis. Echo Narcissi, Flora Deaflorum Zephiri. Acme Septimii, Aufilena Quintii, Andromeda Persei, Lesbia, ut diximus, Catulli, Quintilia Calui Licinii, Lyde Callimaci, Batthis Philetæ, Beatrix Dantis Aligerii, Laura Petrarchæ, Licinia Horatii, Stella Platonis, ut Plutarchus auctor est. Violantilla, ut diximus, Stellæ Poetæ, Leucadia Terentii, Varronis Atacini, Dælia, Sulpitia, Nemesis, Neæra Tibulli, Cynthia, ut diximus, Propertii, Melenis Domitii, Pamphila Valerii Aeditui, Chrysis Q. Trabeæ Comædiographi, Martia Hortensii, Terentia Tullii, Calphurnia Plinii, Pudentilla Apulei, Rusticana Symmachi, Corynna Nasonis, Cesennia Getulici, Argentaria Lucani, Lamia Demetrii, Phryne Thimothei, Flora Pompeii, Aspasia Periclis, Rodope Psamnitici, et Antonii Cleopatra, Sunt & aliæ apud Tenedum Troianis adiacentem insulam, quas esse omnium quotquot sunt mulieres speciosissimas in Asiæ Periplo scribit Nymphodorus. insuper et aliæ olim, et tunc, quarum forma celeberrima fuit, quas breuitatis causa prætermisimus. Non autem tu illustris Ioanna prætereunda es, non, n. solum inter has cõnumerari mereris, sed omnibus anteponi, quandoquidẽ nõ modo corporis forma, uerumetiã pudore, pudicitiaue omnes exuperas. Qua ratione fit, ut sola nostro æuo felix sis habenda, quippe cũ felicitatis partes in puellis ipsis, ut recte Aristoteles probauit, duæ tantum sint, pudicitia, cuius comes est pudor & forma,

quibus tu super omnes emicas, nec ab ratiōe ita esse Illustrissima Victoria Columna Piscariensium Marchio. Mulierum decus, tubarꝙ splendidissimum probauit. Nam ob corporis formam puella cum iis amantibus omnibus pugnat, ac acerrime contendit, qui eam ardenter deperientes, possidere enituntur, ob pudicitiam autem, pudorem ue et se ipsam, & eos exuperat, qui eam in sui uotum, iurisdictionemꝙ adiicere contendunt, non enim aduersus pudicas amatoria tela ualent. Quam rem Lucianus non ignorauit, nam cum quæreretur ab eo. cur Musæ ab amoris saggittis impenetrabiles sunt, respondit, quoniam pudicitia, pudore ue sunt munitæ, armatæꝙ Es igitur felicissima, cum felicius, ac beatius possit esse nihil, quam acerrime certare, atꝙ hostes uincere, cuius rei signo nobis sunt honores, qui uictoribus exhibentur, ut triumphi, laureæ, coronæ, anuli, et cætera id genus.

Exempla eorum uirorum, qui propter formam celeberrimam á prioribus specie præsignes habiti sunt Caput. LXX

POst hæc de iis uiris, qui á prioribus habiti sūt forma præsignes quorum aliquos Poetæ fabulati sunt, et propterea habent allegoriam. Verum quia exempla hæc amoris uim atꝙ imperium exprimunt uehementius si tanquam historia gesta narrentur, quam si per allegoriam dicta putentur, ideo de eis exempla afferamus, ac si historica sint. Itaꝙ forma in primis apud Græcos uisenda, & amabili, ut autor est Plato

fuisse Alcibiadem ferunt, apud Romanos uero Scipionem, Demetrium cognomento Poliorcetem, boni quoque huius plurimum uendicasse sibi, Alexandrum fuisse formosum traditur, sed apragmones, cæterum & formidabile quiddam formæ inerat eius. Hominum quoque pulcherrimum fuisse prædicant Phaona, quem inter lactucas occultarat Venus, sunt qui probant portitorem fuisse hunc, eoque se fouisse artificio, ad hunc transmissura Venus cum appulisset quandoque. grate excepta ab eo est etiam si, quæ nam foret, prorsus inscio, transportata uero, quo uellet, dicta homini alabastrum unguenti obtulit, quo is cum se oleuisset, omnium euasit formosissimus, atque eo nomine à Mitylenæorum mulieribus ardenter appetebatur, unde factum, ut adulter demum deprehensus, iugularetur, amatum à Sappho sciunt omnes quæ Poetria fuit Scamandronymi filia, cuius sapientiam admirarentur etiam Plato, & Aristoteles, Fuit & in Lesbo Sappho altera, uerum meretrix, haud Poetria, Alexim formosum fuisse tradit Virgilius, quem deperisse Corydonem pastorem tradit, Adonim Myrrhæ filium ob excellentiam formæ Venus ardenter dilexit, Auentinum Hercule pulchriorem fuisse scribit Virgilius. Asturem etiam formosissimum fuisse idem Virgilius narrat, Atym puerum phrygium à Cybele ob formæ præstantiam adamatum esse omnes asserunt, Antinoo Bithynico mira pulchritudine adolescenti tanta, tamque elegans fuit forma, ut Adrianus Imperator, à quo adamabatur, templum ei apud Mantineam

constituerit, & ciuitatem apud Nilum, eiusque imaginem fecerit insculpi Numenis, Achātus puer speciosissimus fuit, qui ob inuidiam tantæ formæ in florem sui nominis à Diis conuersus est, Amaracum in herbam odoriferam mutatum esse ob formæ elegantiam omnes fatentur. Asterius Veneris filius forma fuit insignis, sed omnium amores respuens, Alfum Gygari Danorum Regis filium tam excellentis formæ ac cæsarie extitisse scribit Saxo grammaticus, ut argēteis nitere crinibus putaretur, Batyllus cum esset formæ elegantissimæ ab Anacreonte ardenter adamatus est. Diadumenus Augusti fuit prægustator, puer adeo speciosus, ut in formæ certamine (quod fiebat Elidi) meruerit palmam. Democles puer Atheniensis fuit adeo speciosus, ut ex pulchritudine sua pulcher Democles ab omnibus uocaretur, cui (quod paucis admodum formosis contigit) tanta extitit pudicitiæ cura, ut ad declinandam uim Demetrii, a quo petebatur ad stuprum, se in plenum feruentis aquæ lebetem (cum aliter effugere non posset) coniecerit. Euryalum ob præstantiā formæ adamauit Nisus, Endymionem uero ob eandem causam Luna, Galetes adolescens forma speciosa decentique fuit & Ptolomæo Regi usque adeo gratiosus, ut Rex ipse quibusdam (qui ad suppliciū trahebātur) eiusdē patrocinio pepercerit. Hippolytus Thesei filius adeo speciosus fuit, ut adamaretur à nouerca. Hylas propter formæ elegantiam ardenter ab Hercule diligitur, quem postea ob eandē causam Nymphæ

rapuerunt. Celebratur etiam ob excellentiam gratiæ Hyas Atlantis ex Aethra filius. Hippoclides Tisandri filius diuitiis, atq; forma ab Atheniensibus præcipuus habitus est. Iulius Aeneæ filius ex Creusa ob formæ præstantiam a Virgilio celebratur. Iuuencius tantæ pulchritudinis fuit, ut eum Catullus ardentissime deperiret. Lausus Mezentii filius tantæ pulchritudinis fuit, ut ab omnibus diceretur pulcherrimus. Lygdus etiam a prioribus forma habitus est præstantissima. Leander puer ex Abydo (qui Erô puellam adamauit, et ab ea redamatus est (multis laudibus ob formæ excellentiã commendatur. Ligurinus ob pulchritudinis magnitudinẽ ab Horatio ardenter diligitur, quemadmodum Marathus á Tibullo Magnes Smyrnæus adolescens omnium sui sæculi pulcherrimus, cunctisq; propterea gratissimus, sed maxime Gygi Lydorum Regi quod ferentes ægre parentes, capillos ei totonderunt ut aliquid de pulchritudine minueretur, indignatus nero Gyges bellum mouit in Magnesios. Narcissus filius fuit Cephisi, & Lyriopes á multis nymphis ob pulchritudinem adamatus, cuius desiderio cúm nymphæ ipsæ intabescerent, mutatus est in florẽ sui nominis. Nisus Megarensiũ Rex ob pulchritudinẽ capillos aureos habuisse fertur. Nõ fama minore Nirei forma celebratur ab Homero, Horatio Ouidio, Propertio et ab aliis, nec pulchritudo Nearchi ab Horatio, Paris quoq; præ formæ elegantia a prioribus habitus insignis. Phædrus Eliensis Socrati, Platoniq; familiaris á domino Lenone (dictu infandum) ob excellentem formã coactus est se pro-

stituere, suoque corpore quæstum facere. Parthenopæum Meleagri, & Atalantæ filium, uel (ut aliis placet) Martis, et Menalipes forma fuisse liberali scribit Statius, quemadmodum Serranum scribit Virgilius. Spurina fuit forma egregius adolescens, qui cum fœminas uirosque ad libidinem decoro aspectu solo prouocaret, pulchritudinem oris sponte uulneribus deformauit. Turnum quoque á forma plærisque in locis commendat Virgilius, sunt etiam alii permulti pueri, in quibus elegans fuisse pulchritudo memoratur. Verum hos in exemplo uolumus esse inductos, ut intelligatur non minimam partem felicitatis humanæ esse pulchritudinem, quandoquidem & á Poetis, & ab historicis non minore diligentia pulchri quam qui animi concinnitate honestantur in memoriam seruantur. Post hæc de amore per se differendum est, nam, quæ de eo hucusque diximus, obiter ea ratione diximus, qua de pulchro ipso pertractauimus, non enim de pulchro quispiam dicere poterit, nisi de ipso amore dixerit, quippe cum amor, et pulchrum, ut inquit Socrates, correlatiua sint, quorum eadem est scientia. Quare de amore differendum nunc per se, nam & de pulchro diximus, licet non nulla obiter de ipso sint adhuc dicenda.

AVGVSTINI NIPHI MEDICIS AD ILLVSTRISS. IOANNAM ARAGONIAM TAGLIACOCII PRINCIPEM DE AMORE LIBER II

Autores, qui de amore dixerunt. Caput I

QVoniam nemo potest difficilia peragrare, nisi aliquo, uel aliquibus assumptis quasi ducibus, ideo nos autores, qui de amore scripserunt primo explicare debemus, ut intelligant qui hunc commentariolum legent, me tam arduam rem non esse agressum sine bonis ducibus. Scripserunt itaque de amore Plato in symposio, & apud Platonem in eo libro Phædrus, Pausanias, Eryximachus medicus, Aristophanes, Agatho, postremo Socrates à Diotima fatidica edoctus quæ harum rerum, atque aliarum multarum perita fuit. Verum quæ uiri hi dixerunt, ualde pauca sunt, potius rethorica, atque fabulosa, ea enim quæ Socrates dicit in sua oratione. licet uera sint, tamen paucissima. Scripserunt etiam de amore, & pulchro aliæ mulieres, ut Adrastria, Aspasia, & Sappho, sed post hos Aristoteles, qui sub nomine amicitiæ de ipso amore diligentissime egit, differt enim amor ab amicitia in paucis, ut postea dicemus. Quędam etiam de amore scripserunt Plotinus, Porphyrius, Iamblicus, Proculus aliique Platonici, Ficinus uero amplificans ea, quæ Plato de

amore tradidit, partim allegorizando, partim addendo multa de amore non imperite compilauit, Poetæ autem & græci, & latini fere omnes etiam uulgares de amore cecinerunt est enim quasi omnium poematum materia, potissimum tragicorum, atque comicorum, epopeici enim res gestas heroum magis, non tamen amatoria omnia prætereundo cantant, Verum temporibus nostris Marius Aequicola Oliuetanus amicissimus noster meo iudicio fertilissime de amore scripsit & licet uulgari, atque materno sermone, tamen nihil intentatum præteriit, & quoniam amor aliquando in aliquibus adeo accreuit, ut transierit in morbum, hac ratione de amore medici pertractauerunt, ut Auicenna libro tertio, cum egit de Hilisce, Rhases etiã libro, qui omnium morborum ab eo continens dicitur, diligenter disseruit, de quo etiam medici iuniores cæteri tradiderunt, Dicamus igitur & nos, primo tamen quæ alii asseruerunt breuibus pertranseuntes, ut in omnibus peripateticum dogma imitari enitamur.

Opinio Orphei de amore, & eorum, qui eum sequuntur. Caput II

ORpheus itaque in Argonautica, cum de rerum principiis coram Chirone, Heroibusque cantaret, Mercurii Trismegistri theologiam secutus, amorem magnum Deum esse, & apud Deos, hominesque mirandum, cum propter alia multa, tum maxime propter eius originem narrauit,

eumq; antiquissimum asserens, quippe cum chaos ante mundum posuerit, et Saturnum, Iouem, cæterosq; deos, amorem in ipsius chaos sinu locauit, & amorem tandem definiens eum esse dixit principium, quo chaos ornamentum appetit, cum enim chaos informe quippiam sit, cosmon hoc est ornamentum desiderat. Quare desiderium, quo chaos pulchritudinem appetit, amor esse uidetur. Hanc opinionẽ Hesiodus in Theogonia, et in libro de natura Parmenides Pythagoreus, et Acrisileus Poeta secuti sunt, quinimmo Poetæ ferme omnes amorem esse deum cecinerunt. Plato autem in simposio, licet in collaudatione amoris opinionem hanc sectari uideatur, tamen in libri persecutione rem hanc refutauit.

Refutatio, et interpretatio illius opinionis. Caput III

SOcrates igitur apud Platonem positionem hanc refellit, primo, quia amor iuuenis maxime omnium Deorum sit, cuius ipse euidens argumentum præbet, cum senectutem fugiat, uelocem uidelicet, quæ citius, quam oportet, aductat, eamq; amor natura odit, fugitq;. iuuenibus uero se miscet, scite quidem ueteri prouerbio fertur, simile simili semper herere. Deinde tener amor est, neq; enim per terram, et saxa uadit, quæ aspera sunt sed mollissimis omnium rebus se infigit, atq; permanet, in animis quippe hominum sedem suam locat, neq; tamen in quibuslibet animis, nam si durum animi offenderit habitum aufugit sin autẽ mitẽ mollẽq;, inhabitat, cũ itaq; mollissimarũ

rerum mollissimas semper partes pedibus, totoq; tangat, tenerrimum esse amorem necesse est. Quapropter et iuuenis est. et tener præ cæteris amor. Hæc Agatho aduersus eam opinionem. Socrates uero etiam eis occurrit, primo quia amor est appetitus pulchri, atq; boni. Igitur amor caret bonis, atq; pulchris, est enim omnis appetitus eorum, quæ non habemus, et sic est eorum, quæ habemus, erit eorum modo, quo illa non habemus, ut posterius differendum, quod autem caret pulchritudine, atq; bonitate, in se non erit bonum, neq; pulchrũ. Quare amor nec bonus erit, nec pulcher, non ergo erit Deorum aliquis, quippe cum Dii omnes et pulchri sint, et boni. Deinceps amor medium quippiam inter turpe, et pulchrum, inter bonum, et malum, inter mortale, & æternum, uti Socrates ab ipsa Diotima edoctus longis uerbis dilucidauit, Dii autem omnes sunt et boni, et pulchri, et æterni. Amor igitur non est inter Deos collocandus. Et licet hæc argumenta partim rhetoricha, partim uera sint tamen hoc ex iis uolumus esse pertritum, amorem non esse Deum, nisi per amorem prisci illi uoluissent allegorice significare eam inter patrem, et filium connexionem (ut ita dixerim) quã in diuinis sanctissimi doctores esse asserunt, appellantes Patrem unitatem, æqualitatem filium, connexionem Spiritum sanctum, qui amor cum sit naturalis, alterum cum altero connectit, similitudine uidelicet naturæ que in eis est eadem, hoc tamen licet uerum sit illos arbitratos esse non affirmo, cum illi alieni sint à nostra religione, rectius autem opinor eos per amorem intellexisse eam

primæ materie affectionem, qua ipsa imperfecta, ac informis in se existens, perfectionem, ac formam appetit, & quoniam forma apud priscos materiæ pulchritudo dicebatur appetitus materiæ, quo forma appetitur, amor appellabatur. De huiusmodi itaque amore locutus est Orpheus, atque cæteri qui Orpheum imitati sunt per chaos informem materiam intelligens, in qua omnes formæ potentia quadam confusa continentur, & per amorem, qui in sinu ipsius chaos ante cuncta habetur, materiæ appetitum, qui uel est priuatio ipsa, uel non sine priuatione, qua uidelicet appetit formas omnes, nec hoc pacto solum amorem intellexerunt, sed fortasse affectionem omnem cuiuscunque imperfecti, atque informis, qua appetit suam perfectionem, hoc est suam pulchritudinem, in hunc enim modum desiderium hominum quo scire desiderant, amor etiam nuncupatur, anima enim hominis imper fecta per ipsum scire apta est perfici, eadem ratione graue appetit deorsum ferri, & leue sursum, uisus uidere, & audi tus audire, et ut, breuibus dicam appetitus omnis, quo informe, atque imperfectum appetit suam perfectionem, quæ sua est pulchritudo, amor consueuit dici, qua ratione fit, ut illud Dantis Poetæ uerissimum sit, nec creatorem, nec creatam rem ullam esse absque amore. Verum licet hæc possent hoc pacto allegoricè interpretari de huiusmodi amore nobis non est sermo, de eo enim amore nobis sermo est, qui Cupido Veneris filius, atque Erus à Poetis dicitur, cuius gemellus est Anterus, ut postea disputabimus,

Opinio Hierothei de amore Caput IIII

HIerotheus autem dixit amorem esse insitiuam quandam uirtutem, quæ superiora quidem ad inferiorum prouidentiã mouet, æqualia rursum ad socialem sui inuicem communionem cõciliat, ac postremo inferiora quæq; admonet, ut ad priora, sublimioraq; conuertantur.

Confutatio, et interpretatio huius opinionis Caput V

SEd hæc positio, nisi interpretetur, non est clara, non enim apparet, quis amor ille sit qui hæc, quæ Hierotheus eum facere narrat, faciat. Deinde licet aliquis amor esset, qui illa faceret, nos principaliter non de eo loquimur, sed de Cupidine, qui est Veneris filius, & propterea nonnulli. Hierotheum de eo amore locutum esse affirmant, qui in diuinis tertia persona est, quam Catholici Spiritum sanctum uocant, ut Dionysius exposuit, Spiritus sanctus enim amor est, qui uirtus quædam naturalis est cõnectens, ut diximus, patrem cum filio, qui sunt eiusdem naturæ quæq; superiora ad inferiorum prouidentiam mouet, æqualia rursum ad socialẽ sui inuicem communionem conciliat, & postremo inferiora quæq; admonet, ut ad potiora, sublimioraq; conuertantur, Spiritum sanctum enim hæc omnia facere Dionysius declarauit. Dantes quoq; Poeta asserit Spiritũ sanctum cum amorẽ esse

qui cum summa sapientia, ac diuina potestate infernum struxit. Alii uero de anima mundi hec esse dicta contendunt, hæc enim superiora corpora, quæ cœlestia sunt, ad inferiorũ prouidentiam mouet, æqualia ad socialem sui inuicem communionem cõciliat, et tandem inferiora quæq; admonet, ut ad potiora, sublimioraq; conuertantur. Sed siue hoc modo, siue aliter hæc opinio interpretetur, nulla est nobis cura, quandoquidem de huiusmodi amore non est futurus noster sermo.

Opinio Lucretii de amore — Caput VI

LVcretius uero Epicureus ex parte amantis quidem amorem asserit desiderium esse quo amans se totum in amatam transferre desiderat, cum enim genitale semen à toto corpore defluat, solo huius iactu, uel tactu totum corpus tradere se posse confidit, ex parte uero amatæ amorem esse autumat desiderium, quo amata totum amantem capere desiderat, quam defintionem Arthemisia Mausolei Regis cariæ uxor ostendit, quæ ut dicemus, supra affectionis humanæ fidem uirum suum adamasse fertur, eiusq; defuncti corpus redegisse in puluerem, et aquæ inditum ebibisse.

Refutatio, et opinionis interpretatio — Caput VII

SEd pace tanti uiri dixerim, si amor est desiderium translationis amantis in amatam, uel hæc translatio interdum futu

ra est hoc pacto, ut amans ipse transferatur in amatam, ceu Medusa in saxum, aut per similitudinem, quatenus semen maris proiicitur in uterum, in quo fieret generatio rei similis ipsi semen proiicienti, Primo modo fabulosum est, et nec fuit nec erit unquam. Quare desiderium erit frustra, sin autem Lucretius intelligit secundo modo, sic amor erit desiderium utendæ fœminæ ut in ea et ex ea amans generet sibi simile, et hoc pacto amor erit feris, non autem hominibus accommodatus, animalia enim muta desiderant uti fœminis sui generis, ut in eis, et ex eis sibi similia generent, At talis amor non Cupido est, quem Poetæ Veneris filium esse tradunt, sed ferinam concupiscentiam, de qua posterius loquemur.

Opinio Socratis de amore, Caput VIII

SOcrates uero apud Platonem in symposio primo concludit amorem esse in genere relatiuorum quoniam amor alicuius est amor, deinde accepit amantem, qui amat, illud ipsum appetere, cuius est amor, hoc enim ex eo patet, quia amor appetitus est quidam, quare amans id ipsum appetit, cuius amor est, Ad hæc sumit amantem, qui amat, & appetit id cuius est amor, atque appetitus, non apud se habere, nam appetitus est rõne carẽtiæ, qui enim amat, id appetit, quo indiget. Sed occurres, nã dũ quis est sanus, uult esse sanus, et dũ est diues, esse diues, quare quæ habet uult, et cupit, Socrates respondit, cum qui diuitias, sanitatem, et robur habet in præsenti, uelit, nolit

habet, et hac ratione dicitur non uelle, non enim dum habet habere cupit, illud tamen dici potest uelle, et cupere pro tempore futuro, indeficienterq; quippe cum uelit ac cupiat ea non defutura esse. Quare qui amat habere potest id, quod amat quoniam id amat, et uult, ut non desit in futurum, ueluti qui caret uxore, ante quã eã habeat, possidere desiderat, cupit, et amat. postquam uero habuerit, non amplius amat, appetit, ac habere desiderat, sed amat, appetit, et uult, ne illa desit in futurum Patet igitur primo amorem esse aliquorũ, deinde illorum potissimũ, quibus indigemus, et non habemus. Quod si amor aliquorum sit, cum amor turpium esse nequeat, hæc enim fugit amans, atq; odio habet. Quare est desideriũ pulchrorum, & cum amor desideriũ sit pulchrorum amor nõ habebit pulchritudinem, eo quia desiderium est eorum, quæ non habet, et cum detur medium inter turpe, et pulchrũ, ut Diotima demonstrauit, et inter bonum, et malum, ceu inter scientiam, et ignorantiam, media est recta opinio, fit ut amor medium sit inter bonum, et malum, inter turpe, et pulchrum quippe cũ desideriũ eorum sit, quæ non habet, eadem ratione amorẽ medium esse affirmat inter mortale, et æternum, et propterea magnum esse Dæmonem autumat, quia omnis natura dæmonum inter mortales, et Deos est media. Hæc Socrates de amore.

Refutatio opinionis huius. Caput IX

SEd hæc quæ Socrates dixit nisi interpretentur, uidentur

absurda, primo quidem, quia si amor sit, pulchri desiderium, hoc non uidetur ob aliud, nisi quia amans non habet pulchritudinem, & ea indiget, ut Socrates etiam fatetur. Quod autem pulchritudinem non habet, & eã habere desiderat, aliquando fiet pulchrum. Quare amor erit desiderium, quo aliquando amans fiet pulcher hoc autem absurdum est, non, enim amans consecutione fructus amoris pulchrior fit quam prius erat, nec pulcher si antea erat turpis. Deinde si amor est pulchri desiderium amans semper carebit pulchritudine. At in amante requiritur pulchritudo, ut ab amata redametur, non enim potest redamari qui aliqua ratione pulcher non est, amor enim fugit turpia, quare amans semper ab amata fugietur. Ad hæc non uidetur amor medium inter æternum, et mortale, immo si id uerum est, quod Poetæ tradunt amorem omnia uincere, & amorem morte solui, cum dicunt.

Omnia uincit amor, soluuntur et omnia morte

amor per mortem amantis simpliciter dissoluetur. Quare non potest medium esse inter mortale, & immortale. Postremo si amor est priuato in eo subiecto, quod aptum est habere pulchritudinem amor uidetur malum, & turpe, quando, ut Aristoteles autumat, priuatio coordinatur cum malis & turpibus, potius quam cum bonis, & pulchris. Quare nisi hæc Socratica opinio interpretetur, primo aspectu omnibus absurda uidebitur.

Opinio Eryximachi de amore Caput X

ERyximachus autem Medicus in omni composito, quod ex contrariis constat, duplicem amorem posuit, alterum, quo contraria quadam mutua concordia se afficiendo, ad temperationem, atque mediocritatem in composito se reducunt, et huiusmodi concordiam bonum amorem appellat, discurrit autem in omnibus compositis, quæ ex contrariis constant, quo modo hic amor reperitur, ueluti in harmonia, et rithmis in orationibus in magistratibus, in ædificiis, in artificialibus, in cœlestibus, in anni temporibus, atque in cæteris omnibus, in quibus contraria ad compositionem ueniunt, alterum uero, quo contraria in ipsis compositis male concordant, ueluti in ægrotis corporibus humores, et hic amor malus dicitur. Differt autem hæc positio parũ, aut nihil ab illa Empedoclis, Empedocles enim amorem. et odium rerum principia esse affirmat, quod omnia composita amore componentium constent, odio uero dissoluantur, hæc autem ait omnia composita, quæ ex contrariis fiunt, bono amore constare, quum contraria ad temperationem reducuntur, malo uero cum ad intemperationem.

Refutatio opinionis huius Caput XI

SEd pace tanti uiri dixerim, hæc quia medicus erat, medice dicta sunt. Verum nos non de huiusmodi amore loquimur, sed de eo, quo amãtes dicimur, cõstat autẽ per huiusmodi

amores medicinales nos amantes non uocari, sed uel sani, uel ægroti. Deinde huiusmodi amores tam rebus animatis, quam rebus inanimatis insunt, Amor autem, de quo loquimur, solũ hominum est. Postremo amor huiusmodi relatio quædam est naturalis eorũ, quæ in composito miscentur. At amor, de quo loquimur, eorum est, qui se amant, aut oderunt. Vnde et Plato, et Socrates huic amori non adhæserunt.

Opinio Virgilii de Amore. Caput. XII

ALii uero unum amorem communem hominibus, atq; feris esse tradunt ut Virgilius inquit, qua ratione fit, ut amor nihil aliud sit, quam desideriũ utendæ fœminæ sui generis per omnes eos sensus, per quos species illius defertur ad animam imaginariam, potissimum per amplexũ tactus, nam quemadmodũ fames, atq; sitis nulla alia re sedantur, nisi cibo, atq; potu, sic amor nec aspectu, nec auditu, sed amplexu, tactu, ac usu Veneris mitescit, qđ Diogenes Cynicus non minus uere, quam facete significauit, cum dixit, utinam possem ita a fame conquiescere fricato uentre, quemadmodum fricata uirga ab amore. Diogenis facetia.

Refutatio huius opinionis. Caput. XIII

SEd huiusmodi opinio ferina omni ex parte uidetur, nam licet homines appetant uti fœminis propriæ speciei, ut animalia muta propter generationem, tamen si debent dici amantes,

aliquid ultra desiderare coguntur. Turpe quidē illud non est, quoniam hoc fugiunt, spernunt, atq; omnino abhorrent, natura. n. humana abhorret turpe, ceu malum. Ergo illud ultra, quod in usu fœminarum desiderāt, erit ipsum pulchrum, quod in sensibilibus ipsis rebus, potissimumq; in fœminis solus homo, ut superius probauimus, cognoscit. Quare si homo erit amans, oportebit, ut desideret frui, aut uti pulchra fœmina suæ speciei, ut in ea, et ex ea pulchrū sibi simile generet, et hic amor Cupido est, qui solis hominibus proprius est, non. n. muta ipsa animalia cupidineo amore afficiūtur erga fœminas suæ speciei, cum in illis non agnoscant pulchrū ipsum, sed ferina quadam concupiscentia rapiuntur ad eas, ut generent sibi similia in illis, et ex illis, ut posterius docebimus. Præterea si amor hominis erga fœminas suæ speciei nihil aliud est, quā desiderium utendæ fœminæ solum, nullo pacto pulchro in ea inspecto, tunc non tot de laudibus pulchritudinis in puellis amatis noctu, dieq; excantarent, nec magis alteram, quā altera ardenter deperirent, cum omnes in sexu sint æquales, nec tot rixæ, contentiones, ac discrepantiæ cum riualibus emergerent. Fit igitur, ut amor sit desiderium utendæ, uel fruendæ fœminæ, aliquo altero supra inspecto in una, et non in altera.

Opinio quorundam Platonicorum de amore. Caput. XIIII

PLatonici itaq; definientes amorem, dixerunt esse desiderium fruendæ pulchritudinis per usum, aut auditum, aut

per mentem, aut per hæc omnia, uel horum plura, Vnde Ficinus triplicem amorem distinxit, nam aut ad contemplatiuam, aut actiuam, aut uoluptuosam uitam prompti, et procliues generati, educatiue sumus, si ad contemplatiuam, statim à formæ corporalis aspectu ad spiritalis, atq; diuinæ considerationem erigimur, si ad uoluptuosam, subito à uisu ad tangendi concupiscentiam descendimus, si ad actiuam, atq; moralem, in sola illa uidendi, atq; conuersandi oblectatione perseueramus. Illi tam ingeniosi sunt, ut altissime preuehantur, isti tam hebetes, ut ad infima deprimantur. Hi tanquam medii in media remanent regione. Amor itaq; omnis incipit ab aspectu, sed contemplatiui hominis amor ab aspectu ascendit in mentem, Voluptuosi ab aspectu descendit in tactum. Actiui remanent in aspectu. Illius amor ad supremum Demonem magis, quam ad infimum se conuertit, istius ad infimum potius, quam ad supremum deflectitur. Huius ab utroq; interuallis distat æqualibus, Tres isti amores tria nomina sortiuntur, Contemplatiui hominis amor diuinus, Actiui humanus, Voluptuosi ferinus cognominatur. Hæc Platonici.

Refutatio huius opinionis. Caput. XV

SEd hæc opinio (pace tantorum uirorum dixerim) multifariam absurda est, primo quia dato, qđ hic moralis amor me-

dius sit possibile non uidetur desiderium fruendæ pulchritudinis per solum uisum, uel auditu, uel utrunque, sed per omnes, nam per quot sensus pulchri species ad imaginariam animam fertur per tot amor desiderium fruendæ pulchritudinis esse debet. sed per omnes sensus pulchri species ad imaginariā ipsam animam defertur, quod. n. per auditum, satis superius exposuimus, defertur enim per auditū ea pulchritudo, quæ est in amatæ puellæ uocibus, atque elocutione, in hac. n. sola nonnunquam gratia collocatur, qua anima rapitur ad eius amorem, quod uero per uisum, olfactum, gustum, et tactum, licet superius satis diligenter fuerit exploratum. Ouidius cum Galatheæ pulchritudinem describeret, nobis significauit dicens.

Candidior folio niuei Galathæa Ligustri,
Frigidior prato, longa procerior Alno,
Splendidior uitro, tenero lasciuior Hœdo,
Lenior assiduo detritis æquore conchis,
Solibus hibernis, æstiua gratior umbra,
Nobilior Pomis, Platano conspectior alto,
Lucidior Glacie, matura dulcior Vua,
Mollior et Cygni plumis, et Lacte coacto,
Et si non fugias, riguo formosior horto.

in quibus pulchritudinem tetigit ex gustatilibus, quum dixit,
tenero lasciuior hœdo, et quum dixit,
matura dulcior uua, et ex tactilibus, cum inquit
Lenior assiduo detritis æquore conchis. et cum ait
Mollior et cygni plumis, et lacte coacto

et ex olfatilibus, quum dixit,

Nobilior pomis. .s. odoris suauitate

et etiam cum inquit

Riguo formosior horto. Quod uero pulchritudinem ex uisilibus tetigerit legenti uerba perspicuum est. Quare si per omnes sensus pulchri species defertur ad animã imaginariam, amor esse non potest, nisi desiderium fruendæ pulchritudinis per omnes eos sensus, per quos pulchri species ad animam defertur. Experientia etiam docet quod aliquando per solum tactum deferatur pulchri species ad animam, nam puellæ in omnibus deformes, ac turpes, quia tamen in tactus lenitate, mollitie, ac suauitate existimantur excellere, ad amorem ardentem nonnunquam homines rapiunt. Sacerdos quidam conciuis noster, cum puellam omnifariam deformem, atq; turpem deperiret, interrogatus cur eam ita ardenter amaret, respondit quia suauitate, atq; mollitie, lenitateq; tactus cunctas excellit. Ecce enim in solis tactilibus cerneret pulchritudinẽ, amor erat desiderium fruendæ pulchritudinis, propterea quia species pulchri per tactum ferebatur ad animam. Præterea plures sunt amores, quam tres in homine ipso secundum Platonicorum scholas, primus quidem intellectiuus, qui desiderium est fruendæ pulchritudinis, quæ est in rebus intelligibilibus, est et sensitiuus, qui est triplex, nam si est desiderium fruendæ pulchritudinis per uisum atq; auditum duntaxat, amor est intentionalis, hoc enim intentionaliter desideramus frui pulchritudine, quæ est tum in uocibus, atq; sonis, tum in uisilibus,

atq; aspectibus, et dicitur intentionalis, quoniam intentionali quadam sensitiua fruitione per uisum, uel auditum duntaxat expletur, forma enim corporea per uisum, uocum autem con sonantia per auditum fruimur. Si autem est desiderium fruendæ pulchritudinis per sensus ipsos corporeos, per olfatum, gustum, et tactum, qui sensus sunt magis corporei, et quidem sine appetitu Veneris, sic est tertius amor, differt autem hic amor ab illo, quippe cum ille sola intentionali fruitione adimpletur per uisum, et auditum, hic uero reali, quia est per tactum, olfactumq;, atq; gustum, qui corporei magis sunt. At si est desiderium fruendæ pulchritudinis per omnes sensus, per appetitum Veneris, ut pulchrum generet in pulchro, uel ex pulchro, sic est quartus amor, et hic differt a cæteris, non enim huiusmodi amor expletur sine usu Veneris, cæteri uero, si sunt possibiles, sine usu Veneris perfici possunt, &c. quoniam hi quatuor amores pertinent ad hominem, omnes humani dici possunt. Quare non recte Ficinus autumat, quum asserit quartum amorem ferinum esse, quartus enim amor cupidineus est, qui in animalibus mutis non accidit, quippe cum illa desiderent uti fœmina propriæ speciei nulla ratione habita ad pulchrum, sed solum, ut in ea sibi simile generent. At cupidineus amor primo, principaliterq; desiderium est fruendæ, atq; utendæ pulchritudinis in pulchra fœmina, ut pulchrum in ea, et ex ea generetur. De hoc quarto amore Poetæ omnes amatoria scribentes locuti sunt, qui m cupidinem ueneris fuisse filium fingunt. Hic amor usq; adeo interdum in

aliquibus increuit, ut transierit in eum morbum, quẽ cordis insaniam medici appellant, qua affligi ii solent, qui perdite amãt.

Vtrum possit esse humanus aliquis amor absq; transitu in cupidinem hic disputatur. Caput. XVI

QVod intellectiuus amor, qui ad hominem spectat absolui possit a Cupidine, nemo est qui dubitet, nam experientia ipsa hoc docet in sanctis, Heroicisq; uiris, in quibus animus solum ad diuina bona raptus est. Quod uero aliquis sensitiuus absolui etiam possit, ut intentionalis amor, quo frui cœlorum ornatu per uisum, sonorum harmonia per auditum desideramus, demonstratur, per hunc.n.rapi possumus ad desideriũ fruendi multorũ, ab omni amore cupidineo absoluti. Sed utrũ intentionalis amor, quo per uisum, atq; auditum pulchritudine frui desideramus in puella pulchra, aut in pulchro iuuene possit absolui ab appetitu Veneris, cupidineoq; amore, hoc est quæstione dignum, nemo .n. frui posse uidetur ipsa humana pulchritudine per omnes, aut aliquos humanos sensus, qui eiusdem utendæ desiderio non afficiatur. Quare nec amor fruendi pulchri humani esse poterit absq; desiderio Veneris, cupidineoq; amore. Ficinus id fieri posse in contemplatiuis hominibus, quinetiam in moralibus aperte fatetur qui uel ex humano amore ascendunt ad mentem, uel in morali ipso amore persistunt, Viri.n.heroici, atq; sancti, qui appetitum sensitiuum recta admodum ratione moderantur per uisum, atq;

auditum humano pulchro, et in puellis, et pueris frui possunt absq; desiderio utendi, non. n. eorum appetitus recta ratione regularetur, nisi altero sine alterius desiderio frui possent. Idem quoq; testantur Socrates, et Anaxarchus, qui rationis moderamine affecti non semel humano pulchro fruentes Veneris desiderio nequaquam uisi sunt affici. Xenocrates dimisit Phrinem a lecto abire, et quidem intactam, qua et uisu, & auditu per noctem fruitus est, quod non ob aliud fecisse uidetur, nisi quia appetitum ratione compressit, insuper Pater modestus, ac temperans per omnes uidelicet sensus saltem per uisum, et auditum filiæ pulchritudine frui potest, absq; eiusdem utendæ libidine. Quod si pater hoc facere potest, cur Heroicus uir, atq; sanctus, qui cuncta rationis moderatione agit idem facere non poterit? In me ipso expertus sum multis diebus in Fuluia Aulica tua Ioanna illustrissima uidisse pulchritudinem in moribus, et audisse gratiam in elocutione, quibus non descendi in cupidineum ipsum amorem. Sed pace tantorum uirorum dixerim, nõ arbitror fieri posse, ut pater pulchritudine in filiis, aut uiri Heroici, sanctiq;, aut philosophi in puellis, puerisq; fruantur sine Veneris appetitu, si fruitio, ut superius diximus, sit quies in uoluptifico, iucundoq; eousq;, quousq; uidere, atq; audire id delectat, et eius absentia fuerit dolorifica, cum. n. aliquis quiescit in aliquo pulchro iucundo, sibiq; uoluptifico, cuius postea absentia dolet, tristaturq;, hic in cupidineum ipsum amorem prolapsus est, ergo impossibile uidetur, ut quis in puellis, puerisq; pulchritudine fruatur sine Veneris appetitu, quanto

minus id fieri poterit, si per corporeos ipsos sensus fruitio fiat, ut per gustum, qui basiis, per olfatum, qui odore, per tactū qui lenitate perficitur, Fauent huic ueritati uiri sanctissimi ut Hieronymus, quum inquit. Fœminā quam uides bene conuersantem, mente dilige, non corporali frequentia, quia initium libidinis in uisitatione mulierum est, et mundus cum mulieribus non melius, quam fugiendo uincitur, quia cum cæteris uitiis, et morbis quis posset repugnando resistere, huic tamen non potest nisi per fugam. Insuper et alibi inquit. Si mulier potuit uincere eum qui iam erat in paradiso, non est mirum, si eos impediat, quinon dum ad paradisum peruenerunt Præterea aīt. Solus cum sola non sedeas in secreto absq; arbitro, et teste. Et iterum. Nec sub eodem tecto cum muliere manseris, nec in præterita castitate confidas, quia nec tu Sansone fortior, nec Solomone sapientior. Et propterea concludit, omnes uirgines Christi, et puellas aut æqualiter dilige, aut æqualiter ignora. Diuus uero Aurelius etiam inquit. Sermo breuis, et rigidus cum mulieribus est habendus. Bernardus etiā uir omni sanctitate præclarus. Quotidie inquit conuersaris cum muliere, et continens uis putari? esto quod sis, maculam tamen suspitionis portas, scandalum mihi es. Quibus perspicuum est, fieri non posse, ut aliquis in puellis, puerisq; pulchro per omnes, uel aliquos sensus fruatur, qui ad cupidinem sæuum non rapiatur, nec fieri posse, ut aliquis pulchrā amet puellam, in quo desiderium non ultra aspectum, auditum ue diffundatur, oculi nanq; cū puellæ pulchræ occurrerint, eam

mox amant, adamatam uero desiderant, desideratam sperant speratam possidere enituntur, hic enim ordo in amoribus sẽper fuit. Sed dices, ut Oratius putat, hæc quæ dicta sunt uera esse de iuuenibus, nam senes semimortui, qui sexaginta annos peragrarunt, amare possunt sine appetitu Veneris, propterea Oratius affirmat se Zelotypia eius uiri non affici, cuius ætas octo Lustra adimpleuerit, sunt enim hi semimortui, qui nulla cupidinea libidine uexantur propterea nonnulli in amore senes uenire posse usq; ad basia asserunt, contra ques Hieronymus uir castissimus inquit. Licet horum corpora sunt mortua, dico tibi, quoniam Diabolus uiuit, cuius flatus prunas extinctas ardere facit. Quare licet huiusmodi senes in amoris fructum nunquam peruenire possent naturæ imbecillitate, tamen mente ad eam sæpe compelluntur, occurrunt et alii, nam cum triplex sit amicitia, triplex erit amor. Quare cum amicitia officiosa esse possit inter aliquos, siue uoluptifica, atq; omni alia amicitia, cur amor honestus, atq; officiosus propter uirtutes, quæ sunt in pueris, puellis ue ipsis pulchris esse non poterit absq; appetitu Veneris. Diuinus ille Aurelius respondit, cum inquit, nec tamen quia sanctiores fuerint, ideo minus cauendæ, quo enim sanctiores fuerint, eo magis alliciunt, & sub prætextu blandi sermonis immiscet se uiscus impiissime libidinis crede mihi, Quare licet officiosa amicitia esse possit inter aliquos, non tamen, nisi illi fuerint equales ætate, sexu atq; moribus similes, ut postea disserendum est, si enim altera fuerit ætate prouectior, alter au-

tem pulcher puer, aut pulchra puella, statim cupidinem irretictur prouectior, sed iterum obiicies, nonne uir contemplatiuus uidere, & audire potest pulchrum in puellis, puerisq; ipsis sine appetitu Veneris? diximus hoc fieri posse, uerum nullus frui pulchro in his potest, nisi apetitu Veneris, si fruitio sit quies in uoluptifico, iucundoq; sibi eousq; quousq; id uidere, atq; audire delectat, & eius absentia fuerit dolorifica, nam, ut diximus, siquis quiescit in aliquo pulchro iucundo, sibiq; uoluptifico, cuius postea absentia dolet, atq; tristatur, hic in cupidineum amorem prolapsus habetur. Hoc pacto nec pater filiis pulchris, nec sanctus puellis frui poterit sine Veneris desiderio, nisi fortasse diuino miraculo id fieret. Post hæc de amore, atq; cupidine ipso disserendum secundum Peripateticos.

De amabilibus — Caput XVII

QVoniam amor, ut dixit Socrates, relatiuum quippiam est, & quidem ipsorum amabilium, ideo oportet de amabilibus disserere, quorum amor relatiuum, uel relatio est, est igitur amabile triplex, cum enim non omni quoduis amatur, sed ipsum amabile, hoc autem auto simpliciter bonum. aut iucundum, siue delectabile, quodq; uoluptas etiã dicitur, et tertium est, aut utile, dicitur autem id utile per quod efficitur bonum, uel uoluptas. Quare ipsum simpliciter bonum, atq; uoluptas, siue iucundum amabilia sunt, ut finis,

ipsum uero utile, ut ducens, aut seruans fidem, libro uero primo Rhethoricorum Aristoteles dicit id esse simpliciter bonum, cuius gratia alia, quæ ad ipsum ducunt, appetimus, & sic felicitas, atque felicitatis partes sunt simpliciter bona, ceu uirtus, diuitiæ, robur, sanitas, & pulchritudo, hac eadem ratione uoluptas, siue ipsum iucundum dicitur simpliciter bonum, sunt igitur duo per se bona, ut quæ sunt honesta, et quæ sunt uoluptates, hæc enim ambo per se expetuntur, bonum uero utile definiens, inquit, id esse bonum utile, quod per se, atque simpliciter bonum aut seruat, aut efficit, aut sic antecedit, ut ipso posito ipsum simpliciter bonum esse sequatur, aut quod arcet, ac corrumpit horum bonorum contraria, è quibus simpliciter illa bona extingui possent. De his Aristoteles satis in libro primo Rhetoricorum, & octauo Ethicorum Sed occurres utrum homines ament id, quod est simpliciter bonum, an id, quod sibi ipsis bonum Aristoteles respondet, id unum quenque amare, quod bonum est sibi, quippe cum quælibet potentia feratur in obiectum (ut ita dixerim) sibi proportionatum atque idoneum, accomodatumque ceu uisus cuiusque id uidet, quod sibi idoneum uisibile est, atque accomodatum, nec oportet, ut amans id amet, quod re uera est sibi bonum, sed quod appetit sibi tale, siquidē appetitus non fertur in aliquid, nisi id prius apprehensum, atque apparēs fuerit, hoc enim amabitur, ac si sit sibi bonum.

De differentia amoris, et amicitiæ Caput XVIII

HIs distinctis, oportet prius de amoris, amicitiæq; differentiis disserere, nam postea facile de cupidine erit pertractatio Differt igitur amor primo ab amicitia, quia amor simplex esse potest in sola amatione consistens. At amicitia semper componitur ex amatione, et redamatione, amamus enim inanimata, quorum non est amicitia, non enim ab eis redamari possumus, deinde amor fusior est ipsa amicitia propter eandem causam, amamus enim inanimata uegetabilia, necnon et muta animalia, cum quibus non habemus amicitiam. Præterea amor appetitus est sensitiuus, amicitia autem non omnis, sed uoluptifica tantum, Rursum in amicitia, qui se amant necesse est ut se agnoscant Amor esse potest inter eos, qui nec se uiderunt, nec audierunt, nec aliquo sensu se agnouerunt, non enim esse potest amicitia inter aliquos, nisi, ut Aristoteles inquit, inter eos sit beniuolentia non latens, multi enim beniuoli erga illos sunt, quos nunquam uiderunt, quod eos uiros aut mulieres bonos, uel utiles, uel uoluptificos esse putent, atq; fieri potest, ut illorum etiam quispiam similiter erga hos afficiatur. Erunt igitur hi mutuo sibi beneuoli, amici uero haud quaquam. Adhæc amicitia si inter aliquos nasci debet, longo tempore opus est, ut qui amice se amant, ac mutuo, longo tempore se cognoscāt tales, quales sunt, qui huiusmodi amicitia sunt digni, secundum enim prouerbium, non fit, ut mutuo se cognoscant, priusquam simul consumant salis modium, est et

alia ratio, quoniam amicitia habitus est, qui fieri non potest, nisi ex pluribus, ac pluribus actibus amoris, longo uidelicet temporum interuallo mutuo collatis. Insuper non oportet, ut alter alterum sibi in amicum acceptet, nisi alter alteri appareat mutuo amandus, & ita esse mutuo credatur. At ut hoc fiat, non paruo opus est tempore, amor autem quandoq; unius ad alterum subito fit, potissimum iuuenis ad iuuenem, iuuenum enim amor ob uoluptatem constat, amant enim se amore affectus, aut (ut ita dixerim) concupiscentiæ potius, quam amicitiæ, siue beniuolentiæ & id maxime sequuntur, quod sibi mutuo est iucundum, atq; præsens. Verum quum mutatur ætas alia fiunt et ipsa iucunda. Quocirca cito mutuo sese amant, citoq; ab amore desistunt eodem die propositum sæpe mutantes. Verum de his postea.

De amoris nomine, deq; amicitiæ nomẽclatura. Caput. XIX

QVoniam amor, et amicitia non solum re differunt, ut dictum est, sed nomine ideo de nominibus dicamus. Amor *itaq;, qui pro desiderio cuiusuis boni, quouis modo boni accipitur, græce dicitur eros per omicron eros uero per omega cupido, qui est amor uoluptarius, quanquam apud alios* Eros *per omicron amor honesti dicitur* Eros *autem per omega cupido amor uero pro appetitu, desiderioq; cuiuscunq; boni orexis, apud aliquos* Xilos *At amicitia* Philia *& consimia uocabula Sorgi esteria xegnia proxegnia, quæ ratio docet*

quemadmodum apud græcos & uocabula, et affectus differunt, ita apud Latinos differre, eandem potuim obtinebit Anteros che Anterios, nempe amatio, & redamatio, honesta, et uoluptaria Ante enim interdum pro mutuo, atq; æqualis reciprocoq; accipitur, nam, ut Seneca inquit, Venus duorum Cupidinum, qui gemelli sunt, mater fingitur, de his Poetæ diuersa fabulātur. Pausanias enim in Atticis fabulatur Athenis aram dicatam esse Anteroti, et fuit in causa, quoniam Meles Atheniensis paruifaciendo Timagoram, præcepit ei, ut ab altissimo monte se præcipitem daret, quo executioni mandato cum Meles eum mortuum inspexisset, iñ dolorem tātum deuenit, ut se ab eodē loco præcipitaret, quā ob causam incolæ in honorem Anterotis aram constituerunt, quoniam Timagoræ iniuriam ultus est. Themistius uero uir doctissimus fabulam fingit, quia est philosophus cuius est, ut Aristoteles inquit in Rhetoricis conficere fabulas, & illius interpretationem subscribit, quum inquit. Temporibus, quibus Venus Cupidinem genuit, puer ille longe pulchrior ipsa matre omnibus uidebatur, uerum proceritas illius haud quaquam increscebat pro ratione formæ, hanc rem et Venus, et pueri nutrices ꝑ permoleste ferentes. Themidis oraculum (nō enim pro eo tempore in Delphis Apollo respondebat) suplices orarūt ut remedium. siquod esset, afferret, quo puer crescere posset pro tantæ formositatis complemento. Themin autem respondisse ferunt, id à pueri natura proficisci, qui fortasse solus nasci, non autem solus increscere potest, nisi alter gemellus

aderit, quo adaucto, et Cupido tuus augebitur, sicque Anterota Venerem peperisse tradũt, qui ut gemellus Cupidinis à Poetis fingitur, cuius præsentia Cupido, si augeri desiderat, egere uidetur, nam quo Anteros crescit, eo Cupido maior fit, quæ Themistius interpretando, asserit, eum, uel eam, quæ amari exoptat, redamare enitatur, quoniam si Cupido mutuus, ac reciprocus non fuerit, cito euanescit, Sunt igitur Eros, et Anteros, amatio, et redamatio cupidinea, ex his enim perfectus amor constat, qui semper crescet in dies, qui enim amari sperat, longo tempore amabit, ac magis, quo magis sperabit. Cõtra uero qui non sperat, etsi quodam tempore amare poterit, longo tamen haud quaquam. Unde et in prouerbio dicitur sine amore amor tandem peribit, ab ero te autẽ non perperam uidentur esse dicti Heroes, qui et semidei appellantur, quod geniti fuerint ab ipsius Dei amore erga fœminas mortales, aut contra ab hominum amore erga Deas, De usu uero huius uerbi amor apud. M. Tullium intelligitur pro omni appetitiõe, desiderioque cuiusque rei bonæ. Unde et cãporũ, et armentorum, et amicorum, et gloriæ, et suimet, et Terentiæ uxoris, et Tulliolæ, et Marci filiorũ, et. Q. fratris appetitionem amorem. M. Tullius dixit, et Aristoteles tam animatorum, quam inanimatorum appetitionem etiam amorem appellant. Virgilius etiam dixit patriæ, et patris Anchises, et ciborum, & laudum appetitionem etiam amorem, dixitque Bacchum colles amare, omnibusque communem esse amorem, eadem, ac similia in Horatii libris sæpe leguntur, necnon & in cæterorum

Poetarum poematibus, Amorem quoque erga Deum dicimus, Sed modestiore, ac honestiore uerbo caritatem, ut Hieronymus autumat, tametsi Dionysio uiro doctissimo uerbum amor uideatur honestius, quod tertiæ in diuinis personæ sit accommodatum, & ut cunque fuerit desiderium fruendi Dei Philon Platonicus, cæterique catholici amorem dicunt, non nunquam etiam amor in scriptura pro bona uoluntate accipitur, qua ratione fit, ut amor, qui græce aut Eros, aut Orexis dicitur nomen commune sit omnibus appetitiõibus accõmodatum apud latinos autores tam natiuis, naturalibusque, quam uoluntariis, atque intellectiuis, hinc species plures fuerunt, uidelicet amicitia, beniuolentia, dilectio, sodalitas, hospitalitas, cupido, caritas, libido, siue ferina cõcupiscentia, necnõ et cupiditas, omnes enim sub amore, tanquam sub genere continentur. Quo uero modo amor et amicitia differant, superius diximus, nam amicitia non dicitur unius ad alterum, nisi fuerit inter eos mutua beniuolentia, et non latens, et tam diu constans, ut in habitum transierit, At amor esse potest unius ad alterum absque mutua beniuolentia, et latens, et non diu constans ut habitus. Amor etiam, et beniuolentia differunt, nam beniuolentia animi desiderium est, quo quis alteri bona uult, atque benefacere appetit quæ græce dicitur Eunia, at amor, atque cupido esse potest sine appetitu bene uolendi, atque bene faciendi, ut diximus superius, Catullus enim postquam Lesbia nupta esset, eã plus amabat, quoniam maiore fruendi desiderio afficiebatur, nitimur enim in uetitũ, minus autẽ ei beneuolebat, quod quomodo

esse possit posterius differendum. Præterea ex amore nascitur beniuolentia, nam, ut Cicero inquit, amor, ex quo amicitia nominata est, princeps est ad beniuolentiam coniungendam Amor insuper, & dilectio differunt, nã apud. M. Tullium amare maioris uis est, quam diligere, apud tamen Terentium contrarium legitur, et hoc modo utuntur Catholici, dicimus enim patrem filios diligere, et nos diligere Deum ex toto corde nostro. Sunt qui dilectionem ad uoluntatem, amorem ad appetitum sensitiuum referunt. Differunt quoq; amor, et cupido, nam amor singulari numero plærunq; honestus est, ut amor fraternus, amor patris ad filium, ut apud Ciceronem legitur, Cupido uero desiderium est fruendi pulchro per omnes sensus in homine, quibus pulchri species defertur ad animæ partem imaginariam propter uoluptatem, quæ sentitur in Venere, ut postea disputabimus. Cupido hoc pacto græce dicitur Eros, cuius frater gemellus Anteros etiam, ut diximus, appellatur. Hic Cupido potest esse moralis, si desiderium fuerit generandi pulchrum in pulchro, non præter legem. Lasciuus uero, atq; malus, spuriusq; si fuerit propter uoluptatem, quæ sentitur in Venere tantum, & præter legem uel propter generationem pulchri in pulchro etiam præter legem, dicitur etiam cupido hoc pacto amores plurali numero amores enim cupidines gemellos Veneris filios propter causam, quã diximus prius, ueteres dixerunt, amor etiam, et caritas differunt, primo quidem quod amor genus, species autem caritas sit, nam ille ad omnes res, hæc ad hominem

tantum pertinet. Deinde, ut Cicero inquit, homines quum ob Deum, & Patriam mouentur, caritate moueri dicimus, quum autem ob fratres, coniuges, filios, atque amicos honesti s & ob honesta ipsa, amore. Bernardus uir omni sanctitate insignis, eo libello, quem de amore Dei scripsit, asserit uoluntatem in amore, amorem uero in caritate, caritatem denique in sapientia crescere quod caritas nihil aliud sit, quam Dei illuminatus amor, quem nec Aristoteles, nec Plato, nec alius philosophus de Deo habuit, qui solo naturali lumine fuerit illuminatus. Verum de his posterius disserendum. Differunt autem amor, & ferina concupiscentia, nam ferina concupiscentia desiderium est in animalibus mutis utendi fœminis suæ speciei, ut in eis, ex eis sibi similia generent. At amor genus est ad omne desiderium cuiuscunque rei, quæ appetenti est, aut uidetur bona, & hoc Virgilius affirmat, ut superius retulimus. Amor etiam, & cupiditas differunt, cupere enim eorum est, quæ in specie sunt, & hoc pacto ea cupiditas, quæ cibi est, fames, quæ uero potus, sitis appellatur quæ autem Veneris si cuius rei fuerit, non additur, libido dicitur, est enim libido cupiditas, quæ non expletur, nisi per obscœnas corporis partes, apud alios uero libido accipitur pro ipso coitu, qui nō expletur, nisi per obscœnas, ut diximus corporis partes, nos uero de licentia appetitū coeundi libidinē uolumus appellari, amor autem, ut diximus, genus est, cum sit desiderium cuiuscunque boni, quæ res autem utrum qui optat amat? si .n. optamus, quæ nō speramus, qui optat nō amabit

cum amare sit eorum, quæ speramus, fortasse dicendum, amorem esse posse eorum, quæ non speramus, sed non diu durantem, uel dicendum amorem quum generatim intelligitur pro desiderio cuiuscunque rei bonæ quouis modo, optare erit amoris species.

De Veneris nomenclaturis Caput XX

POst hæc de Venere, Venerisque nomenclaturis dicendum nec omnia, quæ de Venere Poetæ fingunt prosequi uolo, proficisceretur enim oratio nostra ad immensum, sed solum, quæ ad nostrum propositum faciunt, ea breuibus assumere conitar. Venerem igitur nonnulli in generandi potentiam, nonnulli uero in genitalis seminis emissionem retulerunt. Seneca Venerem pro ipsa seminis genitalis emissione intelligit ubique, Platonici uero pro generandi potentia. Et licet plato, Platonicique ipsi in re hac haud quaquam sibi constent, tamen breuibus resumam quæ ueriora uidetur eis. Dicamus igitur unam Venerem diuinam esse, quæ est in Deo, alteram cœlestem, quæ est in cœlo, tertiam humanam, quæ est potentia in humana anima, sunt qui & quartam addunt in mundana anima, quæ in Deo Venus est, si in essentiam Dei referatur, Saturnum, si in uitam, Iouem, si in ipsam Dei intelligentiam, Venerem uocant, et sicuti in Deo multiuoca est Venus, ita in ipsa mundi anima, nam ut superna percipit, Saturnus, ut cœlorum motricem habet potentiam, Iupiter, ut uero inferiora

generat, Venus nuncupatur. Insuper ut hæ Veneres multiuocæ ita cœlestis stella, quæ sub sole, et supra Mercurium est, multiuoca reperitur, nam cum ante Solem graditur, phosphoros græce, latine lucifer, cum autem subsequitur, hespheros, latine uesper, ac uesperugo dicitur, sunt qui eam Dianam, ut Lucianus affirmat, Virgilius, et Pacuuius iubar appellant. Humana uero Venus duplex est, altera uis intelligendi est, quæ mēs, siue intellectus est, quo et diuina, et omnia intelligibilia intelligere possumus, huius semen est species rei, quæ intelligitur, & fortasse phantasma apud Auerroem altera est facultas generandi, quæ ad huc duplex est sicut duplex est semen ut Plato inquit in symposio, est enim semen corporeum, quo cum implentur homines, cupiunt aut illud emittere in humano pulchro, ut generent pulchrum in pulchro, et hoc modo uiri appetunt, cupiunt enim semen emittere in uterum pulchræ fœminæ, ut in ea pulchrum efficiant, aut illud recipere ab humano pulchro, ut ex illo in se pulchrum concipiant, & hoc pacto mulieres appetunt, appetunt enim recipere semen à uiris, ut ex eis concipiant pulchrum in seipsis. Est insuper aliud semen, ut ita dixerim, animasticum, et hoc uirtutum, atque morum concinnitas, ac cumulus est, quo cum quis fuerit plenus, desiderat emittere ipsum in alterius uiri animam, ut generet in ea pulchrum, cum ipsa sit et pulchra, qua ratione fit, ut sit multiplex amor, quemadmodum multiplex est semen, et multiplex Venus, nam appetitus intelligendi, quo frui desideramus, natura intelligere, ac frui intelligibilibus pulchris

amor est intellectiuus, amor uero, quo desideramus emittere semen animasticum, est amor modestus, atque moralis, qui si habitu fuerit firmus, mutuus, & non latens in amicitiam officiosam transit. Quo denique desideramus genitale, corporeumque semen emittere, amor est cupidineus, qui etiam si inter sexu dissimiles mutuus, non latens, habituque firmatus fuerit, species uoluptuosæ est modesta quidem, atque moralis, si fuerit secundum leges, sin autem præter leges, amor est uoluptarius. sunt qui, ut Plato inquit, duplicem Venerem distinguunt etiam in masculam, & fœminam. Est Venus mascula potentia, qua quis potest. & appetit semen genitales emittere aut in pueros, aut in fœminas non per locum idoneum, nam quemadmodum duplex amor est, alter erga pulchrum in pueris, alter erga pulchrum in puellis, ita duplex est potentia emittendi semen, altera qua quis natura appetit, & potest ipsum emittere in pueros, & hæc mascula Venus appellatur, altera qua quis natura potest, appetitque emittere in fœminas pulchras per debitum, idoneumque locum. & hæc dicitur Venus fœmina, nam si per locum non idoneum in fœminas emittere desideraret, fortasse hic adhuc mascula Venere afficeretur. Fabulosa uero, quæ Poetæ de Venere narrant, breuitatis causa prætermittimus. Illud autem non est prætereundum, per Venerem nos in libro nostro plærunque intelligere seminis emissionem, qua semen emittitur aut uoluptatis, aut generandi causa, uel semen ipsum emissum, quod in fœminas, aut pueros perficitur delectandi gratia. Cum igitur Poetæ fabulan-

tur Venerem natam esse ex Ioue, atque Dione, quæ una est ex Oceani nymphis, è qua Venus dicitur Dionea, uolunt dicere semen fieri à Cœlo, cœliqꝫ potentia, quæ Sphæræ perpetua rotantur uertigine, per Iouem enim aut cœlum, aut cœli potentiam intelligunt, & ex humiditate, quæ excrementum est ultimæ concoctionis, hæc enim humiditas materia seminis est, quæ in semen genitale conuertitur uirtute testiculorum, quemadmodum in hac ui mamillarum sanguis ipse mutatur. Venus igitur ex Ioue, & Dione hac pacto genita censenda est, Dioni enim grece latine humidum est apud nonnullos, & hac ratione mater Veneris fingitur, quatenus semen ipsum emissum, quod Venus est, ab humiditate proficiscitur, in Ioue enim uis calida est, & humida, unde uita, & alimentum Dioni certe patronimycum est, à Ioue nempe iouis filia.

De diuisione amoris, deqꝫ Cupidinis nomenclaturis. Caput XXI

CVm uero amor distingui possit non solum propter obiecta, quæ sunt ipsa amabilia, sed propter uirtutes, potentias ac subiecta, è quibus, & in quibus consistit, ideo dicamus multiplicem esse amorem, qui quia est in ipso Deo, diuinus dicatur, alius est angelus, quia in angelis est, Alius est hominis, qui propterea dici potest humanus. Alius est

naturæ qui & naturalis propter eandem causam appellatur Humanus *amor multiplex est, est enim aut hominis ad hominem, & hic est multiplex, quia aut est inter masculos, qui sexu sunt consimiles, ceu inter* Patroclum, & Achillem, *aut inter fœminas, ueluti inter* Lædam, *atque* Maiam, *quæ etiam sexu conueniunt, aut tertio est inter masculum, & fœminam, qualis inter* Orpheum, & Euridicem, *itemque inter* Alcestem & *admetum, qui sexu discrepant, aut quarto est sui ad se, et hic amor apud græcos* Philautia *dicitur, hoc est amor sui, aut est hominis ad res, quæ non sunt homines, & hic est multiplex, quoniam aut est hominis ad res naturales, quæ citra humanam naturam collocantur, ut est hominis ad res inanimatas, artificiales, uel naturales, aut ad res animatas, cœlestes uidelicet, uel ad animalia, aut ad plantas, stirpesque, aut est ad res quæ sunt supra homines, ut uel ad* Deum, *uel ad angelos.* Amor *uero, qui nascitur ex* Venere, *hoc est à plenitudine seminis genitalis cupido est. & cum* Venus *sit duplex, mascula uidelicet, quæ semen est inclinans animum ad amandos pueros.* Et *fœmina, quæ semen est, quo animus rapitur ad amorem puellarum. icciro* Cupido *geminus est, alter cinædicus, qui erga pueros uersatur, alter muliebris, qui erga mulieres animum rapit.* Dicitur *autem cupido græce* Eros, *cuius gemellus* Anteros *appellatur, quia, ut superius diximus, perfectus cupido componi debet, ex amatione, atque redamatione.*

ET quoniam desiderium ponitur in definitione amoris, ut genus, consequens est dicere de desiderio, primo. n. aspectu desiderium cupiditas, et appetitus eadem uidentur esse. Aurelius uero asserit amorem esse extensionem quandam, qua uoluntas extenditur ad quanuis rem appetibilem cumprimum nobis obiicitur, est. n. amor, ut inquit, ea prima mutatio, quam in mente factam esse percipimus ab ipso mouente appetibili cum primum nobis occurrit, quæ, ut dicunt, quamprimum accidit non est in potestate nostra, eo. n. ipso quo nobis ipsa contingit, rapit nos ad amandum rem, quæ primo mouit, aut dicamus amorem esse (ut ita dixerim) placentiam primam, qua cum amabile, appetibileq; nobis primo occurrit placet, ac delectat. Desiderium uero est motus factus in anima, et genitus ab ea placentia, quam amorem esse diximus, et a grecis, ut Plato inquit, dicitur Himeros, eo. n. anima quasi ui quadam trahitur, rapitur, ac mouetur in rem amabilem, atq; appetibilem. Dicitur etiam pothos, qd' sit rei appetibilis, amabilisq;, quæ abest, alibiq; est. Marcus uero Cicero amorem esse affirmat appetitum earum rerum, quas habemus, possidemusq;, ac habuimus, possedimus ue, quasq; ulterius possidere, atq; habere cupimus, aut ex æquo, aut magis in futurum, desiderium uero earum rerum, quas nec habuimus, nec possedimus, apud uero Iuuenalem desiderium pro uehementi amore accipitur, quum dixit.

apud alios pro nimia cupiditate uidendi eum, qui abest, et pro prie de rebus gratis optatis, aut amissis dicitur, hinc dicimus post pugnam desiderari milites, qui perierunt. Alii uero asse runt desiderium esse post amorem in rebus, quæ præterierũt, ac possessæ sunt, in rebus uero futuris desideriũ prius amore. Sed quod ab omnibus fere asseritur, potissimum ab Aristotele tertio Ethicorum, est, quod quemadmodum graue, eousq; mo uetur, quousq; in centrum, et leue quousq; in cœli concauũ per uenerit, alioquin quiescet nunquam, ita quoq; appetitus noster ab appetitione quiescet nunquam prius quam in id ipsum per uenerit, quod a principio appetebat, modo ratio, quæ nostri ap petitus, ut Aristoteles inquit, pedagogus est, eum non modere tur. Amatorius itaq; motus, quo appetitus in amabile profici scitur, primo ab amore incipit, e quo in desiderium, nisi ratione moderetur, aduolat, in spem uero procedit, demum post hæc tandem in uoluptifico ipso amabili, quod a principio amare cœ pit, quiescet eousq; quousq; ab eo uoluptate afficietur. Sed oc curres, Nam desiderium in amoris definitione ut genus collo catur. Ergo desiderium ipso amore est uniuersalius, atq; fusi us, sed propterea dicendum eos, qui amorem per desideriũ de finierunt, ut Platonici non amorem pro appetitu cuiuscunq; bo ni accepisse sic.n.est ipso desiderio fusius, ac uniuersalius. Sed pro desiderio pulchri, et hoc pacto sicut pulchrum est in ipso amabili pressius, sic amor est ipso desiderio minus communis, hac.n.ratione amor solius pulchri esse uidetur, at desiderium

etiam omnium amabilium, Amabile autem pulchro ipso fusius, ac uniuersalius esse, nemo est qui dubitet.

De proprio obiecto amoris, amicitiæq; uoluptificæ. C. XXIII

QVoniam iucundum, siue uoluptificum est bonum per se, quod per se, ut superius diximus est amabile ut finis, bona uero, quæ nos inducunt in fruitionem eius, sunt bona utilia, hinc. n. ortus est amor uoluptarius, qui nihil aliud est, quam desiderium fruendi uoluptifico. hic autem amor si inter eos homines fuerit, qui sibi ipsis sunt mutuo uoluptifici, atq; iucundi, non latens, atq; ex pluribus actibus uoluptificis ut habitus permanens, procul dubio, ut Aristoteles asserit, erit uoluptaria ipsa amicitia, qua ratione euenit, ut amoris uoluptarii, uoluptariæq; amicitiæ, propriū obiectum sit ipsum iucundū, quod uoluptificum etiam appellatur, quod uoluptatē ferat amantibus, qui mutuo se amant, aut ipsi desideranti, qui uoluptatem desiderat. Vnde quemadmodum amoris, amicitiæq; officiosæ bonū honestum est proprium obiectum, amoris uero, atq; amicitiæ ab ipso iucundo, atq; utili proficiscens bonū iucundum, atq; utile est, per hæc enim bona distinguuntur affectus, et habitus huiusmodi, et cū affectus nasci possit uno ex actu, qui circa propriū obiectū uersatur, habitus uero nonnisi ex pluribus, atq; plerunq; circa illud idem uersantibus, fit, ut amor uoluptarius, amicitiaq; uoluptifica generetur ab ipso iucundo, uoluptificeq;, tanquam ex proprio, peculiari ue obiecto, circa quod unus, aut

plures actus uersantur eorum, qui circa ipsum proprie sunt apti fieri.

Quomodo pulchrum ei sit amabile, atque iucundum, cui uidetur pulchrum, et cur. Caput. XXIIII

QVoniam pulchrum ea ratione ad amantem se habet, qua et ipsum bonū ad appetentē, nā qua ratione id, quod est, ut Aristoteles inquit, aut apparet bonum appetenti mox ab eo natura quasi compellente expetitur, ita quoque pulchrum ipsum, quo amanti pulchrū est, aut apparet, mox ab eo lege quadam naturæ compulsu amatur. Non igitur ab ratione, pulchritudo mire afficit unū quenque, potissimum eum, cui offertur, aut uidetur pulchritudo. Sed unde nā istud fiat, licet ex his, quæ nunc diximus satis perspicuum sit, tamen nonnulli causam afferunt, quoniam ducimur ut Veneriæ affectioni deseruire formam exactiorem opinemur. Sed reprehendunt causam hanc Platonici, nam quanquam plærique in eam fœditatem feruntur præcipites, ut Euripidem arbitrantur collapsum esse, plerique tamen a pulchro ipso rapi uidentur, qui haudquaquam in eam fœditatem collabuntur, propterea causam ex ipsa nostra anima accipiunt, nam cum anima sit id, quod naturaliter est, ac prope, et secundum essentiam in rerū ordine præstantissima, ac pulcherrima, quandoque cognatum sibi quiddam, cognatique uestigium, quale ipsum pulchrum est, aspexerit, congratulatur, et stupet, refertur. n. in se ipsam, suique, atque suorum recorda-

tur. Deinde anima rationalis proxime pendet ex mente diuina, e qua pulchritudinis ideam sibi impressam seruat intus, cui qđ congruit tanquam sibi, patriq; cognatum libenter amplectitur, cógruit autem ea in corporibus forma, quæ ad ipsam ideæ normam examussim composita est. Non mirum igitur sit, si eo anima, cum sibi occurrerit, congratuletur, et stupeat. Ad hæc quod diuinæ pulchritudinis imaginem fert, ipsum suapte natura amabile est, primoq; aspectu ad se animos moués, quéadmodum et ipsa diuina pulchritudo suapte natura a cunctis amatur, qui eum spectant. Ad quod externa pulchritudo diuinæ pulchritudinis imaginem referat, nemo est, qui dubitat. Sed pace tantorum uirorum dixerim, hæ rationes rhetoricæ, non autem ueræ uidentur, prima quidem, quoniá ea concessa oportet fateri animam pulchrum quippiam esse natura, quod falsum esse superius ex eo probauimus, quoniam pulchritudo, ut Plotinus etiam fatetur, nitor quidam est, qui ex harmonica partium, membrorumq; compositione resultat. At cum in anima nulla sit membrorum compositio, nullus poterit compositionis nitor esse, neq; pulchritudo, deinde anima non modo pulchri aspectu congratulatur, sed cuiusq; intellectilis intuitu, cum sit, ut tabula rasa, quæ apta est omni pictura congaudere. magis igitur quia turpis est, congratulatur pulchro, cum omne imperfectum, quod perfici aptum est, eo congaudeat, quo perficitur, animam autem esse imperfectam, atq; admodum turpem, declarat is intellectus, qui, ut Aristoteles inquit, est potentia omnia, quod ab omnibus, quæ intelligi possunt, aptus, idoneusq;

sit perfici. Qua ratione euenit, ut anima potius pulchro gratuletur, quia turpis ipsa est, quam quia pulchra, quod etiam secundo loco induxerunt, longe magis rhetoricum est, tum quia Deus ipse cũ omni compositione careat, uacetq; pulchritudine etiam uacet, necesse est, cum hæc sit aliud nihil, quam quidam harmoniacæ compositionis niter, ut diximus, et Homero, atq; Plotino. Quod si Deus pulcher uulgo dicatur, nonnisi quia bonus, bonitasq; ipsa est, intelligitur nihil.n. aliud in Deo pulchritudo est, quam bonitas, ut sit quasi pulcher per æquiuocationem quandam admodum, quo eum fortem, et iracundum dicunt, tamen etiam quia dato, quod pulcher, bonusq; sit Deus, animam seruare imaginem intra se diuinæ pulchritudinis, improbant Peripatetici, cũ sit anima a principio quemadmodum abrasa ipsa tabella, in qua figura omnino nulla depicta est. Deinde si pulchritudinis ideã intra se seruaret, omne pulchrum cum ei occurreret, ex æquo gratiosum esset, quippe cum omne pulchrum ideæ illi ex æquo cognatum esse uideatur, qd' tertio loco acceperunt non minus cæteris rhetoricum uidetur, tum quia supponunt in Deo pulchritudinem, quæ si eadem ratione intelligitur, qua in corporibus est, haudquaquam uera est, tum quia si pulchritudinem uelint intelligere bonitatem, ipsumq; in se bonum, non solum pulchra externa diuinæ bonitatis imaginem, ac similitudinem referunt, sed omnes res, quæ sunt ab ipso Deo, cũ omnes sint bonæ. Quare nõ magis anima congauderet pulchris, quam cæteris bonis. Aristoteles igitur decimo libro Ethicorum aliam causam præbet ex maiore sensuum ua-

gore circa pulchra, maiorecq; conuenientia, uidemus .n. palam tum uisionem, auditionemq;, atq; cæterorum sensuum operationes esse iucundiores, atq; gratiosiores, cum sensus ipsi maxime uigent in suis uirtutibus, maximecq; cum suis obiectis conueniunt. Et quoniam longe magis sensus ipsi uigent, cum pulchra ipsa senserint, longecq; magis cum eis conueniunt, quam cum cæteris, quæ aut sunt turpia, aut pulchritudine uacant, fit, ut pulchrorum sensationes iucundissimæ nobis sint, atq; gratiosissimæ. Cum autem ita fuerit, perspicuum erit pulchra rapere animum ad sui fruitionem, atq; ad desiderium eorum fruendorum, si.n. animum rapuerit ad ea sentienda propter uoluptatem, etiam cum commouebit ad fruenda, cum fruitio, ut superius diximus, sit aliud nihil, quam quies in eo iucundo sensili, nobisq; uoluptifico, cuius absentia fuerit dolorifica, quietem dico eousq;, quousq; ea sentire delectat.

De amata puella, amatoq; puero. Caput. XXV

QVoniam ut superius diximus, humani sensus in corporeis ipsis sensibilibus, compositisq; rebus pulchritudines perpendunt, quas muta animalia suis sensibus nequaquam sentiunt, cum pulchritudo, ut Plotinus inquit, nihil aliud omnino sit, quam ex plurium congruitate, uenustateq; coortens gratia, fit, ut hanc in corporibus nostris si uisu perpendas, coloribus, lineisq; mira coalescentibus congruitate decus gratissimum

requiras, si auribus, audituq; uocum modulata consonantia eã audias, si olfatu, odoratuq; eam olfacias odorabilium eorum, quæ e nobis ipsis exhalant, suauitate, si gustu linguæ, basiisq; oris, atq; labiorum, eam dulcedine degustes, sin autem tactu, eam lenitate, mollitieq; tangas, eorum uidelicet, quæ in carnibus tactilia sunt, atq; in membris, per quæ expletur libido. At si in animo perpendas, morum concinnitate, eam requiras Quibus perspicuum quid amata, aut amatus sit, est. n. amata ea puella, quam ui pulchritudinis, quæ animi, et corporis est, omnibus sensibus frui desideramus, quibus in ea uniuersam animi, atq; corporis pulchritudinẽ perpendimus. Et quoniã amãs ad amatam refertur, fit, ut is sit amans, cuius animus rapitur ad desiderium fruendi huiusmodi puella, quæ sibi per omnes sensus gratiosa aut est, aut uidetur, non. n. refert, sit gratiosa, aut non, modo amanti, ut diximus, uideatur, atq; appareat.

De uoluptario amore. Caput. XXVI

SEd cum uoluptarius amor ex eo oriatur, quod est, aut nobis uidetur, uoluptifico, quemadmodum amor officiosus, ex eo, quod est, aut nobis uidetur, modesto, & amor perspicuus ex eo, quod est, aut nobis uidetur fructuoso, fit, ut uoluptarius amor desiderium sit fruendæ uoluptatis, ceu officiosus fruendæ modestiæ, et proficuus fruendæ utilitatis. hic autem amor fit inter eos est, qui sibi iucundi, mutuoq; uoluptifici sunt, non latens, atq; ex mutuis uoluptarius actibus inter eos cadentibus

in habitum diu firmatus, atque fere immobilis, Amicitia uoluptaria à Peripateticorum principe dicta est, hinc fit, ut uoluptarius amor duplex sit habendus, alter, qui est affectus, quo uidelicet appetitus sensitiuus compellitur desiderio fruendæ uoluptatis, alter qui est amicitiæ, quoties habitu uoluptatum, quibus mutuo aliqui fruiti sunt, mutuo se amant,

De uoluptatis nomenclaturis Caput XXVII

ET cum amoris, amantiumque finem præsertim cupidinis uoluptatem esse existiment, non ab ratione quædam de ipsa uoluptate tractemus, & primo de nomenclaturis, nam & apud græcos est multiuoca, quemadmodum apud latinos unde quemadmodum apud latinos nonnunquam dulcedo, siue lætitia, sic apud græcos Hithosyni, siue Xarmosyni dicta est et apud nos nonnunquam gaudium, sic apud eos Xarmoni apud tamen Platonem hæc aliqua ratione differunt, quippe qui menti lætitiam ascripsit, quam Democritus Euthymiam dixit, & gaudium, uoluptatem autem sensibus mancipauit, & licet gaudium, atque lætitiam menti attribuerit, hæc tamen discerniculo quodam dispescuit, quod cum laude semper sit gaudium, at in uitium quandoque labatur lætitia est enim hæc animi elatio quædam boni cuiuspiam præsentia, quæ si mode rationis mensus, limites ue transiliat, reprehensionis morsum non euadit, repressa uero, ac suis metita modulis laude

non uacat, gaudium autem esse iucunditatem sancit, quæ de contemplatione, aut uirtutis cuiuspiam maiestate profluat. Cicero tamen asserit hæc duo posse una uoce dici uoluptatem, nam uoluptas licet sensibus proprie adscribatur, transferri tamen potest etiam ad eas, quæ mentis sunt, quippe cum nullo, ut inquit, uerbo propriore Edone dici possit latine. Dicitur etiam Euthymia, quæ animi est iucunditas perquam suauis, unde perexigua exiliat differentia, ut iucunditas menti quidem, & corpori sit communis, suauitas uero solius sit corporis, si à suauio deducatur. Et licet tam apud græcos, quam apud latinos aliis multis nominibus uoluptas appelletur, his in præsentia erimus contenti. Verum quia uoluptas nihil aliud est, quam doloris uacuitas omnis uoluptas communi nomine dici potest indolentia, aut, ut Sidonius inquit, indoloria, quasi non dolor, quod qui ea potitur, non doleat. Et quoniam de uoluptate fere omnes, qui de morali philosophia scripserunt, plurima dicunt, nos Aristotelem imitabimur qui, quam cæteri neruosius, ac uerius de ea scripsit, cogimur uero de ipsa dicere, nam cum uulgares uoluptates, quas omnes fatentur, sint tres, & quæ in potu, & quæ in esu, & quæ in Venereis desiderantur, amantes, qui amore cupidineo conflictantur ea, quæ in Venereis desiderant cupidinearum uigiliarum finem quasi laborum tantorum mercedem constituunt. Quare cum de ipso cupidine futurus sit nobis sermo, de uoluptate est differendum.

Omnes appetere uoluptatem natura. Caput. XXVIII

QVoniam scientificarum quęstionum prima, ut Aristoteles inquit, est utrum res sit, si probabimus omnes uoluptatem appetere, exploratum erit primo uoluptatem esse, deinde quod sit bonum quippiam. Quare uoluptatem omnes natura appetere primo nobis probandum. Hoc itaq; Eudoxus, qui philosophus fuit modestissimus, ut Aristoteles testatur argumento persuasit, quoniam uniuersa ipsam affectant, & quæ rationē habent, & quæ expertia sunt eiusdem. Aristoteles uero quod sit nostro generi naturalis, familiarisq;, cuius rei nobis argumento sunt pedagogi, qui pueros uoluptate, atq; dolore erudiunt, pueri enim metu doloris à rebus turpibus abstinent, uoluptatis autem amore honestis student, hæc enim non faciunt ratione, quum nondum ad eius usum peruenerint, sed à natura edocti. Idem & alia ratione Aristoteles monet, nam & qui mente carent, & qui prudentiam habent, & qui praui sunt, eam affectant, quod esse non posset, nisi omes natura compulsi illam affectarent, quæ est omnibus communis quasi eadem. Idem insuper Aristoteles demonstrauit ex naturali uiuendi desiderio, cum enim omnes natura uiuere desiderent, etiam id natura concupient, quod est uiuendi perfectio, hoc autem uoluptas est, atq; delectatio, quæ omnem, ut inquit Aristoteles operationem perficit. Sunt qui alio argumento idem probarunt, nam, ut experientia docet,

philautia, hoc est amor nostri omnium desideriorum causa est Sed desideriorum, cupiditatumque omnium uoluptas finis est, non enim cessant quousque ad quietem perueniant, quæ uol uptas est. Sed cunctis insita est natura ipsa philautia, omnes enim natura se amant, fit, ut omnibus uoluptatis desiderium connatum sit, hæc enim ratio efficax esset, nisi supponeret omnium desideriorū causam esse philautiam, quod est res disputatione digna, de qua posterius nobis sermo est.

Voluptatem esse bonum secundum Eudoxum. Cap. XXIX

QVod autem uoluptas bonum sit, ex his, quæ modo diximus Eudoxus probauit, est enim ipsa appetibile quippiam, quare & bonum, omne enim quod expetitur est, aut uidetur appetenti bonum, non enim refert, quippe cum multa uideantur appetentibus ipsis bona, ut febricitantibus nimius aquæ potus, quæ non sunt semper bona. Quare sequitur, ut uoluptas quia expetitur aut sit bona, aut appetentibus uideatur saltem bona. Deinde idem probauit, quoniam dolor est malus, cū eum omnes fugiant, & si nonnulli ipsum ferant desiderio maioris uoluptatis, ut Cicero inquit. Quare uoluptas, quæ dolori contraria est, & appetitus, & est quippiam bonum. Diodorus uero ideo uoluptatem esse bonum asserit, quia indolentiam finem nostrarum operationum probauit, Aristippus, qui sic uixit, ut nihil inter eum, pecudesque distaret, nisi unum, quod loquebatur uoluptatem esse bonum

ex eo probauit, quod uiuendi, atq; generandi causa omnibus sit data.

Eudoxi opinio de uoluptate, et Epicuri Caput XXX

NEc solum bonum, sed summum omnium bonorum Eudoxus asseruit, primo quia est per se eligibilis, omnes enim uoluptatem eligunt propter se, et cætera propter uoluptatem neminem enim interrogas, cuius nam gratia capiat uoluptatem, propterea quia per seipsam uoluptas expetibilis est, quod autem per se eligitur, uidetur per se, simpliciterq; bonum deinde quia si cuilibet bono additur, illud reddit magis bonum, ueluti cum iustis actionibus, temperatisq; adderetur, iusta enim actio cum fuerit cũ uoluptate eligibilior est. Quare cum uoluptas omnium actionum bonitatem augeat, ipsa erit simpliciter, ac per se bonum quippiam, et summum bonum. Hanc opinionem Epicurus philosophus secutus est, qui post Aristotelẽ Epicureorũ sectam condidit, non quia ueri aliquid afferat, sed quia multos ad popularе nomen uoluptas inuitat, nemo enim non in uitia pronus est, ut enim ad se multitudinem contrahat, apposita singulis quibusq; moribus loquitur, nam desidiosum uetat litteras discere, auarum populari largitione liberat, ignauũ prohibet accedere ad rem publicam pigrum exercere, timidũ militare, irreligiosus auditur Deos nihil curare, inhumanus, & suis commodis seruiens iubetur nihil cuiquam tribuere, omnia sui eam facere sapientẽ fugiẽti

turbam solitudo laudatur, qui nimium parcus est discit aqua & polenta uitam posse tolerare, qui odit uxorem, huic enumerantur cælibatus bona, habenti malos liberos orbitas prædicatur, aduersus impios parentes nullum esse uinculum naturæ, impatienti, ac delicato dolorem esse omnium malorum maximum dicitur, forti etiam in tormentis beatum esse sapientem, qui claritati, ac potentiæ studet, huic præcipitur Reges colere, qui molestiam ferre non potest, huic regiam fugere. Ita homo astutus ex uariis, diuersisq; modis circulum cogit, &, ut breuibus dicam, uiuere pro naturæ inclinatione summum bonum cuiq; appellat, quam etiam opinionem & Zeno, & Diogenes, & Archidemus, & Cleantes probarunt asserentes hominis finem esse aliud nihil, quam rationi obedire, quæ ea eligit, quæ naturæ cuiusq; conueniunt, nam si simpliciter malum est, quod contra naturam fit, uidebitur simpliciter bonum, quod est secundum naturam. Sed Aristoteles cum Platone de his rationibus diligenter disputat, quod cum sit prolixum, bona fronte prætermittimus.

Quod non omnis uoluptas in se bonum, nec per se, simpliciterq; bonum sit Caput XXXI

ARistoteles philosophorum princeps opinionem hanc reprobat, & primo probauit non omnem uoluptatem esse in se bonam, licet alicui uideretur bona, Deinde quod dato, quod uoluptas quippiam bonum sit, nulla est simpliciter, ac per se

bonum. Quod non omnis uoluptas sit bonum argumento nobis est amicus, qui ab adulatore diuersus est nam amicus ad bonum adulator autem ad uoluptatem congreditur, & tamen amicus laudatur, adulator autem uituperatur, quod non esset, si uoluptas semper esset bonum. Deinde si uoluptas esset semper bonum quouis modo esset eligenda. At nemo eligeret toto suæ uitæ tempore mentem habens, aut puerorum uitam, quæ ab omnibus putatur maxime uoluptuosa, aut eorum, qui turpissima semper agendo nullum unquam susceperunt dolorem. Postremo multa sunt, quibus homo summo studioq; incumberet, etiam si ipsis nihil uoluptatis fuerit permistum, eligeret enim unusquisq; uidere, recordari, scire, atq; uirtutes accipere, etiam si nulla prorsus ab ipsis prouentura esset uoluptas. Ex his, & aliis Aristoteles concludit primo non omnem uoluptatem esse bonum, immo sunt quædam prophanæ, atq; ferinæ, ut concumbere cum masculis, in hac enim actione apud quosdam, apud quos non erat penitus lege cautum, summa uoluptas habebatur, ceu apud Gallos, Lacedæmones, Athenienses, Cretenses, & nonnunquam apud Romanos, si Aristoteli, Eusebio, atq; Straboni est credendum; & filios comedere, ut de quadam muliere narrant, quam ferunt pregnantium uiscera rescindere, puerosq; comedere, & quod dicitur de quibusdam, efferatis gētibus circa pontū, alios crudis delectari, alios humanis carnibus, alios tradere natos ad inuicē, ut in cōuiuiis comedantur

sunt et aliæ naturales necessariæ, quæ ut medelæ sunt dolorum, ceu potus sitienti, et famelico cibus, aliæ naturales non necessariæ, quæ accidunt circa cibos, potusq; pretiosos. Sunt et aliæ nec naturales, nec necessariæ, quales sunt erigere statuam, uel id tale agere. Sunt insuper et aliæ puræ, integræq;, quales sunt in diuinis operationes intellectus, atq; uoluptatis Sunt et aliæ per se bonæ, sed non nihil male habentes, ut intellectiones, & contemplationes hominis, hæ enim bonæ sunt, sed quia ad eas concurrit corpus, non nihil doloris habent. Insuper concludit, dato quod omnes essent bonæ, non esse simpliciter, ac per se bonas, sed ratione operationum, quas perficiunt.

Voluptatem non esse motum aduersus Platonem Caput. XXXII

SEd utrum uoluptas sit motus, aut forma, quæ per motum acquiritur, est non parua digladiatio. Plato enim uoluptatem rem esse asserit, quæ motu fit, aduersus quem Aristoteles accipit quod sint nonnullæ res, quæ requirunt certum, statutumq; tempus, si debent generari, ut de homine perspicuum, requiritur enim tempus ad hoc, ut hominis generatio in specie perficiatur, quoniam motu fit, atq; uariis generationibus, at uoluptas in sua specie perfici potest subito, nam ut uisio quouis in tempore perfecta est, nihil enim ipsi deest, quod postea factum illius speciem perficiat, tali persimilis est, &

ipsa uoluptas, est.n. quoddam totum, nec ullo tempore uoluptatem capere quis potest, quæ si maiore tempore fiat, illius species perficiatur. Sed quid Aristoteles uelit non est perspicuum, nam fatentur omnes uoluptatem in aliquibus esse maiorem, in aliquibus minorem, quod autem est tale, est aut motus, aut per motum fit, propterea dicamus bifariam esse generationem, alteram cuiusdam compositi, quod pro sui generatione in specie perfecta indiget multorum dissimilarium generationibus, qualis est ædificatio, quæ nunquã dicitur in sua specie perfecta, nisi multorum dissimilarium, ex quibus ipsum ædificatum constat, generationes expleantur, compositio.n.lapidum diuersa est ab erectione columnæ, et hæc rursus a templi constructione. Quare templi generatio est perfecta, nullius.n.ad propositum indiget rei fundamentorum autem, & laquearium imperfecta, est.n.utraq; pars. Est et alia generatio alicuius, cui pro sui generatione perfecta in specie plurium dissimilarium generationibus non opus est, ueluti generatio uisionis, et luminis, et cæterorũ id genus. Hæc generatio cum non requirat plurium dissimilariũ generationes, ut in sua specie perficiatur, dicitur fieri absq; motu, eo.n.ipso, quod illius aliquid est, in specie sua est perfecta, non.n. requirit ad perficiendam speciem pluriũ dissimilarium generationes. Sed quoniam hæc sunt obscura nostrum institutum superegredientia, reseruetur in aliud tempus.

De perfecta, et optima operatione. Caput. XXXIII

QVoniam quid uoluptas sit, nequit exponi, nisi quid optima operatio cuiusque explicetur, ideo dicamus in omni operatione duo esse pernecessaria, alterum potentiam, quasi principium agendi, aut patiendi, alterum obiectum, e quo uel potentia patitur, uel in quod, ut in materiam agit, ceu in ipsa sensatione potentia est sensus, qui uel patitur, uel agit, obiectũ est sensile, e quo patitur, aut in quod agit. Erit igitur perfecta, optimaque operatio, cum tam potentia, quam obiectum fuerint optima dispositione affecta, ita, ut nihil desideretur, nec ex parte potentiæ, nec ex parte obiecti, ut operatio fiat, talis est uisio pulchri, ex parte enim uisus, quæ uidendi potentia est, nihil ulterius expetitur, ex parte uero obiecti, minime, cum pulchrum inter uisilia sit optimum, qua ratione fit, ut uisio pulchri perfecta sit, nec intelligas perfecta, quod alterius obiecti comparatione perfectior esse nequeat. Sed perfectam optimamque, Aristoteles intelligit ratione habita ad huiusmodi potentiam, atque obiectum, operationes.n.comparatione potentiarum, atque obiectorum possunt omnes perfectæ esse, at si inter se comparentur, altera erit altera perfectior, sunt.n. omnes sensationes æquales, æquæ ue perfectæ si ad potentias, obiectaque bene affecta referantur. Verum si inter se ipsum uidere fortasse ipso olfacere perfectius est.

Voluptatem esse perfectionem operationis, qua operatio perfecta dicitur. Caput. XXXIIII

QVoniam autem eadem operatio est perfecta, atque uoluptifica, nec uoluptifica nisi fuerit perfecta, nec contra perfecta, nisi et uoluptifica fuerit, iure uoluptas nihil aliud erit, nisi operationis perfectio, obseruatio. n. docet in ipsis operationibus, quæ ad potentias cognoscendi pertinent, tum operationem esse uoluptificam, quum fuerit perfecta, et inter huiusmodi operationes ea maxime uoluptifica, quæ est perfectissima, est autem perfectissima ea, quæ cum sit sensus, uel intellectus, fuerit potentiæ optimæ affectæ et comparatione optimi obiecti inter ea, quæ attinent ad potentiam, cuius est operatio. Quare si perfecta operatio est uoluptifica, et perfectior magis uoluptifica, et perfectissima maxime uoluptifica, operatio nimirum ea ratione, qua perfecta erit, et uoluptifica, hoc autem esse non potest, nisi uoluptas perfectio sit operationis.

Voluptatem perficere operationem non ea ratione, qua principia agendi, atque patiendi perficiunt. Caput. XXXV

VErum cum multa sint, quæ operationem ipsam reddunt perfectam, et agens, uel obiectum, et forma, ceu eius operationis, quæ est conualescere, queritur quonam modo uoluptas operationem ipsam perficiat, medicus. n. eam operationem, quæ est conualescere, ut agens perficit, sanitas uero, ut forma. Quare eodem modo obiectum operationem perficit per modum agentis, delectatio uero per modum formæ, at sensus bene affectus eo modo, quo mouens ab altero motum perficere operationem dicitur.

Quo fit, ut uoluptas sit forma operationis, non tamen ea ratione ut habitus, qui, intrinsecus aduenit, sed ut pullulans quidã finis, perinde atq; pulchritudo in ætatis flore. Erit itaq; uoluptas operationis forma non attinens (ut ita dixerim) ad eius essentiam, sed quasi superueniens, modo quo pulchritudo iuuenibus superuenit, nam quemadmodum pulchritudo iuuenibus superuenit, quo bonam eorum dispositionem consequitur, quæ iuuentutis principia sunt, ita eo perfectio aduenit operationi, quo sequitur bonam dispositionem eorũ, quæ operationis principia sunt. Erit igitur uoluptas, ut breuibus concludam forma operationi extrinsecus accedens.

Voluptatem non esse perpetuam, atq; continuam in nobis. Caput. XXXVI

SEd questione dignum est cum uoluptas sit perfectio, atq; forma operationis, cur non perpetua, atq; continua est, sed tandem uertitur in fastidium. dicamus igitur eousq; operationem uoluptificam esse, quousq; potentia, et obiectum bene affecta manent, cum. n. sint similia, et eodem modo inuicẽ se habent actiuum, atq; passiuum, idem quoq; fieri natura solet. Quare nullus continuo in uoluptate est, aut dolore, cum humana non possint continuo operari, defatigantur enim in operationibus, quas uoluptas, ut diximus, sequitur, sumus. n. corpore passibiles, qui facile e prioribus affectionibus in nouas mutamur, defatigatis autem principiis, ex quibus operatio proficiscitur, &

in contrariam affectionem conuersis, operatio in dolorem, atque fastidium mutatur. Quare cum humana operatio perpetua, continuaque esse nequeat, et uoluptas, ut diximus, operationem consequatur, quemadmodum nulla humanarum operationum est perpetua, continuaque, ita fiet, ut nec uoluptas perpetuo affi ciat. Hinc emergit quæstio utrum ob uoluptatem uiuere expe tamus, an uoluptatem ob uitā. Aristoteles hanc quæstionem missam facit, et nec ab ratione, quoniam uiuere, & uoluptas adeo permista, coniunctaque uidentur, ut alterum nec esse sine altero possit, nec expeti, sicut nemo uisum sine oculo, aut ocu lum sine uisu expetere, desiderareque potest. Quare quemad modum propter oculum uisum, & propter uisum oculum, ita quoque et uiuere propter uoluptatem, et contra uoluptatem pro pter uiuere expetimus. Insuper ex his, quæ diximus perspi cuum est uoluptatem aliqua ratione ab ipso frui differre. Est uoluptas operationis perfectio, frui autem est quiescere in hu iusmodi uoluptifica operatiōe eousque, quousque operatio delectat.

Qđ uoluptates specie differant, aut genere pro operationum differentiis. Caput. XXXVII

NOn esse uoluptates omnes eiusdem speciei, non erit diffici le deducere ex his, quæ diximus, nam ea, quæ specie differunt a diuersis etiam, quæ specie differunt, perfici putamus, quod quidem de essentialibus perfectionibus nemo dubitat. Qđ ue ro ita sit de perfectionibus, quæ superueniunt, modo proprie

sint, perspicuum fiet, ex his, quæ natura sunt, & quæ ab arte conficiuntur, ex his quidem, quæ sunt natura, nam in animalibus perfectio perpenditur in perspicacia sensus, & qualitate motus, in arboribus, in fœcunditate, ex his uero, quæ arte conficiuntur, quippe cum picturæ perfectio sit in colorum, linearumq; distinctione, statuæ in bene repræsentandis iis, quorum sunt statuæ, domus in bene seruandis eis, qui eas habitant, uasis in bene capiendo. quare et operationes differentes specie a differentibus specie perficientur. Qua ratione fit, quia operationes mentis ab operationibus sensus differunt, et quæ sensus sunt, etiam inter se, ut uoluptates, quæ ipsas perficiunt, etiam differant, huius uero rei nobis signo est uoluptas extranea, quæ impedit operationem, propria uero eam auget, et quæ iucundior est eam, quæ est minus iucunda, quod non esset, si uoluptates omnes eiusdem speciei essent, quod uero extranea uoluptas operationem prohibeat, cu non est propria, neq; peculiaris qui fistulis delectantur, declarant, qui mentem nequeunt sermonibus adhibere, si quempiam audierint modulantē, magis nimirum modulandi arte, quā operatione præsenti gaudentes. Voluptas igitur ea, quæ a modulandi facultate prodit, operationem corrumpit, quæ circa sermones est, hoc idem et in cæteris usu uenit, quando simul circa duo operatur quispiam, iucundioris. n. uoluptas eam operationem excludit, quæ minus est iucunda, et si multo uoluptas præcellat, magis adeo extrudet, ut nihil per eam operetur, ex quo fit, ut quoties uehementer aliqua re gaudemus, non fere alia agamus, cū parum

nobis alia placeant, ueluti illi, qui in Theatro comedunt, tunc maxime hoc faciunt, cum inepti sunt pugiles. Quare cum propria uoluptas, exactas operationes reddat, et diuturniores, ac meliores efficiat, aliena uero extenuet, atque corrumpat, manifestum erit eas multum inter se distare.

Voluptatum aliquas esse probas, eligibilesque, nonnullas autem improbas, atque fugiendas. Caput. XXXVIII

EX iis, quae paulo ante diximus nõ erit obscurum deducere uoluptatum aliquas esse probas, eligibilesque, nonnullas autẽ improbas, atque fugiendas, nam cum operationes probitate differant, atque improbitate, et aliae quidem sint expetendae, aliae fugiendae, aliae uero neutrae, similiter se habẽt, et uoluptates quippe cum cuique operationi propria quaedam uoluptas sit, fit, ut quae studiosae operationis propria est, ea et proba, quae uero praue ea improba sit. Deinde sicuti cupiditates rerũ honestarũ, laudabiles, turpiũ uero uituperabiles, ita quoque et magis uoluptates erũt nõ nullae laudabiles, quae propriae sunt operationibus laudibilibus, aliae uituperabiles, quae uituperabilibus peculiares erũt, quippe cũ lõge magis uoluptates, quã cupiditates operatiõibus sint propriae. Nã cupiditates tẽpore, atque natura sũt seiũctae, uoluptates autẽ cõiũctae operationibus, atque adeo indistinctae, ut contẽtio sit si idẽ sit operatio, et uoluptas, non tamẽ sunt eaedẽ operationibus, nõ. n. potest esse uoluptas, nisi in operatione sensus, uel intellectus; quae enim cognitione na-

cant, uoluptate haudquaquam afficiuntur, nec tamen uoluptas idem est operationi intellectus, aut sensus quando uoluptas magis ad appetitiuam attinet potẽtiam. Quare ut operationes sunt diuersæ, sic et uoluptates, Qua ratione fit, ut non recte di cant aliqui uoluptates ipsas secundum se esse bonas, atq; malas, sed potius quia consecuntur operationes probas, aut improbas, dicendæ probæ sunt, aut improbæ. Eudoxus itaq;, et Epicurus, et Aristippus, et cæteri, qui hos secuntur, non recte opinantur, cum dicunt uoluptatem esse summum bonum, cum ipsa in se nec bonum sit, nec malum. Plato etiam cum dixit omnem uoluptatem esse malum, non bene sentit, tum quia aliquæ sunt bonæ, saltem quatenus operationes probas sectantur, tum uel maxima quia uoluptas in se nulla proba est, aut improba.

De differentia uoluptatum in se. Caput. XXXIX

QVoniam, ut diximus, uoluptates uno modo differunt propter operationes, quarum sunt propriæ perfectiones, alio autem penes se ipsas, ideo dicamus uoluptatum differentiam penes ipsas esse, quoniam nonnullæ puræ sunt, aliæ impuræ. Dicuntur puræ, quum dolori, qui eis contrarius est, nulla ratione permistæ uidentur, tales sunt Dei, et intelligentiarum uoluptates, hæ.n.operationes consecuntur tales, in quibus principia nunquam defatigantur, et propterea continuæ, atq; perpetuæ sunt, impuræ uero, quibus nonnihil doloris permistum est, quales sunt humanæ, et harum puriores sunt, quæ mentis

operationes sequutur, si.n.corpore, uel corporeis non egerent, quæ defatigantur, dubio procul puræ essent omnino, sunt tamen cæteris puriores, quia corporeis non indigent principiis, nisi per accidens, minus autem puræ sunt, quæ ad sensus attinent, cæteris tamen purior est, quæ est uisus, in se.n.uisio cæteris sensationibus est spiritalis magis, qđ minus de dispositione materiæ in se habeat. Insuper ex parte principiorum, quibus perficitur, nam obiectum est uisile, quod per lumen in spiritali esse constituitur, medium uero est aer, qui sola ab ipso uisili spiritali mutatione afficitur, tactiua autē cæteris est materialior, tum quia obiecta conditionibus materiæ magis participant, tum etiam uel maxime, qđ medium corporea, atq; materiali mutatione ab ipso tactili alteratur, intermediæ uero sūt inter has etiam mediæ, quæ.n.ad rationem tangendi magis accedunt sunt materialiores, quæ autem ad rationem uidendi, spiritales magis, gustus.n.uoluptas est materialis magis, olsatus, et auditus magis spiritalis. Hæc de uoluptatum differentia penes operationes, penes autem subiecta, quippe cum alia sit uoluptas æqui, alia canis, alia hominis, quoniam & horum operationes quas comitantur, sunt aliæ. Vnde ueluti Heraclitus inquit Asinum stramina magis optare, quam aurum, asinus.n.pabulum auro iucundius est, nec modo in subiectis alterius speciei differunt specie uoluptates, uerum etiam in hominibus, qui eiusdem speciei sunt, non.n.eadem dulcia febricitanti, atq; sano uidentur, nec calidum idem infirmo est uoluptificum, atq; ei, qui optimam habitudinem habet. simili ratione, et

in cæteris. Quare licet rationi consentaneum sit, ut uoluptates specie non differant in his, quæ eiusdem speciei sunt, tamen in hominibus, qui non differunt specie, uoluptates specie differre experientia demonstrat, causa est, ut Aristoteles inquit, quoniam in cæteris animalibus operationes, atque uoluptates secuntur naturam, quæ in animalibus eiusdem speciei est una specie. In hominibus autem imitantur rationem saltem allucinatam, quæ in omnibus hominibus non est specie eadem, allucinata.n.ipsa ratio in febricitante specie differt ab ea ratione, quæ est in sanis, ideo non oportet, ut febricitantes, atque sani eadem specie uoluptas sit.

Qd' uera uoluptas sit hominum officiosorum. Caput. XL

QVibus nō erit obscurum officiosorum hominum uoluptatem ueram esse, cæterorum autem, qui uitiorum habitu animum affecerunt, esse allucinatam, quod Aristoteles omni uirtute præclarus probauit ex eo, quia uiri officiosi sanis hominibus, uitio autem affecti infirmis comparantur. Quare quemadmodum uera uoluptas in gustatilibus ea est, quæ sanorum est, quæ uero infirmorum allucinata, quippe cum illi bene, hi uero praue affecti sint, eadem ratione euenit, ut ea uera uoluptas sit, quæ officiosi hominis est, quæ autem uitiis affecti non uera, sed, ut ita dixerim, allucinata, eritque hominum officiosorum ea adhuc uerior, quæ operationem potiorem imitatur ex eis, quæ sunt hominum officiosorum, sunt

enim uiri officiosi operationes diuersæ, quarum altera altera est officiosior. Quare ea uoluptas, quæ operationem officiosiorem imitabitur, erit cæteris earum quæ sunt hominis officiosi uerior. Quod si uoluptas uiri officiosi sit uera, flagitiosorum autem allucinata, fit, ut uir officiosus sit ut index uoluptatum, ceu gustus sani hominis uoluptatum, quæ ad gustum attinent, erit perfecto uir officiosus index, quatenus uoluptas erit proba, quam ipse probam esse iudicabit, improbam, quam improbam, & elegibilem, quam ipse eligibilem, fugiendam autem, quam fugiendam censebit, probata enim sunt, quæ omnibus, uel pluribus uidentur, & horum his, qui sunt sapientiores, & sapientiorum his, uel maxime, qui sunt præcipui, est enim sapientia mensura, qua res humanæ omnes iudicantur, sapiens uero iudex. Errauit igitur Epicurus, qui omnem uoluptatem bonam, probamq; fatetur, non enim proba uoluptas est non discere literas, quia hæc censetur uoluptas a desidioso, nec auaritia, quia placet Auaro, nec fugere a Ræp. quia ignauo, nec uacare ab exercitio, quia pigro, nec imbellem esse, quia timido, nec Deos nihil curare, quia uoluptificum uidetur irreligioso, nam id censendum est esse uoluptificum, ut dixit Aristoteles, quod uidetur uiro sapienti uoluptificum, cuius ratio est pura, non autem allucinata, atq; corrupta.

De Venerea uoluptate, et quale bonum sit. Caput. XLI

QVoniam Venerea uoluptas est finis cupidinis, de quo nobis sermo est, nam cupido desiderium est fruendæ in amata pulchritudinis, atq; in eadem Venere uoluptatis utendæ, hac ratione de Venerea uoluptate differendum. Aristippus itaq; corpoream uoluptatem summum bonum existimauit, et inter corporeas uoluptates uenercam. Vnde cum quæreretur ab hominibus, quid sibi uelint cum fœminas, tam rabide consectantur, ut uix diuelli queant, cibos etiam, potusq; negligant, aut alios mares uiolenter abigant, aut ne uicti quidẽ absistant sed a fortioribus sæpe contriti eo magis insectentur? Cur nec hymbres, nec frigora pertimescant, laborem suscipiant, periculum non recusent? Quid aliud, ut inquit Aristippus, responde bunt? nisi summum bonum esse corpoream uoluptatem? potissimum Veneream, eamq; se appetere, ut suauissimo sensu afficiantur, eumq; esse tanti, ut assequendi causa nec laborem ullum, nec uulnera, nec mortem ipsam recusandam putent. Cyrenaici quoq; cum hanc opinionem sectentur, uirtutem ipsam ex eo esse laudandam aiunt, quod sit effigies quædam Venereæ uoluptatis. Aequicola uero amicus noster argumentatur, cuius uoluptatis fruendæ desiderium est maius, uoluptas maior esse uidetur, desiderium. n. nostrum uidetur mensura eius, quod desideramus, qđ autem uoluptatis Veneriæ desiderium sit cæteris maius, ex eo probat, quod omnia cæterarum rerum desideria, ut cibi, et potus postergentur pro assequenda Veneriæ uoluptatis cupiditate. Testantur huic rei labores, hymbres, frigora, æstus, pericula, uulnera, mortes, quas subeunt

amantes,ut huiusmodi fructum,qui suorum desideriorum est finis,assequantur. Sed quomodo Venerea uoluptas esse potest summum bonum,cum sit et communis cum belluis, et honesti uim non habeat,et satietatem afferat, et nimia noceat, et processu minuatur ætatis,et multis non contingat. Deinde si sapiens,qui, ut diximus uoluptatum probarum, improbarumque iudex est,eam,quæ uenerea est,improbam existimat,nisi ratione,quæ sensualis appetitus pedagogus est, ut Aristoteles inquit,moderetur,quonam modo quippiam bonū ,uel summū bonum dicere poterimus. Ad hæc quonam modo potest Venerea uoluptas bonum quippiam,aut summum bonum existimari,cui semper pudor comes est,non pudet irasci,nec gaudere, nec tristari palam,coire uero genitalibus patentibus unūquenque pudet,oculos quoruncunque erubescendo deuitat, atque spectantium multitudinem perturbat. Quando igitur uenereus actus cum eis mulieribus non committitur, quas habere supra facultates nostras est,nec sanitatem turbat,nec præter rationem, atque legem fit,tunc uoluptas proba,bonaque censetur, quæ talem actum sequitur,nam a sapientibus tunc probam, bonamque uoluptatem esse existimatur,quando probam,bonamque operationem imitatur,quando autem nec cum quibus oportet,nec quanto,quali ue opus est,nec quando necessarius concubitus est. Committitur,tunc turpis,improbusque est,et uoluptas, quæ eū imitatur similiter. Quare licet Venereus actus semper delectet,uoluptificusque sit,non tamen semper est probus,quemadmodum comedere, et bibere semper delectant ,licet non ope-

rationes probæ semper sint.

Actum Venereum esse maxime uoluptificum. Caput. XLII

QVod uero Venereus ipse actus sit maxime uoluptificus, experientia ipsa demonstrat, sed cur tanta delectatio huic actui sit tributa, apud philosophos naturales, et medicos magna semper fuit digladiatio, nec adhuc sedata. Quidam, ut Platonici tantam coitui uoluptatem ascripserunt, quia semen genitale, cuius transitus per meatum uirgæ uoluptatem affert, deciditur a toto, nam si a parte segregaretur, utique & in parte uoluptas sentiretur. Quare cum a toto, ut aiunt, separetur, in toto, ac simpliciter uoluptas sentienda est. Sed positionem hanc Aristoteles refutauit primo de animalium generatione ex eo, quia si causa uoluptatis huiusmodi esset, quia semen a toto, singulisque a partibus deciditur, sentiretur uoluptas primo in una parte, a qua primo deflueret, deinde in aliis consequenter. At experientia docet, tunc fieri uoluptatem, cum genitale semen per meatum uirgæ commeat, et non prius. Aristoteles uero libro problematum causam assignauit primo ex pruritu ex eo quia humiditas omnis cum a loco scaturit in quo continetur per meatus admodum angustos non libere quidem, sed cum quadam suaui, atque moderata resistentia, pruritum quendam efficit, qui eo maiorem uoluptatem affert, quo humiditas, quæ fluxerit, spirituosior, titillantior, purior, atque magis naturalis fuerit, diximus per angustos admodum meatus, quando cætera

excremēta nec pruritum, nec uoluptatem sensibilem afferunt, non.n.meatus, per quos meant, angusti, sed ampliusculi sunt. Diximus non libere, siquidem sudor nec pruritum, nec uoluptatem efficit, quippe cum per poros cutis libere scaturiat. Addimus eo maiorem uoluptatem facere, quo humiditas, quæ scaturit, spirituosior, titillatior, purior, ac magis naturalis fuerit, nam qui scabiem unguibus scalpit pruritum suauem generat, quia humiditas scalpuritione per angustos cutis meatus fluit. Verum quia huiusmodi humiditas aut præter naturā est, aut in eam, quæ præter naturam est, apta conuerti, iccirco pruritū non eo modo iucundū, atq; uoluptificū efficiet, quo humiditas seminalis cū scaturit potissimū cū illa, quæ scalpuritione defluit a cuti nec spirituosa, nec pura, nec titilans sit. At in Venereo ipso actu quæ deriuatur humiditas, et per meatus angustos et non libere, sed quadam cū suaui, moderataq; resistentia scaturit, estq; spirituosa, titilans, purissima, atq; maxima naturalis ideo pruritum efficit delectabilem ea uoluptate, quæ est supra omnes corporeas iucunditates, sed cū seminalis ipsa humiditas e uasis seminariis deriuari nequeat, nisi meatus in eorum parietibus fiāt, ideo adhuc quæstione dignū est, quibus e causis meatus huiusmodi proficiscantur in illorū uasorū parietibus, in quibus semen continetur, ut per eos seminalis ipsa humiditas scaturiat modo, quo diximus. Aristoteles autumat huiusmodi meatus fieri a calido naturali, ac spiritali moto ad parietes uasorū, calidū.n.naturale, ac spiritale motū ad uasa seminaria, illa calefaciendo, rarefacit, atq; meatus efficit, mouetur autem

calidum primo quia per agitationem, atq; fricationem amplificatur usq; ad ea loca, deinde a uirtute expulsiua regulata a imaginaria potentia, qua semen imaginamur expellere, & quod magis est, nunnunquam sine agitatione, ac fricatione calidū mouetur ad uasa ab ipsa expulsiua, quæ imaginariæ obedit ad nutum, ut in pollutionibus ipsis perspicuum est, quæ fiunt in somno, ubi calidum nec agitatione, nec fricatione amplificatur, sed per solam expulsiuam uirtutem fertur ad uasa, quæ imaginariæ obedit in somno sic imaginanti. Insuper est et alia causa, nam cum aliqua operatio ex aliquibus princ pus proficiscitur, quæ sunt optime affecta, ea operatio perfecta est omnino, et cum actus Venereus sit sensatio quædam tactiua, cuius principia sunt, et tactus, qui in partibus est, per quas genitale semen decurrit, quæ sunt neruosæ ualde ad sentiendum aptæ, modo partes illæ malis, uiscosisq; humoribus non fuerint affectæ, quemadmodum eis accidit, quum morbo afficiuntur, quem græci Paralysim dicunt, nec fuerint ebesfactæ præ nimio coitus usu, ebefiunt.n. partes illæ in uiris, et in mulieribus, ut Aristoteles, et Auicenna dixerunt coitus usu præ nimio, et semē, qd' in actu Venereo emittitur, est sensile optime affectum, ut sentiatur, est.n. molle, lene, sprituosum, titillans, purum, ac naturale. Quare cum et tactus sit optime dispositus, ut sentiat, semen autem, ut sentiatur, in actu Venereo erit sensatio ipsa ualde perfecta, et cum perfectio operationis sit uoluptas, fit, ut in actu uenereo sensatio sit summe uoluptifica, Quare non solum propter prurituū, sed etiam propterea, quia sensatio tacti-

ua, quæ in actu Venereo est perfecta, ac uoluptifica uidetur, tertiam causam Auicenna ex diuina prouidentia nanciscitur asserens tantam delectationem ideo Venereo actui esse tributam, ut perpetuo seruetur generatio, ad quam genitale semen est ab ea institutum, ut uidelicet propter uoluptatem, quam animalia in coitu sentiunt ad eum pro generatione seruanda maxime moueantur, quippe cum, ut Auicenna inquit, uoluptas quæ sentitur in Venere, ad eam sæpius inuitet. Oportuit itaq; in uenereo ipso actu ideo uoluptatem maximã sentiri, nec propter morbos, atq; labores, qui propter ipsum contigunt, et propter pudorẽ, turpitudinemq; ab animalibus prætermitteretur, et ita generatio tandem deficeret, quæ uero uoluptas maior utrum in fœminis, an in masculis quæstio est apud medices non facilis, tamen Galenus delectationem in fœminis asserit esse maiorem pluribus modis, quoniam et emittendo, et recipiendo, emittit.n. semen suum, suscipit autem illud masculi, & utroq; modo uoluptate afficitur, et eo magis masculi semen recipiendo, quo tale semen est suo semine concoctius, lenius, titillantius, spirituosius, atq; purius, in masculis uero uno modo, sed maiorem, quia emittendo semen duntaxat, est.n. hæc emissio iucundior, quatenus semen commeat per tactum perfectiorem, qui est in partibus meatus masculi, per quem transit, est .n. tactus in masculis temperatus magis, quam in fœminis, est insuper iucundior, quia semen uiri per meatum angustiorem defluit, quam cum recipitur in fœmina, sunt et aliæ causæ quas a medicis perquiras, Ex hic patet animalia coitum magis, quã

cibos sequi, nam cibis, potibusq; seruatur indiuiduum, coitu uero species, quæ magis a natura intenditur.

Qui salaciores, amantesq; magis ex ætate. Caput. XLIII

PLures uero quæstiones disputantur in actu ipso uenereo, quas omnes nolo differere, sed eas duntaxat, quæ Cupidini utiles uidentur. Est prima qua ætate actus ipse Veneris peculiarior est. Peripatetici, quos Galenus imitatur, asserũt in pueritia, atq; decrepita ætate semen non emitti, aut parum, in pueritia quidem propter incrementum, quia. n. in pueris uelox, magnumq; est incrementum, semen in nutritione non superfluit, in decrepitis uero, ubi omnes uirtutes sunt semimortuæ aut non fit semen, aut parum, quod per exercitiũ tabescit, post uero quartumdecimum annum et in adulescentia, et in uirilitate semen fit, et quidem multum, nã licet adulescentia sit adhuc incrementi ætas, tamen non est auctio uelox, et tanta, quanta in pueris, in quibus triennalis auctio æqualis est ei auctioni, quæ uniuersæ ætatis residuo confertur. Quia uero ut in uirilitate, quæ consistentiæ ætas est nec incrementum, nec decrementum cernitur, in hac genitalis seminis generatio maior esse uidetur, non tamen est, quoniam in iuuenta ob caloris exuperantiã nutrimentũ fit maius adeo, ut pro auctione, et pro seminis generatione sufficiat. At in senecta semẽ maius proditur, quam in decrepita ætate, quia adhuc calor efferuet, licet parũ admodũ. Qua ratione fit, ut iuuenes sint salaciores seminis ui

delicet magnitudine, post hos adulescentes, uerú amantes magis, nam licet semen non tantum exerescat, tamen nouitate delectationis ardent Venere longe magis, quam cæteri, meatus insuper in his angustiores sunt, per quos transit semen, cum .n. tam in femellis, quá in iuuenculis meatus sint angustiores, humiditas cum suauiori resistentia scaturit. Quare delectantur, atq; resoluuntur magis, appetunt uero rursus coire post coitum, quippe cum seminalis humiditas, quæ fricatione, agitationeq; eliquata mouetur sit pauca, et quia pauca, cito frigescit, & quia cito frigescit, inepta expulsioni redditur. Quare iterum puellæ iuuenculiq; fricari desiderant, ut expellant humiditatem, quæ dum emittitur semper oboritur, qui autem ad uirilitatem peruenerunt minus ardent iuuenibus, minusq; salaces sút, nam licet non augeantur, tamen in eis semen nón quantum in iuuenibus crescit, in quibus pre nimio calore nutritio maior est, senes uero, et minus amant, et minus salaces sunt, ac decrepiti nulla ratione, quibus perspicuum amantes magis esse pubescentes, in quibus Venus incipit, post hos iuuenes, post hos uiros, deinde senes, ultimo decrepitos.

Qui salaciores, amantesq; magis ex téperaturis. Ca. XLIIII

EX temperaturis uero, quas græci crases dicunt, sanguinei, salaciores amantesq; magis sunt, quon'á calidi, et humidi, quia .n. calido abundant, facile in eis calidum ad imaginariæ uirtutis nutum ab expulsiua potentia moueri, potest ad uasa semi-

naria, ad quæ motum congregatur, et congregatum meatus effi cit. Qua ratione fit, ut bene appetant, quia uero humidi bene possunt cum semen sit aliud nihil, quam humiditas naturalis, quæ nutritioni superfluit, melancholici uero quia frigidi, non appetunt, emergit. n. appetitus ex abundanti calido, et quia sic ci non possunt, carent. n. humido, quod transire solet in naturã seminis. Aristoteles autem contrarium asserit, uerum ad medicos te remitto, Cholerici appetunt, calido. n. exuperát, quod facile mouetur ad seminaria ipsa loca, non autem possunt, quoniam deest humidum, quod conuerti solent in semen. Phlegmatici possunt, quia abundant humido, non tamen ita, ut alii appetunt, quippe cum sint frigidi amantiores cæteris, ac potentiores, sunt cholerici sanguinei, exuperant enim calido, quo appetant, et humido aereo, quo possunt, post hos sunt phlegmatici sanguinei, qui possunt magis, quam cæteri, cum humido polleant, appetunt uero, quia calidi, non tamen magis, quam cholerici sanguinei, in quibus est duplicatum calidum.

Qui salaciores, libidinosiores ue ex naturæ signis. Ca. XLV

SVnt insuper nonnulla signa, quæ naturæ dicuntur a græcis dicta Physiognomonica, quæ non a manifesta natura, sed ab occulta admodum sumuntur, inter quos eos Aristoteles salaces, libidinososque affirmat, quorum tibiæ graciles, atque neruosæ natura sunt, quos ideo salaces dicit, quia referũtur ad aues, quæ saltem tempore coitus sunt salacissimæ. Insuper et eos,

quorum nasus est concauus, cuius, quæ sunt ante frontem, rotunda sunt, circunferentiaq; erecta, quos tales dicit, quia referuntur ad Gallos, qui salacissimi uidentur. Ad hæc et eos, quorum nasus est simus, et hoc ideo, quia referuntur ad Ceruos, qui tempore coitus insani redduntur. Præterea et eos, quorum oculi sunt lucentes, hoc autem propterea quia ad Gallos, Ceruos ue referuntur, qui, ut diximus, libidinosi sunt. Deinde, & eos, quorum tibiæ pilosæ sunt, quod ideo ita esse demonstrat, quia referuntur ad Hircos, qui salacissimi sunt, postea eos, etiam salaces, libidinososq; affirmat libro problematum, quorũ e palpebris pili cadunt, et cito calui fiunt, hi .n. libidine excedentes, humidum, qd' ad pilorum, capillorumq; generationem conuertitur, deest. Quare et cito caluescunt, et pili a palpebris facile decidunt. Sunt insuper salaces, atq; libidinosi, qui corpore sunt piloso, hi.n. et referuntur ad aues, et humido, calidoue super excedunt. Deinceps quorũ oculi sursum ducuntur sunt salaciores, atq; libidinosi, nec iniuria, ut Aristoteles inquit, quia qui coeunt, sursum ducunt oculos. Quare qui natura sursum oculos ductos habent, sunt libidinosi, referuntur.n.ad apparentem actum, qui.n.emittunt semen, sic apparent. Quo fit, ut natura sint emissiui, qui natura sic apparent, suspiriosiosos etiam, quorum uultus remissus, atq; demissus est, libidinosos, atq; salaces dicunt, referuntur.n.ad apparentem actum, nam qui amant sic apparent. Postea hi, quorum tempora capillata sunt, lineaq;, quæ ab apice capitis descẽdit per medium usq; ad colli principium, crinita, libidinosi existimantur. Menander

iiii. particula Problemate. xviii.

Theophrasti auditor tradit eos, qui obtusum uisum habent, libidinosos esse, atq; amatorios. Verum cum nec huius, nec aliorum, quæ iuniores addiderunt ex chyromantia rationes afferantur, bona fronte prætermisimus.

Qui salaciores ex anni temporibus. Caput. XLVI

QVoniam uero etiam anni tempora alterant corpora nostra, fit, ut æstate puellæ sint libidinosiores, et amantiores, supercalefiunt.n. magis, et quasi uirtus, quæ in frigido submersa erat, calore æstatis resurgit. Viri autem contra hyeme, tum quia testes eo tempore contractiores sunt magis parati ad emittendum semen, in hyeme uero deorsum residentes, tum uel magis quia frigiditate hyemis uiri natura, quæ siccior est, quasi ad temperationem reducit Quare reddetur salacior, quippe cum corpora temperata salaciora sunt, Mulieres etiam, et uiri, qui continuis equitationibus utuntur, salaciores reddūtur, quoniā calidum circa uasa seminaria agitatione, et motu amplificatur.

De definitionibus amoris secundum alios. Caput. XLVII

IIs uisis, superest modo quid ipse amor sit describere, nā autores ipsum non una ratione definierunt, Aristophanes, quē Lucretius sectatur amorem asserit esse desideriū in amante, ut se transferat, transformet ue in amatam, aut in amatum. Theophrastus autem inquit amorem esse animi concupiscentiā, quæ cito exoritur, sero autem tabescit, Plutarchus uero ait, amorē esse sanguinis motum, qui paulatim uim sumit, perduratq; diu

ob nostram persuasionem, qua credimus nos esse dignos amari. M. Cicero asserit amorem esse beniuolentiam. Seneca inquit amorem esse mentis grandem uigorem, qui caliditate suauiter in eo efferuet. Stoici tradunt amorem esse affectionem, quæ nobis aduenit pulchri causa. Plato scripsit amorem esse desiderium eius fruendi, qd' animo, corpore ue pulchrum est, nonnulli autem, qui doctrina clari sunt, descripserunt amorem esse uinculum, quo amans desiderat se amatæ coniungere. Bernardus uero inquit, esse uoluntatem bene ordinatā, uehementemq́;, hæ sunt definitiones, quas de Amore ueteres tradiderunt. Iuniores uero aliter, nec tamen eodē modo omnes dixerunt, nonnulli. n. Amorē esse dicunt desideriū fruendæ bonitatis, qd' Plotinus autumat, cū asserit Amorē eū animi actū esse, quo bonū desiderat. Alii uero tradunt Amorē esse desideriū fruendi, generandiq́; pulchrū in pulchro, qd' etiā Plato fatetur in symposio. Alii dixerūt Amorē esse desideriū cū libidine coniunctū ab otio, atq; lasciuia concitatū, quā opinionē uidetur sensisse Petrarcha. Eudoxus uero inquit Amorē esse sanguinis commotionē appetitu Veneris non occupantē, ut Ira, uniuersum corpus subito, sed paulatim ad ardorem proficiscentem spe Venereæ uoluptatis, permanentemq́; postea ob nostram allucinatā persuasionem, qua confidimus nos esse Amore dignos. Sunt qui Amorem uoluntarium motum scribant, animiq́; actum, quo tendimus ad earum rerum desiderium, ac fruitionem, quæ nos uoluptate afficiunt. Sed hactenus de Amoris definitionibus.

Quales hæ definitiones. Caput. XLVIII

SEd pace tantorum uirorum dixerim, hæ definitiones inutiles sunt, primo quia si de communi Amore dantur, non uidentur recte traditæ, quippe cum Amor sit quid æquiuocum, cuius una communis definitio tradi non potest. Si autem de aliqua Amoris specie, nulla harum definitio idonea uidetur alicui speciei earũ, quæ sub Amore continentur. Deinde Aristoteles Amorem ad amabile refert, amabile autem non omne est pulchrum, bonum. n. utile amabile est, qd' non est pulchrum. Preterea bonum uoluptuosum amabile est, qd' non omne est pulchrum. Quare definitiones Amoris aggredientes, primo quid sit Cupido dicamus.

Definitio Cupidinis prima. Caput. XLIX

ESt itaq; Cupido non una ratione descriptus, et propterea potiores eius definitiones necesse est assumere. Quare prima est illa Platonicorum, qua dicunt Amorem esse desiderium generationis, partusq; in pulchro. Hanc Diotima asserit, et Plato concedit, uerũ si ita intelligatur, ut uerba demonstrant, non est bene assignata, primo quia si hæc definitio communis accipiatur hominibus, et animalibus mutis, non est uerum in mutis Amorem esse desideriũ generationis, partusq; in pulchro, non. n. muta pulchrum agnoscunt. At si hæc definitio propria sit hominibus, hoc est data de Cupidine, qui solis hominibus

competit, tunc solum de eo Cupidine esset uera, quæ est mascu li ad feminam, non.n.in puellis Cupido desiderium est generationis, partusq; in pulchro, sed generationis, partusq; ex pul chro. Pretere a amans nō semper desiderat generare pulchrū in pulchro, uel ex pulchro, immo persæpe amantes procurant abortum. Dicamus igitur definitionē hanc, si de Cupidine tradatur, esse sic corrigendam, ut dicamus Cupidinem esse naturale desiderium generandi pulchrum in pulchro, aut ex pulchro. Fœminæ. n. generant in se ipsis pulchrum ex pulchro. Masculi autem in pulchro. Diximus naturale desiderium, quoniam Amor quandoq; desiderium est uoluntarium non generandi pulchrum, sed utendi pulchro ad ueneream uoluptatē. Persæpe. n. uoluntas allucinata ratione commota appetit uti pulchro ad solam Veneream uoluptatem. Verum si ad naturam inspiciatur, Cupido est naturale desiderium generandi pulchrum, uel in pulchro, uel ex pulchro. Quod autem ita sit, Plato in symposio exponit ex eo, quia natura mortalis semper, et immortalis esse pro uiribus nititur, hoc autem generationem duntaxat assequitur, quoniam semper alterum iuuenē ueteris loco substituit, quare commune desiderium naturale hominibus, animalibus, et stirpibus est generare tale, quale ipsum, in hominibus autem pulchrum in pulchro, uel ex pulchro, quatenus, ut Aristoteles inquit, diuino, ac immortali esse participent, nec solum in hominibus, animalibus, ac stirpibus priora abolentur, noua uero succedunt, uerum etiam in anima id contingit. Mores. n. Consuetudines, opiniones, Cupidines,

uoluptates, dolores, atq; timores continue permutantur, nec quicq; ex istis idem, ac simile perseuerat, sed uel semper priora sibi noua substituunt. hoc itaq; pacto omne mortale seruatur, non quia semper omnino idem sit, ut diuinum, sed quia qd' tabescit, & abit, nouum, ac simile sibi relinquit, hoc remedio, ut inquit Diotima, qd' mortale est siue corpus, seu qd' libet aliud particeps immortalitatis euadit, qd' uero diuinum, & immortale alia ratione. Quamobrem mirari non debes si omnia germen suum charissimum habeant. nam immortalitatis gratia nixus huiusmodi atq; Amor cuilibet inest. & enim si gloriæ studium qd' hominibus inest considerare uolueris, cernes q̃ uehementer exoptent notos sese omnibus exhibere, & in futurum immortalem gloriam consequi, nam huius gratia magis, q̃ filiorum pericula subeunt, pecunias erogant, laboresq; nullos respuunt, ac sese morti exponunt. An censes Alcestem pro Admeto mori uoluisse, aut Achillem in ultione Patrocli occumbere, aut Codrum pro filiorum regno perire, nisi immortalem memoriam, qualis apud nos extat, consecuturos se præsagissent? hæc Plato. Recte igitur dictum est Amorem esse naturale desiderium generandi, ac propagandi pulchrum, aut in pulchro, aut ex pulchro, non autem uoluntarium, interdum enim Cupido est uoluntarium desiderium utendi pulchro propter Veneream uoluptatem.

Definitio Cupidinis secunda. Caput. L

POtest Cupido etiam describi, ut Eudoxus inquit, q̄ sit sanguinis commotio propter appetitum Veneris, non occupans, ut ira, uniuersum corpus subito, sed paulatim ad ardorem.s.appetendi proficiscens spe Venereæ uoluptatis, permanensq; postea ob nostram allucinatam persuasionem, qua confidimus nos esse Amore dignos. potest enim Cupido trifariam describi, ceu ira, atq; alius quiuis affectus, definitione quidem causali, Vt ita dixerim, sicut ira est ebullitio sanguinis circa cor, sic Amor est commotio sanguinis. definitione uero formali, ut Dialecticorum uerbis utar, nam sicut ira est appetitus uindictæ, sic Amor est appetitus uoluptatis Venereæ, sed quoniam differt ab ira, ideo Cupido cum fit, subito fit, ut ira. primi enim motus in nostra potestate non sunt, Verum ira totum corpus occupat, appetitus enim uindictæ esse potest subito, at fructus Amoris non statim, ideo paulatim in dies accrescit spe, atq; & spe seruatur, quoniam speramus amari, quam spem nobis ratio uera, aut allucinata persuadet. Quare definiri potest. iii. definitione composita ex formali, & causali, ut Eudoxus definit, & erit definitio completa, si addantur subiectum, obiectumq; Amoris, hoc pacto Cupido est sanguinis commotio circa cor, est enim cor subiectum, propter appetitum ueneris cum pulchro. est.n.pulchrum obiectum, cuius Cupido, & ad qd' refertur.

et Cupido ratione, qua eſt commotio, non eſt deſiderium uoluntarium, sed affectus, qui cum ſit in sui primordio, non eſt in poteſtate noſtra, nec occupat subito totum corpus, sed paulatim ad ardorem proficiſcens, quatenus uincitur uoluntas magis in dies, ac magis spe Venereæ uoluptatis, quæ etiam creſcit quotidie, ceſſaret autem niſi ratione allucinata moueremur ad credendum nos eſſe dignos amari.

Definitio Cupidinis.iii. Caput. LI

POteſt Cupido etiam deſcribi, ꝙ ſit uoluntarius motus, animiq; actus, quo tendimus ad earum rerum deſiderium, ac fruitionem, quæ nos Venerea uoluptate afficiunt. Verum addere oportet circa proceſſum, nam Cupido circa initium eſt affectus, sed in proceſſu uidetur uolũtarius motus, et animi actus, aut fortaſſe dicendum ita de Amore, ut de appetitu cibi. appetitus. n. cibi, uel potus naturalis eſt, et circa talem, ut Ariſtoteles inquit, nec laus eſt, nec uituperatio, appetitus uero huius, uel illius cibi, eſt uoluntarius, saltem circa proceſſum. hac. n. ratione nec matres, nec sorores amamus, niſi in nobis ratio omnino ſit corrupta. Cum dicitur ad earum rerum deſiderium, quæ nos uenerea uoluptate afficiunt, intelligendum eſt ad earum rerum. s. pulchrarum, solæ. n. res pulchræ nos Venerea uoluptate afficiunt.

Quarta Cupidinis definitio. Caput. LII

SEd uerius Cupido describi potest, q sit desiderium coeundi cum amata, uel amato. dico desiderium uno modo naturale, alio modo uoluntarium. pluribus. n. rationibus amans naturaliter potest appetere amatam, Verum in omnibus uoluntas potest exuperare desiderium. dico cum amata, nam animalia muta desiderant coire cum fœminis sui generis, sed non cum eis, tanq̄ cum amatis, non. n. cognoscunt pulchrum, sed soli homines, ideo soli homines cum amatis coire desiderant, cum soli eas, ut pulchras cognoscunt, et affectant. Diximus. n. superius Amatum, uel amatā esse, quam ui pulchritudinis, quæ animi, et corporis est, omnibus sensibus frui desideramus, quibus in ea uniuersam animi, atq; corporis pulchritudinem perpendimus. Addimus uel cum amato, quoniam Cupido duplex est, sicut inquit Plato, mascula, et fœmina, ita quoq; et Cupido.

Vtrum Cupido sit naturalis, an uoluntarius. Caput. LIII

SEd magna questio est sit ne Cupido naturalis, an uoluntarius: nam licet pro parte questio sit soluta, non est malum iterum ipsam dilucidare. Xenophon, et Aristoteles disputarunt quæstionem, sed quæ sit ueritas nondum patet. Qd'. n. sit uoluntarius Cupido, ex eo patet, quia legibus cauetur, non autem leges cauent, qd' est nobis naturale. deinde non amamus matres, nec filias, nec sorores, Amaremus autem, si naturalis esset, ut in animalibus mutis Concupiscentia. Qd' uero sit naturalis patet, nā ut cibi, et potus appetitus est naturalis, ita Ve-

neris. Aristoteles igitur . vii. libro æthicor' uasserit Amorem respectu pulchri in uniuersale esse naturalem, nam nos natura consequitur, sicuti appetitus cibi, uel potus, respectu uero pulchri in particulari esse uoluntarium, uoluntate quidem contradictionis, non autem uoluntate indifferentiæ. In particulari enim licet uoluntate contradictionis (ut metaphysicorum uerbis utar) sumus æquales, quia simpliciter possumus amare, & possumus non amare, tamen æqualitate indifferentiæ, fortasse pulchrum quoddam in particulari sumus magis amantes, q̃ non amantes. Quia aliqua particulari, atq; occulta proprietate, Idiotropiaq; fortasse afficimur magis una, q̃ altera amata. Qua ratione fit, ut Cupido, qui est pulchri desiderium in uniuersali, nec lege caueatur, nec est contra rationem rectam. Cupido uero, qui est desiderium pulchri in particulari, cum sit uoluntarius, saltem, ut ita dixerim, uoluntate contradictionis, potest esse turpis, si fuerit preter rationem, & legem, potest etiam esse honestus, si fuerit secundũ legem, ac rationem. Insuper in primis motibus nequaq̃ caueatur, quoniam non est in potestate nostra. potest enim aliqua puella animum alicuius rapere ad sui desiderium, Cum primo occurrit, quæ tamen in processu ratione desiderium moderando, eum non commouebit.

De Cupidinis perfecta genitura. Caput. LIIII

QVo uero motu in amantis animo Cupido generetur, exponamus, cum .n. per sensus pulchri species fertur in animam, primo uidelicet in externos sensus, deinde in communē, qui ceu centrum, ut Aristoteles inquit, est omnium externorum, deinceps per communem in imaginariam, quā græci phātasiam dicunt, demum in memoria seruatur, Anima ipsa ingenito quodam appetitu ad amatā conuertitur, atq; rapitur. conuersa uero, ac rapta illius pulchri radio illustratur, ea illustrata, atq; radii illius fulgore illuminata, appetitus, qui animæ sensitiuus est, accenditur, Accensus amatæ totus adhæret, Adhærens deniq; in amatam transformatur. primū amantis in amatam raptum. Platonici Cupidinis ortum dicunt, illustrationē uero Cupidinis pabulum, appetitus incendium, Cupidinis accrementum, ipsi amatæ adhærentia, Cupidinis impetum, transformationem deniq;, Cupidinis perfectionem uocant.

De Cupidinis ortu. Caput. LV

QVoniam animæ raptus, quo ipsa primo rapitur ad desiderium fruēdæ pulchritudinis, secūdū Platonicos est Cupidinis ortus, Ideo de causis huius raptus differendum. Platonici huius raptus causam assignant ex eo, primo quia cum pulchræ puellæ species ad animam defertur, mox ipsa appetitu natiuo, qui sensitiuus est, rapitur ad eius fruitionem, nam licet appetitus sensitiuus aliqua ratione differat a naturali, est.n.

appetitus sensitiuus animalis, naturalis uero tam animalium, quam inanimatorum. non tamen est in potestate nostra agnito pulchro ipsum desiderare, uel fugere, deinde unumquodque siue animal sit, siue inanimatum, fertur naturali desiderio in suam perfectionem, et cum pulchri fruitio sit animæ appetentis perfectio, anima non tantum sensitiuo appetitu, uerum etiam naturali rapietur ad fruitionem pulchri. Sed istæ causæ si militant, solum de Amore simpliciter, non de Cupidine militare uidentur, non. n. rapimur ad Cupidinem alicuius sola specie pulchritudinis illius ad animam delata, oportet. n. pulchritudini gratiam permixtam esse, quæ propriæ, atque peculiari naturæ amantis conueniat, nec uidetur cupidinea fruitio, perfectio amantis, ut dicunt, est. n. potius perfectio eius, quod ex ea proditur. non ergo tanquam in amantis perfectionem, amans rapitur in fruitionem pulchri Cupidineam. Sunt igitur plures causæ, quibus in nobis Cupido oritur, ac animus rapitur. prima accipitur ex parte corporis, et hæc est lex naturalis, qua corpus semper naturali lege concupiscit aduersus animam rationalem, concupiscit quidem naturali lege fornicationes, immundicias, atque impudicitias, cæteraque id genus. Quando autem corpus ciborum affluentia, deliciarum mollitie, atque lasciuorum potuum luxu magis fouetur, tanto lex illa naturalis, qua corpus aduersatur animæ magis crescit. Deinde altera causa est, quæ accipitur ex parte animæ. nam cum anima illecebris, lasciuisque meditationibus immoratur, facile in ea Cupido exoritur, potissimum si meditationes fuerint circa uoluptates uenereas, primo

quidem quia cum ipsa Venerea uoluptas sit homini natiua, ue luti cibi, ac potus concupiscentia, facile in eam appetitus dila bitur, cum per meditationes ei proponitur, Deinde licet, ut AriStoteles inquit libro æthicorum, iucunda in particulari sint magis uoluntaria, q̃ in uniuersali, per moram tamen co- gitationum ad ipsa particularia descendimus, quo fit ut tandem libido prouocetur. Vltima deniq; ex parte exteriorum rerum accipitur, nam cum nobis puellæ occurrunt pulchræ, cum qui bus coniunEta gratia eSt, quæ appetitui conuenit eius, cui oc- currunt, specie earum delata ad animam, sensitiuo, ac natu rali desiderio rapitur ad earum cupidinem, potissimum si fre quentia aspectuum, colloquiorum, cæterarumq; conuersionum interuenerit, ex his.n. Cupido quasi ignis exardescit. has cau sas Seneca in Tragediis tetigit, cum dixit.

Vis magna mentis, atq; animi calor
Amor eSt, Iuuentæ gignitur luxu, & ocio.

per luxum.n. corpus fouetur, atq; genitale semen exoritur. At cum semen accreuerit, pulsando Imaginariam, ac allici- ens, mouet ad cupidinem.

per otium uero meditationes Venereæ emergunt, in quibus cum immoratur animus, rapitur ad Cupidinem.

per uim magnam mentis intellexit eam, quæ aspeEtu, collo- quiis, atq; conuersationibus cũ puellis consuetis, proficiscitur.

De Cupidinis pabulo. Caput. LVI

&

QVoniam omne ortum statim occideret, nisi aliquibus seruaretur, id autem, quo seruatur, pabulum dicitur, de Cupidinis pabulo differendum. Et cum eisdem seruetur ortum, e quibus est ortum. Ideo Platonici Cupidinis pabulum animi illustrationem autumant, quia amata certior amanti facta est. Diximus. n. Cupidinem oriri non posse in amantis anima, nisi humani pulchri cognitio, saltem imperfecta præsit. Quare si Cupido seruari debet, eiusdem pulchri cognitionem perfectiorem, aut æqualem esse oportet. nam si Cupidinem imperfecta humani pulchri cognitio parit, perfectior, autem æqualis eiusdem pulchri cognitio Cupidinem seruabit. Quare per animi illustratione, clariore amatæ cognitionem intelligendu est, quæ suauibus, atque dulcibus meditationibus (ut Petrarcha inquit) paritur. his. n. in dies magis, ac magis factis amatæ pulchritudo clarius, ac clarius elucescet, quare et Cupido seruabitur.

De Cupidinis accremento. Caput. LVII

ET cum omnia ortæ seruentur, et seruata crescant, de accremento Cupidinis differendum, quod Platonici incendium esse tradunt, na postquam amatæ puellæ pulchritudo longe magis animæ amantis illustrata est, longe magis rapit, atque conuertit. illustratur autem magis quoties gratia, quæ erat in uno amatæ puellæ membro, ut puta in oculis, aut in ore, aut in maxillis, per quam membrum amantis animu ad fruitionis amatæ puel

læ desideriũ commouit, atq; rapuit, per uniuersum corpus diffusa est, tunc enim nihil est in amatæ corpore non laudabile, tunc uniuersum amatæ corpus, atq; eius partes singulæ gratiosæ amanti sunt, & quando ita fuerit, tunc erit incendiũ, qđ est Amoris accrementum. gratia uero per uniuersum corpus diffunditur, cum amantis animus, qui primo ab unius, uel plurium membrorum gratia commotus est, inuenerit in amata spem futuri fructus, quam spem in aspectu, in alloquiis, & in cæteris id genus nanciscitur. Quare ab aspectu, ab alloquiis, & ab aliis id genus spes oritur, ab orta spe, gratia per uniuersum corpus diffunditur, a gratia diffusa cupido accrescit. Tale autem Cupidinis accrementum Platonici incendium uocant, q; per ipsum animus incendatur.

De animi amantis transmigratione. Caput. LVIII

QVoniam aucto Cupidine, non erit eius perfecta genitura, nisi animus amantis derelicto suo corpore, uiuat in alieno, nec si amantis animus in amatæ corpore uixerit, erit Cupidinis perfecta adhuc genitura, nisi amans uniuersus transformetur in amatã, Ideo de animi amãtis transmigratione, quã Platonici adhærentiã uocãt, differendũ primo, deinde de trãsformatione. facto itaq; incendio, qđ est Cupidinis accrementũ, anima, quæ non potest suo in corpore uiuere propter ardorẽ,

incendiumq; , in amatæ corpus migrat , in quo uiuere ſtudet, nam (ut Plato inquit) amantis animus in proprio corpore mortuus, in alieno uiuit, moritur .n. quiſquis amat, eius .n. excogitatio sui oblita, semper in amata se uerſat. Si de corpore suo non cogitat, nec in ipſo animus ſic affectus operatur, cum præcipua animi operatio, ipſa cogitatio ſit. Qui in ſuo corpore non operatur, in eo non eſt, in quo erat, æqua .n. inter se hæc duo eſſe, et operatio sunt, nec eſſe ſine operatione eſt, nec operatio ipſum eſſe excedit, nec operatur quiſq; ubi non eſt, et ubicunq; eſt operatur, non ergo in suo corpore eſt amantis animus, quoniam in eo non agit. Si in suo corpore non eſt, nec uiuit etiam in ipſo, Qui non uiuit in suo corpore, et uiuit, in alieno uiuat neceſſe eſt, et quoniam in amata se uerſat, et semper in ea cogitat, in amatæ corpore uiuat oportet. Quare qui amat, de suo corpore migrat in alienum, eius uidelicet, quam amat, qd' Platonici adherentiam uocant.

De transformatione amantis in amatam. Caput. LIX

NEc perfecta Cupidinis genitura habenda eſt, ſi amantis animus in amatæ corpus solum migrauerit relicto suo, sed oportet ut se totum, animo uidelicet et corpore transformet in amatam, ceu Meduſa in saxum, Cum .n. Cupido amantis animum, et corpus, atq; ſingulas corporis partes tenuerit, occupaueritq;, atq; incendio, et ardore affecerit, mox (ut Plautus inquit) sua efficacia amantē a suo naturali eſſe in amatam per-

mutat, Quemadmodum Plato in Phædone Tyrannos in lupos mutari asserit, Impudentes, et segnes in asinos, et Poetæ Orpheum in Cygnum, Thersiten omnium Troianorum turpissimum in Simiam, Lycaonem in lupum, Hecubam rabidã in Canem, Anaxaretem in saxum. Hoc pacto Poetæ tradunt amantem in amatam se transformare, et Petrarcha se adulescentem in Laurum uirentem semper permutatum canit. Sed quid sibi uelit hæc transformatio, Platonici interpretantur, nã cum amans ea unione amatæ hæret, qua animus de suo migrat in eius corpus, amatæ speciem semper in suo animo recipit, receptam autem memoria indissolubili seruat. Recipiendo autem, atq; seruando semper, ea afficitur, modo, quo paries albedine. Quare ut paries quandiu albedinem recipit, albus est, sic amans specie suæ amatæ, quam semper seruat, adeo ea afficitur, ut dicatur puella amata, ut sit propter id quasi uersus in puellam amatam. Lucretius uero seminis genitalis intromissionem transformationem hanc interpretatur, Cum. n. genitale semen e toto amantis corpore, singulisq; membris decidat, solo huius iactu, uel tactu, aut transmissione in amatam, totũ amantem in amatam transmutari asserit. Aristoteles uero transformationem huiusmodi fieri affectu interpretatur libro æthicorum in. x. nam cum amans ad amatam affectu ita se habet, ut ad se ipsum, fit ut amans sit quasi amata, quoniam amans ad amatam afficitur quasi ad se, ut sit affectu altera ipsa. Sed cum amans naturæ, moribus, ac omnino uitæ amatæ se accommodet, non desunt qui huiusmodi transformationem interpreten-

tur secundum accommodationem hanc, quam diximus fieri. Adeo.n.amans amatæ morem gerit, ut uideatur uersus in eã; quemadmodum Poetæ aiunt hominem fieri Deum, cum diuina, quæ Deo placent agit. Quæ cum ita fuerint, perspicuum tunc Cupidinis perfectam esse genituram, cum amans ad huiusmodi transformationem peruenerit.

De eo, qđ maxime ad huiusmodi transformationem operatur, Deq; signis, quibus amatio, atq; redamatio annotatur, Caput. LX

ID uero, qđ ad huiusmodi transformationem operatur, est redamatio, Cum.n.amans sentit se redamari, accenditur, et accensus adhæret, et tandẽ amatæ adhærendo, se in eam transformat, Est autem in amata tandiu mutatus, q̃ diu se ab ea redamari sentit, si.n. sola spe (qua quis sperat amari) amans in amatam se transformat, quanto magis redamatione? Cum per eam non solum amari, sed etiam fructum colligere arbitratur. hac ratione Poetæ gemellum Cupidinis effinxerunt Anterota, sine quo Cupido nec crescere, nec diu uiuere potest. Qui.n. Cupidinem & crescere, et diu uiuere procurat, præsentia Anterotis, qui Cupidini gemellus fingitur, indiget. Quo.n. Anterus crescit, eo Cupido maior fit, et quo Anterus diu uixerit, eo Cupido permanebit. Plato amatam redamare hortatur, quia redamando animam amanti restituit. Aristotelesquoq; Iure amantes queri dicit, cum amant, et non reda-

mantur, modo sint amore, atq; redamatione digni. Cum.n.redamatione digni non fuerint, non recte queri. Sed cur ab amantibus redamatio ardenter queratur, ab illis, qui amatoria scribunt, non est ualde exploratum. Vna tamen causarum assignata est, quoniam per redamationem, nō solū reciprocus amor, sed fructus speratur, cuius gratia amantes amant. Alia uero quoniam per redamationem amans a Zelotypia liberari uidetur, quæ ab amantibus natura abhorretur. Est. n. Zelotypia unicuiq; animali natura indita, cum unumqd' q; sibi simile generare sit natura datum, Cum.n. natura aliquis compellitur generare sibi simile, natura etiam cogitur, fœmellam in qua sibi simile generare desiderat, non habere communem sibi, & aliis, in quo Zelotypia consistit, alioquin posset ab aliis fieri, qd' non ei, sed aliis simile esset, hac ratione, ut postea dicemus, Plato recte Zelotypum definit, q; sit inuidens, qui amatoria suspitione capitur. Sed quoniam, cum amans non redamatur, nec sperat amari, nec Cupidinis fructum colligere, nec sibi simile generare, fit ut tandem amare tepescat, ac frigescat. Signa uero, quibus redamatio annotatur, ea, & tot sunt, quibus quotue amatio cognoscitur, primum quidem (ut Aristoteles inquit libro Rhetoricorum primo) est recordatio, cum enim aberit amans, & eius recordatur amata, redamationis signum est. Deinde si propter absentiam tristatur, ac dolet, erit Amoris, atq; redamatiōis signū certissimū, nec minus redamationis signū est habendū, cū amata gaudet, letaturq; ob amātis præsentiam. Ad hæc si amata ea pro amante agit, quæ pro se,

non est dubium signum redamationis, sed exploratissimum. postremo si amata amanti condolet, ac congaudet, se eum redamare apertissima ratione demonstrat. Veri autem amantis plurima sunt indicia, potissimum si uni tantum seruierit, & quidem semper, nemo.n. dubitat eum amare, qui in unius seruitute diutius perseuerat, nam hic cætera ob amatam floccifacit, hic infelicem se arbitratur, si ad aliam, q̃ ad amatam meditationem, memoriamq; conuertit, hic est qui neminem feliciorem dicit se, cum amatam aut cernit, aut audit, aut tangit, aut quouis alio sensu fruitur, hic insuper est, q omnia ea amat, ac procurat, quæ amatæ sunt, aut uidentur bona, hic item est, qui continuis laudibus amatam ad sydera extollit, hic deniq; est, cui quæ amatæ placent, omnia placent, & quæ amatæ displicent, ipse abhorret, Quare id unum Amoris uerissimum, atq; redamationis indicium est habendum.

De locis, quibus Amatio, atq; redamatio sperandæ sunt in amantibus. Caput. LXI

QVoniam autem perfectus Cupido (ut Aristoteles inquit) esse non potest, nisi ex amatione, atq; redamatione constet, Ideo loca narranda sunt, quibus in amantibus amatio, atq; redamatio sperentur. Sumatur igitur primum ab habitu ætatis, nam iuuenes facile amant, facileq; redamant, amant.n. et cito (ut Aristoteles inquit) desistunt, eadem die propositum sæpe mutantes, hi uolunt totos dies una uersari, si-

mulq; uiuere, & per iuuentam usq; ad.xxx.annum intelligo. Causa autem, quia ad concupiscendum aptissime sunt, potissimum ea, quæ Venerea uidentur, nam in huiusmodi incontinentissimæ sunt, quippe cum (ut Aristoteles inquit) sint ad Venerem insatiabiles, Causa autem, quoniam pori, per quos scatu rit genitale ipsum semen, angustissimi sunt, et quoniam tenuis, paucaq; humiditas, quæ per eos defluit, cito frigescit, ideo ex pulsioni inepta redditur. Quare rursum fricari desiderant, ut residuum expellatur, Contingit.n.eis, quemadmodū illis, qui sunt in sudore, nam dum una sudoris pars scaturit, alia generatur, et expulsioni paratur, Accidit autem hoc maxime adulescentibus post annos.xiiii.in his.n.semine, et sanguine menstruo scaturientibus, genitalia, Vuluæq; labra crassiora redduntur, atq; molliora usq; adeo, ut fere claudantur. Hinc fit, ut pro coitu insanæ euadant, non.n. emittunt pro desiderio, siue manibus, siue uirga fricentur, propter causas assignatas, humor .n.seminalis ui fricationum trahitur, non tamē emittitur propter meatuum angustiam, ut dictum est. Quare Iuuenculæ tales potissimum custodiantur, nam facillime Amore irretiuntur, et licet adulescentes post annos.xiiii. facile ad amandum, redamandumq; rapiantur, prouectiores stabiliores sunt, adulescentes.n.cito concupiscunt, citoq; cessant. Est.n. eorum cupiditas quemadmodum ægrotantium sitis, uel fames, quæ licet acutæ sint, pauxilla tamen re extinguntur, Ad hæc iuuenes sunt ambitiosæ, atq; honoris cupidæ, sed cum in Amoribus honores semper, et laudes amantibus exhibeantur, iccirco facile

iiii. particula problematum, problemate. xxvi

ad Cupidinem laudibus, atq; honorationibus alliciuntur. Sunt insuper Iuuenes pecuniarum minime studiosæ, non.n.adhuc inopiæ periculum fecerunt, ut Elogium Pittacci in Amphiaraum, Quare ad cupidinem solis persuasionibus allici possunt, Accedit q iuuenes nec maliciosæ, sed simplices, nec uersutæ, sed credulæ sint, simplices quidem, quoniam uersutias multas nondum inspexerunt, Credulæ uero, quoniam nondũ in multis sunt deceptæ. Quæ uero simplices, atq; credulæ sunt, facile ad Cupidinem deceptionibus capi potuerunt, ceu aues fistulis. Sunt preterea iuuenes bonæ spei, sunt.n.calidæ, quemadmodum qui uino pleni sunt, Vinolenti.n.uino, Iuuenes sanguine, deinde nondum in multis aberrauerunt, ideo spe maxima uiuunt, spes.n. futuri, memoria autem præteriti est, At iuuenibus futuri quidem multum restat, præteritũ autem breue fuit, propterea primo die nihil meminisse putant, sperare uero cuncta, Quare promissis facile irretiuntur. Sunt etiam Iuuenes ad commiserationem paratæ, quoniam ratiocinationis carentia probos, ac bonos omnes arbitrantur, sua.n.simplicitate, ac innocentia cæteros metiũtur, itaq; indigna ipsos pati mox credunt, quare facile eis persuadere possumus, ut nostrorum dolorum commisereantur. Sunt qui mulieribus persuadent propter hæc. ut nec senes, nec iuuenes redament, sed inter hos medios, senes quidem non, quoniam inepti sunt rebus amatoriis, Iuuenes uero, minime, sunt.n.instabiles, uno die amantes, alio autem amatam odio habentes, Iactabundi, qui se iactant ea cum amatis fecisse, quæ non sunt adhuc excogitata, sunt insu

per suspicionibus, ac indignationibus prompti, Insuper insatia-biles, qui una amata non satiantur, unde concludunt Senem esse Amore digniorem, quam adulescentem, quippe cum in una so la quiescat, sitque stabilis, ac mitis, non iactabundus, non suspi-ciosus, non indignationibus paratus. ii. locus a genere est, nobi les. n. ambitiosae sunt, atque honoris, gloriaeque cupidae, cum. n. ali quid adsit, id omne ad suam nobilitatem coaceruare solent, hanc ob causam ad maiorum claritatem, quae est nobilitas, multos honores, cum possunt, congregant, hinc nobiles ambitiosae sunt, hoc est honoris, et gloriae percupidae, et quoniam in amoribus honores, et laudes plerunque amatis exibentur, fit ut nobiles hac honorandi arte ad amandum, redamandumque facile commoue antur, et licet ab illustri arce persaepe fulmen saeuum ueniat, tamen amandae sunt excelsae, quippe cum uictoria humilium honorem non afferat. Praeterea longe magis placet sperare di gnissima, quam uilia possidere. Hieron Tyrannus syracusa-nus apud Simonidem fatetur (si quae Xenophon refert, uera sunt) se Dialocam longe magis, quam alteram ardenter depe-rire, quod eam non facile possidere posset. Ad haec uiles, cum pos-sidentur facile ueniunt in stomachum. iii. locus est a diuitiis, nam nec diuitiis abundans, nec pauperie laborans amandus est, Ille † quidem, quia potest pecuniis multas emere, nulli amatae fidus est. preterea uirum in summa prosperitate constitutum redamare peri-culosum est, quippe cum ille amare nequaquam possit sine domesticis

testibus, quibus omnia aperiat necesse est. hic autem, quoniam propter inopiam rebus amatoriis studere nequit. Praeterea cum egeat, necessitatibus amatae, cũ oportuerit, haudquaq̃ subuenire poterit. deinde si redamatur qui in extrema pauperie constitutus est, redamatio absq; nota emptionis non erit. creditur. n. diuitem prætio cogere pauperem ad amandum. Quid . n. turpius, aut fœdius esse potest, q̃ uendere, aut emere Amorẽ? Adhuc in Fortuna excelsa constitutus contumeliosus est, et superbus quasi omnia bona possideat, sic afficitur. Causa uero quia diuitiæ prætium uidentur aliarum rerum, quarum dignitas æstimatur, ac iccirco cuncta uidentur emi posse diuitiis, Quia itaq; Diues rerum prætium habet. s. diuitias, arbitratur se habere cuncta, ideo omnia floccifacit, et Amores, et amatas, cum propter diuitias omnia possidere credat. Insuper qui in summa Fortuna est, nõ modo amatis, uerumetiam principatu se habere dignum putat. Quare non amat, cum in sua potestate omnia habere imaginetur. iiii. locus est a potentia, potentes. n. quæ in principatu sunt constitutæ, dignæ Amore sunt, facileq; redamantes, cum amari se sentiunt, sunt. n. potentes ambitiosæ, honoris, gloriæq; cupidæ, sunt insuper honestiores, grauiores, atq; moratiores, honestiores quidem, quoniam moderantur se, cum propter honorem aliis uiuant, grauiores autem, atq; moratiores, quoniam honestas mollis, compositaq; grauitas est, q̃ se potentes aliis inferant iniurias, non in paruis, sed in magnis iniuriantur. Quare potentes digni sunt Amore, quoniam si amantur, speratur redamatio,

Cum.n.ambitiosæ fuerint,propter honores amatorios coguntur redamare. & quia honestæ,graues,atq; moratæ non flocci faciunt eos,quos amant,nec eos,a quibus amantur. v.uero locus est a pulchritudine,qui.n.animo,aut corpore pulcher est, etiam amat,potest redamationem sperare,quoniam pulchrum est amabile. puella quoq; pulchra amabilis est,et si amat,sperare redamationem debet. vi. locus est ab eorum gratia,quæ attinent ad nos,et hoc pacto turpes,deformesq;,si amauerint sperare possunt redamationem,nam possunt qui corpore, animoq; turpes sunt,gratiam habere in risu. Quo circa inicia allicient amatam ad redamandum,in processu uero postq̃ puella commota erit,gratiosus uidebitur in singulis,rapto. n.animo, cuncta amatæ uidebuntur pulchra,ac gratiosa,diffunditur.n. gratia post fascinationem ad omnia,& ad singula,quæ circa initium non erat,nisi in uno. hinc aliquæ redamauerunt ferrum(ut Iuuenalis inquit)quippe cum gratia erat in eo. Aliæ uirilis membri magnitudinem,ut salaces,ac libidinosæ, Multæ.n.dominæ in summa fortunæ constitutæ deperierunt famulos deformes,atq; deiectos homines,propter gratiam,quam in membro uirili,uel in potentia coeundi esse putabant, erant .n.salacissimæ,ac libidinosissimæ,nec in coitu satiabiles. Aliæ choreas,aliqui.n.sunt,qui in choreis gratiam habent,qui ab suis amatis redamationem propter illas nacti sunt. Aliæ modulationes,et cytharas,cimbalos,sonosq; harmonicos, nonnullæ carmina,rhythmos,elocutiones, celebritatem in literis. hunc in modum Corynna Ouidium, Lesbia Catullum, Cynthia

Propertium, Galatæa Virgilium, Laura Petrarcham, Dantē Beatrix, aliæq; alios et poetas, et oratores, et philosophos, cæterosq; cuiusuis generis literatos deperierunt. nec solum propter gratiam, quæ erat in talibus, sed propter celebritatē nominis, quam ab his sperabant, per hanc (ut Plato inquit in Symposio) in futurum speranda est immortalis gloriæ consecutio, huius. n. gratia magis, q̃ filiorum pericula subeunt homines, pecunias erogant, laboresq; nullos respuunt, ac deniq; sese morti exponunt, non igitur ab ratione puellæ quandoq; desiderio immortalitatis poetas deperierūt, licet essent excelsæ, ut de Liuia Augusti filia narrant, quæ ardenter redamauit Nasonē. Si. n. Alcestes pro Admeto, Achilles pro Patroclo, & Codrus pro filiorum regno perire uoluerunt, pro immortalitate speranda, cur et Liuia non debeat Nasonem deperire, a quo tanta immortalitas scaturit in dies. Multæ. n. et quidem illustres Laura esse uellent, si adessent Petrarchæ, tametsi genere, et loco humilem ortam esse tradant, nec alia nobilitate, nisi pulchritudine præferendam. hinc nonnulli dixerunt eos redamandos, qui studiis bonarum artiū, qui literis, qui honoribus, qui uirtutibus eminent, ab his enim amatæ reportabunt perpetuitatē, qđ est redamationis præmiū. Aliæ sunt, quæ amant uestium splendorem, in quibus nonnunq̃ tanta gratia est, ut deformitatem non permittat inspici. nonnulle ludos Gymnicos, uenationes, cursus, grauitatem in incessu, adulationes aliæ, nec iniuria quidem, nam adulator amicus est simulatus, qui coram laudat, ac quæ puellæ sunt, omnia præconio extollit.

Non ergo sunt corpore, atq; animo deformes spe redamationis omnino destituendi, quippe cum in aliis gratiam habere possint, qua puellæ animum fascinando, tandem eam ad redamandum compellant. vii. ab honoribus exhibitis, cum enim puellæ naturali lege se ipsas ament, coguntur etiā natura amare omnia bona, in quibus optime uiuere se existimant. Et cum optima uita sit in honoribus, naturali quoq; lege compellun-tur amare honores, quibus in optimo statu uiuant, quare et eos, qui honores exhibent. honoris partes, quæ puellis exhiberi solent, sunt memorationes, quæ fiunt carminibus, uel orationibus, uel id genus templorum, & aræ constitutiones, in statuis, uel metallis depictiones, primi consensus, sepulchra, monumenta, picturæ, atq; exemplaria, inclinari, genuflectere. BIRETVM attollere, loco cedere, adorationes, & id genus. potest igitur gratia, quæ est Cupidinis inicium esse in honoribus exhibitis. Quod cum ita fuerit, redamare puella cogetur eum, qui honores exhibet. Hunc in modum FVLVIA tua aulica Ioanna Magnanima nos ardenter redamat, nec ob aliam causam, nisi propter honores, quos a me sibi exhiberi in dies censet. viii. ab ipso amari, allicitur enim puella, cum cognoscit se amari, quippe cum amari iucundum sit, quoniam cum amamur, imaginatio nobis fit, q; ea bona nobis insint, quæ sunt Amore digna, queq; omnes cupiunt. hinc amantiū suspiria, atq; lacbrymæ, et id genus mouent, nam ardentis amoris indicia sunt. ix. De Fuluia.

a ueſtimentorum, atq; ornamentorum uarietate, Varietas. n. in omnibus, præſertim in ueſtimentis, et ornamentis iucunda eſt, et amabilis. Conuenit. n. naturæ, quæ semper in mutatione eſt, appetitui quoq;, qui non semper idem manet, præterea quod uno modo semper se habere conſtat, atq; fixi habitus eſt, satietatem parit. Satietas. n. dolorifica, hinc amantes nonnunq̃ alba tunica induuntur ad puritatem animi ſignificandam. Tradunt. n. Coloriſtæ colorem album, cum ſimplex ſit, et extremus color, puritatis eſſe indicium. Aliquando nigra, nam niger color firmitatis indicium, atq; perſeuerantiæ eſt, q; super eo nulla alia ſit tinctura, Interdum rubra, eſt. n. huiuſmodi color ultionis nota, quippe cum qui iraſcuntur, rubeanſit, e inſuper Marti ultiuo per proprius. Alteri, ruſa, aut fuſca, aut fulua, leoninaq;, tales. n. colores taciturnitatē, et patientiam decernunt, quippe cum ſint remiſſi, Saturnoq; dicati, qui cum dominus geniture eſt, homines facit tacitos, atq; secretos. Interdum ea ueſte, quæ carneo colore affecta eſt, qui uulgo incarnatus dicitur, ad ſignificandum eum dolorem, quem ex rebus amiſſis ferimus, recuperabilibus tamen. In sanguine. n. talis color generatur, cum earum rerum dolor affuerit, quæ amiſſæ recuperari poſſunt, nonnunq̃ aurea, uel aureo colore intexta ad demonſtrandam lætitiam. Eſt enim color Soli attributus, qui suo fulgore sublunare uniuerſum depurando omnia lætificat. Interdum uiolacea ad claritudinem tendente, aut colore moris tributo affecta, aut pauonaceo lucēte intincta, ad induēdū Amorē, Eſt. n. hic color eorū florū, qui ueneri placebāt. Aliquādo ea ueſte, quæ cœleſti colore emicat,

De ueſtium coloribus.

qui apud Gallos Zelotypiam, apud nos fidem deuotat, et quidem non ab ratione, nam aZureus color uniformis est semperq; æqualis, modo nubes inter nos, et cælum non intersit. Qualis fides est, quæ inmutabilis esse debet, atq; æqualis. Interdum ueste eo colore honestata, quem cineritium dicit Ouidius Plinius autẽ cinereum gruum proprium, hic enim angustiæ indicium est, quippe cum Mercurio attribuatur, qui angustiæ author est, est insuper uarius, qualis is est, qui angustia laborat. Aliquando ueste uirenti colore illustrata, qui apud omnes Spei nota est, terra enim cum uiret, spem affert circa fructus. Qua ratione fit, ut color, qui siccis foliis accommodatur desperationis sit signum. Interdum ueste uersicolori, uenusta, color enim huiusmodi Zelotypiæ est nuncius. Sunt alii colores, quorũ Alexãder Aphrodisius in Libro de sensibus meminit, et Gellius in noctibus atticis, quos, quia longum esset omnes enarrare, cõsulto prætermisimus. Illud tamen prætereundum nõ est, puellis placere colores pro ratione naturæ, pituitosis enim albus, mistusq; ex albo gratiosus est, sanguineis autem cælestis, AZureusq;, morellinus, clarus, Fuluus siue aureus, Virens quoq; eis, quæ Atrabili afficiunt, niger, cæterisq; qui ad nigrum attinent eis autem quæ rubra ulc. ruber, et alii, qui ad hũc uergunt, ceteris uero quarum naturæ permistæ sunt, colores gratiosi sunt, qui naturis conueniunt, quæ prædominantur, aliis non displicentibus, qui naturis concordant obtentis, Ouidius uero narrat puellas nigriusculas Vestibus pulchriores reddi, quæ albo

BB

colore, coloribusq; ad album actinc tibus emicat albulas uero nigris, atq; ad nigrum uergentibus, brunulas autem, eis, qui albo apropinquant nec modo a Vestiũ uarietate, uerũ etiam ab ornamentis, ceu in anulis, catenis, Capitiis Zonis. Atq; aliis, quæ ad ornatũ faciunt, In his. n. amãs se ornare debet. In quibus amatæ gratiosus uidetur. Et licet amatorii autores enitãtur determinare ornamenta, frustra laborãt, cũ interdũ ornatus excedẽs improbus sit, et amatis displicẽs, oportet. n. amantẽ in coma, Vnguibus, Munditia manuũ ceterorumq; mẽbrorum, in odoribus, coloribus faciei, nec nõ in lauacris, quæ carnẽ abstergũt, se ornar' pro appetitu amatæ Ouidius ergo qui talibus regulã affert, frustra laborauit, nec oportet se amantem ornare in alloquiis in incessibus, in motibus manuũ, et pedũ, et in cæteris id genus, nisi pro ratione amatæ appetẽtis. Quare sicuti in appetitu puellarũ nulla est determinatio, ita quoq; in ornamentis nulla cõstitutio habenda est, illud tamen sit tibi cordi, Mediocritatẽ in omnibus esse cunctis gratiosam, et Aureã, excessus. n. rapit ad inuidiã defectus aũt ad irrisionẽ. Est aũt mediocritas taliũ non partilis, sed studẽda pro amãtis atq; amatæ cõditione, Miloni. n. in cibis et potibus, ut Arist. inquit, mediocritas nõ talis est accõmodata, qualis cæteris hõibus, unde sicuti in cibis, ita & in splẽdore mediocritas emicat, mõ accõmodetur personis. x. ab obsequiis atq; seruiciis. obsequiosi. n. interdũ alliciunt procurant. n. et honores, et bona honesta, et iocunda, et bona utilia, quæ secundũ Aristotelẽ õia sũt amabilia. Multæ. n. puellæ duræ præ nimia obsequiorũ multitudine Mollescũt, Præser-

tinc cũ in obsequiis honor nõ diminuitur. xi. a muneribus, nã ut Arist. inquit, sũt honores indicia, nõ tamen eodẽ mõ omnibus, sed alia apud alios honoratiora, est. n. munus rei alicuius donatio ac honoris signũ, et propterea tã æris auidi, q̃ ambitiosi dona cupiunt, cũ id donatio habeat, quod utiq; appetunt, quippe cũ donũ res sit, quã et auari desiderant, et quæ honorẽ affert. Quem Ambitiosi expetunt, huius rei Argumẽto sũt nobis parthorũ Reges, quos honoris causa nemo sine muneribus uisitare poterat, uerũ amatis munera pro emẽdarediminutione si offerãtur, in uilipendiũ cedũt, quippe cum amorẽ uendant, et qui ea offerũt, emant. Quare erunt non amasii. Sed mercatores, inter amantes igitur munera offerri solent ad significandũ affectũ, nã munus cũ in auro offertur significat letitiã, cũ in argento puritatẽ, cũ in ferro cuius color ad nigrũ attinet, firmitatẽ atq; perseuerantiam, simili ratione in lapidibus et floribus et stirpibus, cæterisq; omnibus, quæ in munere offerri possunt Et quoniã eodẽ modo est de coloribus in muneribus, ut in uestibus, eos quos, de uestibus diximus, uolumus sufficere, et quia epulũ reducitur ad munus (est. n. epulũ publicũ cõuiuiũ in propatulo omnibus exhibitũ in signũ amoris õium uel alicuius) ideo interdũ propter epulũ allicit' puella, nã in eo introducũtur res quæ puellis sũt iucũdæ, ut choreæ Modulatiões, harmonicæ ludi laruati, cõcdiæ, harmonici soni et testudinũ et cytharar ũ, et cymbalorũ, cæterorũq; id genus, quæ puellis gratiosa ẽe solẽt Ferdinãdus pri'us sãseuerinus salernitanorũ Princeps, cũ salernitanã quãdã puellã ardẽter deperiret. quã fer' nũq̃ uidere

ipsi concedebant, eam ad epulum accersiuit, ad quod omnes nobiles conuocatæ uenerunt, et ipsa cum eis, ubi post multas choreas, quas cum aliis egerat, cōcessum est ei ut cū Amata puella choream habere, ob quod non parum gratiæ consecutus est. xij. ab ira, irasci enim Iucundum est, quia qui irascitur, in spe ulcionis est. Quod autem est in spe, Iucundum est, unde et Homerus dixit Iram esse melle dulciorem, nam in spe affert, quod Iucundum est, Inducenda igitur est Amata ad Iram, Vt ulciscatur, nam cum in ultione ipsa excedat, in Iucunditatem trahitur, excessus enim Iucūdissimus est, cum uero trahitur in iucunditatem, Allicitur, hinc recte fertur illud Terentii iræ amantium reintegratio amoris est, hac ratione fit, ut cum amans cedit. Alliciat, cum enim in rixis, amatoriisq; contentionibus Amatam uincere patiatur amans, eam ad amorem rapit, nam excessus, atq; uictoria iucundissimæ sunt excedētibus. simili ratione, si in Iocis ludisq; Amatam uincere permittit, commouet. xiii. ab adulationibus, ut enim diximus, Adulator iucundus est, nam et Ammirari, et amare uidetur, quæ iucundissima sunt. hinc poetæ redamati sunt a puellis, quoniam carminibus adulatoriis laudes decātant. xiiij. a repræsentationibus, quæ fieri solent in laruis sunt enim repræsentationes laruaticæ iucundæ, aut quia inducunt risum, Quo pellitur Mestitia, aut quia Imitantur, est enim in Imitationibus iucunditas, quippe cum ammiratione afferant, quæ iucundissima est, insuper annotatur in eis ingenium imitantis, quod iucundum est, deinde du-

cunt spectatores ad ratiocinandum sint ne ad amasim, an non exacte, quæ omnia iucunda sunt quare alliciunt, hac ratione omnia ridicula iucundissima sunt pellendo enim dolorem in ducunt uoluptatem. Quare rapiunt ad cupidinē. xv. a præcibus, præces enim et thura, et adorationes placent Deo, ipsumq; alliciunt ad uotum, unde Martialis, offendunt nunq; thura præcesq; Iouē, per præces etiā quæ fiunt aut in uerbis aut carminibus, aut in orationibus honorantur Amatæ, At honores alliciunt, quare et præces, hæc igitur sunt loca, quibus allicere solemus Amatas ad redamandum Quibusq; redamatio speranda sunt et alia, quæ (cum careant) ratione prætereunda sunt.

De Arte inducendi Amatam duram ad redamandum Caput. LXII.

MVlti de arte amandi scripserunt, qui omnino arte dicendi caruerunt Ouidius præcepta tradidit, sed sine arte. Equicola etiam profitetur afferre artem, cum inquit artem amandi hoc est ducendi Amatam ad redamandum, esse constanter Amare. Quo enim perseueranter atq; stabiliter amat, tandem ab amata redamabitur, unde et in prouerbio Martialis est, si uis Amari, ama, Alibi uero asserit artem esse, ut sit qui amat officiosus in omni uirtutum genere. Qui enim talis est, non solum amatam, sed etiam deum ad amandum trahit Alibi autem ait in arte ducendi amatam ad redamādum duo

contineri, cōmendationem, et concitationem, est enim commendatio ea pars orationis, in qua laudes amatæ continentur, nihil enim magis allicit q̄ laus, quæ est uirtutū premium, cum enim Themistocles interrogaretur, cuius uox esset iucundior respondit eius, qui de me laudes bene decantat concitatio uero ea pars persuasionis est, quæ mouet ad affectus, sed huiusmodi artes, uenia sit uerbis carent arte, Id enim quod dicit, artem esse constanter amare, non sapit artem, quoniam sine arte amantes id agunt, et quandoq; usq; adeo, ut amore egrotēt id autem quod postea asserit, ut sit officiosus, non ad cupidinem amatam inducit, sed amicitiam officiosam. Quæ a cupidine differt quemadmodum cælum a terra, preterea nec id satis est, per illud enim non haberetur nisi ars qua redditur amans amabilis. Sed ultra requiritur preparare amatam talem quales sunt personæ amatiuæ. Quod uero .iij. inquit persuasionem qua trahitur amata ad redamandum continere commendationem, et concitationem demonstrat eum artem dicendi nunq̄ legisse, nam loca, quæ sumuntur a commendatione, ut Aristotiles inquit in libro rethoricorum primo sunt propria ad persuadendum in genere demonstratiuo. In genere .n. demonstratiuo persuademus ab honesto, atq; laudabili, tanq̄ a proprio medio aut a contrariis. In genere deliberatiuo ab ipso bono utili uel damnoso, In genere iudiciario, ab ipso iusto, ac possibili, uel a contrariis possumus autem in omni oratione persuadere per omnia hæc, non tamen tanq̄ per propria, sed tanq̄ per comunia quatenus accidit, ut aliquan-

do eadem sint honesta, utilia, & iusta, sed quoniam persua sio. Qua amans inducit amatam ad redamandū si uideretur in genere reponenda non nisi in genere deliberatiuo collocan da esset Ideo loca propria huic persuasioni accipi deberent a bono utili Quare quod dicit, artem non sapit, concitatio autem est bona in omni genere, quoniam in omni genere ut inquit Aristoteles inducere ad affectus persuasiuum est, nō tamen est propriū medium, immo ut Aristoteles inquit apud non nullos lege cauebatur, ut apud Ariopagitas, Quare dicamus non idem esse persuadere, et inducere ad affectus, qui .n. persuadet, dicit per uerisimilia, sicuti dialecticus loquitur per probabilia, et quoniā in tribus generibus dicere potest, aut in genere demonstratiuo laudando uel uituperando, & tunc per loca, quæ accipiuntur ab honestis, laudat, per loca uero quæ sumuntur a turpibus Vituperat, aut in genere deliberatiuo trahendo auditores ad deliberandum, uel euitandum, & tunc per loca, quæ sumuntur a bono utili persuadet ad prosequendum per contraria uero, ad fugiendum, Aut in genere iudiciario trahendo iudicem aut ad soluendum uel condenandum, & hoc pacto per loca quæ sumuntur a Iustis & æquis, aut ab in iustis, & iniquis hortatur, At qui inducit ad effectus, oportet dictis aut factis aut modis eos ad quos afficere uolumus effingere tales esse, Quales affectant, Quos afficere uolumus, deinde quos efficer' uolumus præparar' tales oportet quales

sunt personæ affectiuæ uerbi causa, uolo fuluiam inducere ad me redamandum si hoc facere uoluero, oportet uerbis aut factis aut omnibus modis quibus fieri poterit effingere me talem esse. quales sunt, qui redamatione sunt digni, quod faciam procedendo per omnia loca, quibus amatio et redamatio sperandæ sunt, dico per omnia si fieri potest; aut per plura, aut per quædã, aut per quæ fieri est possibile, nã ut diximus, interdum gratia in uno solo cernitur, quæ ut rapiat sufficit, post raptum uero, cum ad omnia diffundatur, coget ad perfectam redamationem. Quare primo Iuuenem me effingam, cum sim senex. Quod si non mouerit, me nobilem esse effingere enitar, nam cum sim nobilitatẽ amplificabo. Quod si non ualuerit effingam me diuitem aut in excelso statu cõstitutum, aut pulchrum, aut gratiosum, aut honorificum promittendo honores, aut me eam ardenter deperientem per suspiria et lachrymas cum abest, per leticiam et gaudia cum adest aut enitar me splendidũ ostendere ex splendore uestiũ, et ornamentorum, aut obsequiosum, aut munificum, aut Iracundum, præsertim eorum causa quæ ad honorem attinent. Quemadmodum cum fuluia equitando ad Aulam meam uenerit, Iratum me effinxi, asserens illud non conuenire pudore uirginis hæc enim Ira fuit non parua redamationis causa aut adulantem, Epigramata scribendo laudaticia, aut repræsentatorem, aut deprecatorem scribendo ad ipsam carmina, aut literas deprecatiuas per hæc enim omnia aut per plura aut per quædã effingendo, aut uera demonstrando, disponã

me esse amabilem, Qui autem amabilis, Amando tandem redamabitur. ii. loco oportet Fuluiam preparare talem, quales personæ sunt amatiuæ, Quod faciam demonstrando me congaudere propter eius bona, condolere uero propter mala, non alia de causa, nisi eius gratia, demonstrando etiam me eam amare, Quare per hæc cogetur Fuluia uelit nolit me redamare, si eam ardenter deperiero.

De Arte inducendi Amatam ad Riualis odium. Ca. LXIII

QVoniam accidit non raro Amantes habere riuales, Ideo de arte inducendi Amatam ad riualium odium oportet transigere, sunt. n. riuales, quiq; corriuales dicũtur, æmuli amasiarum quasi in unum Amorem deriuantes, Hi. n. insuportabiles sunt, nemo. n. Iouem riualem ferre posset, ut Poeta inquit, Si igitur Amatas ad riualium odium ducere uoluerimus, ex Aristotelica arte oportet primo effingere, disponere atq; simulare uerbis, aut modis, aut actionibus riuales esse tales, quales sunt, qui odio digni sunt, Quod fiet discurrendo per loca contraria his, Quibus usi sumus ad demonstrandũ aliquem amabilem esse, ut senem, aut ignobilem, aut pauperem, aut deiectũ, aut deformem, aut agrestem, aut inhonorificum, aut qđ non eam sed alias amet, aut in uestibus, et ornamentis obscurum, aut inobsequiosum, aut non munificum, aut ex leuibus causis iracundum, aut austerum, aut siluestrem, aut superbum, per hæc. n. omnia, aut per plura, aut per quædam, extenuando ea,

quæ faciunt ipsum amabilem, si qua habet, aut amplificando ea, quæ ipsum reddunt odio dignum præparabimus riualem talem, quales sunt, qui odio sunt digni. ii. loco oportet preparare amatam talem, quales sunt personæ oscuræ per loca ad hoc cõuenientia, sic. n. inducemus amatã, ut riualẽ odio prosequatur.

De Arte inducendi Amatam ad commiserationem. Caput. LXIIII

SEd quoniam commiseratio, ut Rhætorici dicunt, est aliene miserie quædam in nostro compassio, Quasi utiqꝫ potuerimus subuenire misello calamitosoqꝫ cõpellimur, ideo doceamus amatam inducere ad commiserationem, nam per hunc modum subuenire compelletur misello calamitosoqꝫ amanti, et primo, quæ miserabilia sunt, aperiamus, statim. n. colligitur ars, sunt igitur miserabilia, quecunqꝫ ex eis quæ dolorem inferunt, corruptiua sunt, ut mortes, uulnera, uerbera, corporis afflictiones, senectus, morbi, cibi inopia, Item etiam ea, quorum fortuna est causa, si magnitudinem habeant, Vt neminem Amicum habere, Turpem Imbecillem esse, atqꝫ mutilatum, Malum euenire, a quo bonũ contingebat, hæc sunt miserabilia, si itaqꝫ Amatam ducere uolumus ad commiserationem, Amans primo debet talem se effingere, quales sunt, qui commiseratione digni sunt, Vtiqꝫ sit propter ipsam, aut in morte, aut prope, aut ꝙ propter eam uulnera, corporis afflictiones passas sint,

aut q̄ propter eam morbis laboret, aut q̄ propter eam uenerit in odium omnium, aut q̄ propter eam euaserit imbecillis, aut mutilatus, aut q̄ propter eam mala recipiat, unde bona recipere solebat, deinde debet preparare Amatam talem, quales sūt persone commiseratiuæ, quæ, sunt. n. personæ commiseratiuæ, quæ aut se, aut suorum aliquē putant ea mala pati posse, quæ sunt uel corporis corruptiua, uel damnosa, aut dolorifica, aut cætera his similia, At si uelit amplificare commiserationem, licet hoc fieri possit, ut Aristoteles inquit, tum ex personis, quibus commiserantur, Tum ex gestis, De amplificatione commiserationis ex gestis dicendum, ea. n. quæ ex personis est, non multum uidetur ad propositum, supponamus itaq;, ut Aristoteles inquit, Afflictiones tū maxime commiserabiles esse, quum fuerint præ oculis, cum uero non fuerint præ oculis, sed aut præterita, aut futura multos annos, oportet eas effingere, ut presentes, atq; præ oculis per quædam similia, quæ ea referunt, ut Voce, corporis motu, ueste, ac generatim actionibus, quæ uerba consequantur, hæc. n. faciunt, ut mala commiserabilia sint quasi presentia, atq; præ oculis? Vnde in morte Cæsaris dictatoris. M. Antonius duxit Romanos ad commiserationem, primo ponendo corpus in publico Vulneribus mortalibus confossum, Vestes sanguine intinctas, demonstrando deinde arma, quibus fuit confossum, postea referendo uerba, quæ dixit cum Vulneribus confoderetur, Quod si

fieri non poteſt, quia preteriit, aut futurum eſt, oportet hoc effingere in ſimilibus, per ſimilia.n. quæ preterierunt, apparent, ut præ oculis, ac ut preſentia, hæc.n. mouent ad commiſerationem, potiſſimum ſi ad actiones uerba accommodentur, patet igitur tunc augeri commiſerationem, Quando afflictiones præ oculis, aut preſentes sunt, cum uero non sunt, oportet illas per quedam ſimilia, quæ eas referunt, facere ut preſentes, ut uoce, corporis motu, ueſtibus, atq; actionibus, quæ uerba conſequantur, ſic.n. ut preſentes, atq; ut præ oculis factæ mouebunt, Quando igitur Amans afflictiones effinget, uocibus, lachrymis, corporis motibus, ſuſpiriis, ueſtibus, actionibus, uerbis, quæ profert accommodatis, Amatæ commiſerationem amplificat.

De Arte inducendi Amatam ad æmulationem cuiuſdam alterius amatæ saltem ſimulatæ. Caput. LXV

QVoniam Amatæ, ut æmulentur alias puellas, inducunt interdum ad redamandum, de arte ducendi amatam ad æmulationem alterius amatæ breuibus percurramus, et primo dicentes emulationem dolorem quendam eſſe, propterea quia bona quædā, et honorabilia uidentur in eſſe natura ſimilibus, Quæ ipſe quoq; æmulator aſſequi poſſet, et non aſſequitur, ſed enititur aſſequi, dico dolorem, non quoniam hæc bona aliis inſunt, ſed quia non ſibi quoq; inſunt, Inuidus uero dolet, quia bona et honorabilia alteri inſunt, non quia ſibi nō inſunt, Qui.n. æmulantur ad conſequēda bona, et honorabilia se parant, quæ

alii consecuti sunt. At qui inuident, impedire student, ne alii bona consequantur, non curantes si ipsi non consequantur, hinc patet quæ sint personæ æmulatiuæ, siue æmulatrices, siue ut ita dixerim æmulariæ, sũt.n.æmularii qui iis bonis se dignos arbitrantur, quæ non habent, modo sit possibile ea habere, & alii similes natura habent, nullus.n.iis bonis dignum se putat, quæ sibi impossibilia apparent, Tales sunt Iuuenes, et magnanimi, et qui ea bona habent, quibus preclari uiri digni sunt, ut diuites, et qui sunt in multorum gratia, et Amicitia, et principes, et cæteri id genus, omnes.n.isti sũt æmulatiui suorũ similium, quando sui similes in talibus excesserunt, uel in cæteris id genus, insuper æmulatiui siue enudarii sunt qui a cæteris digni existimantur, Itemq; et qui nobiles sunt, Quorum aut maiores, aut cognati, aut familiares, aut gentiles, aut patria præclara est, hi.n.talibus bonis se dignos arbitrantur, et in quibus sui similes enitent, bona uero quorũ causæ æmulationes emergunt, sunt bona honesta, honores, diuitiæ, et quæ utilia sunt ad benefaciendum, potentia, artes, doctrinæ et id genus, Sunt insuper honores benefacientibus atq; probis exhibiti, forma, robur, sanitas, et cætera id genus, æmulabiles autem sunt, qui in huiusmodi bonis sibi similes, atq; pares exuperant, ueluti qui exuperant in fortitudine, aut in sapientia, aut in principatu, hi .n.emulabiles sunt, quia multis prodesse possunt. Adhuc oratores, qui dicendi arte excellunt, insuper et hi quibus multi uellent similes esse, uel propter amicorum multitudinem, aut propter animi rationem, preterea sunt emulabiles, quorũ laudes,

honores, et gloria decantantur a poetis, uel a scriptoribus, Quiq; a monumentis æternitatis mandantur ab eisdem, contrarii his contemnuntur, atq; despiciuntur, Tunc de arte inducendi Amatam ad æmulationem dicamus, nam oportet preparare amatam talem, quales sunt emulariæ personæ, et alteram amatam, cuius æmulatio postulanda est talem, quales sunt personæ emulabiles, ex dictis locis uidelicet, et ex dictis causis, Verbi causa, Volo ex arte ducere Fuluiam ad emulationem Lauræ, quæ fuit Petrarchæ puella, parabo Lauram talem, quales sunt æmulabiles mulieres, dicendo Lauram quia adamauit Petrarcham, Qui eam deperiuit, fuisse monumentis æternitatis mandatam, laudatam, honoratam, postea parabo Fuluiam talem, quales sunt mulieres æmulariæ dicendo eam esse iuuenem non minoris formæ, atq; concinnitatis, esseq; eam puellam, quã si Niphum redamauerit, omnes existimant dignam laudibus, honoribus ac muneribus, quibus Laura fuit digna, Immo maioribus, cum ipsa sit pulchrior, et moratior, et non minoris excellentiæ, atq; nobilitatis, si.n. ducetur tandẽ ad Lauræ æmulationem, sed quoniam, ut Aristoteles inquit, quæ præ oculis sunt, atq; presentia magis mouent, effingenda est altera quædam amata, et hoc in casu destitutæ speciei, preparandaq; talis, quales sũt mulieres emulabiles, pro loco quæ et a laudibus, et ab honoribus, et a muneribus perpetuitatis sumuntur, Verbis, modis, gestis fingendo eam propter hæc me adamare, deinde paranda est Fuluia talis, quales sunt mulieres emulatrices per ea met loca, quæ diximus asserendo ipsam esse iuuenẽ,

non minoris formæ, atq; concinnitatis, et reliqua, et quoniam potest hæc æmulatio fieri aut per ipsum met amantem, aut per aliquam intermediam personam huius artis nō imperitā, per terciam huiusmodi personam, cum fieri potest æmulatio paranda est per quā longe facilius commouebitur Fuluia, ad æmulationem amoris, Vt uidelicet de ipsa similes laudes, honores, muneraq; æternitatis decantentur, per eandem artem riualis duci potest in contenptum, parando eam talem quales sunt homines despicabiles, et amatā esse talem, quales sūt mulieres despicantes per loca uidelicet cōtraria iis, quæ diximus in arte æmulandi, hæc pauca de arte amandi, Quoniam plura Amantes a natura edocti assequantur.

Cupidinem non esse Fascinationem. Caput. LXVI

QVoniam spiritosus uapor ex sanguine creatur, Ita quoq; et ipse similes sibi radios per oculos quasi uitreas fenestras emictit, atq; etiam sicut cor mundi solo suo circuitu lumen, per quæ lumen uirtutes suas ad inferiora demictit, sic corporis nostri cor motu suo quodam perpetuo proximum sibi sanguinem agitans ex eo spiritus in totum corpus, perq; illos luminum scintillas per membra diffundit quidem singula, per oculos autē maxime, ad altissimas quippe corporis partes spiritus maxime, cū sit leuissimus, euolat, eiusq; lumē per oculos (cū ipsi perspicui sint, atq; omniū partiū nitidissimi) uberius emicat, qui, autē radius emissus ab oculis uaporē secū spiritalē trahat, et uapor is sanguinē ex eo perspicuū, quoniā lippi, et rubentes oculi spectantis proxime oculos radii sui emissione cogūt mor-

bo similı laborare, ubi apparet et radium usq; ad obuiū illū pro tendi, et cum radio una uaporem corrupti sanguinis emanare, cuius contagione oculus spectantis inficitur, scribit Aristoteles, mulieres (quando sanguis mestruus defluit) intuitu suo speculum sanguineis guttis sæpe fœdare, Quod ex eo fieri arbitror, quia spiritus, qui uapor sanguinis est, sanguis quidam tenuissimum esse uidetur adeo, ut aspectum oculorum effugiat, sed in speculi superficie factus crassior clare perspicitur, hic si in rariorem materiam aliquam, ceu pannum, aut lignum incidat, ideo non uidetur, quia in superficie rei illius nō restat, sed penetrat, si in densam quidem, sed asperam, sicuti saxa, lateres, et similia, corporis illius inæqualitate dissipatur, et frangitur, speculum autem propter duritiem sistit in superficie spiritū, propter æqualitatem autem, lenitatemq; seruat infractū, propter nitorem spiritus ipsius radium iuuat, et auget, propter frigiditatem rarissimam illius nebulam cogit in guttulas eadem fere ratione quotiens hiantibus faucibus obnixe Anhelamus in uitrum, eius faciem tenuissimo quodam saliuæ rore conspergimus, siquidem halitus a saliua euolans, in ea materia compressus relabitur in saliuam, Tunc ex his platonici cupidinē, fascinationem quandā esse asserunt, quatenus patefactus amatæ oculus, et in aliquem intentum, radiorum suorum aculeos in adstantis oculos Iaculatur, atq; etiam cum aculeis istis, qui spirituum uehicula sunt, sanguineum uaporem illum, quem spiritū diximus, Intendit, hinc uirulentus aculeus trasuerberat oculos, cumq; a corde percutientis mittatur, hominis perculsi pre-

cordia quasi regionem propriam repetit, cor uulnerat, inque duriore dorso hebescit, reditque in sanguinem, peregrinus hic sanguis a saucii hominis natura quodam modo alienus, sanguinem eius proprium inficit, Infectus sanguis ægrotat, hinc Cupido fit, qui in corde ipso residet, in quo infectus sanguis ægrotat, quippe egrotatio efascinatio sit, & Cupido, Rem hanc Museus, Propertius, et Ouidius probarunt, cum per oculos puellæ se captos esse asserant, Apuleius dicebat suos oculos sibi nocuisse, qui sui doloris, suæque salutis causæ fuerũt Quintilianus etiam ait in oculis omnem nostram appetitionem habere, & hac ratione Plinius credidit eum, qui oculos osculatur animã atque cor osculari, sed hæc (uenia sit dicto) commenta sunt, atque rhetorici colores, nam si ita esset, ut fingunt, semper cupido esset morbus. Immo deterius quippiam quam morbus est fascinatio morbo ipso deterior, At Gale, Medicus celeberimus cupidinem morbum esse non asserit nisi ad insaniam transierit, qua affligi eos inquit, qui perdite amant, preterea fieri non potest, ut sanguis ad cor alicuius delatus, illud uertat in cupidinem eius amatæ, e qua emissus est, nisi amata sanguinem, quem emictit, cupidinem infectum habuerit, alioquin sanguis cupidine non affectus cor cupidine afficere posset, At sæpe iis e puellis ad cupidinem rapimur, quorum sanguis nullo omnino cupidine infectus est, Quo uero modo e puellis cupido in nobis ingeneretur, superius satis est exploratum.

Non est uerum nos amare, ut Adrastia dixit quoniam anima intuitu pulchræ puellæ recordatur diuinæ pulchritudinis. Caput. LXVII

Est insuper commentium dicere nos hac ratione puellas amare, quoniam anima intuitu ac aspectu pulchræ puellæ recordatur eius diuinæ pulchritudinis, quam uiderat, dum creata est in cælo. Quod Adrastia probat, nam, ut superius diximus, cum in omni puella pulchra diuina pulchritudo emicet omnem puellam æquo affectu cupidinis amans amaret, cuius contrarium obseruatio demonstrat, cum circa amores amantes non secus se habeant, quam concupiscentes circa cibos, et potus. deinde quod non est, repræsentari non potest, At deus non pulcher, sed ipsa bonitas est, ut superius est exploratum. Quod si adrastia in deo bonitatem pulchritudinem intelligit diuina bonitas non solum in pulchris, sed in omnibus rebus emicat, quibusdam ut Arist. inquit, clarius, aliis autem obscurius. Quare omnem rem amare deberemus, quippe cum in omni creata re diuina pulchritudo inspiciatur.

Nec uerum est id quod Popilia inquit animalia muta non semper amare, quod sint rationis expertia, nec quod Torpilius inquit. Caput. LXVIII

Est etiam longe magis commenticium id quod Popilia inquit, animalia muta non semper amare, quia sint prudentiæ atque

rationis expertia, Ac si amare ad rationem attineat, hoc cõmenticium est, nam si amare sit, ut ipsa inquit, desiderare marem, aut fœminam ad libidinem, istud non rationem attinet, sed ad naturam, ut Plato inquit. qua animalia, ut sibi similia in sibi similibus generent, semper fœminam appetunt, per hoc enim, ut Arist. inquit, et plato, animalia diuino et immortali esse participant, At si amare est desiderare hanc uel illã fœminam, ad generandum sibi simile, hoc uoluntarium est potest tamen ad rationem pertinere, si secundũ legẽ rationẽq; rectã desideretur, sin aũt preter legẽ, nec ad rationẽ, nec ad prudentiam attinet, Fuit igitur quod popilia dixit, libidinose salacis mulieris sententia, non aũt continentis, aut tẽperãtis. Id etiã quod Turpilius suessanus Poeta comicus ait, omnes deos ad amantiũ presidiũ inuocandos esse uenere sola excepta, q; amare sit res diuina, etiã cõmẽtiũ uidetur. Amare.n. hoc est desiderare fœminã sui generis, ut in ea simile generetur, opus naturæ est, quæ ab ipsa dei prouidentia regulatur, uerũ hac ratione diuinũ opus esse potest, unde et Themistius dixit opus naturæ esse opus intelligentiæ nõ errantis hoc est dei, ut Auerroes exposuit, amare aũt quod est ab hac uel illa fœmina pulchra capi, ut pulchrum in pulchro fiat, nec naturæ nec dei opus est, si preter legẽ, atq; rõnis institutũ fuerit, sed si pro lege et rõe, et naturale, et diuinũ, et humanũ est

De causis cur eadem puella non ab omnibus equo cupidine ametur Caput. LXIX

SEd quoniam uidemus cupidines, non eadam ratione emergentes, sed ueluti sunt appetitus ciborum et potuum. Alii. n. alias cibos uel potus concupiscunt, sic aliis aliæ puellæ gratiose sunt, ideo de causis huius differētiæ differendū, nā licet superius fuerit consideratum, hic magis Idoneum est, cum locus sit, ubi de cupidine agitur, Pausanias tradit naturale esse amare puellam pro generatione complēda sed hanc uel illam deperire, a casu atq; fortuna est, signo autem huius nobis sunt Achei, Qui amorem cum fortuna in egira adorare solebant, nec alia ratione, nisi quia amorem nemo sine fortuna assequi potest, Theocritus etiam hoc probauit ex eo, quoniā interdum obseruatum est amantes turpissimas deperire, nec ob aliud nisi quia hanc aut illam deperire a fortuna est, Iuuenalis quoq; parū discordās inquit factū est in partibus, illis quas sinus ascondit, sed opinio hæc philosophiā nō sapit nā licet occursus huic uel illi puellæ, sit a fortuna, insuper et cōmoditas uidendi, Cupido tamen non a fortuna est, qui postq̄ ipsa uisa, atq; inspecta est, affectus est appetitus sensitiui cui occurrit pulchritudo mouens, deinde quod casu uel fortuna est, raro euenit, At uisa puella gratiosa, plerunq; is, qui aptus est amare amat. Aristophanes apud Platonem in simposio fabulatur in prima mundi origine ex duobus unum factum esse hominem Androgynum a Ioue uero unum quemq; diuisum esse in duos, ut Androgynus imbecillior redderetur quando igitur euenit, ut aliquis homo eam feminam inueniat, cum qua Androgynum conficiebat, conuenientia naturæ al-

ter alteram deperit, Quod est dicere eam amantem deperire, cum qua genio natura stella, Idea conuenit stella quidem, nam a stellis credunt omnia proficisci etiã amores Sol enim homo generãt hominem, natura uero, Qui enim natura hoc est ut dicunt, complexione, facile ad amorem congregantur sanguineus enim sanguineam, pituosus pituosam amat, est enim amor conuenientia quædam, unde et prouerbio dicitur similes cum similibus facile congregantur, ut figuli cum figulis per accidens tamen potest esse contrarietas, ut Arist. inquit, genio autem, nam illi se mutuo amare solent, quorum unus est genius, habet enim (ut Plato inquit) unusquisq; genios duos alterum uice alterum professionis custodem, Idea deniq;. Quoniam anima in celo orta omnium rerũ creatarum ideas detinet, eam itaq; deperibit, quæ ea idea conuenit, quæ tunc in mente uigebat, sed nec huiusmodi causæ sunt naturales, nam causa, quæ ex stellarum concordia est, friuola uidetur, nam uisum est eodem die Iuuenes aliquam puellam deperire, et odisse, celestis autem causa non est mutabilis, cum semel in genitura amantis sit instituta, quæ postea ut Ptolomeus inquit inuariabilis manet, simili ratione refutatur causa naturalis, nam conuenientia naturæ uitæ coæua esse uidetur, non autem amantium conuenientia est uitis eorum coæua refutatur similiter et causa, quæ genii conuenientia fingitur, quippe cum homines amici, in processu temporis inimici euadant, quorum tamen semper idem genius esse uidetur causa uero, quæ accipitur ab idea cõmenticia est, sunt. n. huiusmodi

Ideæ figmenta, ut Arist. demonstrauit, etiam qui semel mutuo diligerent se per omnia uitæ tempora reciproce se adamarent, quippe cum causa simul agens, non mutetur in contrariũ, tandẽ iuniores tradunt amoris cupidinei ortũ exoriri ex conuenientia in naturis, quas dicunt cõplexiones, amoris uero auctionem accrementumq;, amorum similitudine in affectibus, et studiis, cupidinis autem perseuerantiam seruari a consuetudine mutua, conuersationeq; reciproca, Arist. uero inquit amare puellam lege naturæ esse datum, ueluti cibum, potumq; concupiscere, hanc autem uel illam, lege indiuiduæ naturæ ad eam enim unusquisq;, rapietur, quæ propriæ ac indiuiduæ naturæ gratiosa est, et cũ indiuidua natura uariationem subeat. adeo ut non sit uespere eadem natura, quæ fuit mane, hinc fit, ut quæ gratiosa hodie, cras non gratiosa sit, souet autem huiusmodi gratiam morum, atq; affectuum, studiorũq; similitudo, et frequens consuetudo, nec tamen ab eisdem corporis pulchri partibus amantes capiunt omnes ut superius diximus aliquibus enim in occursu primo gratiosi fuerunt oculi, ut Anacreonti, et Sophocli, aliquibus faciei splendor, ut Pindaro aliquibus capilli, ut ammithio Milexio, fortasse propter indiuiduarum naturarum similitudinem.

Quod amor non cesset in fruitiõe cupidinea nec post. Caput. LXX

MAgna inter amantes digladiatio fuit aueat ne cupido cũ

amans fruitur amata, an adsit adhuc prima enim ratione uidetur abire, nam ut Arist. inquit, habitus cum fuerint presentes in materia, cessat motus. quare cum fruitio cupidinea presens fuerit, amor cupidineus, qui erat motus quidam ad eam, cessabit, sed qui philosophus est questionem huiusmodi facile diluere poterit, nam potentiam materiæ, qua formam appetit est ut philosophorum uerbis utar, altera absoluta, qua materia formam appetit, altera respectiua, qua appetit hanc uel illam, prima est materiæ coæua coæternaq; perpetuo enim materia emittit formam, et nouam recipit, quare perpetuus est appetitus formæ, huius autem, aut illius mortalis, insuper quemadmodū appetitus cibi est homini coæuus, nec cessat licet uescatur, sed cessat appetitus. qui erat ad hunc uel illum cibum, sic desiderium fruendi amata puella, est perpetuum uitæ donec in odium uertatur desiderium uero fruendi puella eadem secundum hūc uel illum actum cessat, Tum in fruitione, tum etiam post quippe cum ad preteritum nulla sit appetitio, non autem desinit desiderium fruendi eadem cum regenerabitur semen pro alia fruitione sufficiens, fieri tamen potest, ut in quibusdam pro certo tempore omne desiderium abeat, Immo, ut uertatur in odiū, pueri. n. (ut Arist. inquit libro problematum, cum primo coire inceperint, post fruitionē uoluptificam, amatam oderunt, hoc enim ex accidente est, sub stinent enim pueri in huiusmodi actibus maximam permutationem, non tantum in corporibus, uerum in animabus, molles enim sunt, ualdeq; possibiles, post coitum itaq; oderunt,

iiij. particula problemate. x.

quia recordantur mox eius fœditatis abbominabilis, quæ fuit in coitu, quo fit ut reducantur ad pudorē, odiumqꝫ amatæ, in super recordantur eius laboris, quem in coitu subſtinuerunt, cuius non recordantur prouectiores cum eum non subierint, quare ex his cauſis amorem in odium uerterunt, quod eo uſqꝫ perdurat, quouſqꝫ nouum semen ſtimulans refecerint cessat igitur omne deſiderium pro tempore, non autem ſimpliciter secus in puellis, puellæ enim eis quibus primo coniunguntur, mirabili amore afficiuntur, et poteſt cauſa eſſe, quoniam mas eſt perfectus, puella manca, ac mutilata, cum itaqꝫ mas primo puellæ coniungitur, perfectum (ut ita dixerim, imperficitur, puella non imperfecta perficitur, quare eum semper amare compellitur, quod abeo primo perficeretur, contra uero mas qꝫ ab ea primo fædaretur. Qua ratione fit, ut amans dum fruitur amata, dicatur amans una ratione, et non amans alia ratione, amans quidem ſimpliciter, quippe cum non ceſset deſiderium fruitionis ſimpliciter in totoqꝫ non amans uero pro illa fruitione, in qua gaudet, uel quæ preteriit, quemadmodum concupiſcentia huius cibi, non autem cibi ſimpliciter ac toto ceſſat.

Questiones amatorie. Caput. LXXI

SEd ab amantibus plura queruntur, primum ſit ne cupidinem simulare difficilius, an diſſimulare deinde ſit ne cupidinis uirtus maior, qua ſapientem ad inſipientiam an quæ

insipientem ad sapientiam uertit, insuper contingat ne quempiam pre nimio cupidine mori, an permanere, ad hæc sit continentior mulier an Vir, postea sit ne rerum Vniuersitati utilius cupidinem esse, an non esse, adhuc possit ne quispiam aliquam puellam sola nominis celebritate deperire, an aspectus sit necessarius, Rursum cum honor concitet nos ad uirtutem, obsequium autem puellam amatam ad redamandum, Quæ maior concitatio? deinceps, Quæ amantior Timida, an audax? preterea quæ maior difficultas est lucrari, an seruare amatæ gratiam? Postea quis facilius sibi amari persuadet, Vir an mulier, insuper excepta perseuerantia, ex signis, Quo nam magis certificetur puella, qđ ametur? Deinde quæ nam affectio maior odium ne an cupido? postremo fieri ne possit, ut Auarus amet, an non? Questiones huiusmodi querunt iuniores, sed nō soluunt, nos uero enitemur pro nostra facultate diluere huiusmodi quesita, ordine, quo quæruntur, Quum igitur, primo queritur sit ne cupidinem simulare difficilius, an dissimulare, illud sumedum in omni problemate id uerum esse, cuius causa quæritur. nemo. n. quærit cur homo uolat, id etiam non esse perspicuum, cuius causa petitur, nemo. n. quærit utrum ignis sit calidus, simulare ergo aliquem amorem, aut dissimulare circa uitia est possibile, precedentibus uero temporibus haud quenq̄ fieri potest. At circa principium simulare amorem facilius uidetur, non. n. est uoluntatis cum appetitu certamen, est. n. simulare amorem omni ex parte uoluntarium, dissimulare uero est cū certamine, Qui. n. amat, appetit uideri amatæ amās,

rem secundum sensum, & cum querunt, quæ amantior timida, nemo dubitat timidam cum amat, amare magis, quoniam præ timore uidetur carere magis fine amoris, ubi autem est maior carentia, Ibi appetitus maior est, Rursum cum quærunt, quæ maior difficultas, dicas maiorem esse seruare, mulier.n.mollis est atq; mutabilis natura, quare eam lucrari minus est, cum facilis sit & mollis, hac ratione mulier sibi facilius amari persuadet q̃ uir, & cum deinceps quæritur, Quo puella magis, Aristoteles certissimum amoris signum esse tradit condolere, & congaudere, Quem.n.quis Amatæ condolet & congaudet in quibus ipsa dolet, aut gaudet, tunc nulli dubium est q; amet, Iterum cum queritur an amor sit affectio maior, q̃ odium, Amorem dicerem, quoniam ad malum unusquisq; pronior est, odisse autem malum, amare bonum, aut fortasse, Amor magnitudine naturali affectio maior est, odium uero magnitudine uoluntatis. Quod postremo quærunt de auaro, nemo debet dubitare, nullus enim ab amore securus est, potest igitur Amor Auarum liberalem facere, Quem postea amare non erit difficile.

A Philautia non omnem amorem proficisci. Caput. LXXII

MAgna quæstio est, Vtrum omnis amor a Philautia hoc est ab amore sui proficiscatur, æquicola noster illud platoni

cum peripateticumq; certissimum esse sumit, natura esse homi ni datum, ut se ipsum amet, Qd' ex eo Aristoteles probauit, quia unusquisq; natura appetit semper manere, et in optimo sta tu uiuere, ex hac hominis philautia euenit, Vt nos eos natura amemus, qui nobis bona afferunt, aut honorabilia, aut utilia, aut delectabilia, quibus seruamur, atq; optimo in statu uiui mus, nec hos amamus modo, uerum etiam tanq̃ deos colimus, qui nobis hæc attulerunt, Saturnum.n. ut deum adorauit gen tilitas, quoniam agrestem, atq; hominum uitam incultam ad ci uilem reduxit, Iouem uero, nam in suo regno iustitiam cum sa pientia exercuit, Neptunnum etiam quia in Creta primus na uigandi artem ad inuenit, sunt et alia sexcenta exempla, hinc concludit eos nos natura amare, Qui aut utile aut honorabile aut iucundum nobis ferunt, aut ferre censemus, eos uero odio prosequi a quibus hæc non speramus, aut horum contraria re cipere opinamur, ordinem ergo talem in amore statuit ut ho mo primo se ipsum propter se, a fide uero postea incipit ama re deum non propter deum, sed sui ipsius gratia, postea legen do, meditando, orando, contemplando amat deum, et propter deum amat seipsum, propter uero sui amorem, amat, quæcunq; amat, nec aliquid hominem amare credit, nisi propter se, sed pax sit uerbis, hæc positio philosophiam non sapit, primo quia si omnia, quæ amamus propter nos amamus omnia essent ama bilia propter aliud, quare nec amicum officiosum amaremus propter ipsum, nec uirtutem, nec uoluptatem, nec deum ipsum, Qua ratione euenit, ut cuncta bona sint utilia, et nulla propter

se amabilia, deinde bonum est amabile, igitur per se bonū est, per se amabile, sed Deus, et bona honesta, et bona uoluptifica sunt per se bona, igitur sunt amabilia propter se, postea si deū amaremus proper nos, cum amare nos non omni ex parte sit laudabile, amare deum omni ratione est laudabile, tunc laudabile ab illaudabili proficisceretur, preterea appetitus refertur in bona eo ordine, quo sūt bona, igitur primo bona primo amabilia, sed Deus est primum bonum, nos uero sumus posterius bona, non igitur primo et per se amamus nos ipsos, Insuper, increpant eos qui se ipsos maxime amant, et ut turpe sui amatores appellant, a turpi nihil honesti procedere potest, nisi secūdum accidens, igitur philautia non est omnium amorum causa. Preterea prauus est, qui sui gratia cuncta agit, et tanto magis, quanto prauior est incusatur. n. ipsum, quia nihil nisi sibi agit. Probus autem ob honestatem, & tanto magis, gratiaq; Amici, quanto prestabilior est, sua uero negligit. Ad hæc amamus uirtutem, etiā si nihil boni nobis eueniret, nec alia ratione, nisi quia est secundum se amabilis, Deceptus est. n. in uerbo amoris. nam licet amore concupiscentiæ, ut ita loquar, unusquisq; natura amet se, et ob sui amorē omnia reliqua amare uideatur. tamē amore beniuolentiæ, plurima amare potest, non propter sui ipsius amorem, sed eorum gratia, que amat. Sed quomodo Philautia laudetur, Aristoteles. ix. libro æthicorum breuibus asserit, Qui maxime amant se quo ad corpus, atq; quo ad corporis bona, quibus corpus seruatur, uituperabiles esse, Qui uero maxime amant se quo ad animum, atq; ani-

moderare anima possit, Plutarcus uero describit, quod sit praua atque intemperans commotio, uires accipiens ab allucinato iudicio. Aristoteles uero affectum definit, quod motus quidam sit, qui ab ea potentia proficiscitur, qua possumus natura affici, atque commoueri, aut dicamus quod effectus sit, uehemens atque turbidus naturalis quidam motus magisque deceat appetitus sensitiui, naturali impetu atque impulsu eueniens, qui in nostra potestate non est in principio, licet ipsum postea ratione moderari anima possit, haec.n. definitio non differt ab ea Stoicorum, nisi quia in hac explicatur appetitus sensitiuus, cuius est affectus, habitus uero dispositio quaedam appetitus sensitiui cum difficultate mobilis proficiscens ex frequenti actuum appetitiuus sensitiui usu, aut consuetudine, qui si bene institutus fuerit, uirtus, sin autem male, uitium euadit. Quod igitur potentia non sit uirtus, perspicuum est, quandoquidem aptitudo naturalis est animae, qua natura possumus applicare nos ipsos ei, quod uolumus. Quod uero nec affectus, ex eo demonstrauit Aristoteles, quoniam ex his, quae affectu agimus, aut patimur, nec laus, nec uituperatio nos sequitur, nisi eatenus, quatenus usus, atque consuetudo ea laudat, uel uituperat, fortasse affectus melius dilucidiusque describitur, quod sit commotio appetitus sensitiui naturaliter moti ab apprehensione rei alicuius affectibilis, quae sensibus occurrit, per hoc .n. quod est commotio, differt affectus ab ipsa naturali potentia, quoniam potentia non commotio est, sed naturalis aptitudo, qua appetitus commoueri potest, differt insuper ab habitu, nam habitus non commotio est, sed dispositio

quædam cum difficultate, mobilis generata in sensitiuo ipso ap petitu ex cõmotionibus pluribus sæpeq; factis, Quæ si preter rationem fiunt, generant uiciũ, sin autem regulantur ratione, uirtutem pariunt, per hoc uero, quod affectus sit appetitus sen sitiui naturaliter moti ab aprehensione rei affectibilis, differt ab ea aprehensione quæ sua fortitudine alteri mutat corpus, qualis est pollens fortisq; Imaginatio qua quis pollenter imagi natur sanari, et Iam sanatur, hæc.n. fortis, pollensq; imagina- tio, quia motum facit in corpore, existimatur affectio, siue affe ctus, non autem est, tum quia hæc imaginatio est aprehensio, affectus uero, nõ aprehensio, sed commotio, Tũ etiam, quoniã hæc Imaginatio est uirtutis, Imaginariæ operatio, et affectus est motus appetitus sensitiui, qui naturali impulsu, sequitur aprehensionem alicuius rei affectibilis, sed quoniã cupido affe ctus est appetitus sensitiui naturaliter moti ab aprehensione pulchri humani ad desiderium illius fruendi, eo modo, quo su perius sæpius dictum est, fit, ut cupido non substantia sit, sed accidens, non.n. commotio sensitiui appetitus substantia est, sed accidens, quod animæ inest propter appetitum motũ. cum .n. ut Plato inquit, per aspectum puellæ imaginariæ uirtuti, quæ phantasia dicitur, offertur, atq; præsentatur id, quod pul- chrum uidetur, mox anima excitatur non solum ad illius frui tionem, sed ad generandum pulchrum in tali pulchro, uel ex tali pulchro, Non tale fruendi desiderium comitatur semper appetitus coeundi sicuti, Plato inquit, ut pulchrum in pulchro, uel a pulchro generetur. Qua ratione fit, ut cupido, qui talis

appetitus est, non in parte memoratiua, ut quidã putant nec in uirtute phantastica sit, sed in appetitu sensitiuo, cuius est affectus, simulacrum autem puellæ amatæ, quod Aristo. uocat phantasma est in memoria aliquando, uerbi causa in somno, et in parte phantastica in uigilia non enim absurdum uideri debet simulacrum amatæ esse in eo subiecto in quo cupido non est, quod est eius pulchri desiderium, quod presentatur animæ per illius modi simulacrum, nam ut philosophi tradunt simulacrũ, et amor subiecto discrepant quemadmodum appetitio et comprehensio, obiecto autem conueniunt sunt enim eiusdem obiecti, simulacrum quidem comprehensio, amor autem appetitio. Et quoniam huiusmodi affectus sequitur motus in spiritu uitali. qui uapor quidam sanguineus est, residens in corde, et a corde proficiscens, hac ratione, uocatæ sunt cordis passiones. Quod uero tales affectus sequatur motus in huiusmodi uitali spiritu declarauit Auicenna Medicus, quoniam occurrente re affectibili, primo aprehenditur a uirtute Imaginaria externis sensibus simulachrum ad ipsam deferentibus, deinde appetitus commouetur naturali impulsu ex illa aprehensione, et hunc appetitus commotionem mox sequitur motus in spiritu uitali, aut ad interiora pro fuga, aut ad exteriora pro consecutione, Aut utroq; modo partim pro fuga, partim pro consecutione, nec semper eadem ratione, nã spiritus uitalis, ipse non nunq̃ subito, non nunq̃ paulatim mouetur, mouetur autem ab imaginaria ipsa uirtute uariis modis ex eo, quia uirtus Imaginaria uarii simulacris

admodum formatur, formata enim ab ipso sensibili simulacro amicitiæ, uitalem spiritum ad exteriora mouet, ut sensibile complectatur, formata autem ab ipso sensili inimicitiæ atq; timoris simulacro, spiritum mouet ad interiora, Qua ratione fit, ut spiritus ad partes cõtrarias moueatur pro cõtrariis uirtutis Imaginariæ formationibus aliquando diuersis tẽporibus, aliquando eodem tempore, & cum mouetur eodem tempore, non nunq̃ mox, interdum non mox, & cum eodẽ tempore mox, uel non mox ad contrarias partes mouetur, nõ secundum eandẽ, sed diuersas partes necesse est moueri uerbi causa cum quispiã simul irascitur atq; tristatur, propter irã .n. ad exteriora secundũ unam sui partẽ fertur propter tristitiam uero, secundũ alteram, ad cor, insuper in uerecundia, quatenus timor est quidã altera uitalis spiritus pars ad interiora ipsa fertur, Quo uero est ira quædam, Altera ad exteriora motu, Cietur mouetur aũt uitalis ipsa spiritus, Qui, ut diximus, nihil aliud est nisi sanguineus quidã uapor, ab anima imaginaria modo, quo instrumentũ mouetur ab artifice, ut enim Instrumentũ ab Artifice uariis modis mouetur pro necessitate diuersarum operationum, pro quibus perficiẽdis institutum est instrumentum, sic spiritus, qui a natura est instrumentũ animæ imaginariæ, institutũ pro uariis illius operationibus, pro necessitate operandi mouetur, nec oportet spiritũ, quia uariis modis mouetur, uarias aut formas, aut qualitates preter eam, quam natura habuit, accipere, Quemadmodũ .n. aliquod corpus sursum. Aliquod deorsũ fertur aliquod

circa mediū nec propter formā nouam, sed solū propter formā quæ natura insita est eis, sic spiritus sua naturali forma ad diuersas positionis differētias moueri pōt propter necessitatē, operationū ad quas perficiendas naturale instrumentū est imaginariæ animæ, Qua ratione fit, ut cū imaginaria anima aprehensione rei terribilis Mouetur ad timorē, spiritus nulla noua aut forma, aut qualitate facta, mouetur ad interiora, propter suam naturam, qua animæ subseruit. At cū anima mouetur ad audatiam, mox spiritus, ad exteriora, sua naturali forma fertur, cum uero simul mouetur ad iram & ad tristitiam, spiritus secundū unam sui partē suapte natura ad interiora, secundum uero alteram ad exteriora motu cietur, Drusianus Monachus affectus omnes in tres simplices, quasi omniū genera tria reduxit, ad gaudium uidelicet, tristiciā & iram, uerecundia.n. compositus affectus est ex timore, & ira, huius causa esse uidetur, q̄ in omni affectu appetitus ipse corpus moueat, aut ad imitationem, siue prosecutionem, siue amplexionem per gaudium, aut ad fugā, retractionem, euitationemq; per tristiciā aūt ad ultionem repulsionēq; per iram, timor.n. diffidentia, odium, inuidia, atq; sollicitudo ad tristiciam reducuntur, uidetur nāq; timor tristitia quædam, ceu diffidentia præconcepta tristicia, odium uero inuidia, & sollicitudo tristitia quædam est, A spes, & amor, gaudium sunt, spes quidam præconceptum gaudium, amor autem gaudium quoddam, Quo uero modo per affectus corpus Alteretur, facile deducitur, in gaudio enim quia

appetitus mouet cor ad habendum, atque complectendum, ampliat spiritũ, et calorem, paulatim, a corde dilatando exterius uersus pectoris partes, hinc fit, ut non nunquam aliqui præ nimio, gaudio moriantur, Quales homines sunt pauci coloris, modicorum spirituum, debilisque cordis. Magno enim gaudio mox facto, moto calido, spirituque ad exteriora, corde ipso quasi uacuo remanente, subito pereunt, in tristitia contra appetitus sanguinem atque spiritum a circunferentia mouet ad centrum, quippe cum tristicia, atque dolor ex perceptione rei dolorificæ proficiscantur, Quã naturali lege fugimus, hinc fit ut interdum præ nimio dolore, atque tristitia homines e uita decedant, spiritibus enim ac calido ad ipsum cor reuocatis præ nimia constrictiõe, suffocatur. At in ira appetitus mouet sãguinem, et spiritus ab exterioribus ad interiora, atque etiam ad interiora, Ira enim ea ratione, qua est ulciscendi appetitio mouet sanguinem, ac spiritum ad exteriora ea uero ratione, qua est ebullitio quedam sanguinis circa cor, mouet ad cor, Qua ratione fit ut per iram nemo moriatur, quippe cum in irato calor nec omnino angescat, aut nec penitus deleatur, Cæteri autem affectus ad hoc reduci uidẽtur, cũ enim timor sit futuri mali præconceptio, ideo appetitus mouens corpus ad fugã ab externis ad cor sanguinem, et spiritum reuocat, preterea timor uidetur iræ contrarius, nam ut ira uiolentus motus est ad repellendum, ita timor ad fugiendum, Qua ratione fit, ut homines in timore præ nimia reuocatione sanguinis et spirituum ad cor, non nunquam moriantur, atque suffocentur, aucto

cordis calido, Accedit etiam, ut capilli, et pili albescant, aut Canescant, ceu in tristicia euenit, reuocato calido, et humido fere toto ad cor, Cupido autem et spes ueluti gaudium corpus mouent, et alterant, sanguine enim et spiritu exhalatis ad exteriora, alteratur corpus quo quidem ad partes exteriores ad calidum, et humidum, quo uero ad interiores, ad frigidum, et siccum, hac ratione præ nimio cupidine, ac spe quispiam mori potest, ueluti in gaudio corde a sanguine ac spiritibus omnino depauperato Inuidia uero, et odium et sollicitudo corpus alterant, ueluti tristitia, est enim Inuidia, et odium et sollicitudo tristitia de bonis alienis, Quare in inuidia, odio et sollicitudine exteriora fugescunt, atq; arescunt, reuocato calido & humido sanguine uidelicet, & spiritibus ad cor interiora uero calescunt, & humescunt. in ipsa autem uerecundia primo corpus mouetur ad interiora propter timorem, est enim uerecundia timor quidam futuri præconcepti mali ex his, quæ quis aut dixit, aut fecit deinde redeunte ratione atq; consilio uigoratur anima, & expellit sanguinem, & spiritus ad exteriora propter defensionem ad similitudinem motus iræ, ex his conuincitur in cupidine cor rigescere, exteriora autem exardescere, & si a uulgaribus poetis oppositum decantetur, aiunt enim cor ob cupidinem in flammas Ignemq; conuerti, tamen hi non philosophi sunt, ideo multa mentiuntur, ut Aristo. philosophorum sapientissimus inquit; aut Iuuari possunt, q; in amore, qui cum summa spe coniungitur cor regescat, exterioraq; exardescant, In cupidine autem, qui

cum desperatione associatur, cũ disperatio quædã tristicia sit interiora atq; cor calescunt, exteriora aũt regescunt Themisti us uir doctissimus, oẽs affectus ad amorem reduxit, nec, ut mihi uidetur, iniuria, nam cũ omnis affectũs cõmotio appeti tus sit quædã affectus nimirum omnis appetitio est quædã, et cũ appetitio omnis sit amor, est.n. amor aliud nihil nisi ap petitio fruẽdæ affectibilis rei, fit ut omnis affectus amor sit, concupiscentiaq; quædã, Quid.n. est ira nisi ulciscendi amor Mansuetudo autem uacandi ab ultione, timor etiam amor fu giendi a præconcepto futuro malo, audacia audendi in præ conceptum futurum malum, Quid est insuper gaudium nisi amor complectendi atq; quiescendi in ea re, quæ delectat, tri stitia autem amor retrahendi ab eo, quod dolorem infert, &, ut breuibus concludam, omnis affectus amor est quidam, nõ tamen cupido, est enim Cupido amoris sensitiui species nam cupido est amor fruendæ amatæ, Et quoniam omnis affe ctus amor est quidam, ideo non nulli amorem qui sub se om nes affectus complectitur, originale peccatum esse fatentur, quod an ita sit, Theologis disquirendum relinquo hactenus de cupidinis comitibus generatim.

Quæ them

De auiditate atq; abbominatione Caput. LXXIIII

QVoniam Cupido desiderium est fruendæ amatæ, hinc fit, ut cupidinem nunc auiditas, nunc abbominatio comi tetur, nam si desiderium amantis ferueat, Auiditas amorem

comitatur, si frigescant, comitatur abbominatio fieri autem potest, ut cupido modo ferueat, modo frigescat, seruet quidem primo ex parte corporis, cum in amantis corpore genitale semen accreuerit, ciborum atq; potuum affluentia, nec non deliciarum frequẽtia, deinde ex parte animæ, cum uidelicet anima amantis, in illecebris, lasciuisq; meditationibus pinguescit postremo ex partæ amatæ, nam si aspectuum, colloquiorum, cæterarumq; conuersationum frequentia interuenerit, feruet Cupido, Maxime si amatæ pulchritudo uestium decore, atq; ornamento maioribus gratiosior amanti apparuerit, regescit autem causis e, contrariis, potissimum animo, corporeq; obscurioribus in ipsa puella factis, quod si anterus fugescat, eius etiam tandem tabescat, necesse est, hanc enim causam cæteris pollentiorem existimare debemus, quippe, cum eius, hoc est cupido (ut superius diximus) oriri possit crescere autem haud quamq;, nisi anterus secum concrescat.

De spe, atq; desperatione. Caput. LXXV

COmitatur etiam cupidinem modo spes, modo desperatio si enim amatam amando, opinionem habuerimus certam assequendi eam, cupidinem spes comitatur, Quæ nihil aliud est, nisi amor habẽdi amatã cũ opinione cõsequẽdi certa si aũt ab ipsius amatæ frequẽtia desistimus, cũ opiniõe certa nũq; assequẽdi, cupidinẽ desperatio comitabitur, quæ est amor desistẽdi ab amata, quæ in desiderio erat, propter opinionẽ certam

nunq̄ eam assequendi oritur autem opinio assequendi, Quæ spes est, primo ex nobis, Qui labores omnes subere, ut amatam assequamur, decreuimus, nulla enim, ut inquit faustius, puelle durities est tam seuera, quam diuturna obsequiorum multitudo non molescat, atq; leniat, deinde ex parte eorum quæ in amata spectamus, nam si gratis oculis nos inspexerit libēter uoces audierit ac reddiderit, in præsentia aspectu nostro gauisa, absentia nostri tristiter conflicta fuerit nobis ob mala; ob bona uero exhilarata, spes amorem comitatur, Accedentibus iis, Quæ Alteri spem augent, Quorum loca superius diximus ex contrariis autem horum desperatio cupidinem sectatur.

De timore atq; fidutia Caput. LXXVI

COmitatur insuper cupidinem interdum timor, interdum confidentia est enim timor perturbatio quedam, aut dolor ex Imaginatione futuri mali corruptionem aut dolorem de prope inferentis proficiscens, Dico ex Imaginatione futuri corruptionem inferentis, quo ad corpus dico aut dolorem inferentis, quo ad animum timemus enim quæ corpus corrumpere, aut lædere, sed quæ dolorem menti inferre possunt nec cūcta mala timemus, nō enim Critiam timemus si erit iniustus quando nihil preter in iusticiam habet, sed quæcunq; cum adsunt, uel magnos dolores menti, uel corruptiones corpori adducunt, nec timemus Critiam, cum sero cuncta egerit, non

enim ea timemus, quæ procul absunt, sed quæ prope cernuntur, ut iam impendeant remota namq; nimium non timemus omnes enim sciunt se morituros, uerum quia non prope, icirco non timent, Quæ uero timenda exponamus, sunt itaq; timenda ipsa terribilia & eorum signa, Terribilia sunt quæcunq; ingentes uires corrumpendi habere uidentur de prope aut ita nocendi de prope, ut nocumentum ad ingentem tendat dolorem signa uero horũ, quæ ab Aristo. pericula dicũtur, timenda prope namq; ostendunt esse quod timetur est enim periculum timendæ rei appropinquatio, sunt autem pericula, ut exemplis utar, inimicitia, ira, potentia, Iniusticia, quæ uires habet, prudentia cõtumelius affecta quæ uires habet, ex his patet, quæ sint timenda, nam inimici cum uires habuerint potentes irati, iniusti uires habentes sapientes, qui uires habent, contumeliis affecti, cum. n. non lateat uelle, ac posse ipsos prope, iam ad faciendum sunt, qui uero per spetiẽ timendi sint, ex his facile deduci potest, Ideo non oportet ulterius procedere, cũ igitur amãs ma'a imaginatur futura ex his quæ possunt de prope sibi, aut amatæ corruptionẽ, uel dolorẽ inferre, si ea aggreditur amorẽ non derelinquendo cupidinẽ fidutia comitatur, si propter illa, ab amore desistit, cupidinẽ timor sectatur amãs aũt ideo futura mala agreditur & ab amore nõ desistit aut quia pericula longe absunt, aut quia cũ prope affuerint, sunt secunda, aut quia præsidiis multis aut magnis confidit obsistere, ab amore uero desistit, propter mala, cum terribilia fuerint e conuerso se habentia.

PRæterea cupidinem comitatur nonnunq̃ ira, non nũq̃ mansuetudo, quæ est iræ contrarium, sed quid ira sit, breuibus dicamus postea, quibus causis irascemur, est itaq; ira dolorificus appetitus apparentis ultionis propter apparentem contemptum immerito factum aut in se, aut in suos, dico appetitus dolorificus quia nisi esset dolorificus, ultiuus non esset dico apparentis ultionis, quia sicut contemptus fuit apparens, ita ultio fieri debet in aperto, dico in merito factum in se, uel in suos quia causa iræ hæc est uidelicet contemptus factus in se, uel in suos, est enim contemptus actus opinionis in id, quod nihili, aut parui dignum estimatur, huius tres sũt species, despectus detractio, & contumelia, ideo tribus de causis generatim omnes irascimur, aut despectu aut detractione, aut contumelia, Quod autem despectus, sit contemptus, patet, quia despiciens contemnit, est autem despicere nihil dicere de eo, quem uis contemnere hoc pacto Plato despexit Democritum, cum eius in suis libris nihil meminerit, quoniam eum nihili dignum æstimauit, insuper qui detrahit contendere uidetur, detrahere.n.proprie remouere est, uel auferre, hinc per translationem cum fama, gloria, honor, opinio diminuitur, detrahitur homo, quatenus impeditur uoluntas eius ne fama honor, gloria.opinio accedat, quos desiderat sibi esse accedendos & quam hanc diminutionem atq; impedimẽtum facit detrahens, non quærendo sibi aliquid, sed, ut impedimẽ-

to sit illi, a quo detrahit, ideo contemnit præterea qui contumeliatur, similiter contemnit, contumelia enim est damno atq; dolore in his afficere, in quibus turpe patienti est, non, ut aliud quoddam contumelianti fiat q̃ quod factum est, sed ut uoluptate afficiatur, Qui contumeliam infert, hinc dici solet contumeliam factis, iniuriam uerbis fieri, Quod autem non, ut aliud ipsi contumelianti accedat, nisi uoluptas, perspicuum quia qui par pari reddunt, uel maius minori, non contumeliantur, sed ulciscuntur, causa autem uoluptatis eorum qui contumeliantur est, q̃ arbitrentur contumeliando in nobilitate excellere propter hanc causam, Iuuenens potentes diuites, & nobiles contumeliatores sunt, longe nāq; putant contumeliando excedere, cum igitur propter contemptum, hoc est despectum, aut destractionem, aut contumeliam irascuntur amantes cupidinem comitatur ira, At cum amantes destituuntur ab ira, aut quia non contumeliatores, nec subsannatores, nec derisores, nec conuiciatores, insuper quia non detractores, Ad hæc quia non despectores Inuicem sunt cupidinem mansuetudo sectatur.

De Zelotypia, & contrario. Caput LXXVIII

INsuper cupidinem comitatur quasi semper Zelotypia cōtrariū uero Zelotypiæ ferme nunq̃, sed quid sit Zelotypia exponamus non enim est exploratum, Plato definiens Zelotypum, ait eum esse, qui inuidendo amatoria suspitione

capitur sed alii dilucidius dixerunt Zelotypiam esse aman-
tis suspitionem circa amatam, ne alterius amore occupe-
tur insuper adhuc certius dici potest Zelotypiam esse time-
rosam animi amantis suspitionem ne amata adsit alteri, quā
cum nemine uult habere cōmunem, dicitur enim Zelotypus
græce emulator formæ, nam   æmulatio est   au
tem forma chrysippus Zelotypiam perturbationem, cicero
uero obiectationem uno uerbo interpretatur Plutarchus, Ze
lotypiam, Quæ de bonis, atq; honestis est, esse laudabilem
affirmat hinc qui Zelatypus uxoris est honoris causa sum-
mopere comendatur in amatoriis uero ut Ouidius inquit, cū
Amor sine Zelotypia fuerit, ociosus, atq; frigidus est, nam
ubi hæc non est ibi amor haud quamq̄ dominatur causa autē
est, Quoniam cum amans amatam cum nemine communem
habere uult, Iure Amorem fere omnem Zelotypia comitatur
et propterea in quibus non est Zelotypia, non est Amor, Ari
sto. asserit amicitiam paucorum, amorem uero unius esse.
Quare eo amans Zelotypus est, quia si amata riualem ali-
quem admitteret cum amor non possit esse nisi unius. Ami-
citia autem paucorū amantē uel non amabit, uel lente. Quod
Zelotypia sit amantibus naturalis, testantur animalia quæ
quouis paruo amore affecta, Zelotypia affliguntur, Quam
uis ex animalibus hircus dumtaxat Zelotypiam non patia-
tur, nec est ab ratione quoniam omne animal natura in fœmi-
na sui generis, ut superius diximus, appetit generare sibi si-
mile, fœmina autem cum alterius fuerit primus sibi simile in

Illa non generabit, Quare quam naturale est generare simile sibi, tam naturale est esse Zelotypum. Testantur et idem gentes, nam, quæ maxime amant, maxime Zelotypiam uexantur, ut orientales, & qui meridiem incolunt, septentrionales uero, quia non sunt multum amatorii, non multa Zelotypia affliguntur. Quoniã itaq; Zelotypia Amantes ardenter lacerantur, fabulantur poetæ Iouem in uaccam translatam esse, Calistum in ursam, Procrim Zelotypia e uita decessisse apollinem Zelotypia ductum Coronidem Interemisse, nunquid Zelotypia ab amantibus sit ferenda, non parua quæstio est, Ouidius tradit Iouem se riualem ferre non posse quare nec Zelotypia ferenda est Plutarchus de præcepto affirmat Zelotypiam esse ferendam, atq; dissimulandam sit enim Amatæ duriciem uinci posse credit, Ego uero dicerem ferendam esse Zelotypiam atq; dissimulandam, quando cupidinẽ comitatur spes, quando uero desperatio, deponendum esse amorem cum tota Zelotypia, et quoniam raro, aut nunq̃ cupidinẽ comitatur Zelotypiæ cõtrariũ, ideo de his hactenus.

De uoluptate et dolore Caput. LXXIX

ET si apud latiniores, Dulcedo, letitia, gaudium, ilaritas, exultatio, gratulatio, iucunditas, serenitas, tranquillitas, quies delectatio, non idem significent, tamen hæc omnia uno uerbo uidelicet uoluptate dicamus, aut saltem sub uoluptate tanq̃ sub genere contineantur de licentia uoluptatem, uero

uero hic, nõ pro fine uolumus esse intelligendã, sic.n. nõ affe ctus est, sed profectio operationis, ut superius diximus, sed pro affectu, et sic est amor complectendi, atq; quiescendi in ea re, quæ delectat, siue actineat ad animum, siue ad corpus, dolor uero, si accipitur pro fine erit imperfectio operationis, si pro affectu, ut nunc loquimur, est amor retrahendi a re dolorifica, & sic sub dolore continentur tristicia, Mæstitia, afflictio, contristatio, turbatio, mæror, angustia, cruciatus uexatio, Anxietas, hæc enim omnia communi nomine dolor dici possunt, in uoluptate, & omnibus his, quæ sub ea continentur, cor mouetur uersus partes pectoris, non quidem subito sed paulatim in ira enim mouetur subito nam aprehensione rei uoluptificæ spiritus uitalis difunditur, expanditurq; paulatim uersus pectus, quippe cum uoluptas appetitus sit complectendi, atq; quiescendi in ea, in dolore uero, atq; omnibus, quæ sub dolore continentur, retrahitur paulatim uer sus cor, nam dolor est amor retrahendi a re dolorifica uoluptatem comitantur risus, & subrisus nullus enim risus, uel sub risus contingere potest in amantibus, nisi precesserit gaudium, atq; uoluptas, causa perspicua est, quia nisi prius amans aut amata præcognouerit res sub ratione dellectabilium, nõ poterit ridere signo autem nobis sunt pueri, Qui in lucem æditi non rident, nisi post. xl. dies eo enim tempore quædam delectabilia apprehendere incipiunt ut lumen, colores picturas, Quæ imaginaria uirtus cognoscere incipit sub ratione rei delectabili saltem confusa itemq; uoces sonos, Quæ

eadem ratione mouent cum ad risum, Quod si dicatur uisos esse pueros mox ortos ridere, Plato credidit eos uidere dei patris faciem, plotinus, angelos, Quod an sit, philosophis derelinquamus hoc unum scio talem oris motum in pueris factum, non esse risum, sed aperturam quandam oris, & oculorum, quæ risui persimilis est, est & sub risus & obrisus, qui sunt parui, atq; latentes risus arrisus uero, est applausus quidam, atq; ostensio lætitiæ, per risum facta, corrisus uero risus est, qui cum aliis ridentibus fit, ridicula uero sunt sermones, aut actiones, quæ inducentes læticiã, prouocant ad risum, ridiculi uero, qui hæc agunt, ut scurræ, Histriones, laruæ, lemures, & cæteri, qui uerbis aut actionibus inducunt, ad risum hi enim ad risum ducere non possent, nisi in appetitu uoluptatem. & gaudium, & lætitiam, præ generarent, huius rei signo sunt nobis cespitaciones hominum, casus, uestium peruersiones, ex his enim in nobis gaudium, in appetitu emergit, atq; lætitia, ex eo uidelicet quia existimamus, nos esse prudentiores, atq; sapientiores eis quatenus ea non facimus in casibus uero perniciosis, non ridemus quia compatimur, & quia stulti nesciunt moderari gaudia, ideo sæpissime Cachinnantur prudentes uero cum mederatores sint omnium, subrident atq; modeste rident, dolorem comitantur lachrymæ, siue fletus, & suspiria, & eleuationes uocum, & inuocationes deorum atq; terribilia insomnia, insomnietatesq;, et graues aliquando somni lachrymæ quidem, nam cum in dolore

Accedit q̃ homines, in lachrymis, fletibus, in eleuatis uocibus, in suspiriis, in inuocationibus numinum, non nihil uoluptatis sentiunt, potissimum qui ardenter Amant, ut Aristoteles inquit, hæc.n.sunt, q̃ non adsit amata, uoluptas autem q̃ recordentur eius, ac illam quodam modo uideant, et quæ agebat, & quæ dicebat, et qualis erat, Vnde illud Homeri, Sic fatus flendi cunctis inmisit amorem, mesticiam etiā comitantur Insomnia terribilia, pre nimia.n.meditationis magnitudine, amantes Melancholici euadunt, sed Melancholici, ut Aristoteles Inquit, cum Insomniant, terribilia uident in somnietates etiam et graues somni, quia si Mesticia sit propter rem futuram, spiritus propter spem, ad exteriora, propter Dolorem autem, ad interiora mouetur, et hoc pacto comitatur Insomnietas si propter rem preteritam, cum nulla sit spes, spiritus uniuersus solum ad interiora fertur & sic cerebro frigefacto fit somnus grauis, Quare cum Amans amata puella aliqua ex parte fruitus fuerit, aut per aspectum, aut per alloquium, aut per tactū, aut per cæteros sensus, Amorem comitatur uoluptas, et ea omnia, quæ uoluptatem sectantur, cum autem Amans non fruitur Amata, quoniam abest, aut non eo modo, quo sperabat, cupidinem dolorē sectatur, atq̃ ea omnia, quæ dolorē secuntur.

De Verecundia, et Inuerecundia. Caput. LXXX

Comitatur etiam cupidinem uerecundia Aliquando, et Inuerecundia interdum, est autem uerecundia timoris æmula,

atq; uernacula, uterq;. n. dolor, et perturbatio ex imaginatione mali proficiscitur, uerum timor est ex Imaginatione futuri mali, quod corpori obest, Verecundia autem ex Imaginatione præteriti, uel futuri, uel præsentis mali, quod famæ, nomini, honori obest, Quam honoris corruptioné uiri gloriosi longe magis existimauerunt, q̃ quæ corporis est. Quare recte dictum est, q uerecundia dolor quidam sit, ac perturbatio ex Imaginatione malorum præsentium aut præteritorum, aut futurorum, quæ infamiam inferant, et honorem, ac gloriam corrumpant. Inuerecundia uero contemptus quidam eorum atq; impassibilitas, Quod si id uerecundia est, necesse est iis malis erubescere, quæ uel sibi ipsis uel iis, qui sibi curæ sunt, dedecori, atq; infamiæ esse uidentur, sunt autem hæc mala, quæcunq; a uitio, ab Inexperientia, a facultate, atq; ui proficiscuntur. A uicio quidem, ut scutum auertere, arma amittere, aut fugere, propter metum, Quod uicium est fortitudini contrariũ. Insuper negare depositum, et debitum, propter Illiberalitatem, aut propter iniusticiam, Ad hæc cõmiscere se quibus nõ oportet, ut cum matre, aut ubi non oportet, aut quando nõ oportet, propter libidinem, quæ uicium est temperantiæ, atq; continentiæ contrarium, preterea lucra assequi ex prauis, ueluti expoliare pauperes, aut a turpibus, ut expoliare mortuos, aut ab impotentibus, ut expoliare infirmos. hæc. n. omnia Illiberalitate proficiscuntur, deinde non opitulari pecunia, cum possis, aut minus q̃ possis, aut iuuari ab his, quibus minus facultas, aut pe

cunia est, & mutuo accipere, cum petere uidearis, ut tyrannus facit, qui petere uidetur, & mutuo accipit, & petere pecuniam, cum exigere uidearis, ac exigere, cum petere, hæc.n. omnia Illiberalitatis iudicia sunt, post hæc, laudare, ut petant, nam presentem laudare adulationis est, Adulatio etiam est, si bona nimis laudes, praua autem delinias, est adulatio, si uehementius dolenti condoles, Cæteraq; huiusmodi, cuncta.n. adulationis sunt signa, est adhuc dedecori ac infamiæ, si labores non feres, quos aut seniores, aut qui in deliciis uiuunt, aut qui maiore sunt in potestate, aut omnino imbecilliores, omnia.n. hæc mollitiei signa sunt. Ascribitur dedecori uerecundiæq; ab alio beneficia suscipere, & quidem sæpius, Que uero tamen beneficeris, exprobare. hæc.n. pusillanimitatis, deiectionisq; signa uidentur. rursum uerecundiæ datur, de se multa dicere, ac polliceri, & aliena sua esse prædicare, Arrogantis enim sunt eadem ratione, In cæteris morum uiciis opera & signa comparia, omnia enim turpia sunt, & uerecundiæ effectiua, hæc a uicio, ab inexperientia autem, nam uerecundiæ tribuunt eorum bonorum esse expertem, de quibus omnes, aut pares omnes, aut saltem plurimi participant, pares autem uoco qui eiusdem gentis, Ciuitatis, ætatis, propinquitatis, & generatim eos, qui in æqualitate constituti sunt, uerecundum.n. si eorum non participes sis, quorum pares participes sunt, ueluti disciplinæ, Cæterorumq; id genus, Quæ omnia maiorem inferunt Ignominiam, si eorum bonorum particeps, cũ non sis, causa fueris, malorum atq; turpium aut preteritorum, aut

presentium, aut futurorum. A ui autem, nam pacientes, aut passi, aut passuri quæcunque in ignominiam atque opprobrium ducunt, uerecundantur, potissimum si ipsis non idonea fuerint, sunt autem hæc quæ ad ministeria pertinent, aut corporis, aut operum, quæ uituperationem pariunt, ut lenocinium, macellū, carnificium, et id genus. Preterea inter hæc sunt, quæ ad libidinem pertinent, nam in his uolentes, et inuiti Ignominiā patimur, Ignominiæ.n.timiditatisque est, hæc ferre, ac perpeti, et nō defendere. Itaque cum Amans aut Amata in his, quæ uerecundiæ sunt opera, aut signa deliquerit, et uerecundatur, nec propterea ab amore desistit Amorem comitatur uerecundia, uerbi causa, si Amans cogitur, propter riualem scutum demictere, et fugere, et Amata uerecundatur non tamen propter hoc minus eum deperit, Amorem amatæ comitatur uerecundia, preterea si amata amanti negauerit depositum, ut riuali ipsum tradat Amansque ob id uerecundatur nec propterea amans eā minus adamauerit, Amorem amantis comitatur uerecundia, Insuper si Amata soror aut filia amanti fuerit uerecundāturque ambo, nec propterea tollitur inter eos Amor, Amorem comitatur uerecundia, deinde si Amans amatam alium amare concedat propter lucrum et ob id uerecundatur, et non propterea cessat amor, talem amorem pudor consectatur, et de aliis simili ratione. At cum amantes ea, quæ uerecundiæ sunt non pudet, sed contemnunt, nec dolent propter illa, sed sunt ueluti impassibiles ab eis, amantque se mutuo non minus, amorem consequitur impudentia, atque Inuerecundia. Verbi causa, si amans

pauperes aut mortuos, aut impotentes, aut infirmos expoliaue rit, Amataq; non minus eum adamans, hæc contempserit, & nec ab his passibilis est, Amorem amatæ comitatur inuerecun dia, deinde si amans nimis amatam laudauerit uiciaq; amatæ deliniuerit, uehementius condoluerit ei, Amata uero ob hæc, non uerecundatur, sed illa contemnit, et ab eis impassibilis, nec minus amat, Amatæ amorem consectatur inuerecundia. Insu per si Amata beneficia amanti contulerit, et quidem sæpius. Amans uero, cum amatæ benefecerit, exprobat et Amata ab his impassibilis est, et ea contemnit, nec uerecundatur, Amatæ amorem comitatur Impudentia. Preterea si amans amatæ de se multa dicit, atq; pollicetur, multa, Quæ nec uera sunt, nec factibilia, Amans uero impassibilis manens, contēnit hæc nec amantem propterea amare pudet, Amorem amatæ puden tia consectatur, ad hæc si amans lenocinium, aut macellum ex ercuerit, Amansq; impassibilis manens, hæcq; contēnens, amaré non uerecundatur, Amorem huiusmodi pudor sequitur. Itemq; si amans uerbera, si adulterium, uel stuprum erga sorores, aut consanguineas passus fuerit, Amata uero ab his impassibilis, non ueretur amare amantem, quasi hæc & maiora contemnens, Amorem eius Ignominia comitatur, & de cæte ris id genus similiter.

De gratia, et Contrario. Caput. LXXXI

COmitatur insuper cupidinem gratia, interdum autem con

trarium, quod nomen non habet nisi illiberalitatem uelles appellare. Verum gratia multifariam accipitur, Interdum pro pulchritudine, que secundum Platonem indiuisibilis est in corpore pulchro, nonnunquam pro amore, ac pace, ut apud Terentium, nec alio pacto componi potest inter eas gratia, & hoc pacto, qui comictit contra principem dicitur in gratiam redire, post remissionem culpae aliquando pro re, uel beneficio gratis concesso roganti, et aliis modis apud latiniores, in proposito tamen gratia pro affectu, quo quis naturali quodam impulsu arogante comouetur, ad concedendū aliquā rem, uel beneficium gratis, gratia enim, ut Aristoteles inquit, affectus est, per quem dicimur roganti gratis aliquid facere, non pro re alia, nec, ut nobis quicquam faciamus dicitur aliquid, quoniam aliquando, quod gratis conceditur roganti, est beneficium, quandoque est subuentio in uita, et bonis corporis, quandoque id genus dicitur gratis, non. n. propter aliud facienda est, esset enim Mercatura, aut id genus debemus enim eam facere, non, ut quicquam nobis sed, ut faciamus ei, cui facimus. Est autem gratia, & magna, & parua, magna quidem, quod uel rogantes egeant nimium, aut quod quae rogant, magna, & difficilia sint, magna autem, & difficilia, aut simpliciter, aut pro tempore, aut pro loco, aut pro modo, ut puta quia qui dat gratiam, solus, & non cum aliis aut primus, aut quia licet alii dent, ipse maxime dat, aut quia cito dat, Nam, ut Ausonius inquit, gratia, quae tarda est, ingrata est, quae fieri properat, gratia grata magis, parua au-

tem gratiae contrariis rationibus colligere, Rogationes uero appetitiones sunt eius, qui rogat, & earum rerum maxime, quæ sunt cum dolore eius rei, quæ petitur, si non fit, aut si non eo modo fit, quo appetitur, tales rogationes cupiditates sunt, In amoribus, in affectionibus, in periculis, periclitans enim cupit, similiter & qui Amat, & qui dolet, Quid uero sit contrarium gratiæ, ex his perspicuum est enim affectus, quo roganti abnegamus id, quod appetit, Tale autem contrarium, de licentia, dicatur abnegatio aut Illiberalitas, Quare cum Amans rogat amatam, ut concedat aut uerba, aut aspectum, aut Basia, & Amata concedit, Amorem gratia comitatur. Insuper si amans, rogat, amata Aures præstat. Amor non est absq; gratia, Item etiam si amans rogat, ut secum aut cantet, aut equitet, aut incedat, aut choream faciat, aut amatoria munuscula excipiat, & Amata concedit, Amorem gratia consectatur, contra uero si hæc rogantur, Amata autem nullum permittat, si amans non minus amauerit, gratiæ contrarium Amorem comitabitur, uerum cu͂ amor ex ero, et Antero constet, gratia mutua comitatur utrosq;.

De Commiseratione, & Indignatione. Caput. LXXXII.

DE Co͂miseratione et Indignatione superius diximus, nu͂c breuibus dicam condolere alicui propter aduersa et mala, quæ immerito illi accidunt, commiserari est, Indignari autem est rebus secundis indigne collatis dolere. Hæc uidentur contraria,

sed non sunt, nam bonorum morum sunt, ambo, Morati.n.hominis est condolere, quum quis indigne uexatur similiter officiosi est Indignari illos, quibus preter dignitatem res secundæ conferuntur, signo autem sunt nobis Dii, quibus indignatio attribuitur. Qua ratione fit, ut Indignatio sit misericordiæ, & contraria, et æmula quidem quippe cum utraque sit dolor, dolet .n. qui miseratur, cum Imaginetur id sibi accidere posse, quod aliis indigne accidere putat, qui uero indignatur, dolet etiam, si .n. cum uidet Iustum exaltatum gaudet, quoniam ex hoc sperat se etiam exaltandum, ergo cum uidet Iniustum exaltatũ, dolet, quoniam imaginatur non Iustos, sed iniustos exaltari, et sic Imaginatur se non exaltandum contraria autem, quia qui miseratur, dolet propter res aduersas, quas indigne illatas esse Imaginatur, Qui autem indignatur, dolet propter res secundas, quas indigne conferri putat, At res aduersæ, & res secundæ contrariæ sunt, Quare cum amans, patitur morbũ, uerbera, cibi inopiam, uulnera, Imbecillitatem, orbitatem, Amicorum carentiam, afflictiones dolores, tum in se, tum in suis, aut propter amatam, aut propter aliam causam, et amata condolet atque contristatur, Amorem commiseratio comitatur, Preterea si Amata subuenit amantis lachrymis, suspiriis, uocibus, cæterisque id genus, Amori Commiseratio comes est, contra autem, si amata amanti propter hæc non condolet, nec contristatur Amorem consequitur crudelitas, preterea si amata simul cum amante coindignatur eos et in quibus amans Indignatur, æmulatur amantẽ, et amori associatur indignatio con-

tra uero si fiat, amorem contrarium indignationi sectatur, & cum amor ex ero, & antero conficitur, utrosq; commiseratio & indignatio sequitur.

De inuidia & contrario. Caput. LXXXIII

INsuper amorem non nunq̃ inuidia, aliquando cõtrarium comitatur est autem inuidia dolor quidam ex eo proficiscens q̃ pares, ac similes boni quicquam adepti uideantur, non autem, ut ipsi inuidenti quicquam accedat, sed propter eos, quibus inuidet, inuidus enim dolet quia alteri bona insunt, uellet enim ut illis malum accedat, unde Oratius inuidus alterius macrescit rebus opimis, uoco similes, qui genere, propinquitate, ætate, habitu, gloria & diuitiis, cæterisq; id genus ea uero quorum est inuidia, sunt quorum honorem, quærunt, & quorum gloriam concupiscunt, & illa quæ sunt feliciter acta, Quin immo fere de omnibus inuidia est presertim si aut appetunt ipsi aut putant se habere oportere, aut si earum rerum possessione ipsi parum superent, uel parum deficiant in omnibus enim his inuidia est, Quid uero sit inuidiæ contrarium, & quorum perspicuum, est enim circa eadem cum contraria uersentur circa eadem, Quare si amata inuidet amanti, aut in honorem, quo emicat, aut in gloria qua excedit, aut in actionibus feliciter actis, aut in bonis aliis, amãs autem propter hæc non minus amatam deperit, cum amore amantis associatur inuidia amatæ, & eodem modo de amata

dici potest, ex eisdem locis potest amorem consectari inuidiæ contrarium, amor autem ex ero & antero compositus cum inuidia associari non potest, sed utrosq; inuidiæ contrarium comitabitur, erum uidelicet, & anterum.

De æmulatione, & contrario Caput. LXXXIIII

COmitatur preterea cupidinē æmulatio aliquando nō nunq̄ uero contrarium, est autem æmulatio, ut superius diximus dolor quidam, quoniam bona & honorabilia, quæ ipse quoq; assequi posset, natura similibus adesse uidentur, est quidem dolor, non quoniam hæc bona aliis insunt, sed quoniam non ipsi, quoq; insunt, æmulabilia uero. sunt bona honorabilia bona utilia, quibus benefacere possumus, quorum domina est fortuna, & bona natura, quibus homines fruuntur, Quare cum qui amat, benefecerit amatæ aut in bonis honorabilibus, aut in bonis utilibus, aut in bonis naturæ amatæ uero contra ne superetur ab amante in his, uel similibus amanti benefacit, talem amorem comitabitur æmulatio, At si amata amanti benefacienti e conuerso non benefecerit, amor talis cum æmulatione non associabitur fortasse, quia simplex, non ex ero, & antero compositus est.

De beniuolentia et maliuolentia. Caput. LXXXV

COmitatur quandoq; Amorem beniuolentia, & quan-

doq; maliuolentia, est autem beniuolentia, animi desiderium, Quo quis bona alteri uult, atq; benefacere appetit bona dico aut utilia, aut uoluptifica aut honesta, quæ uidentur hominibus bona, & quæ omnes appetunt, at Amor atq; cupido esse potest sine appetitu beneuolendi, atq; benefaciendi Catullus enim postq̃ lesbya nupta esset, eam plus amabat maiore enim desiderio fruendi afficiebatur, erat enim cum maiore carentia, & ubi simul est carentia maior, & spes simul fruendi maior, maior est amor, minus autem ei beneuolebat, quia non tot bona ei adesse desiderabat, quot ante nuptias, unde inquit, Quis potis est inquis, quod amãtem iniuria talis, cogit amare magis, sed beneuelle minus Preterea beniuolentia actus est uoluntatis beneuolentis, cupido autem appetitus sensitiui affectus demum amor crescit in dies amor enim & si subito generetur tamen crescit paulatim in dies beniuolentia, cum sit simplex uoluntatis, actus, fit subito declarant hoc certantes, ad quorum alterum statim spectantes fiunt beniuoli, cupientes, ut uincat alter Maliuolentia uero animi desiderium, quo quis mala alicui uult, aut eorum quæ pertinent ad corpus, aut eorum, quæ ad animum, aut eorum, quæ ad fortunam, Quare si amans uelit amatæ hæc mala, ut ne dormiat, ne uigilet, ne ambulet, ne sedeat, ne comedat, ne bibat ne quicquam deniq; aut agat, aut paciatur, nisi memoria, corde, animo ipsum uideat, audiat, atq; secum uiuat, hoc est nisi amatæ anima corpore derelicto, uiuat in amantis

corpore, aut nisi transformetur in amantem, amans ardenter amatam deperit, sed amatæ mala dolorifica uult, Ad hæc si amans uelut amatam usq; adeo necessitatibus compelli, ut cogatur egere amante, amans amatam adamat, sed mala ei optat insuper si amans uenerea cupiditate in amata frui desiderat, malum & turpitudinem amate adesse concupiscit, quid enim turpius esse potest in puella uirgine, q̃ uirginitatem atq; puditiciam defraudare. Qui igitur hæc amatæ adesse concupierit, amatam ardenter deperit, sed amorem comitabitur maliuolentia, at qui uult amatæ adesse bona honorabilia, bona utilia, bonaq; iucunda, et nihil aliud nisi, ut redametur, hic amat, sed non cum maliuolentia, cum nihil in amata optat, Quod non in se optaret, hoc pacto nos Fuluiam deperimus, ea enim bona quæ mihi, ei uolo, et ipsa quæ sibi cupit, ei cupio nec pauciora, nec plura, nec maiora, nec minora, Quod si ipsa si nos redamauerit, noster mutuus amor, ex ero, anteroq; compositus, procul a maliuolentia est, & ita sit in futurum, hactenus de cupidinis comitibus.

De fuluiæ amore

Amorem ex ero, atq; antero dissimilaribus compositum non diu permanere. Caput. LXXXVI

ACcidit autem quandoq; amorem componi ex ero, atq; antero dissimilaribus, Quotiens amans, & amata non delectantur, eisdem, Quando amãs aspectu gaudet amatæ, amata uero obsequio amatoris, cum igitur ita fuerit, amor non diu

inter hos permanebit desinente enim ætatis flore amor quo quam frequenter desinit, amanti enim aspectus, non amplius iucundus est, amatæ uero non præstatur obsequium de inde, Qui non uoluptatem in amoribus, sed utilitatem commutant ij, & minus se amant, & minus permanent causa autem, quia non recompensant, pro uoluptifico uoluptificum, sed pro iucundo utile qui autem sic se amant ero, & antero dissimilaribus se amant, Quotiens autē erus & anterus dissimilares sunt amantes minus in amore permanebunt, minus quoque se amabunt, preterea quando in amore eius est propter uoluptatem, anterus autem propter utile amantes minus liberaliter se amāt quam si ambo propter uoluptatē se amaret at amantes, Qui minus liberaliter se amant, minus in amore permanent, Quare amor, qui ex ero, & antero dissimilaribus constat, & minor est, & minus durat, non enim se mutuo amabant sed ea, quæ inerant, quæ non permanent.

De quærelis amantium, Caput. LXXXVII

QVoniam quærela est accusatio, in omni autem accusatione est accusans, & accusatus, & iudex, & id de quo est accusatio, est accusans interdum amans, interdum amata: persona uero accusata similiter aliquando amans, aliquando amata, iudex uero est Hosia quæ pro numine colebatur a gētilibus, fuit enim regina, Que in suo regno semper iusticiam

coluit apud alios Iupiter, quia in suo regno iusticiam semper cum sapientia exercuit, restat nunc declarare id in quo amantes se coram Hosia aut Ioue accusetur Aristo. eibicorũ. viii. inter amantes qui mutuo se amant, nullam quærelam posse esse tradit, Quoniam si mutuo se amant, cuncta agunt, ut se in reciproco amore seruent inter eos autem qui cuncta agũt ut se in mutuo amore seruent, nulla potest esse quærela, alioquin non cuncta agerent, ut se in reciproco amore seruarent. postea libro. ix. inter amantes, Qui se cupidines amore diligunt, assignat quærelas, Quæ post raptum, illustrationem atq; incendium nasci solent, nam cum omnis quærela exoriatur ex aliquo, quod mutuo alter alteri debet hinc aliquæ quærelæ nascuntur ex debitis, Quod alter alteri debet eorũ quæ ad animũ pertinent, non nullæ autem ex debitis eorum, quæ actinent ad exteriora, Mutuum debitum quod alter alteri debet eorum quæ ad animum, atq; interiora pertinent, primum est mutua adherentia post raptum enim illustrationem & incendium, animus amantis mortuus suo in corpore, uiuere debet in alieno, hoc eius quam amat contra uero amata reddere amanti debet animam, moriq; in suo, ut uiuat atq; reuiuiscat amantem, Quum itaq; amantis animus mortuus in suo non uiuit in amatæ corpore, nascitur quærela amatæ contra amantem, cum uero contra amata non reddit animam amanti moriendo in suo, ut uiuat, & suscitet amantẽ, Quærela exurgit amantis aduersus amatam, eorum uero debitorum, Quæ pertinẽt ad exteriora Aristotiles asserit esse mu

tua obsequia, Quæ ut arbitror, non sunt eiusdem rationis, cum enim fœmina sit frigidum animal, masculus uero calidum, amantis ad amatam obsequia primo sunt lenociniicæ blanditiæ, Quoniam quemadmodum ferrum rigidum mollescit in igne, ita amata frigida in blandictis lenociniis, hinc nascitur ut cuncta animalia, cum mouentur ad libidines prius blandiantur fœminis est enim naturale masculorum propter excessum calidi blandiri, si igitur amans amatæ minus blandiatur emergit quærela amate aduersus amantem et quoniã masculus calidior est, fœmina uero frigidior, calidumq; refrigeratur, frigido ideo nisi amata prolibenter lenocinias blandicias non patiatur, quibus calidũ amantis refrigeretur, surgit querœla amantis aduersus amatam, ad hæc quoniam mulier est animal mancum, atq; imperfectum, nec sciens, nec ualens inuenire necessaria ut uiuat, masculus uero animal complectum atq; perfectum sciens et potens de se uiuere hinc amãs in omnibus necessitatibus amatæ subuenire debet, ubi autem non subuenit, uenit accusandus amata uero, quia manca atq; imperfecta apta aliundæ necessitates habere, cum necessitates perlibenter ab amante non suscipit non iniuria accusatur insuper cum mulier sit animal inprudens insipiens, natura consilio inualidum, Masculus autem contra, natura prudẽs sapiens, atq; cõsilio ualens, amans monere, in moribus instituere, atq; imperitiam amatæ moderari debet, Quod si non fecerit, querela est dignus, amata autem, hæc perlibenter ferre atq; substinere, e quo delirãs meretur quærelam fortasse

igitur per mutua obsequia Aristo. hæc intellexit, Quæ cum non mutuo prestantur, incusationes nascuntur, Nec tamen in præceptis tanti philosophi est inconstantia, nam cum libro. viii. ethicorum inter amantes negat querelas, de amantibus loquitur qui perfecto cupidine se amant in huiusmodi enim amantibus querela esse non potest, Quoniam cuncta agunt, ut se in mutuo perfectoque amore seruent, Qum uero libro. ix. assignat querelas, fortasse de illis amantibus dicit in quibus amor non uenit ad perfectam genituram, sed solū usque ad incendium, quo est cupidinis accrementum, in talibus enim querelæ esse possunt ex parte inhærentiæ, & transformationis nec non ex parte exteriorum obsequiorum ut expositum est.

De conuictu Amantium Caput. LXXXVIII

QVoniam diuturna absentia amantium tabefacit cupidinem, nam in prouerbio est, silentium dirimit amores, ideo si cupido semper recens seruandus fuerit, conuictibus opus est, non quidem semper perpetuisque (uoluptas enim continua in dolorem uertitur) sed pro necessitate, atque leni admodum delectatione adhibitis Nec amantium conuictum intelligimus eum qui uenerea in libidine est, sic enim animalia cōuiuunt, et homines quo animalia sunt homines uero quo homines, fruitione mutua, quæ rerum pulchrarum est, quas amantes apud se cognoscunt, Muta enim animalia in rebus

sensibilibus non cognoscunt pulchrum, homines autẽ cognoscunt, ideo in pulchris conuiuere pro necessitate hominibus est iucundissimum, Adhæc sicut amantes natura affectant esse, quod est uiuere, ita affectãt simul operari, Quod est cõuiuere & simul esse coniunctus, igitur amantium, ut Aristotiles inquit, in pluribus consistere uidetur, primo in mutuo usu, sic enim amantes frui uidentur ea pulchritudine, Quæ per uisum habetur, & quoniam amantis & amatæ est unũ uiuere, ideo amans cum amata ea in actione uiuere desideret, Quæ amatæ est præcipua delectatio, Quæ enim actio est amatæ præcipua delectatio est quasi suum esse, cuius gratia eligit, uiuere quatenus, ad illam aut uniuersam, aut feræ omnem uitam destinauit, hinc est, ut nõnulli cũ amatis conuiuant, choreas faciendo, alii modulando, alii ludendo, alii philosophando, ueluti Socrates, cum Diotima, nonnulli poemata conficiendo, nonnulli eloquendo atque ex arte dicendo, si amata in huiusmodi uoluptificam uitam duxerit, itaque in ea actione cõmorari atque conuiuere amantes cum amatis debẽt quam maxime diligunt, & in qua pro maiore suæ uitæ parte uiuunt, sic enim amatis conuiuent, hoc est uno uiuere ac eodem permanebunt.

De accidentibus, quæ amantibus contingunt in aspectu amatæ Caput. LXXXIX

PLura uero accidentia amantibus contingunt corã amatis,

quæ si omnia referre uellem ad inmensum proficisceretur oratio, dicamus igitur breuibus, quæ plerumq; eueniunt, quæq; potiora uidentur contingit primo, ut amantes amatæ puellæ aspectum timeant, non propterea, ut Platonici asserũt, quia diuinitatis fulgor in eius pulchritudine emicet, quasi dei simulacrum obstupescere atq; contremiscere compellat, nam licet fortasse in amore officioso, hoc uerum esse posset, tamen in cupidineo ipso amore amatæ puellæ ideo aliquãdo aspectum timent, Quia in eo alicuius mali aut uoto aduersantis futuri meditantur quippe cum timor ut diximus, ex futuri mali imaginatione exoriatur, aut q arbitrentur ipsam ob excellentiam esse formidabilem sic enim serui in presentia domini & subditi in aspectu principum propter prestantiam metuunt accidit etiam interdum, ut amantes coram amatis diuitias, & honores contemnant, non ideo ut platonici autumant, quia par est, ut diuinitas, quæ in humano pulchro relucet, humanis omnibus anteponantur, nam licet fortasse istud in officioso Amore locum haberet, tamen amantes ideo ea contemnũt, ut ostendãt amatam solam cordi sibi esse solamq; cæteris bonis esse anteferendam, quin etiam sunt, Qui amatam propriæ uitæ anteposuerint, euenit etiam coram amata, ut iudiciis, atq; argumentis demonstrent se uelle, atq; cupere transformari in eam ut Medusa in saxum, non propterea, ut Platoni commẽtantur, quia deum, quem in amata cognoscunt pro homine fieri cupiant, atq; conentur quis autem pro deo hominem non commutet,

nam licet in honesto amore hoc fortesse uerum sit, amantes tamen ideo in amatam se transformari cupiunt ut eius effigie formati, ab ea nunq̃ separentur, in eaq; semper uiuant contingit etiam coram amatæ aspectu, ut suspirent, & congaudeant, suspirant quidem quia perdũe amando se ipsos amittunt, perdunt, ac perimunt gaudent uero quia ex eius aspectu multis uoluptatibus fruuntur, insuper accidit, ut in amatæ presentia caleant, & frigeant instar eorum, quos terciana febris inuadit, merito quidem frigent, quia præ nimio amore cor calore proprio deseritur, calent uero cum humanæ pulchritudinis fulgore exteriora corporis omnia accendantur euenit preterea ut licet amantes hebetissimi sint; coram tamen amatæ aspectu, acutiores euadant, non propterea, ut Platonici fingunt, quia diuino radio, qui in humano pulchro scintillat, illustrantur, nam licet, ut diximus in modesto amore uerum esset, tamen in cupidineo de quo loquimur, propterea accutiores euadunt, quia necessitas consequendi amatam (quod fieri non potest sine sapientia) eos compellit ad prudentiam spiritus uigorando atq; disponendo adeo ut bene seruiant sapientiæ, quemadmodum accidit Psittaco qui cibi compulsione didicit suum ebere, accidit quoq;, ut uelint amatam super omnes pulchras pulchriorem, eam tamen desiderent defœdare, pulchriorem quidem esse, quoniam ei bona omnia uolunt, quæ sibi uolunt, at pulchritudo

bonum quoddam est, quod omnes sibi cupiunt, defœdare autem, quia in ea concipiscunt uenerem Venus autem ad intemperantiam atq; incontinentiam trahit, ideoq; ad inconcinnitatem quæ uirgineam puritatem defœdat,

Cupidinis inmanitates Caput. XC

SVnt etiam non nullæ eorum, qui propter cupidinem exardent, inmanitates iure non prætereundæ, Quarum ea prima est, non nullos adeo perdite deperisse, ut etiam in statuarum amores impellerentur, ueluti qui Venerem gnidiã Praxitelis opus adamarunt cum qua ferunt concubuisse genitaleq; semen persæpe emisisse, Alchida Iuuenis rhodius simili modo cum cupidine, quod etiam Praxitelis opus erat, nam genitale semen postea in marmore repertum est, quidam iuuenis Atheniensis, ut Aelianus refert, fortunæ statuã adeo deperiuit (quam tum emere caueretur) prope eam mortuus repertus est, Cratis pastor adamauit caprã, Elinus ouem, Auretes equam, Messala agrestis asinam est enim tanta amoris uis, ut non ab ratione Menander eum imperiosum deum dixerit Theocritus sanguinem eum trahere, ueluti palestris sanguisucca.

Cupidinis probitates Caput. XCI

SVnt etiam e, conuerso probitates, nam cupido prudẽtem

reddit amantem ad prouidendum, acutum ad differendum, facundum ad eloquendum, ad res gerendas magnanimum, ad iocos facetum, ad ludos promptum, ad seria fortissimum, ad pericula audacem, atque confidentem summota dissensione concordem prestat amati uitata miseria felicitatem, ubi enim mutuus amor, ibi nullæ insidiæ, ubi nullæ insidiæ, ibi communia omnia, ibi & lites, & furta, & homicidia cessant, & prælia.

Puellarum, quæ e uita decesserunt, non esse cupidinem, nec eorum amantium, qui defuncti sunt. Caput. XCII

SEd non parua digladiatio est, possint ne amatæ mortuæ, aut amantes amari, Poetæ amatas post mortem amare se multis carminibus fatentur, Illustris Victoria Columna Piscariensium Marchionissa nec patitur, nec audit illos, qui negant ipsam Ferdinandum Aualum strenuissimum olim ducē, nūc post mortē nō deperire, quin longe maiore amore illū se affirmat adamare, q̄ dum in humanis ageret hoc etiam testantur honores, qui defunctis exhibentur, qui si non amarentur, honoribus non honestarentur, sed si uerum id est, omnia uincit amor, soluuntur omnia morte, puellas amatas, aut amatos post mortem nullatenus nos amare contingit, deinde amor desiderium est fruendi pulchro, Quod non est pulchrum, nec esse potest, in fruendi desiderio esse nequit, nemo enim desiderabit quod fieri non potest, At cum Amata post

mortem nec pulchra sit, nec esse possit, quo, nam modo adamari poterit? Qua ratione dicamus nihil esse amabile amore cupidineo cum quo nulla est fructus spes est enim amor cupidineus affectus, ut diximus appetitus, sensitiui, Qui non fertur nisi ad id, Quod omnibus sẽsibus aptum est subiici, Quo etiam per eosdem frui, speramus at cũ amatæ post mortem nec sẽsibus subiaceãt, nec fruitionem aptæ subire sint, fit, ut amore cupidineo non sint amabiles, Amore autem beniuolentiæ qui actus est uoluntatis, amare ipsas possumus eius illa bona adesse optando, quæ possibilia sunt mortuis, et quoniam mortui saltem, ut Aristoteles inquit, esse habent in memoria uiuentium, Quod honoribus uenerari, dehonorationibus autem potest, hac ratione eis beneuelle possumus quatenus honoribus honestare, laudibus extollere id quod in uiuentium memoriis est, amantes possunt,

Nec in plantis, nec in mutis animalibus esse Cupidinem sed amorem quendam Caput. XCIII

SVnt qui amplificando amoris regnum in stirpibus, animalibusque mutis cupidinem esse tradant Theophrastus enim scribit inter oleam & Myrthum mutuum esse cupidinem, & inter ulmum, & uitem, Columella uero inter ficum & oleám, nec solum in stirpibus, quæ genere differũt, sed etiam in iis, quæ eiusdem generis sunt scribunt enim palmam sine suo masculo non generare, Cæteraque alia plurima, in mutis

quoqꝫ animalibus, primo quidem quæ genere differunt, ut inter Psittacum & turturem, inter turdum & merulam, & ut scribit Aristotiles inter elephantum & delphinum, inter gallum & pauonem legimus etiam in Corintho puerum a Delphino amatum esse, in spartha Cytharistam ab ansere, & a gracculo Mesenum, & xenophontis puerum (ut scribit Aelianus (a quodam cane, uerum non cupidines sed fortasse amores quidam, aut naturales, quædam conuenientiæ hæ sunt, quæ aut propter naturam generis, aut speciei uel in diuidui emergunt.

Cur cupidinem Poetæ deum esse finxerunt. Caput. XCIIII

QVoniam autem cupido in amantibus quædam quasi miranda facere uidetur, cupidinem deum esse fabulantur poetæ cernimus, enim primo animalia fere omnia, & muta, et rationabilia pro amore se se in præcipitia dare extrema pericula pati, mortem nullo pacto extimescere, & quod admiratione magis, dignum est, imbecillia animalia, ut Plato inquit, amoris causa aduersus ferocissima, atqꝫ robustissima acerrime pugnare, nec pericula nec mortem recusare, deinde inimicitiæ, Quæ amoris causa emergunt grauissimæ spectantur, nam nec odium, nec ultio maior spectatur ꝙ quæ ad ulciscendas iniurias adhibetur, ceu de

Turno Virgilius, et de Medea scribit Seneca, preterea quis ignis maior, q̃ qui amoris causa in amantiũ pectoribus accẽditur est enim qualis is, quia Tragico Poeta sacer nuncupatur, nam quemadmodum, qui sacer ignis est, carnem omnem urendo ossa tandem arida relinquit, ita quoq; cupidinis ardor cor & uiscera arefaciendo, demum in cineres uertit, ut sit illud Terentii uerissimũ, adhære huic igni, quia te plus satis calefaciet, Qua ratione sit cupidineus ignis longe uehementior habendus sit igne elemẽto, quod hic, ut Cyrus inquit apud Zenophontem, non urat, nisi teti gerit, ille & prope, et procul, & tactu, & imaginatione amantes incendit, deinde quis dolor maior, quis incendiosior, quis ardentior eo dolore, qui cupidinis causa nascitur, dolor enim qui ex carissimorũ morte proficiscitur, tempore tabescit. At dolor qui cupidinis causa est, quanto morosior fuerit, tanto in maiorem feruorem euadit, febris insuper quæ humorũ causa nos inuadit, quæ ex pituita oritur, sex horas, nos quiescere permitit, Que uero ex rubrabili, die integro, quæ ex atra, duobus, at quæ amore in sanguine est, tanto ipsa sanguinea febre ardentior uidetur quanto animus, quem affligit, cordi præest, quod sanguinea ipsa febre laborat, adhuc tanta est cupidinis uis, ut non modo nostre salutis obliuisci cogat, sed amori rebelles fieri, qui nobis natiuus est, compellit enim longe magis amatam adamare q̃, ut quispiam seipsum amet hoc autem aduersus eam naturæ legem est, qua, quis natus est, ut longe seipsum ardentius q̃ alteram q̃uis depereat deinceps quis cupidinem

perniitiosiorem non existimabit, si furor qui exusta rubrabili nos inuadit, cogat exclamare, Qui uero exusto sanguine ridere, Qui autem exusta atribili mestos esse. At cupido cum nos inuaserit, uno eodemq́ tempore exclamare, atq́ tacere, flere, atq́ ridere, lætari atq́ dolere urget, et quod his maius est, codē temporis momento sperare, atq́ spe destitui, timere, atq́ audere, irasci atq́ mansuescere, auidos esse atq́ abbominari Zelotypos esse, et non Zelotypos, Postea si illud Plauti uerum est cupidinis ui amantem in amatam transformari, quemadmodum ut Plato inquit in phædone, Tyranni in lupos, ut diximus, Orpheus a mulieribus dissectus in Cignum, Thersita in simiam mutatus est, Quæ res cupidine pollentior dicenda est? Intensa.n.amate meditatio usq́ adeo amantem rapit, ut in estasim, hoc est in alienationem ducat amatæ, ut in ea quiescat, atq́ resipiscat, Qua ratione Plato cupidinem magnum dicit, et Propertius se propertium esse negat, sed uel umbram sine tactu, et Plautinus amans, se non ibi esse, ubi est, ubi autem non est, Ibi esse dicit sed his omnibus illud, ut Apuleius inquit, Mirabilius esse uidetur, uri corpus, nullo urente igne, ut in amantibus cernitur, qui sine igne incenduntur, hæc igitur, et alia plurima sunt cupidinis mirabilia, propter quæ Poetæ eum inter deos collocarunt.

De cupidinis parentibus secundum Poetas, & de interpretatione. Caput. XCV

Diotima sybylla cupidinis originem sociati huc in modum demonstrauit In Veneris natalibus discumbentibus diis porus consilii filius potu nectaris Ebrius cum Penia in Iouis horto se miscuit, & ex eo congressu Cupido natus est, per hæc enim intelligere uoluit cupidinem ortu esse ex poro, qui deus est affluentiæ, atque ubertatis, non enim potest cupido nasci, nisi semen genitale affluerit, & multum & sæpe & ex Penia quæ est inopia, affluente enim semine, cum puellarum inopia, Qui amat ardescit, Qui enim abundat puellis nulla fere afficitur. At qui in semine excrescit, & in puellis inops fuerit hic est qui cupidine uritur, & feruet, aut potius Porus seminis habet simbolum : quod est im mitto et Penia conceptus qui non fit sine indigentia quæ est.

De ægritudine cupidinea, & quibus signis a cupidine discernatur. Caput. XCVI

CVpidinem uero nonnunquam in cupidineu ægritudinem peruenisse argumento nobis est Antiochus Seleuci filius, Quod autem hoc contingat nonnunquam Rhases, Auicenna, & Galenus demonstrant, nam cum amantis intentio in assidua puellæ amatæ cogitatione tota se uerset, sitque illic naturalis com plexionis uis omnis intenta cibus in stomacho perfecte conco quetur nunquam, Quo fit, ut maior in excrementa quantitas emi ctatur minor uero & ea quidem, quæ cruda est, trahatur ad iecur, ubi etiam male concoquitur, Ideo sanguis paucus,

cruduſq; inde per uenas diffunditur, Quare membra omnia cruditate alimenti extenuantur, et pallent preterea quocunq; animi aſſidua fertur intentio, Illuc & spiritus aduolat. Qui animæ ſiue currus, ſiue inſtrumenta sunt, et quoniam in amatæ puellæ imagine tota amantis intentio fertur, & rapitur eodem etiam trahentur, & spiritus illuc autem euolantes, aſſidue reſoluuntur, Qua propter frequentiſſimus puri sanguinis fomite opus eſt ad conſumptos spiritus recreandos ubi subtiliores quæq; & lucidiores partes sanguinis quottidie in reficiendis spiritibus exhalantur, propterea puro, & claro sanguine reſoluto, maculoſus craſſus aridus reſtat, et ater hinc exicatur corpus et ſqualet. Hinc et Melancholici amantes euadunt, ex ſicco.n.craſſo atroq; sanguine Malancholia efficitur quæ suis uaporibus caput opplet, cerebrum ſiccat, animã tetris horendiſq; imaginibus dies noteſq; solicitare non ceſſat, quod Lucretio philoſopho epicureo propter amorẽ legimus accidiſſe. Qui amore primũ Inſania deinde uexatus, ſibi tandẽ ipſi manus iniecit Galenus morbũ cupidineũ Auicenna autem Hiliſcim appellauit ſigna uero multiplicia sunt, quibus a cupidine diſcernitur, primum quidem a qualitate ipſa mutata, nam oculi eorum sunt ſicci, atq; profundi, membra omnia preter oculos areſacta & squalida dico preter oculos quoniam licet profundi ſint, tamen sunt graues, craſſis palpebris, & magnis affecti propter inſomnietatẽ, et ploratũ figura uultus ſine ordine atq; uariabilis, deinde ab actionibus læſis nã palpebræ cõtinuo mouẽtur, rident uero ac ſi pulchri nõ

nihil aspexerint et Iucundi aut audierint sonos delectabiles, lętantur modo, modo tristantur, cum plorauerint, singultatim flent, frequenter cum suspirauerint attollunt suspiria, cũ amatorias modulationes, atq; Cantilenas audierint nunc ridendo lętantur, nunc flendo tristantur, presertim cum amatę rebellionis meminerint, et absentię pulsus sunt eorum, qui tristantur inordinati, atq; difformes, discernitur autẽ cupido ab excessi, quoniam licet, qui cupidine amat, uni se in omnibus prebeat, et perseueranter, in actionibus tamen seruat modum et ordinem, cunctaq; agit ratione accommodata cupidini facere uidetur, nam perseueranter amando et quidem unam cuncta amatę gratia contemnit, infelicem quoq; se putat, cum memoriam in aliud q̃ in amatam occupauerit neminem arbitratur se feliciorem, quoties amatam aut inspexerit, aut aloquutus fuerit, aut tetigerit, amat quęcunq; amatę sunt, honoribus laudibusq; quottidie extollendo, Tuetur eius honorem infamiam ei attributam accerrime repellendo, & ut breuibus concludam, omnia quę amata uult ipse uult, quę amatę displicent, ipse aborriet, Quę licet ab affectu proficiscãtur, ratione tamẽ affectui conformi aguntur. Qui uero cupidineo morbo laborat quęcunq; agit, sine modo et ordine facere uidetur. Tradit autem Auicenna signum quo solers medicus cognoscere poterit puellam, cuius gratia Herosi amans laborat, ex pulsu ipso pulsus. n. In commemoratione puellę Alteratur presertim si commemoratio post obliuionem a medico procuretur. Insuper etiam et in subitario occursu, usq; adeo, ut etiam imperiti medici huiusmodi

impulsu differentiam cognoscere poterint. Et quamuis Erasistratum in Antiocho Seleuci filio, qui Nouercam deperibat hoc cognouisse ferant historici, Galenus tamen eo libro quem de prædictionibus scripsit, asserit illud de Erasistrato narratũ huiusmodi esse comperisse, suoq; tẽpore illud in uno quodã Iuuene, qui sæua Erosi laborabat, ex motu pulsus se deprehendisse, sed ubi puella præsens non fuerit aut obuians aut occurrens, non est facile illud annotare ex pulsu, Auicenna tamen docet hoc pacto, ut plurium puellarum nomina dicendo solers medicus pulsum manu perseueranter contingat, Inueniet.n.eũ mox diuersum cum nomen Amatæ in narratione occurrerit, Quod si cum occursu nominis amatæ formam, mores domum dignitatem, cæteraq; quæ eã extollunt ipse Medicus, aut alius narrauerit in pulsu etiam maiorem diuersitatem persentiet et quoties uicissim hoc fecerit, Inuenies apud huiusmodi commemorationes semper in pulsu mutationem non paruam. Quod se expertum esse testatur. Rhases syrus Medicus non inexpertus huiusmodi morbum curat coitu cum ea, que in desiderio est, si fieri potest, aut lege in uxorem ducendo ut Trasistratus Anthiocum aut alio modo, si autem fieri non potest, coitus cum alia simili persepe fieri, ut inquit procuretur, Itemq; ieiunio, ut Crates dicebat amorem sedat fames, Seneca uero, quem si fouere atq; alere desistas, cadit, breuiq; uires perdit, extinctus suas Insuper et ebrietate, quoniã uinũ spiritus multiplicat, et pabulat, qui amore aruerunt, nam ut ferrũ mollescit in igne, sic amantis arefacti spiritus. In uino et deambulatione

deambulatio. n. ocium tollit sub deambulatione Intelliguntur Gymnicæ motiones, ut uenatio, et cætera in quibus corpus mouetur, et ablatione ocii, ocia. n. si tollas, periere cupidinis artes, sunt & alia multa, quæ a medicis quærantur.

De Illegitimo atq; preter naturali cupidine. Caput. XCVII

QVoniam, ut Plato inquit, duplex uenus est mascula, quæ libidinis uenereæ expletio est masculorum, cum pueris, & fœmina, quæ uenerea uoluptas est masculorum cum fœminis eiusdem speciei (dico eiusdem speciei, quoniam hominum cum mutis animalibus uenereæ libidines, aut cum se ipsis masturpationes non sunt Amatoriæ, sed omnino a gentibus alienæ) hinc duplex exoritur cupido, Alter fœmineus, Qui desiderium est coeundi cum puella amata, de quo diximus, Alter autem masculus, Qui desiderium est coeundi cum puero amato, Ille enim ex uenere fœmina, hic autem ex mascula ortum habet, conueniunt autem in omnibus preterq; in obiectis, & in naturis, in obiectis, quidem nam illi puella hinc puer obiicitur In naturis uero, Quoniam cupido masculus, cum oriatur ex appetitu ueneris masculorum cum masculis, est omnibus modis detestandus quibus mascula ipsa Venus apud naturam est exorbitabilis. est enim Venus mascula primo exorbitabilis naturæ animalium, nam per eam impeditur eius qd' simile generanti est, generatio, quæ opus uiuentium naturalissimum est in animalibus perfectis, et non

mutilatis, nec ut Aristoteles inquit sponte genitis. est insuper aduersus naturalem animalium inclinationē, Quæ quatenus, ut Plato inquit in symposio, diuino & immortali esse participent, omnia natura fœminas appetunt, ut in eis perpetuū esse lucrentur. preterea est contra prouidentiā, quæ prebuit omnibus animalibus, ut sibi similia generent, in uenere mirabilem uoluptatem, at in usu puerorum non potest generatio animalis similis esse. Quare qui eis utuntur in uenere, aduersus diuinā prouidentiam agunt, est insuper aduersus patientis naturam, nam qui patitur eo loco, quo patitur, non delectatur nisi ut Aristoteles inquit libro problematum, per accidens hac ratione Aristoteles, inter Immanitates, Plato autem inetr prophanitates huiusmodi masculam uenerem enumerauit, Quæ uicia sunt contra uirtutum Tum humanam, Tum diuinam heroicamq́, nec tamen inter ferinas modo est enim ferina immanitas, uicium apud feras usitatum, ut carnes crudas comedere, cum matribus commisceri, & id genus, sed inter monstrosas, quæ in horrenda malitia excellunt & humanas, et ferinas Inmanitates, huiusmodi horrendam inmanitatem Aristotiles ex barbaris translatum esse ad Græcos demonstrat in. vii. ethicorum, nam græci, qui cum barbaris uersabantur, hac horrenda inmanitate fœdatos esse affirmant. Quinimmo postea apud græcos prophanitas hæc mirum in modū accreuit, ut apud Lacedemonios, Atheniēses, apud quos nō erat omnino lege cauta. Insuper apud Cretēses, adeo uenit in usū, ut etiā Iouē pueros deperisse fabulētur, quē deorū patrē atq̃ ho

minum regem fecerunt, apud Romanos puer adamatus Pallus uerbo communi dicebatur, apud Thebanos non solum iuuenes pueros deperibant, sed (quod longe monstruosius est) Matronæ præclaræ atq; illustres Virgines ardenter adamabant. Nec poetæ huius infamiæ horrendæ nota caruerunt, nã Anacreon Batillum deperiuit, Pindarus Pana, Alcæus Lycum, Mysten Valgius elegiographus, Euripides Agathonem, Valerius Flaccus in delicis habuit Amazonicum puerum, Tibullus Cheritum, Asinius gallus Hippolytum, Testylum Vaconius, Ligurinum Horatius, Roscium. Q. Catullus Epigramatista, Iuuentium Catullus. Nec hi hac nota caruerunt, qui apud gentiles, ut dii colebantur, Nam Ganymedem Iuppiter adamauit, Hylam et Abderum Hercules, Appollo Brãchum thessalum, Bacchus Ampelum, unde Vitisator dictus, nec reges etiam, quia Antinoum Adrianus Imperator adamauit, Gyges Rex Lydorum Magnetem Smyrneum. Immo (uenia sit dicto) Platonẽ Gellius uidetur notare per hæc carmina,

Suauia dans Agathoni, animam ipse in labra tenebam.

Aegra et.n. properans tanq̃ abitura fuit.

Sed profecto (ut diximus) stomachosum, fœdissimum, naturæ rebelle uicium est, nec prophanum modo, humanis ac diuinis legibus cautum, uerum etiam belluis horrendum, quod sit potius ad interimendum, q̃ ad propagandum humanum genus. Qua ratione fit, ut non iniuria aduersus Periandrum in Ambracia tyrannum sediciosæ insidiæ motæ fuerint, q̃ in conuiuio quæsierit a puero quodam a se adamato esset ne pregnans.

.C. Marius corona insigni Celiū honestauit, q̄ tribunum interemerit, qui Venerem fœminam a se rogauit e senatu fugatur. Q. Flamminius, q̄ passus sit Cynedum (quem deperibat apud se interimere militem cum in gallia præfectus esset, Sanctiones crimen nullum execrabilius isto putant, Quod naturæ sit exorbitabile offendiculum.

De illegitimo, et naturali, deq̄ legitimo cupidine. Caput. XCVIII

Plato in symposio amorem dissecuit in duos, alterum, qui in mente æternus amor est ad diuinam pulchritudinem peruidendam, cuius gratia philosophiæ studia, & iustitiæ, & pietatis officia sequimur alterum in generandi potentia, qui tanq̄ stimulus quidam ad sobolem procreandam mouet appetitum sensituum, atq̄ titillat, is etiam amor perpetuus est, quo assidue incitamur, ut supernæ pulchritudinis illius similitudinem in pocreatæ prolis effigie effingamus, hos duos amores in nobis perpetuos Plato duos demones asserit, qui nostris animis semper adesse uidentur, Quorum alter ad superna, alter ad inferna deprimat, sunt autem ambo boni simpliciter, quoniam tam sobolis procreatio, q̄ ueritatis indagatio necessaria & honesta censetur, uerum qui ad supernam pulchritudinem nostrum animum attollit, omni ex parte bonus est, Qui uero in generandi potentia occulte continetur, Quiq̄ cupido dicitur in hominibus, in animalibus mutis con

cupiscentia ferina, Quo est desiderium cocundi cum fœmina amata generandi causa, non quidem cum certa constituta‑que fœmina, sed (ut utar uerbis logicorum) cum fœmina in uniuersali, non est malus, quemadmodum nec appetitus cibi uel potus, quippe cum ille pro seruanda specie, hic pro tuendo individuo natura sit inditus nobis, cum fœmina autem hac uel illa, (ut ita dixerim, individuo) si freno rationis non moderetur, naturalis quidem est, sed Illegitimus, Appetitus enim huiusmodi (ut Aristo. inquit. iii. ethicorum) puero similis uidetur, cuius pedagogus est ratio, nam sicuti, quando a pedagogo non regulatur, in concupiscentias longius progreditur (quoniam eius appetitus insaciabilis est (sic appetitus huiusmodi, si ratione non regitur, mentem a suo statu sic dimouebit, ut tandem labatur, ad pessimam corporis, & animi labem animi quidem, quoniam a præcipuo eius bono auertet, quod in ueritatis contemplatione consistit, & ad mysteria uiliora, ut ad ferinas inmanitates ditorquebit, corporis uero quoniam (ut diximus) corpus ob tristiciam, qua continuo arescit, tandem in pessimam erosim ducetur, Qua multi a uita decesserunt, hac ratione Plato primum amorem, qui mentem ad superna attollit, Calodæmonem hoc est bonum genium, secundum uero, qui ad inferna diripit, Cacodæmonem hoc est malum genium appellauit, Quod ille semper ad superna bona animum attollat, hic autem ꝙ aliquando ad malum animum rapiat, ad malum quidem si præter le‑

gem, rationemq; rectam indiuiduo hanc, aut illam puellam adamauerit, nam qui amat, quam debet, quando debet, quantoq; amore opus est, nō uituperatione notatur, quoniam amor quo deperit, legitimus, ac moralis cupido est, quemadmodum uenereum usum non omnem philosophi uituperarunt, nisi quando nec, cum quibus, nec quanto, nec quando oportet, committitur quando enim sanitatem nō delet, nec est præter legem, ac honestum, nec supra hominis facultatem a philosophis non cauetur, quod si uenereus usus, hoc pacto non uituperetur minus quoq; cupido humanus, qui illius desiderium est, uituperatione annotandus est, Quando uero excrescit nimis etiam in uxore turpitudine notatur, Sextium in sententiis scripsisse author Hieronymus est, adulterum esse, quisquis in uxorem suam ardentior est amator, quippe in uxorem alienam, aut in fœminam quæ non sibi coniunx est, omnis amor turpis est, in suam uero nimius, sapientis est uxorem amare, sed iudicio, non autem affectu, libidinis pruritus ratione examine reprimendi, nec præcipites ferri in concubitum debemus, fœdius enim nihil quam uxorē amare perinde, ac adulteram, Seneca congnitum quendam à se testatur ornatum hominem, qui exiturus in publicum fascia uxoris pectus alligabat, & ne momento quidem præsentia eius carere poterat, potumq; omnino nullum sibi nisi alterius prægustatum labris uir & uxor hauriebant, alia item pleraq; nec inepta minus facientes, in quæ improuida uis affectus erumpebat, origo quidem amoris

In uxorem aliquādo uituperatur amor

honesta erat, sed nimietas deformitate non carebat, nihil autem referre arbitramur q̄ honesta causa quis insaniat. Aris. quoq; tradit ideo lege cautum esse sororem in uxorem ducere ne duplicato amore. s. consanguinitatis, & coniugii, uir nimis effeminaretur, amor itaq; quo quis puellam amat (ut in uxorem ducat, si metam non excesserit, non est fœdus, neq; præter leges, si autem amat) non ut uxorem ducat, sed ut amata fruatur, illegitimus est legeq; cautus, & diuina, et humana, at si amat, ut in uxorem ducat, sed ardentius, hoc est affectu, & non iudicio, etiam non laudatur.

De remediis cupidinis. Caput. XCIX

QVoniam cupido turpis est (ut diximus) aut quia est fœminæ quæ amantis coniux non est, aut quia est fœminæ, quæ coniux est amantis; sed excedit metam, atq; etiam modum, ideo remediis opus est, & quoniam ut Galenus inquit, omnis perfecta curatio per ea fit, quæ causis sunt contraria, ideo dicamus primum remedium esse, quod aduersatur primæ causæ quæ lex est naturæ, qua compellimur preter modum ad amandum, hoc autem est abstinentia, quæ in uigiliis, ieiuniis, atq; exercitiis perficitur, non enim (ut Apostolorum princeps inquit) desideria in cubilibus, impudicitiis, carnisq; cura facienda sunt, nisi pro naturæ necessitate deinde aliud remedium est, quod aduersatur .ij. causæ, lasciuis uidelicet meditationibus, quod est, ut amantis mens circa contem-

Rom. xiii.

plationem rerum diuinarum orationibus, & fletu occupent
nolite enim (inquit Apostolorũ princeps) uino inebriari, in eph.v.
quo libido est, sed loquentes uobiscum in psalmis, hymnis, can
ticisq; spiritalibus, implemini spiritu sancto, Domino in cor-
dibus uestris cantantes, atq; psallentes præterea singulare re
medium est (ut Hieronymus inquit) scripturarum studia, sic ad rusticũ
enim carnem non amabis, deinquibuscunq; bonis cogitationi- monacum
bus animum esse occupandum, nam ut Chrysostomus inquit
abscissio membri, non ita comprimit tentationem, & tran-
quillitatem facit, ut cogitationis frenum, quod etiã Apostolus ad phili.iiii
mouet cum inquit, de cætero fratres, quæcunq; uera sũt, quæ
cunq; pudica, quæcunq; iusta, quæcunq; sancta, quæcũq; ama
bilia, quæcunq; bonæ famæ, si qua uirtus, si qua laus discipli-
næ, hæc cogitate, Adhæc amãs ab omni otio est repellendus,
etiam si in corporalibus laboribus seipsum exercere opus fu-
erit, nam ut Hieronymus inquit facito aliquid operis, ut sem-
per te diabolus inueniat occupatum, remedium uero aduersus
eam causam, quæ accipitur ab exterioribus, singulare est, ut
quoad fieri potest, & ab aspectu, & a colloquiis, & a con
uersationibus, & a frequentiis cum amatis te procul ducas,
atq; diuertas, nam hæc amantibus ueluti folles sunt ad augen
dum amoris ardorem, unde Hieronymus monet eũ, qui sine contra uigi
cupidine uiuere desiderat, ut mulierum maxime aduloscentu lantium
larum uitet aspectum, ne eum capiat oculus meretricis, ne
forma pulcherrima ad illicitos ducat amplexus omnia autem
hæc Aristo. vii. ethicorum ad unum solum remedium redu-

cendo, docet continentiã, patitur enim homo mirabiles cupiditates, quas si uicerit, atq; uincere assueuerit, continens breui tempore euadet, est enim continentia habitus atq; assuetudo uincendi cupiditates, quæ ex frequentatis (ut ita dixerim) actibus nobis innascitur, Qui enim uincere sæpe alterum solet, facile uincit omnes, sic qui cupiditates suas sæpe esuperat, facile seipsum uincendo, continens euadit, continentia ita q; præcipua est amoris medela, hæc enim sola facit, ut amantes digni laude sint, hactenus de remediis.

Exempla eorum, qui perdite deperierunt. Caput. C

NE uero amores, de quibus diximus, exemplis careat, primo eorum exempla afferamus, qui perdite deperierũt Octauius pontiam deperiuit Mundus Tyberio imperante Paulinam genere spectatissimam Macareus Eoli regis filius Sororem, qui una cum sorore gladio a patre misso, post illius partum se interemit, Papyrius romanus Canuliam etiam sororem, qui simili modo, ut Plutarchus narrat, iussu patris cũ sorore se necauit, Marcus Cato portius captus amore cuiusdam puellæ adeo illius amore deperibat (ut in uxorem duceret) quæ nec suæ dignitatis, nec sui generis, sed longe inferior erat Pisistratus Athenarum Tyrannus Thymonossam rusticam uxorem duxit, Gn. Pompeius, qui rerum gestarum magnitudine magnus dictus, perdite Floram adamauit. C. Iulius Cæsar, qui uictor quinquagies conflixit, Posthumiam

Loliam, Tertiam, & supra omnes Seruiliam deperiuit. M. Antonius adeo Cleopatram perdite adamauit, ut cum audisset, licet falso, illius mortem, se letali uulnere percusserit, Alexãder Macedo Asiæ domitor deperiuit Campaspem, quam seipsum superando Apelli scupltori dono dedit, sed postea perdite adamauit Roxanem, quam cupidine exardens uxorem duxit magnus Demetrius Antigoni atq; Stratonicæ filius athenarum liberator Lamiã perdite adamauit, Siphax libiæ Rex, & Masinissa Humidiæ Sophonisbam deperientes, bella dubia fortuna diu gesserunt, præfectus Anibalis cum Tarenti cuiusdam puellæ cupidine conflictaretur, causa fuit (ut Fabius Tarentum in iurisditionem romanorum reduceret Philippus Rex cupidine Policratiæ captus, eam a suo uiro, qui ex principibus erat Achcorum uicepit, Burbare Gabasi Darii Centurionis Orator, cum in Macedoniam mitterent, filiam Regis Amyntæ perdite adamauit, quam cum uxorem duceret, pacem composuit, Bersea Vriæ uxor sapientissimum illum regem, & prophetam sanctissimum Dauidem usq; adeo concitauit, ut solitæ religionis oblitus adulterio, & homicidio (Vriã enim denouit morti) suam contaminauerit sanctitatem, Anthiochus Seleuci filius Stratonicæ nouercæ cupidine captus, in tãtam uenit ægritudinẽ, ut Seleucus pater consulente Aerasistrato medico, qui morbum patefecit, ei nouercam Stratonicam concederet, qui postea Babyloniã profectus prope Euphratem

amnem Seleucam condidit, Scipio africanus primus perdite adamauit ancillam tertiæ Emiliæ uxoris postq̃ tantarum rerum gloria potitus esset. C. Octauius Augustus Liuia Drusillam. Nero Sabinam & Pompeiam, Marcus Antonius philosophus imperator Faustinam, Dionysius Syracusanus Aristomacham, Alexander phereus Thebem, Aeneas Lauiniam, Theseus phedram, Hercules Omphalem, Achilles, Polixenam, Demophon Phillida, Medeam, & Hisiphilem Iasõ, Hermionẽ Horestes, Prothesilaus Laudomiã, Menelaus Helenam, Oenonem Paris, Argiam Polynices, Mars Venerem, Pluton, Proserpinam, Apollo daphnem, Pompeius, Corneliam, Agamẽnon Briseidam, Egistus Clitennestram Piramus Tisbem, Anibal Salapinã quãdam in apulia puellam, sunt alii complures & Romani & Barbari philosopli quoq; atq; poetæ qui cupidine irretiti longis temporibus conflictati sunt, sed cum hi pro exemplo satis sint, breuitatis causa prætermisimus.

Exempla Mulierum, quæ ardenter deperierunt amantes. Caput. CI

NOn desunt etiam mulieres, quæ cupidine captæ perdite adamauerunt, ut Phedra Hippolytum, Silla Nisum patrẽ Atalanta Hippomonem, Galatea Athim, Circe Glaucum Catmenta Picum, Egeria Numam, Canace Macareum, Hipermestra Linum, Penelope ac Circe Vlixẽ Hypsicrate-

Mithridatem, Portia Brutum, Iulia Pompeium, Procris Cephalum, Deidamia Achillē, Semiramis Ninum filium, Biblis Cinnum fratrem, Myrrha Cinaram patrem, Gineura Lanzellottum, Isotta Tristanum, Francisca Paulum cognatum, Pompeia Iulii. C. Vxor clodium, Calphurnia Appianum, Seruilia Lucullum, Terentia. M. Tullium, Massalina Claudium, Siluium, Faustina Orphitum, hæ enim tanto amore irretitæ fuerunt, ut ad manifestas insanias deuenerint, nec iniuria nam forma est quoddam amoris illectamentum, quo nullum aliud magis efficax uenenum ad irritandū Venerem dari queat, urit enim non solum tactu, sed ipso quoque intuitu, & uenas incendio quodam populatur, quo qui laborant, sic miseri pereunt, ut omnes alias recusent, & auersentur uoluptates.

Exempla coniugum quæ maritos ardenter deperierunt Caput. CII

QVoniam fuerunt nonnullæ mulieres, quæ amoris affectu pocius, q̃ iudicio suos maritos deperisse notatæ sūt earum, quæ nobis occurrunt, exempla subscribimus, & licet uires meæ longe minores in scribendo sint, q̃ ut ex merito indulgentiæ atq; coniugalis amoris laudes prosequi possim, quæ tamen nos inculto stilo non assequemur, rei ipsius magnitudo in lucem proferet, Iulia itaq;. C. filia adeo Pompeiū uirum suum adamauit, ut cum uidisset illius uestem cruore

respersam,eo campo domum redeunte territa metu, nequauis ei esset allata,exanimis concidit,partumq́ quem utero cōceptum habebat subita animi consternatione, & graui dolore corporis eiicere coacta est,atq́ ita expirauit,Portia Catonis filia uxor Bruti cum apud Philippos uictum & interemptum uirum suum cognosceret,quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones haurire non dubitauit,Gentis Cariæ reginam Arthemisiam post obitum uiri sui Mansoli extincti ossa in cinerem conuersa potioni aspersa bibisse tradunt, ut illius corpus intra se haberet, quemadmodum intra animum Hipsicratea Mithridatis regis uxor,adeo uirum suum effusis caritatis habenis amauit, ut precipuum formæ suæ decorem in uirilem habitum conuerteret, uirumq́ dilectissimum per omnia dura rerum militiæq́ arduos labores sectaretur, id quod in Isobella uilamarina Salerni principe quæ flos redolentissimus nostri æui est puellarum corporisq́ & animi formæ singulare exemplum, est uidere, Hæc cum Ferrandum Sanseuerinum coniugem flagrantissime depereat unamq́ in militiam proficisci arderet,quia ab eo ob pericula & labores fuit denegatum,nullam testatur Heroine religiosissime,aut raram esse noctem,qua cum dulcissimo uiro in somnis non coniunctissime uiuat fabuletur ac delicietur,ut omnibus uotis exoptaret perpetuas,esse noctes (cum illum totos dies suspiret,& in Epimenidem transformari,quæ de Alceste & Laodomia fabulata & uetustas, parem cunctationem meretur,quæ de Didone,et Andromache scripsit Ma-

ro, non quia non credebilia sint, sed quoniam a poeta tradun- tur, cui nihil debere uult historia, Panthea uxor Abradatæ, adeo erga uirũ amore exarsit, ut supra mortui uiri corpus se perimeret, Quod genus mortis a religione nostra maxime Isobellæ Richisentiæ fuit denegatum, cui cum morte Ramũ- dus Cardonius coniunx dilectissimus esset ereptus, in flore ætatis puella uirtutis ac pulcritudinis specimen uiduitate per petuisq; lachrymis rarissimũ amorẽ testatur, miserrimeq; ta- bescit, Phila demetrii regis coniunx cum accepisset eum præ lio uictum in Cassandriam amissis regnis se recepisse, neq; ferre posset regno priuatum uidere, ingenti compulsa amore, ueneno seipsam extinxit, Vxor Ligarii proscripti, post mor tem uiri eos orabat qui eius cedis fuerant ministri, ut se quoq; perderent, q; ipsa etiam per legem morti debebatur, quia proscriptum uirum domi tenuerat, Cæterum cum audire eam nemo uellet, domum reuersa cibo abstinuit, atq; in ma- gno merore & lachrymis tandem inedia periit, Paulina Se- necæ uxor cum defectis uenis mori tentasset instar Sene- cæ uiri sui, qui eum moriendi modum delegerat, Nerone eos mictente qui sanguinem sisterent, atq; eam in uita retine- rent, cum iam multum sanguinis esset effusum, pallida sem- per mansit, atq; in uultu pudici amoris sui signa semper re- tinuit, Triaria. L. Vitellii coniũx nõ secus atq; Mithridatẽ Hipsicratea uirũ armata secuta est, nec timuit apud Taraci nã cũ hostibus strenuissime dimicar', maritalis amoris flãma

pectus replente. Stratonis Sydoniæ principis Vxor cum urbe a persis obsessa uerita esset, ne in hostium potestatem uir ueniret, adempto ei gladio manu sua ipsum occidit, corpusque eius quantum pro tempore potuit, decenter exornauit, cui postea superincumbens ipsa gladio se ipsamtraiecit, ut eadem in morte uiro, qua uiuens charitate comes esset, una enim re simul, & coniugalis charitatis, & animi sui magnitudinem, atque insuper honoris quoque curam, cum ne uiui in hostiū manibus indigna paterentur, prouidit, palam testata est. De piscatoris Vxore, quæ eius uiri morbi agnita incurabilitate, cum uiro arctissimis uinculis simul colligata se cum eo de rupe in lacum precipitauerat, optimum exemplum de maritali amore est, Eudoxia romana Valentiniani uxor, cum a Maximo Tyranno uir suus esset interfectus, & ab eo in uxorem ui ducta, scelus Tiranni statuit inmaniore scelere uendicare. & ita Gensericum Vandalorum atque Africe Regem clam accersiuit, eo autem in gētissimum exercitum ductante, exterrita urbs in montes siluas, munitioraque oppida demigrauit, Maximus uero Tyrannus dum fuga, & ipse sibi consuleret, ab Vrso romano milite occisus est, Et ne longe exempla Petamus, Victoria Columna Illustris Piscariensium Marchionissa post obitum Ferdinandi auoliuiri sui strenuissimi quando mortem sibi consciscere religione prohiberetur instar Anniæ, atque Valeriæ romanæ, cum propinqui atque affines, aliique complures hortarentur, ut uidua Iuuenis, formosaque iterum nuberet, eis sic hortantibus, sæpe ac sæpius re-

De Victoria Columna

spondet Ferdinandum, qui eius coniux erat, & si aliis mortuus uidetur, apud se tamen adhuc uiuere, Ideo a secundis uotis abstinens, eum rythmis, atque elegantioribus carminibus quotidie ueneratur, nec prætereundum est exemplum meæ uxoris, cum enim Thesserologium astronomicum scriberem, essemque tribus fere mensibus in bibliotheca reclusus procul ab omni consortio, uxor arbitrata est me in malancholiam uersum esse post igitur multas adhibitas artes, quibus curare eam enixa est, cum arbitraretur tandem me ab ea posse diuertere deliciis amatoriis, puellam quandam pulchriorem ex uicinis quam ob Zelotypiam intimo odio prosequebatur in bibliothecam solam, misit, rogans quo ad fieri potest omnem rem concedat, etiam si oportet, amoris fructum, Quæ omnia cum ego flocci facerem, ad uota sacra, atque ad lachrymas se conuertit, in hisque eousque permansit, quousque libello extremam manum imposuissem, post quæ cum me iucundum (ut prius) & ad consueta consortia reuocatum uidisset, ipsa quoque e mortuis in uitam rediit, possem et alia exempla ferme innumera enarrare, quæ breuitatis causa bona fronte prætermisimus.

De Angelella uxore

De amore hominis ad hominem, & hominis ad angelos. Caput. CIII

Quoniam amor hominis ad hominem, si ex affectu est, cupido dicitur, de quo satis dictum est, si ex uoluntate, beniuolentia, de qua nunc dicamus, non enim perspicuum est

nam peripatetici, cum hæc inter homines fuerit mutua, mutuaque cum cognitione, firma quasi in habitum conuersa, ipsam amicitiam uocant, quam duplicem esse tradunt inter æquales, & inter inæquales, eam uero quæ est inter æquales, si ortum habet ab honesto, officiosam, si a delectabili, uoluptificam, si ab utilitate, fructificam dicunt inter inæquales autem, si fuerit, aut est inter parentes, & filios, aut inter uiros, & uxores, aut inter fratres, aut inter subditos, & dominos, aut inter benefactores, & beneficiatos, aut est inter sodales, qui aut in itinere, aut in mercatura, aut in aliquo id genus consistit, quam sodaliciam uocant, eorum uero inæqualium, quæ ualde distant, ut numinum ad creaturas, Aristo. beniuolentiam, sed non amicitiam esse uult, Sed quoniam in his amicitiis, uel beniuolentiis prolixum esset digredi, breuibus quis amor sit hominis ad hominem uerus, quæue amicitia uera dicamus, hominis ad hominem itaque beniuolentia, Suæ amor qui in præcepto est charitas est, ut uidelicet unusquisque proximum diligat, sicuti seipsum proximum Aurelius exponit eum, qui tecum natus est ex Adam, & Eua, omnes enim proximi sumus conditione terrenæ natiuitatis, in primo uero de doctrina christiana cum proximum intelligit, cui exhibendum est misericordiæ officium, si indigeret, quod nulli negandum esse quis non uideatur, domino dicente, benefacite his, qui oderunt uos, debet autem unusquisque diligere proximum sicut se ipsum, hoc est ad eandem beatitudinem ad quam diliget se,

hac ratione dominus præcepit, ut non solum proximos, sed inimicos diligamus, quippe cū omnis homo ex charitate ipsa diligendus sit, Quo uidelicet ad imaginem dei factus est, capaxq; ipsius cognitione atq; amore, oritur enim amicitia charitatis inter proximos a communicatione supernæ beatitudinis, omnes enim saltem potentia illius sunt capaces, quia omnes sunt creaturæ intellectuales ad dei imaginem producte actu uel potestate beatæ unde quemadmodum amicitia officiosa (ut Aristo. inquit) esse non potest inter aliquos, nisi uirtutibus fuerint æquales, aut nisi in communibus quibusdam uirtutibus cōmunicauerint, ita charitatis amicitia non esset inter homines, nisi quia sunt creaturæ intellectuales actu uel potentia in superna beatitudine cōmunicabiles, Qua ratione fit (ut mali homines q̄ diu sunt in uia) cum potentia possint in beatitudinem peruenire, sint ex charitatis amicitia diligendi propterea præcipit dominus, ut etiam inimicos diligamus bona gratiæ atq; gloriæ optādo, quorum nos & ipsi capaces sumus utrum, uero diligere debeamus eos quo ad alia bona fortasse tenemur in quadam generalitate, Quo uidelicet modo eis ualere possunt ad bona gratiæ atq; gloriæ qui modus soli deo notus est, omnibus enim aliis bonis homo potest bene aut male uti, Quo uero modo ipsi utentur, soli deo patet debemus igitur desiderare inimicis alia bona, eo modo quo eis ad salutem utilia sunt quisquis ille fuerit talis charitatis amicitiam nec Aristoteles, nec

Plato cognouit, Quoniã si cognouisset, nõ dixisset in amicis esse malefaciendũ, quemadmodũ amicis benefaciendũ omnes .n. amicitia charitatis sumus amici, atq; proximi, quoniã oẽs sumus creaturæ intellectuales, beatitudinis supernæ capaces, omnesq; beati saltem potentia, & quia ita est, ideo præcepit ut omnes proximos eo modo diligamus, quo nos met ipsos diligimus, diligimus autem nosmetipsos optãdo, nobis bona gratiæ atq; gloriæ primo cætera uero bona, quo faciunt ad bona gratiæ atq; gloriæ, q; si aliter nos aut homines amauerimus, aut nosmet ipsos, non erit amor hominis ad hominem, qui dicitur charitas sed uel aliqua Aristotelica amicitia quæ potius in odiũ uertetur si in huiusmodi bona nõ fuerit ordinata, hic etiam esse potest amor hominis ad angelos, et angilorum ad homines, nam licet non sint ex communibus parentibus Adam, & Eua procreati, sunt tamen naturæ intellectuales, ex communi parente deo qui nobiscum communicãt in superna beatitudine, licet angeli actu, nos autem (dum sumus in uia) potentia beati uidemur, quare ipsi amant nos bona gratiæ atq; gloriæ nobis optando, nos uero contra eodẽ charitatis amore debemus eos diligere optando bona gratiæ, atq; gloriæ in quibus actu sunt, hæc igitur charitatis amicitia est longè maior q̃ Aristotelicæ, cũ hæc in maiore bono cõstet, nam superna beatitudo est omnium bonorum iucundissimum honestissimum, & maxime utile, in qua hæc amicitia consistit, amici etiam, qui huiusmodi amicitia se amant, maiora bona sibi optant, quam qui se amant Aristotelicis amicitiis,

optant.n. sibi ipsis mutuo gloriæ atq; gratiæ bona, quæ sunt maxima omnium bonorum. Qui uero amicitiis peripateticis se mutuo amant, in eo bene se amabunt, quo bona sibi ipsis optant, quæ his bonis subseruiunt. Hactenus de hominis ad hominem, et ad Angelum uerissimo amore.

Quod licet inimici, improbiq; homines ex charitate diligendi sint, charitas tamen non est mutua amicitia amantis ad eos, sed ad deum principaliter. Caput. CIIII

QVoniam (ut testatur Aristoteles ethicorum. viii.) non omnis amor amicitia est, non.n. amor affectus, quare fit ut amor qui beniuolentia est, amicitia sit, quando uidelicet sic amauerimus aliquem, ut ei bona uelimus, non tamen omnis beniuolentia amicitia, nam si rebus amatis non bonum optauerimus, sed id nobis uoluerimus, sicuti dicimur uinum aut equũ, et id genus amare, non amicitia erit, sed concupiscentia, nec satis est, ut amemus eius gratia, sed opus est mutua redamatione. est.n. amicus amico amicus, nec satis sunt amatio et redamatio, nisi qui se amant, atq; redamant, mutuo se cognoscant. est.n. amicitia (ut diximus) mutua beniuolentia aliquorum, qui mutuo se cognoscunt. sed cum amicitia quæ inter aliquos emergit, relatio mutua quædam sit, eget fundamento, in quo amantes ipsi communicent, quare cum charitas nihil aliud sit q̃ hominis ad Deũ amicitia, fit ut sit aliquod cõmune, in quo deus, et homo ipse communicant. Tale commune beatitudo est, quan

tum igitur ad hoc, inter hominem, & deum charitas est, quæ in communi beatitudine firmatur. Quod si Aristoteles uelit hominis ad deum non esse amicitiā, intelligit, quo ad uitam corpoream, sensibilemq;, Nam quo ad uitam spiritalem, atq; intellectualem amicitia esse potest, cum in hac communicent, Nec solum in hac, sed in bono huius uitæ, quod est beatitudo, Quod uero homo deo communicetur quo ad uitam spiritalem, Aristoteles. x. ethicorum tradit, cum inquit, talis autem uita superat hominis naturā, et loquitur de spiritali uita, cuius causam inquit, non. n. hoc ipso, quo homo est, ita uiuit, sed quo est quid in ipso diuinum, quantum autē hoc ab ipso composito differt, tantum et huius operatio differt ab ea, quæ a uirtute alia proficiscitur. Quod si mens diuinum ad ipsum hominem est, & uita, quæ ab hac manat, ad humanam uitam diuina est. patet igitur secundum Aristotilem, hominem solum uitam spiritalem cum Deo communicare, Tum quo ad intellectualem naturam, tum etiam quo ad beatitudinem, quæ est summum bonum intellectualis naturæ, Quod uero hominis ad Deum, quo ad illam beatitudinem, sit amicitia, Aristoteles eodem libro inquit, qui secundum mentem operatur, et eam colit, et optime dispositus est, amicissimus diis uidetur esse. dixit qui secundum mentem operatur, intelligendo, et eam colit, amando, et optime dispositus est secundū uitam moralem, amicissimus diis uidetur esse, quia cum eis communicat in beatitudine intellectuali. nam hic aut actu aut potentia beatus est. nec charitas amicitia est eius, qui ex charitate inimicos, atq; improbos

diligit, ad ipsos inimicos, improbosq; principali ratione. sed deriuatione quadã (ut ita dixerim) a principali amico, et propter ipsum principalem amicum, qui nobis est deus. nonnunq̃. n. accidit amare aliquẽ amicitiæ honesti causa, et tunc illius amati gratia eos amabimus, quicunq; ad ipsum aliqua ratione attinent, siue filij, siue serui, etiam si canes fuerint, ut in prouerbio dicitur, et hoc pacto, Qui ad deum amicitiam charitatis habuerit tanta esse poterit ut eos omnes amet, qui aliqua ratione ad deum attinent. Amabit igitur inimicos, quatenus ad Deum attinent secundum imaginis similitudinẽ, etiam quo sunt actu, uel possunt esse beati dum sunt in uia. Amabit insuper improbos eadem ratione, quoniam non propter se, sed quo ad Deum attinent, quoq; esse possunt beati. Quare licet is, qui ex charitate prauos, atq; inimicos diligit, nullam ad eos amicitiam habeat, satis tamen est, ut ad deum ipsam habeat, & tantam, ut compellatur eos omnes amare, qui ad deum aliqua ratione attinent, siue probi, siue improbi, siue amici siue inimici sibi fuerint.

De amore hominis ad res irrationales, deq; uera hominis philautia. Caput. CV

QVo uero modo homo irrationales ipsas res, amet, non est facile definire, nam cum charitas solum se ad deum, & ad proximum diffundat, uidentur res irrationales ex charitate a nobis haud quaq̃ diligendo, non. n. irrationales res sub no

mine proximi esse uidentur, quippe cum nec cum deo, nec cum hominibus in natura ipsa intellectuali communicent, nec propterea in ipsa beatitudine, sed ex alio, deus.n.omnia, quæ sunt

xi.Sapie'tiæ. diligit, ut Solomon scribit. Quod autem deus diligit, se ipse diligit. At ipse charitas est. Quare cuncta ex charitate deus diligit, eadem ratione et homo, qui cuncta propter deum diligit. Dicamus igitur omnia irrationalia a nobis esse diligenda ex charitate, non quæ est amicitia ad ipsa, et propter aliquid nobis, et ipsis commune, sed sicuti bona, quæ aliis uolumus, quatenus uidelicet ea ex charitate conseruari desideramus ad ipsius dei honorem, hominumq; utilitatem, ad quos charitatis amicitiam habemus. eodem modo ex charitatis amicitia unusquisq; diligit se, nõ quo hominis ad se amicitia aliqua sit, omnis.n.amicitia unio est quæ inter diuersos esse constat, qua ratione fit (ut hominis ad se amicitiæ unio non sit) sed quid maius amicitiæ unione, é quo uidelicet ad alios amicitiã habemus. In hoc.n.diligimus proximum, quia ad eum nos habemus quẽadmodum ad nos metipsos. Verum ex charitate quis se potest diligere, quadam ut ita dixerim, deriuatione a principali amico ortum habente, nam qui deũ ex charitate diligit, deũ principali charitatis amicitia complectitur, postea propter deũ cuncta alia, quæ ad ipsum actinent, et cum ipse homo, qui charitatem habet, ad deum maxime pertineat, fit ut ex charitate quasi deriuata ab ipso deo se ipsum diligat tanq̃ ad deum actinentem, nec uituperabiliter, qui sic se ipsum amat. Aristoteles.n. eam philautiam uituperat, qua quis se ipsum amat optando si-

bi bona exteriora, ut seruiunt ad uoluptates corporeas. eam au tem qua quis se ipsum amat optando sibi bona animi, et bona externa, ut seruiunt bonis animi, non uituperauit. Nam qui amat se optando sibi bona gratiæ, atq; gloriæ, principali ratio ne, Cætera autem externa horum gratia, hic summis laudibus honestandus est, hanc philautiam Dominus apud Mattheum persuasit cum inquit, ne reponatis uobis Thesauros in terra, ubi erugo & tinea corrumpit, & ubi fures perfodiunt ac fu rantur, sed recondite uobis Thesauros in cælo, ubi neq; erugo neq; tinea corrumpit, & ubi fures non perfodiunt neq; furan tur, et paucis interpositis, inquit, propterea dico uobis, ne sitis solliciti uitæ uestræ, Quid esuri estis, aut bibituri, neq; corpo ri uestro, quibus indumentis usuri, nonne anima pluris est q̃ cibus, & corpus q̃ indumentum, per quæ declarauit ueram philautiam esse, cum quis amauerit animá, et ea bona quæ ani mam reddunt cælo digná, cætera uero externa esse contemnẽ da, nec diligenda, nisi quatenus seruiunt bonis animi, & apud Ioannem inquit, Qui amat animá suam. s. in hoc mundo, quo ad bona temporalia, perdet eam, & qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam æternam custodit eam. hæc. n. est uerissima philautia, quam licet omni ex parte Aristotiles non agno uisset, lumine tamen quodam naturæ, quod in eo plusq̃ in aliis emicuit, magna ex parte olfecit.

De ordine huius amoris. Caput. CVI

ET licet homo homines, ut in præcepto est, ex charitate diligere debeat, tamen non eodem ordine. nam qui diligit ex charitate proximum, primo se ipsum ex charitate diligit, est. n. in præcepto ut proximum diligat, modo quo se ipsum diligit, Quare cũ amor sui sit quasi regula, qua homo proximũ amare debeat, uidetur primo et magis a se ex charitate esse diligendum. Verũ quia amor sui potest esse quo ad bona animi, quæ sunt maxime bona, et quo ad bona externa, quæ in tãtũ amãda sunt, in quantum seruiunt simpliciter bonis, Dico eum qui ex charitate proximum et se amat, prius proximum debere amare si ad ea bona respexerimus, quæ sunt proximo animi bona, atq; simpliciter bona q̃ se, si ad ea bona aduerterimus, quæ sunt nobis externa bona. Quippe cum externa bona non sint simpliciter amabilia, nisi quatenus utilia sunt ad bona, quæ simpliciter esse bona diximus. hac ratione magis proximum diligere debet, qui ex charitate diligit, q̃ proprium corpus, modo proximum diligat, quo ad animi simpliciter bona. proprium autem corpus, quo ad externa. nec proximos eodem ordine diligere debet, qui ex charitate diligit. uerum quo modo ordo sumendus sit, non est apud omnes protritum. Illud tamen nemo negare debet, ut sit in amore Dei et proximi ordo, nemo. n. dubitat, ut postea patebit, in charitatis ipsius ordine deum esse primo amandum, deinde proximum, & in amando proximo, prius esse unumquemq; a se diligendum, postea alterum ab ipso. Quod si ita est, cur ea charitate, qua quis alios sibi proximos amat, non debet hos prius illos autem po

ſterius amare? deinde charitas eſt inclinatio quedam, qua homo inclinatur ad amandum, quemadmodum aptitudo naturalis inclinatio eſt quædam ad agendum, utraq; enim ex diuina prouidentia proficiſcitur, quare ſicut inclinatio naturalis in aliquibus eſt maior, ceu in ipſa terra maior q̃ in aqua ad motum deorſum, & in ipſo igne ad motum surſum, maior q̃ in aere, fit ut charitas in aliquibus debeat eſſe maior et in aliquibus minor. Sed penes quos maior, penes quos minor, non eſt clarum, nec exploratum. Sed illud nobis perſpicuũ eſt, amabiles eſſe, & qui beneficia contulerunt, & qui perfectione eminent, & qui sanguine, uel quauis affinitate nobis coniunguntur, & alii rationibus aliis, ut in libris ethicorum tradit Ariſtoteles. Qđ ſi ita fuerit, oportet in ordine charitatis, qui eſt ad amabiles propter beneficia collata, primo ex charitate amemus. Qui in beneficiis conferendis exceſſerint, deinceps secundum exceſſiuum ordinem. hac ratione Ariſtoteles, deos, parentes, & præceptores primo diligendos eſſe tradit. in ordine uero charitatis, qui eſt ad amabiles propter perfectionem, diligendi ex charitate sunt, qui perfectione exuperant, poſtea secundum perfectionum ordinem. & hanc ob cauſam Ariſtoteles primo parentes, poſtea uxores diligendos eſſe aſſerit, in ordine autem Charitatis, qui ad amabiles eſt propter coniunctionem affinitatis, qui in affinitate coniunctiores sunt, hi ex Charitate primo diligendi, deinceps secundũ affinitatis ordinem. poſſent et alii ordi

nis in charitate ipsa constituti secundum alium modum, qui in amabilibus reperiri potest, quod diuinis dectoribus disserendū relinquo, nec fortasse ab ratione esset, si quis in angelis, qui a nobis ex charitate diliguntur, ordinem constitueret. nam nobis alii affinitate propinquiores uidentur, qui uidelicet inferiores sunt, hi.n. quia sunt imperfectiores, propinquiores nobis apparent, alii affinitate remotiores qui uidelicet natura sunt superiores, et si ita fuerit, erunt primo a nobis diligendi angeli, qui minimarum rerum nuncii sunt, deinde Arcangeli, archanorum diuinorum reuelatores, postea Virtutes, quibus miracula, et signa nobis promuntur. Potestates deinceps, quæ demonum fugatores dicuntur. Principatus consequenter, qui regionum, Prouinciarumq; suunt custodes, deinde Dominationes, Throni postea, qui Dei sapientia sunt illustrati, consequēter Cherubini, ultimo Seraphini, at si charitatis ordo ex perfectioribus annotatur, qui natura a nobis remotiores, perfectione uero superiores fuerint, primo ex charitate diligendi. deinde consequenter pro ipsarum perfectionum ordine. Vtrum uero ita sit, Theologis discutiendum relinquo, satis autem sit monstrasse locum.

De amore hominis ad Deum. Ccaput. CVII

HActenus de amore hominis ad homines, et ad Angelos, consequenter de amore hominis ad Deum agendum est, Sed quoniam aliter beati deum amant, aliter autem qui in uia sunt

ad beatitudinem, ideo dicamus eos, qui sunt beati quiq; compræhensores dicuntur, deum amare ex toto corde, quatenus omnis eorum intentio ex omnibus, quæ meditantur, amāt, aut agunt in deum ipsum fertur ex tota mente, quatenus eorum mens actu semper in deum fertur ipsum, & omnia in ipso intuens ex tota anima, quatenus tota eorum affectio in deum diligendum continuo fertur, & propter eum cuncta diligunt ex tota fortitudine, siue ex uiribus omnibus, quatenus omniū exteriorum actuum ratio erit dei dilectio, hac ratione dictū est in scriptura, diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua, quibus uerbis Luca addit ex omni mente tua qui uero est in uia ad beatitudinem, ex præcepto debet ex toto corde, mente anima, & fortitudine deum diligere. si nihil ei desierit ad diuinam dilectionem, Quod actu, aut habitu in deum non referatur, datur aut hæc dei dilectio homini in præcepto, primo quidem, ut homo in deum omnia referat, ueluti in ultimum finem, quod Paulus annotauit, cum inquit, siue manducatis, siue bibitis, aut aliud quicquam feceritis, in dei ipsius gloriam omnia facite, quod adimpleri uidetur, cum quispiam uitam suam omnem in obsequium dei constituerit, nam sic cuncta, quæ per seipsum aget uirtute quadam in deum ordinabuntur modo ea non sint quæ deo abducant, quemadmodum scelera, hac ratione homo ex toto corde deum diligere dicetur, ex tota uero mente, si mētem suam homo deo subiiciat omnem, ea credens, quæ diuinitus traduntur quod Paulus annuit, cum inquit, in captiuitatē

Cap.x.

Prima ad Cor.x.

.ij. ad Coro, cap.x.

redigentes omnem intellectum in obsequium Christi ex tota autem anima, si homo quecunque amat in deo amauerit, si omnē affectionem generatim in deum retulerit, quod Paulus non prætermisit, cum inquit, siue enim mente excedimus deo, siue sobrii sumus uobis, charitas. n. Christi urget nos, ex tota uero fortitudine. si omnia exteriora nostra uerba, & opera ex diuina charitate firmentur, quod etiam Paulus monet, cum inquit, omnia enim uestra in charitate fiant, Et quia primus modus est fere impossibilis homini in hac uita, nisi quispiam fuerit simul uiator, ac compræhensor ut dominus fuit secundus uero, quia possibilis homini est, in præcepto datur uerū quia difficilis admodum uidetur, ideo ex consilio monet Paulus si quis facilius eum assequi uoluerit, ut suum animum a rerum tēporalium cura auertat, hoc enim pacto contemplando, amando uoluptatemque domini implendo. in deum facilius rapietur, est autem amor huiusmodi longe magis in deum, quam in proximum destinandus, Quod dominus apud Lucam innuit, cum inquit si quis uenit ad me, & non odit patrem, & matrem, & uxorem, & filios, et fratres, et sorores, non potest meus esse discipulus, qua ratione fit, ut longe magis deus quam proximus diligendus sit, cum pro eo dicat omnes esse odio habendos, insuper ex charitate unusquisque Deum magis diligere debet quam se ipsum quippe cum deus sit cōe bonum in quo ueluti in principio, ac fonte beatitudo est, cuius participatione omnes beati dicuntur.

.ij. ad Cor. Cap. v.

Prima ad Cor. Cap. ultimo.

De amore dei ad hominem, et de diuina philautia, et de amore dei ad res irrationales. Caput. CVIII

POst hæc de dei amore disserendum, non quidem amplissimis discutionibus, sed breuibus, quantum nostro libro, qui de pulchro, et amore est, prodesse uidetur. Deum itaq; se ipsum amare, peripatetici probarunt, et summi Theologi exploratissimum esse tradunt. Nam intellectus est, quem uoluntas comitatur, quemadmodum umbra corpus, quare si deus se ipsum intelligit, se ipsum quoq; amet, necesse est, Et quoniam intelligit se infinitum bonum, et ipse, est intellectus, atq; uoluntas infinita, necesse est, ut etiam se ipsum amet, amore infinito, cum. n. ipse se diligat, quantum in se diligibile est, & uoluntas amet, quantum pro facultate amare potest, fit, ut deus bonum sibi optet infinitum, hoc est beatitudinem infinitam, et esse infinitum, ut perfectionem infinitam, hoc autem fieri non potest, nisi amor sit infinitus, Quare est dei philautia, ut se ipsum amet amore infinito, Vtrum autem amor iste sit charitas, Theologis discutiendum omitto, Illud unum, scio, in huiusmodi amore maiorem unitatem esse, quam sit in quauis amicitia unio. quippe cum illa sit in identitate, ut logicorum uerbis utar, hæc autem in communicatione. consequenter amat nos, Quod Aristoteles & Aueroes probarunt, asserentes deum primaria intentione, ut uerbis utar eorum, amare se ipsum, secundaria autem nos. Et quoniam amat nos, necesse est, ut

ex charitate amet, sumus enim cum eo in communicatione beatitudinis conuenientes, sumus sicut & ipse intellectuales, sumus eius imago. Quod si amat nos ex charitate, necesse est ut nobis optet omnia bona, quæ nobis accidere possunt, & quæ sunt gratiæ & gloriæ, & exteriora per eum modum, quo utilia sunt ad simpliciter bona signo autem nobis est, quia omnia fecit propter nos, sumus enim & nos (ut Aristo. inquit(quasi finis omnium, Quod si nos ex charitate dilexerit, necesse est ut omnes creaturas irrationales diligat, non quidem amore amicitiæ (quæ charitas est) non enim eum redamare possunt cum non communicent cum deo in uita intellectuali, sed amore concupiscentiæ, quatenus eas, & ad rationales creaturas, & ad seipsum dirigit, ad rationales quidem creaturas, quatenus ordinat illas, ut seruiant rationalibus creaturis in simpliciter bonis ad scipsum uero, non quatenus eis indigeat, sed propter suam bonitatem, atq; honorem nihil autem probibet (ut a deo) & a nobis aliquo modo diligātur ex charitate ipsa in quantum uidelicet deus, & nos eas uolumus conseruandas esse ad dei honorem, nec non ad hominum utilitatem, Quod si dicas, deus uult nobis bona, & gratiæ, & gloriæ, & externa omnia quæ nobis accidere possunt, cum omnia quæcunq; uoluerit deus, ea fecerit, ut in psalmis exploratum est, hæc omnia omnibus hominibus facta esse necesse est, nemo dubitare debet deum hæc omnia nobis uelle, optareq;, quod et Paulus etiam probare uidetur, cum inquit, deus uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire, hoc autem

Prima ad Titum cap. .ij.

nobis uelle est omnia bona nobis uelle atq; optare, sed cur non ueniant, Damascenus uir doctissimus asserit deum hæc omnia nobis uelle antecedenti quadam uoluntate, quo modo Iudex uult omnem hominem uiuere, hoc enim iudex uult, quia bonum uoluntate uero consequente, quosdam homines uult uiuere quosdam mori uiuere quidem, quos nihil nisi bonum sequitur, mori uero, quos malum consectatur quo fiunt rei morte, ut homines homicidas, ut Crassatores, et cæteros id genus ita quoq; deus hominibus, uult, & optat omnia bona uoluntate quadam antecedenti, quoniam omnes quo sunt naturæ intellectuales, sunt boni, cõsequẽti uoluntate, uidelicet ea quæ cõsequitur ad opera hominum uult quosdam seruari, quosdam autem damnari secundum suæ iustitiæ necessitatem, qua ratione fit, ut talis in uolũtatibus ordo, non sit ex parte dei, in cuius uoluntate nihil prius, nihilue posterius est, sed ex parte hominum quibus bona, aut mala uult, hactenus de amore dei ad hominem.

De heroina Illustris Ioannæ pulchritudine. Caput. CIX

IIs igitur dilucidatis pro nostri libelli fine deducere decet Illustrẽ Ioannam earum puellarum esse pulcherrimam, quarũ meminimus, quippe cum morum concinnitate, atq; corporis forma eas omnes excellat, nam in suis corporis partibus non in aliquibus quidem, sed uel in omnibus gratia cernitur, cum primũ nobis occurrerit, in iis uero puellis, quarũ meminimus

in quibusdam dumtaxat, in Cynthia enim (quæ Propertium mouit) gratia solis erat ocellis, quod innuit (cum inquit)

Cynthia prima suis miserum me cæpit ocellis.

in Bryscida uero, gratia (qua Achillem rapuit) in solo colore, unde Oratius.

Prius insolentem serua Bryscis

Niueo colore mouit Achillem

in Eurydice gratia, quæ Orpheum concitauit, in capillis, digitis, uultu, papillisq; colloquebatur, ut Quintius inquit.

Venerat Eurydice sparsis formosa capillis

Cui teretes digiti, cui flaua monilia uultus

Sideri inserto rubris candore papillis

in Glycera gratia quæ Oratium mouit, in nitore in proteruitate, & in uultus lubricitate spectabatur unde dicit

Vrit me Glyceræ nitor

Splendentis pario marmore purius

Vrit grata proteruitas

Et uultus nimium lubricus aspici

in Lauinia, quæ Eneam & Turnum ad bellum coegit, non nisi in crinibus, atq; genis erat unde Virgilius

Filia prima manu flauos Lauinia crines.

Et roseas Laniata genas.

in Tyrone puella, quæ Salmonei filia fuit, gratia, quæ Neptunnum ad amorem rapuit, in candore unde Propertius.

Vobiscum est Iope, Vobiscum candida Tyro

in Illustri uero Ioanna gratia, quæ omnes ad amandum co-

pellit, cum primum eis se obiecerit, non in aliquibus quidem, sed in uniuerso, atq; singulis corporis particulis cernitur. Quod si in aliquibus gratia, quæ amantes mouit in uniuerso ac singulis corporis partibus annotata est, ut in Omphale lydorum regina, quæ Herculem, & in Lesbya, quæ Catullum & in Galatea, quæ Ouidium, & in Cydippe, quæ Acontiū mouit, in his gratia pudicitiæ comes non erat, at in Illustri ipsa Ioanna gratiam, in uniuerso suo corpore, singulisq; illius particulis annotatam pudor, pudicitiaue egregie comitantur, qua ratione fit, ut earum puellarum sit pulcherrima, Quarū nos in hoc libello meminimus, Et de pulcro, & amore hactenus. Niphani Nouembris. M.D.XXIX. die.iij.

Romæ apud Antonium Bladum Anno.D. M.D.xxxi.

CLEMENS PAPA VII.

VNiuersis et singulis praesentes litteras inspecturis salutem et apostolicam benedictionem: Cum sicut dilectus filius Antonius Platyna librorum impressor nobis exponi fecit, ipse nuper librum de Pulchro et amore a dilecto filio Augustino Nipho de suessa philosopho insigni nobis ob singularem doctrinam grato et accepto compositum imprimi facere intendat, nobisque humiliter supplicauerit, ut suae indemnitati super hoc oportune prouidere, et ne alii dictum opus ad decem annos praeter eum imprimere possint inhibere dignaremur. Nos huiusmodi precibus inclinati, omnibus et singulis ubilibet constitutis librorum impressoribus ac ueditoribus et aliis quibuscunque sub excommunicationis latae sententiae, In terris uero sanctae Romanae ecclesiae mediate uel immediate subiectis etiam uigintiquinque aureorum ipsi Antonio impressori prout ipse uoluerit applicandorum eo ipso et totiens quotiens contrauenerint incurrenda poena inhibemus ne librum praedictum per totum decennium proxime futurum a dati praesentium incohandum, sine expresso consensu eiusdem Augustini imprimere aut uendere seu uenalem habere aut dare audeant. Mandantes in alma urbe omnibus illius Magistratibus extra urbem uero omnibus uenerabilibus fratribus Archiepiscopis et episcopis, eorumque uicariis ut praesentes litteras ad omnem dicti Antonii requisitionem inuiolabiliter exequantur, Contrariis non obstantibus Quibuscunque. Dati Romae apud Sanctum Petrum sub annulo piscatoris. Die vii. Decembris. M.D.XXX. Pontificatus. nostri
Anno Octauo.

Blosius.

